T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BATI ANADOLU'DA (İZMİR VE HAVALİSİNDE) RUMLARIN FAALİYETLERİ (1919-1922)

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

HAZIRLAYAN
Zafer ÇAKMAK

ELAZIĞ - 2004

146408

T.C

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

BATI ANADOLU'DA (İZMİR VE HAVALİSİNDE) RUMLARIN FAALİYETLERİ (1919-1922)

DOKTORA TEZİ

Bu tez 17/02/2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman	Üye	Üye	Üye	Üye
Yrd. Doç. Dr.	Prof. Dr.	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.
Erdal AÇIKSES	Salim CÖHÇE	Mustafa ÖZTÜRK	Mesut AYDIN	Rahmi DOĞANAY

Yukarıdaki Jüri Üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur

Prof. Dr. Orhan KILIÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi
Batı Anadolu'da (İzmir ve Havalisinde) Rumların Faaliyetleri
(1919-1922)
Zafer ÇAKMAK
Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Elazığ – 2004, Sayfa: X+272

Rumlar, Osmanlı hakimiyeti altında yaşayan azınlık unsurlardan biridir. Yunanistan bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktıktan sonra Osmanlı Devleti'nden toprak kazanmak suretiyle büyümeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesi'ni imzaladığında devletin içine düştüğü kötü durumdan faydalanmak isteyen Batı Anadolu Rumları, bölgenin Yunanistan'a ilhak edilmesini sağlamaya çalışmışlardır.

15 Mayıs 1919'da Yunanistan'ın İzmir'i işgaliyle birlikte bölgede yaşayan Rumlar; kurdukları çeteler vasıtasıyla Türkleri katletmiş, mallarını yağmalamış ve onları göçe zorlamışlardır. Bu arada Yunanistan Batı Anadolu'da nüfus çoğunluğunu sağlamak amacıyla bölgeye Yunanistan'dan ve Adalardan Rum göçmen göndermiştir..

Sakarya Savaşı'nda Yunan Ordusu'nun başarısızlığı sonucunda, Batı Anadolu Rumları Yunanistan'dan ümitlerini keserek bölgede bir İyonya Devleti kurmaya çalışmışlardır. Türk Ordusu'nun Büyük Taarruz ile Yunan Ordusuna karşı başlattığı harekat neticesinde bölgede yaşayan Rumlar Anadolu'yu terk etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Rum, Yunanistan, Osmanlı Devleti, Batı Anadolu, İzmir, İşgal, Mezalim, Göç, İyonya.

SUMMARY

Doctoral Thesis

The Activities of Greeks in Western Anatolia (İzmir and Surrounding Area) (1919-1922)

Zafer ÇAKMAK

Fırat University

Institute of Social Sciences

The Department of History

Elazığ-2004, p: X+272

Anatolian Greeks are one of the minorities living under the Otoman rule. Greece started to spread by taking lands from Otoman State after it appeared as an independent state signed Mondros Armistice after having been defaeted at the First World War, the greeks living in Western Anatolia tried to annex that region to Greece.

When Greece invaded İzmir in 15 May 1919, Anatolia killed Turks, pilaged their properties and forced them to migrate by gathering band of rebels. Greece sent Greek immigrants from Greece and Aegean Islands to gather Greek majority in Western Anatolia.

The Greeks living in Western Anatolia lost their hopes and tried to estabilish an Ionian state as Greek Army failed in Sakarya War. The Anatolian Greeks had to leave Anatolia after Turkish Army started Great Attack against Greek Army.

Key Words: Anatolian Greek, Greece, Otoman State, West Anatolia, İzmir, İnvasion, Cruelty, Migration, Ionia.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren batıya yönelik fetihlerde bulunmuştur. Fethettiği yerlerin halkına her türlü kolaylığı sağladığı gibi kültürel yapılarına da herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Bu sebeple Osmanlı hakimiyetini benimseyen her topluluk hangi dinden ve ırktan olursa olsun milli kimliklerini koruyabilmiştir. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı hoşgörü ve adalet anlayışı yüzündendir ki bünyesinde barındırdığı azınlık unsurlar yüzyıllarca barış içerisinde yaşayabilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yaşayan ve bu hoşgörüye muhatap olan en önemli azınlık unsurlarından biri de Ortodoks Rumlardır.

Ortodoks Rumlar, Sultan II. Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Fener Patrikhanesi'ne tanıdığı haklar sayesinde, diğer azınlık unsurlardan daha imtiyazlı bir konuma yükselmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin kendilerine tanıdığı haklar sayesinde bürokraside önemli görevler almışlardır.

Yüzyıllarca Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında yaşayan Rumlar, zamanla devlet aleyhine faaliyetlere başlamışlardır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin zayıflaması, Fransız İhtilali'nin etkisi ve Avrupalı büyük devletlerinin kışkırtmalarıyla Mora'da başlayan isyan yıllarca devam etmiştir. 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında kurulmuş olan Yunan Devleti, Osmanlı Devleti'nden toprak almak suretiyle de sınırlarını genişletmeye başlamıştır. Özellikle Venizelos'un Yunanistan'da iktidara gelmesiyle birlikte, Yunan amaçları olarak ifade edilen Megali İdea'nın gerçekleşebileceğine olan inanç güçlenmeye başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sonrasında imzaladığı Mondros Mütarekesi ile içine düştüğü kötü durumdan faydalanan Osmanlı Rumları, Megali İdea ülküsüne hizmet etmeye başlamışlardır. Bu sebeple Yunanistan'ın İzmir'i işgali ile başlayan Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhak edilmesi faaliyeti sırasında, Anadolu ve Trakya'da yaşayan Rumlar, Yunan Ordusu ile birlikte Türklere yönelik olarak düzenlenen katliamlara katılmışlardır.

Son yıllarda ülkemizde, I. Dünya Savaşı sonrasında, Ermeniler ve Yunanlıların yaptıkları mezalim ile ilgili akademik çalışmaların sayısı oldukça artmıştır. Özellikle Batı Anadolu'da Yunan işgaline uğrayan şehirlerin işgal sırasındaki durumları ilmi

açıdan geniş bir çerçevede incelenmiştir. Bununla birlikte, Yunanistan'ın bölgeyi işgali sırasında bölgede yaşayan Rumların faaliyetleri ile ilgili çalışmaların istenilen seviyeye ulaştığı söylenemez. Bu yüzden, Mütareke ve Yunan işgali yıllarında, Batı Anadolu'da Rumların faaliyetleri üzerinde bir çalışma yapmanın yararlı olacağı düşüncesi ile, *"Batı Anadolu'da (İzmir ve Havalisinde) Rumların Faaliyetleri (1919-1922)"* konulu bir tez hazırlamaya karar verdik.

Bu çalışmamın yapılması sırasında konu belirleme aşamasından son şeklini alana kadar desteklerini esirgemeyen, büyük teşvik ve yardımlarını gördüğüm saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK, Doç. Dr. Mesut AYDIN, Yrd. Doç.Dr. Rahmi DOĞANAY, Yrd. Doç.Dr. İsmail YILDIRIM ile ismini sayamadığım hocalarım ve arkadaşlarıma, ayrıca tez danışmanlığımı yürüterek çalışmamı bitirmeme yardımcı olan Hocam Yrd. Doç.Dr. Erdal AÇIKSES'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Zafer ÇAKMAK

Elazığ - 2004

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz-bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
DH.	Dahiliye Nezareti
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
E. UM. AYŞ	: Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kataloğu
E. Ü.	: Ege Üniversitesi
H.T.V.D.	: Harp Tarihi Vesikalı Dergisi
HR.	: Hariciye Nezareti
İ. UM.	: İdare-i Umumiye Müdüriyeti Kataloğu
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İSH	: İstiklal Harbi Kataloğu
K.	: Kısım

KMS : Kalem-i Mahsus Kataloğu

s. : Sayfa

S. : Sayı

SYS. : Siyasi Kısım Kataloğu

ŞFR.: Şifre Kalemi Katoloğu

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİH : Türk İstiklal Harbi

KONU VE KAYNAKLAR

Tezimizin konusu: *"Batı Anadolu'da (İzmir ve Havalisinde) Rumların Faaliyetleri (1919-1922)"*dir. Tezimizde Batı Anadolu'da yaşayan Rumların mütareke ve işgal yıllarında yaptıkları faaliyetlerini incelemeye çalıştık.

Tezimizi hazırlarken, ulaşabildiğimiz belge ve kaynaklardan elde edilen bilgileri tarih metodolojisine uygun ve tarihi akışı içinde değerlendirdik. Zaman ve coğrafya sınırlandırması getirerek konuyu daha detaylı incelemeyi hedefledik.

Tezimize esas teşkil eden arşiv kaynakları: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşividir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden faydalandığımız kataloglar: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kataloğu, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Müdüriyeti Kataloğu, Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Kataloğu, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi Katoloğu ve Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Katoloğu'dur. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden faydalandığımız belgeler ise Bakanlar Kurulu Kararları ve Beyannameler'dir. Genelkurmay Arşivi'nden ise İstiklal Harbi Kataloğu'ndan faydalandık.

Tezimizde dönemle ilgili faydalandığımız hatıralar ise daha ziyade, Mustafa Kemal Atatürk, Ali Çetinkaya, Kazım Özalp, Celal Bayar, Ali Fuad Cebesoy, Nail Moralı ve Ahmet Talat Onay gibi dönemin önemli şahsiyetlerinin hatıralarıdır.

Araştırma ve inceleme eserleri içerisinde; Zeki Arıkan, Bülent Atalay, Mehmet Ali Ayni, Engin Berber, Gülnihal Bozkurt, Ali Güler, Şükrü Sina Gürel, M. Murat Hatipoğlu, Gotthard Jaeschke, Dimitri Kitsikis, Sabahattin Selek, Micheal Llewellyn Smith, Salahi Sonyel, Bilal Şimşir, Nurdoğan Taçalan, Adnan Sofuoğlu, Mustafa Turan, Bilge Umar gibi değerli araştırmacıların eserlerinden faydalandık.

Tezimiz altı ana başlıkta ele alınmıştır. Giriş kısmında Rumların Türk hakimiyetine girişi ile ilgili bilgiler aktarıldıktan sonra Osmanlı Devleti'nin Rumlara tanıdığı haklar konusunda değerlendirmeler yapılmış ve Yunanistan'nın kuruluşu ve yayılma siyaseti üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde; Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından, İzmir'in işgaline kadar geçen süre zarfında Rumların Batı Anadolu'da, özellikle de İzmir'de yaptıkları faaliyetler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Rum basınının Osmanlı Devleti ile Türkler aleyhine yaptıkları yayınlar, İtilaf Devletlerine ait gemilerin İzmir'e gelişi, İzmir belediye başkanlığı seçimi ve Yunanistan'ın Batı Anadolu'da çoğunluğu sağlamak için yaptırılan Rum göçü ele alınmıştır.

İkinci bölümde; I. Dünya Savaşı sonrasında dört büyüklerin, yenilen devletlerin geleceğini tayin etmek üzere Paris'te bir konferans düzenlemeleri ve bu konferansta İzmir'in Yunanistan tarafından işgaline karar vermeleri ele alınmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın İzmir'i işgali ve sonrasında gelişen olaylara temas edilmiştir.

Üçüncü bölümde; İzmir havalisinde Yunan işgalleri ve bu işgaller sırasında Rum-Yunan işbirliği üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde; Batı Anadolu'da yaşayan Rumların Yunan işgali sırasında yapmış oldukları çetecilik, mezalim ve soygunlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca Rumlar'ın basın, eğitim, askerlik ve propaganda faaliyetleri incelenmiştir.

Beşinci bölümde; İzmir ve havalisinde Rumların kurmuş olduğu teşkilatlar ele alınmıştır. Özellikle; İzmir Metropolitliği, Mavri Mira Cemiyeti, Yunan Kızılhaçı, Kordos Komitesi, Küçük Asya Savunma Örgütü, Rum İzci Teşkilatları ve İzmir ile çevresinde kurulan Rum dernekleri incelenmiştir.

Tezimizin altıncı bölümünde ise Yunanistan'ın Anadolu macerası sonrası yaşadığı felaket ve bu durumun Rumlara etkisi üzerinde durulmuştur. Özellikle Sakarya Savaşı sonrasında İzmir ve havalisinde bir İyonya Devleti kurma teşebbüsü ele alınmıştır. Ayrıca Büyük Taarruz sonrasında, Anadolu Rumlarının durumuna temas edilmiştir.

GİRİŞ

1. RUM ADININ ANLAMI

Rum adının ortaya çıkışı, Doğu Roma'nın ayrılmasından sonra olmuştur. Avrupa'daki Roma kelimesi Anadolu'da Rum olmuştur.[1] Roma imparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra doğuda kalan parçasına Avrupalılar *"Bizans"* adını vermiş; ancak yüzyıllar boyunca *"Romalı"* anlamına gelen *"Rum"* kelimesi gerek Türkçe'de, gerekse değişik biçimlerde diğer dillerde Bizans'ı, özellikle de Anadolu'yu ifade etmek için kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde ise *"Rum"* ismi daha yaygın hale gelmiş, bununla doğrudan doğruya Anadolu kastedilmiştir.[2] Anadolu'ya uzun zaman Rum Ülkesi, Selçuk Hükümetine de Rum Hükümeti denilmiştir.[3]

Zamanla Anadolu'nun iç, kuzey ve batı kesimlerindeki ahali de Rum ismiyle anılmaya başlanmıştır.[4] Osmanlılar ise Rum ismini, Avrupa kıtasında Rum imparatorlarından ve diğer Hıristiyan prenslerden aldıkları yerlere daha uygun görerek bu ülkelere *"Rumeli"* namını vermişlerdi.[5] Osmanlı millet sisteminde, Bulgarlar ve Ermeniler dışındaki Ortodoks Hıristiyan Cemaati, genel olarak Rum adı ile anılmıştır.[6] Burada kastedilen cemaatin ırksal veya millî kökeni değil, Ortodoks olmaları, yani dinsel tercihleridir.[7] *"Ortodoks"* ve *"Rum"* terimleri eşdeğer anlamda kullanılmıştır.[8]

2. RUMLARIN İLK TÜRK HAKİMİYETİ ALTINA GİRİŞLERİ

Türklerin Rumlarla ilk karşılaşmaları, Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'ya hakim olduğu döneme rastlamaktadır. Selçuklu Türkleri, Bizans İmparatorluğu'na XI. yüzyılın başından itibaren akınlar düzenlemeye başlamışlardır.[9] Çağrı Bey'in 1018

---

[1] Cemal Mersinli, "Roma-Rum Kelimeleri", **Belleten,** C.XXIII, S.89-92, Ankara, 1959, s. 160.
[2] Yavuz Ercan, **Osmanlı Döneminde Gayrimüslimler: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları,** Ankara, 2001, s. 76.
[3] Cemal Mersinli, **a.g.m.,** s. 160.
[4] Yusuf Sarınay, Tahir Sünbül, **Emperyalizm ve Büyük Hayal,** Ankara, 1999, s. 37-38.
[5] Şemsettin Sami, **Kâmûsu'l Alâm,** C. 3, Ankara, 1996, s. 2359.
[6] Paraskevas Konortas, "From Ta'ife to Millet: Otoman Terms For the Otoman Grek Orthodox Comunity", **Otoman Greeks in the Age of Nationalism : Politics, Economy and Society in the Nineteenth Century,** New Jersey, 1999, s. 170.
[7] Y. Sarınay, T. Sünbül, **a.g.e.,** s. 37.
[8] Dimitri Kitsikis, **Türk-Yunan İmparatorluğu,** İstanbul, 1996, s. 97.
[9] Nesimi Yazıcı, **İlk Türk İslam Devletleri Tarihi,** Ankara, 2002, s. 267.

seferi bu akınların başlangıcıdır ve Selçuklu Devleti kurulana kadar devam eden bu akınlar bir keşif harekatı mahiyetindedir.[10]

Selçuklu Devleti kurulduktan sonra devamlı olarak Anadolu'ya akınlar düzenlenmiştir. Selçuklu prenslerinden İbrahim Yınal, 1048'de büyük bir ordu ile Anadolu'ya girmiş, Pasinler Savaşı'nı kazanarak Rumları ağır bir yenilgiye uğratmıştır.[11] Bu olaydan sonra 1048'de Erzurum, 1054'de Kars, 1057'de Malatya Türklerin eline geçmiştir.[12]

Doğu Anadolu'da kazanılan zaferlerden sonra Türkler, Orta ve Batı Anadolu'ya doğru ilerlemeye başlamışlardır. Başlangıçta bölgeye gelen Türkler küçük gruplar halinde iken, Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu kötü durum dolayısıyla büyük kitleler halinde Anadolu'ya göçe başlamışlardır.[13] Büyük bir Türk kitlesi, 1059 yılında ilk defa Sivas'a varıp, surları bulunmayan şehri işgal etmiştir. Bu kitlenin bir kısmı Malatya bölgesine girmiş ve karşılarına hiçbir kuvvet çıkamamıştı. Diğer taraftan, Selçuklu Sultanı Alparslan, 1064 senesinde, Kafkasya ve Doğu Anadolu havalisine bir sefer yapmıştır. Bu seferi müteakip, Orta Anadolu'ya yayılan Türkler 1067'de Kayseri'yi fethetmişlerdir.[14]

26 Ağustos 1071'de Selçuklu Sultanı Alparslan, Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'i Malazgirt Meydan Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğratmıştır.[15] Malazgirt Zaferi ile Bizans'ın mukavemeti kırılmış; Türklerin karşısında bir ordu kalmayınca, Anadolu'ya Türkleşmeye başlamıştır.[16] Bunun bir neticesi olarak; Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1075 senesinde İznik'i fethedip Türkiye Selçukluları Devleti'ni kurmuştur.[17] Bir taraftan Selçukluların Anadolu'da ilerlemesi, diğer taraftan XI. yüzyılın sonlarında başlayıp XIII. yüzyılın ortalarına kadar devam eden Haçlı Seferleri, Bizans'ı yıpratmış, devletin toprak kayıplarını artırmıştır.

---

[10] Osman Turan, **Selçuklular ve İslamiyet**, İstanbul, 1980, s. 70.
[11] Mehmet Altay Köymen, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Ankara, 1989, s. 246-247.
[12] O. Turan, **Selçuklular ve İslamiyet**, s. 73-74.
[13] Speros Vryonis, **The Decline of Medival Hellnism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century**, London, 1971, s. 85.
[14] Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Ankara, 1991, s. 18-19.
[15] Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1993, s. 26-29.
[16] O. Turan, **Selçuklular ve İslamiyet**, s. 74.
[17] O. Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s. 105.

Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan, Bizans İmparatoru Manuel'i Miyokefalon (Kumdanlı) vadisinde 1176'da ağır bir yenilgiye uğratmış, böylece Malazgirt'ten sonra Bizans'a karşı ikinci kez büyük bir zafer kazanılmıştır. Bu zafer sonucunda Anadolu'ya yeniden hakim olmak isteyen Bizans'ın bütün çaba ve girişimleri sona erdirilerek bundan sonra Türkler karşısında savunmada kalması sağlanmıştır.[18]

3. OSMANLI HAKİMİYETİ ALTINDA RUMLAR

3.1. Rumların Osmanlı Hakimiyeti Altına Girişleri

1243 Kösedağ Savaşı ile Anadolu'da başlayan Moğol tahakkümü, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecini başlatırken uçlarda da yeni Türk beyliklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu süreçte, Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı bir uç beyliği olan Osmanlılar da genişlemesini batı istikametinde yapmış, uzun yıllar Bizans'a bağlı tekfurlarla mücadele etmiş; 1326'da Bursa'yı, 1331'de İznik'i, 1338'de İzmit'i ele geçirerek Kocaeli Yarımadası'na hakim olmuşlardır.[19] Bu ilerlemenin devamında, Bizans'ın Ege ile bağlantısını kesmek ve Çanakkale Boğazı'na hakim olmak için, Osmanlı Beyliği ilk olarak 1356'da Avrupa yakasına asker çıkarmıştır. Edirne'ye doğru genişleyen Osmanlı Beyliği Marmara ve Keşan'ı da 1357'de topraklarına katmıştır.[20] 1363'te ise Rum ve Bulgar kuvvetleri ile Sazlıdere mevkiinde yapılan meydan muharebesi Osmanlıların zaferiyle neticelenmiş; Edirne Türklerin eline geçmiştir. Aynı yıl içinde Filibe ve Gümülcine de Osmanlı topraklarına katılmıştır. İkinci Meriç Muharebesi'ni (1372) müteakip; Gümülcine çevresi, Borla, İskeçe Marolye, Kavala, Drama, Zihne, Serez, Karaferye fethedilmiştir.

Türklerin uzun süren baskılarına dayanamayan Bizans, kendine bağlı Selanik despotluğunu Venediklilere satmak zorunda kalmış; burada meskun bulunan Rum ahali, Bizans'a karşı Türklerin yanında yer almıştır.[21] Aynı şekilde, Latinlerin idaresinden memnun olmayan Mora ve Attika Yarımadası halkı Türklerden yardım istemiştir. Bu istek sonucu, Osmanlı kuvvetleri 1394'te Attika'ya girmiştir. Bunun ardından da Yıldırım Bayezid 1397'de Mora seferine çıkmıştır.

---

[18] Ali Sevim, Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi-Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara, 1989, s. 133.
[19] M. Fuad Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, Ankara, 1972, s. 174.
[20] Steven Runciman, **Byzantine Civilisation**, London, 1948, s. 59.
[21] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. I, Ankara, 1982, s. 189-192.

Türkler Mora'da Latinlerin idaresine son vererek Hıristiyanları, örf ve adetlerini yaşamada ve mahalli idarelerini devam ettirmede serbest bırakmışlardır. Osmanlı Devleti'nin fetret devrini geçirmesinden sonra, batıdaki Osmanlı ilerleyişi devam etmiştir.[22] Bu sırada, Selanik ve Epir'de Latinlerin zulmünden dolayı, bu bölgede yaşayan Rumlar, Latin idaresinden kurtulmak için Türkleri davet etmişlerdir. Bu davetler üzerine II.Murat, 1430'da bölgeye sefere çıkmıştır.[23] II.Murat Selanik'in Venediklilerden savaşsız teslimini istemişse de bu teklif kabul edilmemiş; bunun üzerine kırk gün süren Osmanlı kuşatmasından sonra şehir Türklere teslim olmuştur.

Selanik'in alınmasından sonra Epir halkı da Türk idaresini tercih etmiş; 1431'de Epir'in merkezi durumundaki Yanya kendiliğinden Türk yönetimine girmiştir.[24] Bizans'ın elinde kalan son merkez olan İstanbul, Fatih Sultan Mehmet'in üstün askeri ve idari kabiliyeti, uygulanan stratejik taktik sayesinde 1453'te Türklerin eline geçmiş; Bizans İmparatorluğu tarihe karışmıştır.[25]

1454'te Taşoz, İmroz, ve Bozcaada; 1456'da Atina Dukalığı ve 1460'ta Mora'nın teslim olmasıyla Yunanistan'ın Osmanlı egemenliğine giriş süreci tamamlanmıştır. 1461'de ise Trabzon alınmış, aynı sıralarda Atina Dukalığı'nın ve Mora'nın hemen hemen tamamının ele geçirilmesiyle Osmanlı Devleti Ege'nin iki yanındaki ana karaya egemen olmuştur.

Bundan sonraki Osmanlı çabası Ege ve Doğu Akdeniz'deki Latin (Venedik) varlığına son verme doğrultusunda olmuştur. Ege'nin büyük ve önemli adalarından Rodos 1522'de, Sakız ve Naksos 1566'da, Kıbrıs 1571'de, Sisam 1577'de Girit 1699'da fethedilmiştir. Böylece Doğu Akdeniz'deki Ortodoks Rum varlığı, 1830'da Yunanistan bağımsızlığını kazanıncaya kadar Türk egemenliği altına girmiştir.[26]

---

[22] Vamık D.Volkan, Norman Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar**, İstanbul, 2002, s. 51.
[23] Süleyman Kocabaş, **Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi**, İstanbul, 1988, s. 10.
[24] İ. H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 408-411.
[25] J. M. Hussey, **The Byzantine World**, New York, 1961, s. 83.
[26] Şükrü S. Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, 1993, s. 21.

3. 2. Osmanlı Hakimiyeti Altındaki Rumların Din, Ticaret ve Eğitim Hürriyeti

3. 2. 1. Rumların Din Hürriyeti

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren, özellikle de genişleme dönemiyle birlikte, bünyesinde daima gayrimüslim grupları barındırmıştır. Gayrimüslimler, ülkede uygulanmakta olan İslam Hukukuna uygun olarak, etnik kökenleri dikkate alınmadan, sadece mensup oldukları din veya mezhep esasına göre gruplandırılmıştır.

Osmanlılar, fethedilen topraklarda yerleşmiş bulunan veya göç yoluyla gelen, farklı din ve kültüre mensup insanlara dinlerini muhafaza ederek devlet güvencesinde yaşama hakkı tanımışlardır.[27] Bu gayrimüslimler, sosyal ve ekonomik ilişkilerini İslam Hukuku tarafından belirlenen bir statü içinde sürdürmüşlerdir. Devlet, gayrimüslimleri çoğunluğun içinde eritme politikası izlememiş, tam tersine, gayrimüslimler birbirinden çok farklı olan kültürel özelliklerini koruyarak yüzyıllarca yan yana; ama ayrı gruplar halinde yaşamışlardır.[28]

Osmanlı Devleti'nde din ve mezhep, farklı toplulukları gruplandırmakta temel esas olarak kabul edilmiştir. Çeşitli ırk, din ve mezheplere mensup topluluklar, etnik kökenlerine bakılmaksızın Türk, Rum, Bulgar, Arap olarak değil; Müslüman, Hıristiyan, Yahudi olarak dikkate alınmışlar ve gruplandırılmışlardır. Osmanlı Devleti'nde bu grupların her birine *"Millet"* denilmiştir.[29] Osmanlı millet sistemi içerisinde, gayrimüslim vatandaşlara *"Zımmi"* adı verilmiştir. Zımmi kelimesinin sözlük anlamı: *"ahit, anlaşma, güvence ve koruma"* demektir. Bunu kabul edenlere Zımmi denilir. Hukuki bakımdan zimmet, Müslüman'la Müslüman olmayan arasında yapılan bir tür anlaşmadır. Yalnız bu anlaşmanın yapılabilmesi için Müslüman olmayanların kitabî olmaları ve İslam ülkelerinde oturmaları gereklidir.[30] İslam devleti,

---

[27] Nikos Svoronos, **Çağdaş Helen Tarihine Bakış**, İstanbul, 1988, s. 18.

[28] Gülnihal Bozkurt, "Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 43, S. 1-4, Ankara 1993, s. 50. 49-59

[29] Gül Akyılmaz, "Tanzimat'tan Önce ve Sonra Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü", **Yeni Türkiye**, S. 38, Mart-Nisan 2001, Ankara, 2001, s. 671-672. Millet sisteminin, genel olarak, Osmanlı devletinin Müslüman olmayan halkını yönettiği yapı olduğu varsayılır. Bu görüşün temelinde Osmanlı hükümetinin, genellikle mezheplerin inananlarını bir topluluğun üyeleri olarak ele almasıdır. Patrik veya haham olsun millet başı, halkından devlete karşı sorumlu; devletten de halkına karşı sorumlu olan idareci memurdu. Bu makam aracılığıyla kabul edilmiş her halkın; Rum halkının, Ermeni halkının veya Yahudi halkının mali ve kanuni özerkliği sürdürülmekteydi. Bkz. Benjamin Braude, "Foundation Myths of the Millet System", **Christians and Jews in the Ottoman Empire**, C. I, New York, 1982, s. 69.

[30] Y. Ercan, **a.g.e.**, s. 7.

içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı zımmileri korumayı; onların can, mal, ırz ve namusları ile dinî hayatlarını ve mabetlerini emniyet altına almayı Allah adına taahhüd etmektedir.[31] Gayrimüslimler, Müslümanlığı değil, İslam devleti vatandaşlığını dolayısıylada o devletin himayesini kabul etmekte, bu himaye karşılığında canlarına ve mallarına karşılık cizye vergisi ödemeyi yüklenmektedirler.[32] Zımmi statüsünün kazanılmasıyla gayrimüslimlerin, İslam devletinin egemenliğini kabul ettiklerini göstermesi anlamında cizye vermeyi taahhüd etmeleri zimmet ahdinin kurucu unsuruydu. Bir gayrimüslim bir kez cizye vermeyi taahhüt etmekle Zimmi statüsünü kazanırdı. [33]

Gayrimüslimler; köken, kültür ve inanç ayrımı yapılmadan, Osmanlı hoşgörüsünün sağladığı bütün nimetlerden faydalanmışlardı. Onlara özgürlük ve mülkiyet güvenliği; sosyal, eğitim, dil özerkliği ve ekonomik refah sağlanmış; Osmanlı millet sistemi içinde ırkî ve dinî kimliklerini barış ve düzen içinde koruma fırsatı verilmiştir.[34] Böylece gayrimüslimler, Osmanlı egemenliğinde; ama devlet içinde devlet gibi yaşamışlardır.[35]

Osmanlı toraklarında yaşayan gayrimüslim unsurlar arasında en önemli olanı, Fener Patrikhanesi etrafında toplanan Ortodoks mezhebine mensup Hıristiyanlardı.[36] Osmanlı egemenliği altındaki Ortodokslar, birkaç etnik gruptan oluşmaktaydı. Bu etnik gruplar: Rum, Arnavut, Eflaklı, Boğdanlı, Slav, Türkçe konuşan (Karamanlı) ve

---

[31] Cevdet Küçük, "Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi", **Yeni Türkiye**, Yıl 6, S. 32, Mart-Nisan 2000, Ankara, 2000, s. 407. İslâm ülkesinde devamlı oturan zımmîlere *"gayrimüslim tebaa"* veya *"gayrimüslim reaya"* da denilir. Zımmîler, Müslümanlarla karşılıklı rızalaşmak suretiyle İslamı değil ama Müslüman Devlet vatandaşlığını, Müslümanların korumasını tercih etmişlerdir. İşte bu grup, uygulamada gayr-i Müslim olarak adlandırılmıştır. Onların kendi dinleri ile dinlerinden kaynaklanan hukuki statüleri, hak ve ödevleri ayrı özel bir biçimde düzenlenmiştir. Bkz. Ali Şafak, "Osmanlılarda Azınlıkların Statüsü ve Hoşgörü", **Yeni Türkiye**, S. 38, Mart-Nisan 2001, Ankara, 2001, s. 653.

[32] A. Şafak, **a.g.m.**, s. 654. Osmanlı İmparatorluğu'nda cizye, gayrimüslim halk içinde belli bir takım koşulları taşıyan kimselerden, kişi başına alınan vergi idi. Koşullar: Belli bir yaşta bulunmak (14-75), hasta, sakat ve işsiz olmamak, ehl-i zimmet olmaktı. Bu nitelikleri üzerinde taşıyan her zımmî cizye ödemekle yükümlü idi. Cizye terimi daha çok imparatorluğun resmî kayıtlarında kullanılıyordu. Halk arasında bu vergiye genellikle *"haraç"* denirdi. Bkz. Y. Ercan, **a.g.e.**, s. 251.

[33] T. Tankut Soykan, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler**, İstanbul, 2000, s. 72.

[34] Selahi Sonyel, "Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu Parçalama Çabalarında Hıristiyan Azınlıkların Rolü", **Belleten**, Cilt. XXXVII, Ekim 1973, S. 148, Ankara, 1973, s. 648.

[35] Cevdet Küçük, "Osmanlı İmparatorluğunda Gayr-i Müslim Teba'aya Gösterilen Tolerans ve Bu Konuda Artin Paşanın Sultan II. Hamid'e Sunduğu İki Layiha", **İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü Birinci Milli Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978)**, Tebliğler, İstanbul, 1980, s. 245.

[36] P. Konortas, **a.g.m.**, s. 172.

Arapça konuşan Ortodokslar idi.[37] Ancak, Rumların diğer milletler üzerinde zımmi bir önceliğe sahip olması, onların baskın etnik grup olması gerçeğini doğurmuştu.[38] Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en kalabalık, en zengin, en eğitimli ve dolayısıyla en etkin gayrimüslim milletti.[39]

1453'te II. Mehmet İstanbul'a girdiğinde tüm Bizanslıların günlük hayatlarını eskisi gibi sürdürebileceklerini ve dinlerinin gereklerini yerine getirmekte serbest olduklarını bildirmiş,[40] Ortodoks kilisesini himayesi altına almış ve yeni patrik seçilmesini emretmişti.[41] Bu emir üzerine yapılan seçim sonrasında Georgios Kurtesis Scholarios,[42] Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk kez *"Gennadios"* adıyla patrik olmuştur.[43] II.Mehmet, Gennadios'a kendi imzasını taşıyan bir ferman verdikten sonra,[44] Beylerbeyi rütbesini de ihsan etmiş böylece onu Ethnarch (Millet Başı) olarak tanımıştır.[45]

Patrik, metropolitlerden oluşan *"Sinod Meclisi"* tarafından seçilir ve atama padişahın onayıyla gerçekleşirdi. Patriklik görevi ömür boyu verilirdi.[46] Babıali, Patriği sadece padişaha karşı cürüm işlemesi halinde azledebilirdi.[47] Her seçilen patrik için padişah tarafından bir berat verilir, Padişah değiştiğinde de berat yeniden onaylanırdı.[48]

---

[37] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, 1978, s. 144.

[38] Richard Clogg, "The Greek Millet in the Otoman Empire", **Christians and Jews in the Otoman Empire**, C. I, New York, 1982, s. 186.

[39] T. T. Soykan, **a.g.e.**, s. 192-193.

[40] Gülnihal Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, Ankara, 1989, s. 12.

[41] M. Süreyya Şahin, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, İstanbul, 1980, s. 38-39.

[42] D. Kitsikis, **a.g.e.**, s.98.

[43] Yavuz Ercan, "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)", **Yeni Türkiye**, Yıl 6, S. 32, Mart-Nisan 2000, Ankara, 2000, s. 403. Gennadios'un ilk kez patrik seçilmesinden sonra Sultan II. Mehmet, onu yemeğe davet etmiş ve patriğe verdiği önemi belirtmek üzere vezirlerini karşılamaya göndermiştir. Kendisi de ayağa kalkarak elini tutmuş ve iltifat etmiştir. Bkz. Yavuz Ercan, "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 200-201.

[44] Bu fermanda şöyle deniliyordu: *"Kimse Patrik'e tahakküm itmesün, kim olursa olsun hiç bir kimse kendüsine ilişmesün, kendüsi ve ma'iyyetinde bulunan papaslar her dürlü 'umum hidmetlerden mü'ebbeden mu'af olsun. Kiliseleri camiye tahvil edilmeyecektir izdivac ve defin işleri, sa'ir adet işleri, Rum Kilise ve adetlerine göre eskisi gibi yapılacaktır."* Bkz. M. S. Şahin, **a.g.e.**, s. 45.

[45] Beria Remzi Özoran, "Türkler ve Rum Ortodoks Kiliseleri", **Türk Kültürü**, S. 44, Yıl IV, Haziran 1966, Ankara, 1966, s. 700.

[46] T. T. Soykan, **a.g.e.**, s. 202-203.

[47] La Gorce, **Çağlar Boyu Yunanlılar**, İstanbul, 1986, s. 264.

[48] Yorgo Benlisoy, Elçin Macar, **Fener Patrikhanesi**, Ankara, 1996, s. 37.

Sultan II. Mehmet, patriğe *"Millet Başı"* ünvanını vermek suretiyle de bütün dindaşlarının meseleleri üzerinde yetkili kılmıştır.[49] O zamana kadar imparatorun emrinde bir dini lider olan Patrik, şimdi Sultan'ın koruyuculuğunda, kendi dinsel topluluğunun birçok dünyevi işlerinin de tartışılmaz yöneticisi olmuştu.[50] İstanbul Rum Patriklerine, topluluklarını yönetme masrafları için vergi toplama hakkı da verilmiştir.[51]

Kilise vergiden muaf olup, kamu hukuku ve özellikle aile hukuku alanlarındaki ayrıcalıklarını Bizans İmparatorluğu zamanında olduğu gibi korumuş,[52] hatta bu ayrıcalıklar daha da genişletilmiştir.[53] Böylece Patrik, Bizans imparatoru'nun sahip olduğu dinsel ve politik gücü kendi ellinde birleştirmiştir.[54] Ayrıca Patrik, Divan'da her zaman söz alma hakkına da sahip olmuştur.[55]

Patrik, Osmanlı Devleti içindeki Rumlardan çok daha geniş bir kitle üzerinde de otorite sahibi kılınmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti içindeki Ortodoks millet, yalnız Rumları değil; Sırplar, Romenler, Bulgarlar Ortodoks Arnavut ve Araplar gibi Ortodoks dininden olan herkesi kapsıyordu.[56] Ayrıca, Rum Patriği diğer dini liderler arasında da protokolde en önde yer alırdı.[57]

3. 2. 2. Rumların Ticaret ve Eğitim Hürriyeti

İktisadi bakımdan ise Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun vergi sisteminden de yararlanarak gelişmiş ve etkin bir cemaat durumuna gelmişlerdi. Toplu sorumluluk temeline dayanan ve vergi bölgelerine göre ayarlanan vergi sistemi, ayrıca vergi toplama biçimi sayesinde Rumlar toprak sahibi olmuş ve vergi toplama hakkını elde etmişlerdir. Bunun sonucunda, *"kocabaşı"* zümresi denen bir sınıf oluşmuştur.

---

[49] M. S. Şahin, **a.g.e.**, s.41.
[50] Coşkun Üçok, "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum-Ortodoks Kilisesi", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 191.
[51] G. Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s. 10.
[52] N. Svoronos, **a.g.e.**, s. 21.
[53] Erdal Açıkses, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri**, Ankara, 2003, s. 11-12.
[54] Kilise, İmparatorun simgelerini ve hükümdar, despot gibi İmparatorluk sıfatlarını kullanmaya başlamıştır. Patrik İmparatorluktaki tüm Ortodoksların ve Kilise'nin mülkleri üzerinde egemenlik hakkına sahipti. D. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 103.
[55] Bilal Eryılmaz, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul, 1996, s. 32.
[56] Ş. S.Gürel, **a.g.e.**, s. 23.
[57] G. Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s. 32.

Cemaat yönetim sistemi, Osmanlıların merkez yönetim sisteminden farksızdı. Ormanlarda ya da boğazlara yakın bölgelerde oturan halk, yerel karakollar kurmak ve ordunun iaşesini sağlamak, gelirlerinin bir bölümünü Osmanlı Devleti'ne vermekle yükümlüydüler. Buna karşılık bu yörelerin halkları vergi bağışıklıklarından yararlanırlardı ki, bu onlara bir çeşit bağımsızlık sağlamışdı.[58]

Rum cemaati içerisinde bulunan eski Bizans soyluları, Patrikhanenin çevresinde toplanmışlardı. Bu soylu sınıfi, Patrikhanenin dağıttığı tüm rütbeleri ellerinde bulundurmuş, böylece kilisenin yönetiminde de hak sahibi olarak ortaya çıkmışlardı. Patrikhanenin 1600'de Fener'de bugünkü yerine taşınmasıyla Rumların ileri gelen aileleri de bu semte taşınmaya başlamıştır. Çocuklarını başta İtalya olmak üzere Avrupa'ya; tıp, felsefe ve temel bilimler gibi alanlarda eğitime göndermişlerdir. Bu gençler; Türkçe, Arapça, Farsça dillerinin yanında çeşitli Avrupa dillerini öğrenmişler, İstanbul'a döndüklerinde birçok dili bilmelerinden dolayı bürokraside yer almaya başlamışlardır. Bunlara Avrupalıların adlandırması ile Fenerliler denilmiştir.[59]

Osmanlı Devleti bürokrasisinde aktif bir şekilde çalışmaya başlayan Rumlar, devletin üst kademelerinde bulunan idarecilere güven telkin etmişlerdir. Bu yüzden 1709'da Boğdan, 1715'te Eflak Voyvodalığı Fenerli aristokratlara verilmeye başlanmıştır.[60] Böylece Fenerli Rumlar, bir yönetim aristokrasisi kurmayı başarmışlardır. Kısa sürede bu aristokrasi, kuşaktan kuşağa geçmeye başlamıştır. Mavrokordato ve İpsilantis aileleri Osmanlı imparatorluğu politik yaşamında önemli rol oynamaya başlamışlardı. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin Rum Ortodoks unsuru için devlet deneyimi yollarını açan bir *"siyaset okulu"* oluşturmuştur.[61]

Avrupa devletleriyle ikili diplomatik ilişkilerin artmasıyla da Babıali, dış ilişkilerle ilgili mevkilere Rumları getirmeye başlamıştır. 1793'de; Londra, Viyana,

---

[58] N. Svoronos, **a.g.e.**, s. 21-23.

[59] Y. Benlisoy, E. Macar, **a.g.e.**, s. 38-39 ; Halil Sahillioğlu, "Yabancı Gözüyle Türkler, Yahudiler, Ermeniler, Rumlar", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 15, Aralık 1968, s. 46 ; Behçet Kami, **Tarihimizde Rumlar, Patrikhane ve Yunancılık**, İstanbul, 1339, s. 8 ; Ali İhsan Bağış, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler**, Ankara, 1998, s. 22.

[60] Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 24.

[61] N. Svoronos, **a.g.e.**, s. 28.

Berlin ve Madrid'de elçilikler açıldığı zaman da elçi yardımcılıklarına, Avrupa'da eğitim görmüş Batı dillerini bilen Rumlar atanmıştır.[62]

Osmanlı Devleti'nde, sadrazam ve reisü'l-küttabın yabancı devletlerden gelen elçiler ile olan ilişkilerini, Divan-ı Hümayun tercümanları idare ederdi. Bu tercümanların hemen hepsi Fenerli Rumlardan oluşurdu. Rumlar kendi dillerinden başka; Türkçe, Arapça ile Farsça'yı öğrendikleri gibi İtalyanca ve Fransızca'yı da öğrenirlerdi. Bunların bazıları, mümtaz bir diplomat vasfına sahip idiler. Köprülüzade Fadıl Ahmed Paşa zamanında bu memuriyette bulunan Panayotaki ile onun halefi Mavrokordato bunlar arasında en öne çıkan isimlerdir. Panayoti ve Mavrokordato'dan itibaren Divan-ı Hümayun tercümanlığı yavaş yavaş Fenerli birkaç aileye inhisar etmiştir. Eflak ve Boğdan Hosporaları da bu aileler erkanından seçilmiştir.[63]

Yunan isyanının başlaması ile Babıali, Fenerli tercümanları görevden uzaklaştırmıştır. Mavrokordato ve İpsilantiler ayaklanmadaki rolleri yüzünden Eflak-Boğdan yönetiminden alınmışlardır. Büyük devletlerle anlaşarak kendi menfaatleri için ihanet eden Rumların yerine Müslümanlardan tercüman yetiştirilmesi yoluna gidilmiş, 1820'de Babıali'de bir tercüme odası açılarak yabancı dil bilen eleman yetiştirilmeye başlanmıştır.[64]

Osmanlı Devleti, 1839'da Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiş ve din kıstasına dayanan *"Millet"* sistemini kaldırılarak, yerine *"Osmanlı Vatandaşı"* kavramını benimsemiştir.[65] Bu fermanla Osmanlı Devleti'nde din kavramı hukuk için bir kıstas olmaktan çıkartılmış, Osmanlı topraklarında yaşayan herkesin, fark gözetilmeksizin aynı hak ve güvencelerden yararlanacakları ilk kez pozitif bir hukuk kuralı olarak saptanmıştır. Gayrimüslimlere yönelik ıslahat çalışmaları Tanzimat Fermanı'ndan sonra da devam etmiştir.

Osmanlı Devleti, 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı ile haraç kaldırdığından,

---

[62] N. Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 145.

[63] Mehmet Ali Ayni, **Milliyetçilik**, İstanbul, 1943, s. 298-299. Bu görev dışında, aralarından dördünün ikişer kez görev yaptığı, 1661-1822 arasında Osmanlı sarayının baş tercümanlığını üstlenmiş 34 kişi Hıristiyan-Ortodoks Rum idi. Bkz. D. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 163.

[64] İlber Ortaylı, "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 165.

[65] Gülnihal Bozkurt, **Azınlık İmtiyazları -Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş**, Ankara, 1998, s. 6.

bütün gayrimüslim erkekleri askeri hizmetle yükümlü tutmuştur. Ancak, Hıristiyanlar bir vergi (bedel-i askeri) ödemek suretiyle orduya yazılmaktan kurtulabilmişlerdir.[66] Özellikle Rumlar, cizye başta olmak üzere devlete karşı bazı yükümlülüklerden kurtulmak için yabancı tabiiyetine geçmeye başlamışlardır.[67]

1864 Tabiiyet Nizamnamesi'nden 1876 Anayasası'na kadar, çıkartılan tüm hukuki düzenlemelerde *"Osmanlı tabiiyetinde bulunan herkes, hangi din ve mezhepten olursa olsun, istinasız Osmanlı tabir olunur"* denilerek tabiiyet kavramı ve tebaa arasında fark gözetilmediği vurgulanmış, bir yandan da gayrimüslimlerin iç yönetimlerini düzenleyecek nizamnameler çıkartılmıştır. Her milletin kendi komisyonlarınca hazırlanan bu nizamnameler Babıali tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat devletin bütünlüğünü zedeleyen ve asırlardan beri birlik içinde yaşayan çeşitli kavimleri birbirlerine düşman eden bu reformlara en çok gayrimüslimler karşı çıkmış, özellikle tebaa eşitliği ilkesi değişik cemaatler arasında var olan ezeli rekabetin ve mücadelenin yeniden başlamasına sebep olmuştur.[68]

Ceneviz ve Venediklilerin Karadeniz'den uzaklaştırılmaları, Avrupa gemilerinin bu bölgeye girişlerinin yasaklanmasından sonra tüm ticaret, Rum soyluların eline geçmiştir. Türk fetihlerinin Balkan yarımadasının kuzeyine kadar yayılması nedeniyle Rumların ticaret alanları da genişlemiştir.[69] Rum tüccarlar, daha XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin iç ve dış ticaretinde Ermeni ve Yahudi tüccarlarla rekabete başlamışlardı. 1700'lü yıllara gelindiğinde Rum tüccarlar; Venedik, Trieste, Napoli ve Marsilya gibi ticaret merkezlerinde de koloniler kurmuşlardı.[70]

Bu arada 1779'da Rum tüccarları, gemilerine Rus bayrağı çekme ve Rus konsoloslarının koruyuculuğundan yararlanma ayrıcalığını da sağlamışlardı. Bu durum, Rumların ticaret filosunun hızla büyümesini sağlamıştır.[71] XIX. yüzyılda birçok Rum köylerden ve kırsal alanlardan daha fazla umut vaat eden en yakın şehir merkezine göçmeye başlamıştır.[72] Göç alan bu şehirlerin başta geleni İzmir idi. İzmir'de ticaretin

---

[66] Gerasimos Augıstınos, **Küçük Asya Rumları**, Ankara, 1997, s. 106. Ayrıca geniş bilgi için bkz. Ufuk Gülsoy, **Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni**, İstanbul, 2000, s. 60-96.
[67] Mübahat Kütükoğlu, **İzmir Tarihinden Kesitler**, İzmir, 2000, s. 35.
[68] C. Küçük, "Osmanlı İmparatorluğunda Gayr-i Müslim Tebaa'ya ...", s. 243.
[69] N. Svoronos, **a.g.e.**, s. 21-22.
[70] Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 24.
[71] Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, İstanbul, 1985, s. 100.
[72] G. Augıstınos, **a.g.e.**, s. 29.

önemli bir kısmı Rumların elindeydi.[73] Ticaretin getirdiği imkanlardan faydalanan birçok Rum ailesi ekonomik olarak çok güçlenmiştir. Özellikle, İzmir'in nüfusça büyümesi bu durumu çarpıcı bir şekilde göstermektedir. 1830'larda 80 bin Türk ve 20 bin Rum İçerdiği tahmin edilen şehirde otuz yıl sonra bu oran tam tersine dönüşmüş, Rumların sayısı 75 bine çıkarken Türklerinki 45 bine düşmüştür.[74]

Rumlar kendilerine tanınan din ve ayin serbestliği çerçevesinde eğitim-öğretim faaliyetlerine de ağırlık vermişlerdir. Başlangıçta kiliselere bağlı din eğitimi veren cemaat okullarını giderek örgün eğitim kurumu haline getirmeyi başarmışlardır. [75] En eski Rum okulu *"Fener Rum Mektebi"*dir.[76] "Heybeliada Ruhban Mektebi" ise Rum Patrikhanesince kurdurulmuştur. Okul, patrikhanenin kendine tahsis ettiği ödenekle yaşatılmıştır.[77] Bununla birlikte, XVIII. yüzyılın başından itibaren Yanya, Selanik, Aynoroz, Patmos, Misoloniki, Sifnos, Atina, Sakızadası, İzmir ve diğer pek çok kentteki Yunan yüksekokulları oldukça ünlenmiştir.[78]

Rumların kurduğu diğer önemli bir okul da, Kuruçeşme Üniversitesidir.[79] Ayrıca, İzmir'de bulunan Ruhban Okulu da Rumların övünç kaynağı olmuştur.[80] İzmir Ruhban Okulu'nda uygulanan eğitim, Rumlarda milliyetçilik duygusunu, ana dilleriyle övünmeyi, eski Yunanlılarla ve klasiklerle özdeşleşmeyi öğretmeye yönelikti..[81] Kültür kurumları içinde ise en tanınmış olanı Rum Silloğu'dur. 1860 yılında açılan İstanbul Rum Silloğu'nun temel amacı Rum millî kültürünü yeniden canlandırmaktı. [82]

---

[73] İlhan Pınar, **Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX.Yüzyıl**, C. I, İzmir, 1994, s. 12, 40.

[74] G. Augıstınos, **a.g.e.**, s. 27-28.

[75] İlknur Polat, "Türk-Yunan İlişkileri Çevresinde Rum Eğitim-Öğretim Kurumlarının Yeri ve Önemi", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 443.

[76] Fener Rum Mektebi, patrikhaneye bağlı oluşu ve çok geniş bir alandan gelen öğrenciye hitap etmesi sebebiyle Rum topluluğu üzerinde oldukça büyük bir önem kazanmıştır. İ. Polat, **a.g.m.**, s. 444.

[77] Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, İstanbul, 1997, s. 70-71.

[78] D. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 103.

[79] B. Eryılmaz, **a.g.e.**, s. 169. Kuruçeşme Üniversitesi sayesinde, dış ilişkilerle malî konularda görevlendirilen Rum nüfus her geçen gün artmıştır. Osmanlı Devleti'nin dış ilişkiler ve malî konularında önemli yer tutarak bu kudret ve nüfuzlarını bazen Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmaya başlamaları devleti oldukça sarsmıştır. Bkz. H. Vahapoğlu, **a.g.e.**, s. 41.

[80] Aydın Taneri, **Türk-Yunan Kültür Savaşı**, Ankara, Yt.y., s. 62

[81] Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, Ankara, 2002, s. 44-45. Türk düşmanlığını körükleyen, ve Yunan milliyetçiliğini ön plana çıkartan başka bir okul da Yunta adasındaki ikonomos Akademisi'dir. Geniş bilgi için bkz. Gıyas Yetkin, **İçimizdeki Düşman**, Ankara, 1964, s. 16-17.

[82] İlknur Polat Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Ankara 1990, s. 176-177. İstanbul Rum Silloğu bünyesinde oluşturulan Maarif ve Mektepler Mahfeli ile ülke içindeki Rum unsurunun millî ve dinî açıdan şuurlandırılma çalışmaları yürütülmüştür. İstanbul Silloğu Maarif ve Mektepler Mahfeli kanalıyla dergiler çıkartılmış, Anadolu'da bulunan eserler incelettirilmiş,

4. YUNANİSTAN'IN BAĞIMSIZ DEVLET OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI

Yeniçağ'ın başlarında, Hümanizm ve Rönesans hareketiyle beraber, eski Yunanistan'ın Avrupa medeniyetine beşiklik ettiği görüşünün yaygınlaşması zamanla Avrupalı aydınların eski Yunan kültürüyle daha fazla ilgilenmelerine yol açmıştır.[83] Bu sebeple Avrupa kamuoyu; Yunan İsyanı'ndan oldukça etkilenmiş, asilerin duygularını paylaşmış, zaferlerinde kendi idealinin gerçekleştiğini görmüş, Antik Greklerin halefi olarak gördükleri Rumlara yardımda bulunmayı da ihmal etmemişlerdir.[84]

Fener Rum Patrikhanesi, Rum tüccar burjuvazisi ve batılı aydınların etkisi ile Yunan bağımsızlık hareketi Osmanlı vatandaşı Rumlar arasında da gittikçe yaygınlaşmıştır.[85] Ortada bir Yunan milleti olmamasına rağmen Ortodoks Rumlar

---

toplattırılmış; Rum kültürünü ilgilendiren, onu yeniden canlandıracak her şeye sahip çıkılmaya çalışılmıştır. Bkz. H. Vahapoğlu, **a.g.e.**, s. 67-68.

[83] M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara, 1988, s. 12. Bu ilgi XIX. yüzyılda doruğuna ulaşıp *"Filhelenizm"* diye bilinen Yunan hayranlığına dönüşmüştür. Rönesans'tan sonra uzmanların dar çevresinde ilgi uyandıran Antik Yunan araştırmaları, Almanya'daki neoklassisizm ile daha geniş çevrelerin ilgisini çekmiştir. Wickelmann, Lessing ve Geothe devrinin, Antik Grekleri yeniden keşfetmesi gerekmemiş; fakat yeniden kıymetlendirilmesi ve *"klasik"* tasvirini ilk safta estetik bakımdan şekillendirilmesi onların eseri olmuştur. Bkz. Gyula Moravcsik, "Antik Hellenizm ve Yaşayan Helenizm", **A.Ü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte Dergisi**, XI. Cilt, 2-4. Sayılardan Ayrıbasım, Haziran-Eylül-Aralık 1953, Ankara, 1953, s. 436. Efsanelerle desteklenen *"Yunanistan-Avrupa"* miti kısa sürede Avrupa'da yaygınlaştırılmıştır. Sonuçta, İlkçağ Yunanistan'ı ve onunla ilgili her şey, Helen soyundan gelen Avrupa'nın doğuşu olarak ele alınmaya başlamıştır. Helen hayranlığı: *"Avrupa ruhunun ilk kez kendi bilincine, Yunanistan'da vardığı"* şeklinde bir saplantı, Avrupa kamuoyunun bilincine yerleştirilmiştir. Bkz. Y. Sarınay, T. Sünbül, **a.g.e.**, s. 15-16, 30.

[84] G. Moravcsik, **a.g.m.**, s. 436. Yunan milliyetçiliğinin bütün Hıristiyan kiliselerinin, bütün Avrupa devletlerinin, hemen bütün Batı düşünür ve yazarlarının; eğilimleri, inançları, çıkarları ne olursa olsun hepsinden destek görmek gibi eşsiz bir talihi vardı. Fransa'da, İngiltere'de ve Amerika'da şiddetli bir Helen romantizmi vardı. Bkz. Niyazi Berkes, **Patrikhane ve Ekümeniklik**, İstanbul, 2002, s. 22.

[85] *"Yunan milliyetçiliğine gıda veren kaynak ne Eflatun ve Aristo'nun Hellas'ı, ne de Batı Avrupa'nın liberal ve sosyalist fikirleridir. Yunan milliyeti en başarılı şeklinde papaz teokrasisinin yaratığıdır. Bizde yobazlar ulusal duygulara her zaman yabancı kalmışlardır. Yunanlılarda ise ulusçuluğun rehber ve bekçileri papazlar olmuştur. Her Rum Kilisesi bir gizli okul, her papaz bir öğretmen oldu... Herkesin bildiği olay şudur ki, Rum Kilisesi olmasaydı bir Yunan ihtilali ve bir Yunan bağımsızlığı olamazdı."* Bkz. N. Berkes, , **Patrikhane ve Ekümeniklik**, s. 23-24. XVIII.yüzyılın sonuna doğru, imparatorluğun büyük kentlerinde yoğun bulunan Rum nüfus içinde, modern bir burjuva sınıfı doğdu ve bu sınıf gelişti güçlendi. Bir yandan bu yeni sınıfın iktidar isteği, bir yandan o dönemde bütün dünyayı sarmakta olan liberal ve milliyetçi fikir akımının etkisi ve çöküş dönemine girmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nda toplumsal düzeninin ıslah edilememesi Rumlarda *"Milli Devlet"* fikrinin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bkz. Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara, 1974, s. 30-31. Rum Ortodoks halkın Osmanlı Devleti içindeki "ayrı" konumu, yalnızca Ortodoks kilisesinin devlet içindeki ayrıcalıklı durumundan kaynaklanmıyordu. En az bunun kadar önemli olan bir diğer unsur ise Rum tüccarların ve fener aristokrasisinin durumuydu. Bunlar, Yunan milliyetçiliğinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuşlardır. Özellikle XVIII. yüzyıl, Rum tüccarların yükseliş ve güç kazanma dönemi olmuştur. Avrupa merkezlerindeki Rum ticaret kolonileri zamanla birer lobi durumuna gelmiştir. Bunlar Fenerlilerin İstanbul'daki faaliyetlerinden daha etkili oluyorlardı; çünkü Rusya, İtalya, Fransa, İngiltere ve diğer ülkelerdeki Rumlar, Türklerin egemenlik ve denetleme alanlarının dışındaydılar. Böylece Rumlar, XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren ticarî amaçlarla

kendisini, batılı devletlerin etkisi ve Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlamasıyla birlikte diğer Hristiyan unsurlardan ayrı hissetmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin geri kalmışlığı da, Rumların Yunanlı olmayı tercih etmesinde etkili olmuştur.[86]

Fener Patrikhanesi ve Fener Patrikhanesi civarında oturan Fenerli Rumlar (Feneriler) Osmanlı hakimiyetinden kurtulmayı, Ortodoks bir güç olan Rusya'nın yardımında görmüşlerdir.[87] Bunların, Ortodoks Rusya ile entrikalar çevirmeye başlamaları Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflama dönemine girdiği XVII. yüzyılın sonuna rastlamaktadır.[88] Bu yüzdendir ki; Yunan bağımsızlık hareketinin örgütü Philiki Hetaireia (Arkadaşlar Birliği), 1814'te Odesa'da kurulmuştur.[89] Örgüt, kısa zamanda Osmanlı Devleti'nin Rumlarla meskun şehirlerde hatta Bükreş, Moskova, Tiryeste, Odesa gibi yabancı şehirlerde şubeler açmıştır.[90] Kısa zamanda büyüyen örgüt, Yunanistan'da çeteler oluşturmuş, ayrıca halk üzerinde daha etkili propaganda

---

uğradıkları Avrupa şehirlerinde, devrin son siyasî ve sosyal gelişmeleri hakkında fikirler ediniyor, *"milliyetçilik"* ve *"bağımsızlık"* gibi kavramları yakından tanımaya başlıyorlardı. Rum tüccarlar; okullar yaptırarak, kitaplıklar kurarak, fakir öğrencilere burslar vererek bir yandan Osmanlı Devleti içindeki Rum gençlerinin giderek laikleşen bir eğitim olanağına kavuşmasını sağlamışlar, öte yandan da Avrupa'da oluşan yeni düşüncelerin hızla Osmanlı Devleti içindeki okumuş Rum kitleye ulaşmasını kolaylaştırmışlardır. İstanbul'da yaşayan Fenerli Rumlar da Montesquieu, Racine, Voltaire gibi Fransız yazar ve düşünürlerinden tercümeler yapmakta, gençlerini Avrupa üniversitelerine göndermekte, oralardaki fikir hareketleri ve bilim adamlarıyla temas halinde bulunmaktaydılar. İstanbul Fenerlileri'nin bu çalışmalarının yanı sıra Yunanistan ve Avrupa'daki Rumlar arasında da yeni akımlardan esinlenerek eserler veren Kozmas, Rigas, Korais gibi yazar, şair ve fikir adamları ortaya çıkmıştı. Böylece, Osmanlı egemenliğinden kopma düşüncesi fikri platformda da başlamıştır. Bkz. Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 23-27.

[86] Tuncer Baykara, "Batı Anadolu'daki Rum Nüfusunun XIX.Yüzyıldaki Durumu, Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlılaştırılması", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 438.

[87] Herkül Milas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İstanbul, 1999, s. 191-192.

[88] Salahi Sonyel, "Hıristiyan Azınlıklar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemi", **Yeni Türkiye**, S. 38, Mart-Nisan 2001, Ankara, 2001, s. 689. Bu durumdan faydalanmak isteyen Rusya, Çar I.Petro zamanında, Osmanlı Devleti'ndeki Rumlar arasında propaganda faaliyetleri başlatmıştır. Birçok alanda Çar I.Petro'nun faaliyetlerini devam ettiren Çariçe II. Katerina Osmanlı İmparatorluğunu tasfiye ederek, yerine bir *"Grek İmparatorluğu"* kurmayı tasarlamıştır. Bkz. Akdes Nimet Kurat, "Panslavizm", **Ankara Üniversitesi DTCFD**, C. XI, S. 2,3,4, Haziran-Eylül-Aralık 1953, Ankara, 1953, s. 250. Çariçe II. Katerina, özel bir *"Grek Projesi"* geliştirmiştir. Çariçe'nin bu *"proje"*sine göre, Slavlar ve Rumlar Osmanlı yönetiminden kurtarılacak ve Bizans diriltilerek, Çariçe'nin oğlu Konstantin tarafından yönetilecekti. Bu amaçla, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, Makedonya'da ve Mora'da, Çariçe'nin ajanlarının başlattıkları isyanlar görülmüştür. Bkz. Tülay Duran, "Rusların Orta Asya ve Yakın Doğu İstilası, Uyguladıkları Grek Projesi", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 27, Aralık 1969, İstanbul, 1969, s. 50.

[89] Georges Castellan, **Balkanların Tarihi**, İstanbul, 1993, s. 270. Philiki Hetaireia Cemiyetinin kuruluş amacı Yunanlıların Osmanlı yönetimine karşı ayaklandırmak, Yunanlıların Bizanslıların kalıntısı olduğu inancından hareket ederek Yunanlıların Osmanlı boyunduruğundan kurtarmak ve Bizans'ı canlandırmak idi. Bkz. A. Suat Bilge, **Büyük Düş**, Ankara, 2000, s. 16.

[90] Selahattin Salışık, **Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik'i Eterya**, İstanbul, 1968, s. 144.

yapabilmek için papazları kullanmıştır.[91]

1820 yılında Philiki Hetaireia'nın başına Rus Çar'ı I. Aleksandr'ın yaveri Aleksandr İpsilantis getirilmiştir.[92] Aleksandr İpsilantis, 6 Mart 1821'de 3.000 kişilik bir ordu ile Prut nehrini aşarak Boğdan'a girmiş ve Bükreş'i işgal etmiştir.[93]

Osmanlı Devleti, İpsilantis'in isyanını bastırmak için Kofcalı Yusuf Paşa komutasında bir ordu göndererek, İpsilantis'i ve taraftarlarını ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Bu yenilgi üzerine İpsilantis, Avusturya topraklarına sığınmış ve bundan sonraki yedi yılını Avusturya hapishanelerinde geçirmiştir.[94]

İpsilantis'in isyanını müteakip aynı yıl Mora'da da isyan başlamıştır. İlginç bir olaydır ki, bu isyanın başına da Aleksandr İpsilantis'in kardeşlerinden Dimitrios İpsilantis geçmiştir.[95] Mora'daki bu isyan Osmanlı başkentinde büyük tepkiyle karşılanmış, Sultan II. Mahmud da karşı tedbirler almıştı. Nitekim, Fener Patriği V.Gregorius da isyanda parmağı olduğu yolundaki istihbarat üzerine, 22 Nisan 1821'de Patrikhanede idam edilmiştir.[96]

---

[91] "Apostol" diye de anılan bu görevli papazları Rum unsurunun bulunduğu bütün bölgelere kadar dağılarak üye kaydetmeye ve taraftar kazanmaya çalışıyor, böylece Rum olmayan diğer Hıristiyan balkanlılarla birlikte Türk yönetimine karşı ortaklaşa ayaklanmak için, onların nüfuz sahibi kişilerini de kışkırtıyorlardı. M.M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 10.

[92] Matthew Smith Anderson, **The Eastern Qestion, (1774-1923)**, Wiltshire, 1972, s. 52.

[93] Yücel Özkaya, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s.119. Bu olay meydana geldiği sırada Laibach Kongresi'nde (Mart 1821) toplantı halinde bulunan Avusturya Başbakanı Metternich'in, Çar Aleksandr'ı bu türden isyanlara müdahale edilmemesi gerektiği şeklindeki uyarısı üzerine, İpsilantis Rus yardım ve desteğinden mahrum kalmıştır. Bkz. M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 18.

[94] M. S. Anderson, **a.g.e.**, s. 53.

[95] 1788'den beri Yanya Valiliği'nde bulunan Tepedelenli Ali Paşa bölgedeki ayrılıkçı Rum faaliyetleri için engel teşkil ediyordu. Tepedelenli Ali Paşa zamanında yürütülen etkili istihbarat çalışmaları sayesinde Rumların yaptıkları bölücü faaliyetler hakkında günü gününe haber alınıyor ve gerekli tedbirler vakit geçirmeksizin uygulanıyordu. Rumlar, Tepedelenli Ali Paşa'yı kendilerine bir engel olarak gördüklerinden dolayı, aleyhinde yalan ve iftira kampanyası başlatmışlardır. Bu kampanyayı yürütenlerin başında Rum işbirlikçisi olan Padişâhın ühürdarı Halet Efendi ile İstanbul Fener Patriği bulunmaktaydı. Tepedelenli Ali Paşa'nın, iftiralar sonucunda valilikten azledilmiştir. Valilikten azledilince isyan eden Tepedelenli Ali Paşa üzerine kuvvet gönderilmiş ve öldürülerek kellesi İstanbul'a gönderilmiştir. İsyan, 1820-1822 yılları arasında sürmüş, devlet ile vali arasında meydana gelen bu çatışma en çok Rumların işine yaramış, bölgede asayiş ortadan kalkmış, büyük bir istikrarsızlık ve kargaşa ortamı belirmiş, bu durumdan yararlanan Rum çeteleri şiddet hareketlerine başlamışlardır. Bkz. M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 13-14

[96] Bülent Atalay, **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)**, İstanbul, 2001, s. 10-11.

Bu arada asiler, Epidavros'da toplanarak 15 Ocak 1822'de Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Bir Millet Meclisi kurulup, başkanlığına da Aleksandr Mavrokordato getirilmiştir. Aleksandr Mavrokordato, hükümetin kurulmasından sonra hükümet başkanlığını üzerine almış, meclis başkanlığı da Dimitrios İpsilantis'e verilmiştir.[97]

Osmanlı Devleti, başlangıçta yabancı müdahalesi olmadığı için Yunan İsyanı'na daha rahat müdahale etmiştir.[98] Ancak, İngiltere'nin Rusya ile birlikte hareket etmeye karar vermesi, olayların seyrini değiştirmiştir. İki müttefik devlet, isyana müdahale etmişler ve 4 Nisan 1826'da "Petersburg Protokolü"nü imzalamışlardır.[99] Bu protokolle Yunanlılar, Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı özerk bir devlet haline getirilecek ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkartılacak; İngiltere ile Rusya her türlü çıkar hesaplarından uzak olarak, bu öneriyi Osmanlı Hükümeti'ne kabul ettireceklerdi. Bu karara Fransa da katılmış ve üç devlet arasında 6 Temmuz 1827'de Londra'da bir antlaşma imzalanmıştır.[100] Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmayı reddi üzerine; İngiliz, Fransız ve Rus ortak donanması Mora'yı abluka altına almış, 18 Kasım 1827'de Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır donanmasını da yakmıştır.[101]

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bu kötü durumdan faydalanmak isteyen Rusya, 26 Nisan 1828'de, Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır.[102] Osmanlı Devleti bu savaştan yenik çıkınca, 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Bu

---

[97] M. S. Şahin, **a.g.e.**, s. 154.

[98] Mora yarımadasında ve Ege adalarında kendini gösteren bu isyan sırasında Yunanlılar önce hayli başarı kazanabildiler. Osmanlı devleti, isyanın bastırılması işini Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya verdi. Mehmet Ali Paşa, kendisine Girit, oğlu İbrahim Paşa'ya da Mora valiliklerinin verilmesi karşılığında, oğlu İbrahim Paşa komutasındaki bir orduyu Mora'ya çıkardı ve isyanı 1824-1827 döneminde bastırdı. Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 29.

[99] Bilal Şimşir, **Ege Sorunu Belgeler**, C. I, Ankara, 1989, s. XXII.

[100] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 23-25.

[101] Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara, 1999, s. 179-181.

[102] Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum Rusya ile savaşmaya elverişli değildi. Yeniçeri ordusu kaldırılmıştı. Yeni ve düzenli bir ordunun kurulması için yapılan hazırlıklar yetersizdi. Osmanlı donanması Navarin'de batırıldığı için, Osmanlı Devleti'nin deniz gücü yok edilmişti. 7 Mart'ta Prut Nehri'ni geçen Rus orduları, aynı zamanda Anadolu sınırlarından da hücuma başladı. Anadolu'daki Rus orduları Erzurum'a kadar ilerledi. Avrupa cephesinde ise savaş, Avrupa devletlerinin tahminlerinin aksine süratli gelişmedi. Yeni sistemle yetiştirilmiş Osmanlı kuvvetleri Varna, Şumlu ve Silistre'de başarılı savaşlar yaptılar. Rus ordusu büyük kayıplar vererek ilerleyebiliyordu. Hatta, Ekim ve Kasım aylarında Eflak ve Boğdan'dan geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durum, barış görüşmelerine ortam hazırladı ise de görüşmelerden bir sonuç alınamadı.Bunun üzerine, Avrupa ve Doğu Anadolu'da Rus savaşı yeniden başladı. Silistre'yi alan Rus ordusu 20 Ağustos 1829'da Edirne'ye girdi. Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya**, Ankara, 1990, s. 56-57

antlaşma ile Osmanlı Devleti, bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasını kabul etmiştir.[103] 3 Şubat 1830'da İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Londra'da imzalanan yeni bir protokol ile bağımsız Yunanistan'ın kurulduğu ilan edilmiştir.[104]

Osmanlı Devleti 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece, Yüzölçümü 47.516 km² olan yeni bir Yunan devleti kurulmuştur.[105] Daha sonra, Yunanlıların hamisi olan İngiltere, Fransa ve Rusya Mayıs 1832'de Yunanistan'a son şeklini veren bir antlaşma imzalamışlardır.[106]

5. MEGALİ İDEA VE YUNANİSTAN'IN GENİŞLEME SİYASETİ

5. 1. Megali İdea'nın Ortaya Çıkışı

Kral Otto'nun yönetimi altındaki Yunanistan ekonomik anlamda büyük sıkıntı yaşamaya başlamış, iç politika alanında elle tutulur bir şey de yapamamıştı. Yönetim, halkın her an patlayabilecek tepkisini dış politikaya kanalize etmek düşüncesiyle sonraki yıllarda Yunan dış politikasının dayanağı olacak *"Megali İdea"* tezini ortaya atmıştır.[107]

1844'te Yunanistan'nda ilk kez seçim yapılmıştır. Seçime adları: *"Rus Partisi"*, *"İngiliz Partisi"* ve *"Fransız Partisi"* olan Yunan siyasi partileri katılmıştır. Bu seçim sonrasında Fransız Partisi iktidara gelmiştir.[108] Aslen bir Ulah olan ve Tepedelenli Ali Paşa'nın yanında bir doktor olarak ilk siyasi deneyimini kazanan Fransız Partisi Başkanı ve Ioannis Kolletis,[109] 14 Ocak 1844 tarihinde Yunan Anayasası yapılırken mecliste Megali İdea'nın, *"Büyük Yunanistan"* anlamı ile ortaya çıkışını sağlayan şu konuşmayı

---

[103] Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, C. I, Ankara, 1953, s. 281-282.
[104] Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 29.
[105] Metin Erksan, **Mare Nostrum**, İstanbul, 1997, s. 123.
[106] Bununla, Yunanistan'ın kuzey sınırı olarak *"Arta-Volo Hattı"* kabul edildi. Böylece, Yunanistan'a Atik ve Mora yarımadaları bırakılmış oldu. Ayrıca bu yarımadaların çevresindeki tüm adalar ile Kuzey Sporadlar, Ege'nin ikinci büyük adası Eğriboz dahil olmak üzere yüzlerce ada Yunanistan'a bağlandı. Kurulan Yunan Krallığı'na da Bavyera Kralı Louis'in oğlu Otto seçildi. R. Uçarol, **a.g.e.**, 113-115. Bağımsız Yunanistan Krallığı'nın kuruluşu Osmanlı Devleti'nin dağılmasında bir başlangıç noktasıdır. Çünkü farklı milletlerden oluşan Osmanlı Devleti halkı için Yunan Krallığı bir örnek teşkil edecektir. Bkz. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. V, Ankara, 1988, s. 121.
[107] Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, Ankara, 1997, s. 30.
[108] M. Erksan, **a.g.e.**, s. 123.
[109] Lowel Clucas, "The Byzantine Legacy in the Modern Greek World: The Megali İdea" (Edited by: Richard Clogg, **Anatolica Studies in the Greek East in the 18th and 19th Centuries**, Published by Voriorum, Hampshire, 1996), s. 254.

yapmıştır: *"Yunanistan Krallığı bütün Yunanistan değildir. Yunanistan'ın sadece bir parçası en küçük ve en yoksul bir parçasıdır. Grek sadece krallık içinde yaşayan değildir. Aynı zamanda Yanya'da ya da Selanik'te, Serez'de ya da Edirne'de, İstanbul'da ya da Trabzon'da, Girit ya da Sisam Adasında, Grek tarihine ya da Grek ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar da Grek'tirler. Hellenizmin iki büyük merkezi vardır: Atina ve İstanbul. Atina yalnız krallığın başkentidir. İstanbul büyük başkent bütün Hellenizmin kendi düşü, umududur.*[110] *Türklere karşı Mücadele 1821'de değil, İstanbul'un ele geçirilmesinden sonraki gün başlamıştır. Savaşçılar sadece 1821'de savaşanlar değildir; savaşçılar dört yüzyıldır Türklere karşı mücadeleye devam etmiş ve devam etmekte olanlardır."* Sonraları bu deyim yayılmacı Yunan politikasının sloganı haline gelmiştir.[111]

Megali İdea bağımsız Yunan devletinin dış ilişkilerini ve büyük ölçüde iç politikalarını idare etme hayaliydi. Megali İdea, aşırı milliyetçi küçük bir zümre tarafından benimsenen bir fikir iken, zamanla toplumun tüm sınıflarına nüfuz etmiştir.[112]

Osmanlı Rumları da, Bizans'ın mirasçılarının kendileri olduğuna inanıyorlardı. Yunan devletinin kurulması ve XIX. yüzyıldaki gelişmeler, bu eğilimi güçlendirmişti.[113] XIX. yüzyılın sonunda neredeyse tüm Yunanlılar İstanbul'un ele geçirilmesinin Helenizm'in en büyük amacı ve Megali İdea'nın kalbi olarak görüyorlardı.[114] Çünkü Bizans İmparatorluğu, İstanbul'un Türkler tarafından fethiyle birlikte tarih olmasına rağmen, onun fikri ve siyasi gelenekleri yaşamaya devam etmiştir. Özellikle Fener

---

[110] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 17 ; Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. X, S. 28, Mart 1994, Ankara, 1994, s. 211. Kolettis modern anlamı ile Megali İdea terimini kullanan ilk kişi olmasına rağmen, tabi ki benzer fikirler daha önce ifade edilmişti. Örneğin Neophytos Doukas 1811'de: *"Hellen ismini telaffuz ettiğimde, sadece eski Yunanistan topraklarında yaşayan çok az sayıdaki insanı değil, ancak Yunanlıların modern dilinin konuşulduğu alanın tümünü kastediyorum..."* Romantik milliyetçilerin iddiası ise, Prut ve Nil Nehirleri arasında yaşayan Yunanlıların tümüdür. Bkz. L. Clucas, **a.g.e.**, s. 255. Ayrıca bkz. Benjamın Braude, Bernard Lewıs, "The Greek Millet in the Ottoman Empire", (Edited by: Rıchard Clogg, **Anatolica Studies in the Greek East in the 18th and 19th Centuries**, Published by Voriorum, Hampshıre, 1996), s. 193.

[111] L. Clucas, **a.g.e.**, s. 254-255.

[112] L. Clucas, **a.g.e.**, s. 253. Ayrıca bkz. Y. Ercan, "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum...", s. 200-205.

[113] Feroz Ahmad, **İttihatçılıktan Kemalizme**, İstanbul, 1999, s. 94. Nitekim, Yunan tarihçi ve devlet adamı olan Panayatis Pipinellis bu durumu şöyle ifade etmektedir: *"Yunan varlığının anlamı Yunanistan'ı tüm Yunan ırkını bir sınır içinde toplayacak birleşik ulusal bir devletin çekirdeği haline gelmeğe zorluyordu. Herkes kendisini Bizans'ı yeniden canlandırma hayaline kaptırmıştı."* Bkz. A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 211.

[114] Michael M. Finefrock, **Atatürk, Lloyd George and the Megali İdea : Cause and Cansequence of the Greek Plan to Seize Constantinople from the Allies June-August 1922**, Chicago, 1980, s. D1049.

Patrikhanesi Bizans ruhunu canlı tutmak ve Bizans İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmek için ciddi faaliyetlerde bulunmuştur.[115]

5. 2. Yunanistan'ın Genişleme Siyaseti

Yunanistan, Megali İdea'yı gerçekleştirmek için, öncelikle Ege Denizi'ni ele geçirmek istiyordu. Kuzeye doğru Teselya, Epir, Makedonya ve Trakya'yı; Güneyde de Ege adalarını almak suretiyle Batı Anadolu'yu ele geçirilebilecekti. Bunu gerçekleştirmek için, öncelikle bu topraklarda Rum nüfusu çoğaltılacak, daha sonra büyük emperyalist devletlerin desteği ile bu topraklar ele geçirilecekti.[116]

Yunanistan ilk toprak kazanımlarını Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmadan elde etmiştir. Önce İyon Adalarını (Yedi Ada) İngiltere 1864'te Yunanistan'a bırakmıştır. Bunun ardından, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na katılmakta kararsızlık geçiren ve geciken Yunanistan, Avrupalı devletler tarafından bu savaşta "yansız" kaldığı için ödüllendirilmiştir.[117] İkinci İstanbul Konferansı'nda, 26 Mart 1881'de alınan karar ile, Tesalya'nın büyük bir kısmı ve Larissa Yunanistan'a verilmiştir.[118]

Bu sırada Girit Rumları da, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumdan yararlanmak amacıyla, Yunanistan'ın da teşviki ile isyan etmişlerdir.[119] İsyan dolayısıyla Osmanlı Devleti Girit'e Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı göndermiştir. Girit'te Gazi Ahmet Muhtar Paşa ile asiler arasında, Hanya'ya yakın Halepa mevkiinde, müzakereler yapılarak, 25 Ekim 1878'de bir sözleşme imzalanmıştır. Halepa Sözleşmesi ile, ada Rumlarına yeni haklar verilmiş ve ada yönetiminde önemli görevler almışlardır.[120]

---

[115] Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Ankara, 1999, s. 527.
[116] A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 212-213.
[117] Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 31.
[118] F. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, s. 546.
[119] Rusya da, Ayastefanos Antlaşması'na Girit Adası'nda ıslahat yapılmasını ve uygulanmasını isteyen bir madde koyarak, konunun uluslar arası bir nitelik kazanmasına sebep olmuştur. İngiltere ise Rusya'nın adaya tek taraflı olarak müdahalesini önlemek için, Girit sorununu Berlin Konferansı'na getirdi. Kongre, Berlin Antlaşması'na, Girit'te ıslahat yapılmasını ve Osmanlı Devleti'nin bu konuda Avrupa devletlerine bilgi vermesi kaydını koydu. Bir süre sonra büyük devletler, Osmanlı Devleti'nin vaatlerini yerine getirmesini istediler. R. Uçarol, **a.g.e.**, s. 299.
[120] E. Z. Karal, **a.g.e.**, C.VIII, Ankara, 1988, s. 118-119. Halepa Sözleşmesi'nin tam metni için bkz. Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühime-i Siyasiye**, C. III, Ankara, 1987, s. 176-179.

Girit Rumlarının asıl amacı, adanın yönetiminde daha etkili olabilmek ve adayı Yunanistan'a bağlamak idi. Bu amaçla, 1885 ve 1888 yıllarında isyanlar çıkardılar. Ancak bu isyanlar çok fazla etkili olmadı.[121] 1895 yılında ise Etniki Eterya'nın tahrik ve teşvikleriyle oldukça geniş kapsamlı bir isyan ortaya çıktı.[122] Sultan II.Abdulhamit, Avrupa devletlerinin baskısı üzerine Halepa Sözleşmesi'nde tespit edilmiş olan bütün maddeleri uygulamaya hazır olduğunu ifade ederek, adada genel af ilan etti ve Sisam'ın önde gelen isimlerinden Georgis Beroviç'i vali olarak atadı.[123] Ancak Rumlar, bununla da yetinmeyerek isyana son vermediler.[124] 14 Şubat 1897'de Albay Timoleon Vassos komutasında iki bin kişilik bir Yunan birliği Yunan kralı adına işgal için Girit'e çıkarak, Türklere her türlü vahşet ve katliamı yapmaya başladı.[125] Vassos, 16 Şubat 1897'de Yunan kralı adına adayı Yunanistan'a ilhak ettiğini bildiren bir beyanname yayınladı. Yunan Başbakanı Deliyanis de Yunan Meclisinde Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu resmen açıklamıştı.[126] Osmanlı Devleti, olayı şiddetle protesto etti. Büyük devletler de 2 Mart 1897'de Yunan Hükümeti'ne müşterek bir nota vererek, Girit'ten askerlerini ve savaş gemilerini geri çekmesini istediler. Yunanistan bu isteği reddedince 21 Mart'tan itibaren Girit'i ablukaya alarak, 21 Mart 1897'de Girit'te özerk bir yönetim kurulduğunu açıkladılar. Bu durum karşısında Yunanistan geri adım attı ve özerklik statüsünü kabul ederek, askerlerini adadan geri çekti.

Girit olayından sonra, Yunanistan'ın Tesalya sınırlarında askeri hazırlıklara girişmesi, Osmanlı Devleti'ni de savaş hazırlıkları yapmaya mecbur bıraktı. 9-10 Nisan 1897'de Yunan subayları komutasındaki çeteler, Makedonya'da isyan çıkartmak için Kalabaka'da Osmanlı sınırını on beş kilometre kadar geçtiler. Ancak Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamayarak Yunanistan topraklarına geri çekilmek zorunda

---

[121] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 37.

[122] Etniki Eterya 12 Kasım 1894 tarihinde yaklaşık 14 genç subay tarafından, Atina'da kurulmuş ve Megali İdea'yı gerçekleştirmeyi temel amaç olarak belirlemiştir. Etniki Eterya, Balkan Savaşından sonra siyasi cephede odaklaşmış ilkeleriyle Milli Göçmenler Derneği ve Rum Milli Müdafaa Derneği yerini almış ve her ikisi ortak olarak harekete geçmişti. Bkz. **Pontus Meselesi**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1995, s. 32.

[123] Erdoğan Yeğen, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Girit Olayları ve Osmanlı-Yunan ve Büyük Devletlerin İlişkileri", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara 1986, s. 285.

[124] Girit'teki Türkler de Rumlara verilen imtiyazları kabul etmeyerek Babıâli'nin bu tutumunu protesto için 4 Şubat 1897'de ayaklandılar; böylece Girit adasında bir iç savaş başlamış oldu. Osmanlı Devleti, büyük devletlerin karşı çıkması üzerine adaya yeni askeri birlikler gönderemediğinden olayları kontrol altına alamadı. E. Z. Karal, **a.g.e.**, C.VIII, Ankara, 1988, s. 123.

[125] E. Yeğen, **a.g.m.**, s. 288.

[126] S. Kocabaş, **a.g.e.**, s. 103.

kaldılar. Bu olay üzerine Osmanlı Devleti, 18 Nisan 1897'de Yunanistan'a savaş ilân etti. Böylece 1897 Türk-Yunan Savaşı başlamış oldu.[127]

Bu savaş sırasında Gazi Ethem Paşa komutasındaki Türk Ordusu, veliaht prens Konstantin'in yönettiği Yunan ordusuyla karşı karşıya geldi.[128] Türk-Yunan savaşı baştan sona Türk kuvvetlerinin üstünlüğü ile cereyan etti. [129] İngiltere'nin baskısı üzerine Osmanlı Devleti savaşı durdurmayı kabul etti ve 21 Mayıs 1897 de mütareke imzalandı. Yunanistan'ın başvurusu üzerine, devletler aracılık için harekete geçtiler ve devletlerin temsilcileri ile Osmanlı Devleti arasında İstanbul'da yapılan toplantıda, 18 Eylül 1897 de, barışın esasları yani ön-barış tespit edildi. Barış ise, Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında 4 Aralık 1897 de İstanbul'da imzalandı. Osmanlı Devleti tartışmasız bir zaferin sahibi olmasına rağmen zaferden yeteri kadar kazanç elde edemedi. Avrupa'nın güçlü devletlerinin müdahalesiyle, Osmanlı Devleti 4 milyon lira savaş tazminatı ödemek ve küçük bir toprak parçasıyla yetinmek zorunda kaldı.[130]

II. Meşrutiyet döneminde Genç Türkler tüm iç mücadele unsurlarını yok edecek ve çeşitli milletleri tek bir Osmanlı milleti olarak kaynaştıracak anayasal bir hükümeti hedefliyorlardı. Tüm vatandaşlara eşit haklar vererek karşılığında onlardan millet sisteminin yapısı dahilinde gelişmiş olan tüm toplumsal geleneklerini bırakmalarını ve Osmanlı hükümetine bağlılıklarını sunmalarını beklemişlerdir.[131]

---

[127] F. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, s. 561-562.

[128] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 33.

[129] Müşir Ethem Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri, daha savaş ilânının ertesi günü Milona Savaşı'nı kazandılar. 25 Nisan'da Yenişehir ve 26 Nisan'da da Tırhala Türk kuvvetlerinin eline geçti ve Yunan kuvvetleri Varda'ya çekilmeye zorlandı. Yunan başkomutanlığı büyük kuvvetlerini Dömeke'de toplamıştı. 17 Mayıs 1897 günü yapılan bir günlük çetin bir muharebe ile Dömeke ele geçirildi. Türk Ordusu için artık Atina yolu açılmış bulunuyordu. Yunanlılar tekrar savaşa teşebbüs ettilerse de, bu sefer Volo'da Türklerin eline geçti. Bu yenilgiler üzerine Deli Yani hükümeti düştü. Atina'da halk galeyan içindeydi ve her şeyden Yunan kralını sorumlu tutuyordu. Yeni Başbakan Skouloudis, hemen büyük devletlerin aracılığını istedi. F. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, s. 562.

[130] Bayram Kodaman, **1897 Türk-Yunan Savaşı (Tesalya Tarihi)**, Ankara, 1993, s. 108. Bu arada, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Devleti İzmir'deki bazı Rumları sınır dışı etmek istemiş, bölgeyle geniş ticari ilişkileri bulunan İngiltere'yi tedirgin etmişti. İngiltere'nin İzmir konsolosu, sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan bütün Rumları İngiliz uyruğuna almak için büyükelçiliğinden izin istedi ve bu izin hemen verildi. İzmir'deki İngiliz Konsolosluğu yirmi gün içinde 2.626 Ruma İngiliz pasaportu verdi. Bkz. Sabri Sürgevil, "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve İzmir", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 304.

[131] Catherine Boura, "The Grek Millet in Turkish Politics: Greeks in the Otoman Parliament (1908-1918)", **Otoman Greeks in the Age of Nationalism : Politics, Economy and Society in the Nineteenth Century**, (Edited by: Dımıtrı Gondıcas and Charles Issavı), New Jersey, 1999, s. 196.

1908 seçimlerinde, gayrimüslimler içinde en şiddetli mücadeleyi yürüten Rumlar olmuştur. Rumlar seçimde, seçmen sayılarını fazla göstermek gibi hileli yollara başvurmuşlardır. Rumlara bu konuda, Yunanistan ve Fener Patrikhanesi de destek vermiştir.[132] 17 Aralık 1908'de Meclis-i Mebusan açılmış,[133] altı seçim bölgesinde (Yanya, Kozane, Limni, Midilli,Sakız ve Rodos) nüfusun büyük çoğunluğu Rum olduğundan sadece Rum vekiller seçilmiştir.[134] II. Meşrutiyet meclislerinde; 1908'de 26, 1912'de 15 ve 1914'te 13 Rum milletvekili yer almıştır.[135]

Meşrutiyet'in sağladığı çoğulcu yapı içinde İmparatorluğun *"İttihad-ı Anasır"*ı imparatorluğu meydana getiren unsurlar için ayrı ayrı, çoğu zaman da bir bütün halinde, siyasal ve ekonomik çıkar yolları aramışlardır.[136] Parlamento'daki Rum milletvekillerinden 16'sı bir Rum Partisi kurmuşlardı. Bu Rumlar görünüşte devlete bağlı gibi görünseler de, Yunan emellerine hizmet etmekten geri kalmıyorlardı.[137]

1912'de bu parlamentonun feshi, İttihat ve Terakki'nin gittikçe milliyetçilik fikrine daha fazla bağlanması üzerine, bu Rum Partisi de Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı desteklemişti.[138] İttihat Terakki Cemiyeti ile Rum cemaati arasındaki ilişkiler Balkan Savaşlarına kadar, soğumakla birlikte, düzgün bir şekilde sürdü ve kabinede bir Rum daima yer aldı.[139]

Yunanistan'da 1909 yılında Megali İdea'yı gerçekleştirmek için hükümetin

---

[132] Rum seçmenlere hangi adayların Yunan devletinin imtiyazlarından ve yardımlarından faydalanacağını açıkça gösteren Yunan konsolosluk görevlilerinin seçim işlemlerine aşikar bir şekilde karışmasından sonra, Türklerin Osmanlı Rumlarının sadakatlerine dair kuşkuları Giritlilerin Yunanistan'la birleşme kararını 6 Ekim 1908'de ilan etmeleriyle daha da artmıştır. Bkz. B. Braude, B. Lewıs, **a.g.m.**, s. 199.

[133] G. Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s. 200.

[134] C. Boura, **a.g.m.**, s. 195.

[135] Ali Güler, **Dünden Bugüne Yunan - Rum Terörü**, Ankara, 1999, s. 10.

[136] Faruk Ilıkan, "Meclis-i Meb'usan-ı Osmani Rum A'zasının Siyasi Pogramı", **Tarih ve Toplum**, S. 118, Ekim 1993, İstanbul, 1993, s. 198.

[137] Karolidi Efendi (İzmir mebusu) *"iyi bir Rum olmadan iyi bir Osmanlı olamam; iyi bir Hıristiyan olmadan Müslümanları sevemem. Büyük İdeal'imiz var; çünkü büyük bir milletin çocuklarıyız"* diyordu. Bkz. F. Ahmad, **a.g.e.**, s. 104.

[138] G. Bozkurt, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, s. 203. II.Meşrutiyet Dönemi başladığında Yunanistan, yayılma siyaseti bakımından daha aktif ve kuşkulu bir döneme girmiştir. Meclis-i Mebusan'daki Rum üyeler, sürekli olarak İttihat ve Terakki ile çatışma halinde bulunmuşlardır. Bu grup içinde Serfiçe mebusu Yorgi Boşo Efendi, milliyetçilik konusundaki sert tartışmalarda baş rolü oynamıştır. Rum mebuslar, İttihat ve Terakki'nin karşısındaki muhalefetle birlikte çalışmışlardır. Rum millet vekillerinden bazıları, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kuruluşuna katılmışlardı. Rum mebusları, Atina ile bağlantılarını da kesmemişlerdi. Mesela İzmir mebusu Karolidi Efendi, bu dönemde Atina Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliğini sürdürmüştür. Bkz. B. Eryılmaz, **a.g.e.**, s.166.

[139] F. Ahmad, **a.g.e.**, s. 97-111.

takip ettiği politikalarının yeterli olmadığı gerekçesiyle hükümete karşı eleştiriler had safhaya ulaşmıştı. Bu çekişmeli dönemde, siyasi partilerin sürtüşmesinden doğan politika kaosuna karşı harekete geçen genç subaylar, Askeri İttifak adı altında teşkilatlanmışlardı. Mevcut krizi ortadan kaldırmak için Askeri İttifak'a bağlı birlikler, 14/15 Ağustos 1909'da Atina'nın banliyölerinden Gudi'de toplanarak, iktidarda bulunan Demetrios Rallis hükümetine kendi şartlarını dikte ettirmeye başladılar. Daha sonra, Girit olayları ile adını duyuran Eleftherios Venizelos'u Atina'ya çağırarak yönetimi ele almasını istediler. Venizelos 22 Aralık 1909'da bu teklifi kabul ettiğini açıkladı. 1910 Eylülü'nde Liberal Parti'yi kuran Venizelos, nihayet 6 Ekim 1910 tarihinde Kral I.Yorgo tarafından başbakanlığa getirildi.[140]

Venizelos, öncelikle çevresindeki komşuları ile ittifak kurma arayışına girdi. 1911-1912 Osmanlı-İtalyan savaşından da istifade ederek, 1912'de Balkan ittifakına dahil oldu.[141] I.Balkan Savaşı'na yol açan ilk saldırı, Yunanistan ile ittifak yapmış olan Karadağ, Bulgaristan ve Sırbistan'dan geldi: 8 Ekim 1912'de Karadağ, 17 Ekim'de Bulgaristan ve Sırbistan, 19 Ekim'de Yunanistan, *"yılların biriktirdiği ihtiraslarını gerçekleştirmek amacıyla",* Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler.[142] Yunanlılar 26 Ekim'de Selanik'i ele geçirirken donanmalarıyla da, İtalyan işgali altında bulunmayan Bozcaada, Limni, Semadirek, ve Taşoz adalarını işgal ettiler.[143] Osmanlı Devleti, Balkan ittifakı karşısında tutunamamış ve ağır bir yenilgiye uğramıştır. I. Balkan Savaşı, 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile kapanmıştır.[144]

Yunan halkının Megali İdea'nın gerçekleşeceğine dair inançlarına zaman zaman dinsel motifler de eklenmiştir. Örneğin; Yunan muhafız askerlerinin Ekim 1912'de

---

[140] M. Murat Hatipoğlu, "Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 459-460.

[141] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.,** s. 57. Balkanlardaki bu ittifakın temelini "Bulgaristan-Sırbistan Antlaşması" doğurdu. 13 Mart 1912 tarihli *"Dostluk ve İttifak Antlaşması"* ile Bulgaristan ve Sırbistan, birbirlerinin toprak bütünlüğünü tanıyarak Osmanlı Devleti'ne karşı birleşiyorlardı. 12 Mayıs 1912'de Bulgaristan ile Sırbistan arasında askeri bir sözleşme imzalandı. Yunanistan ve Bulgaristan arasında da 29 Mayıs 1912'de bir ittifak antlaşması imzalandı. Daha sonra bu *"Balkan İttifakına"* Karadağ'da dahil oldu. Böylece, Bulgaristan'ın çevresinde bir Balkan birliği oluşmuş oldu. Bkz. R. Uçarol, **a.g.e.,** s. 356-360.

[142] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.,** s. 57-58.

[143] Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları'nı kayıp etmesine sebep olan amillerden birisi de Averof zırhlısı idi. Bu zırhlıyı aslen Ulah; fakat mezhep ve kültürce Yunanlı Averof isminde bir zengin savaştan önce satın alıp, Yunanistan'a hediye etmişti. Bkz. M. A. Ayni, **a.g.e.,** s. 301.

[144] F. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),** s. 679.

yapılan Sarantaporon Savaşı'nda Aziz George ve Aziz Dimitros'un, at sırtında Yunan güçlerinin önünde giderek düşmanlarının körleşmesine neden olduğunu söylenmiştir.[145]

I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenilmesi ve Balkanlardan çekilmesi, siyasi bakımdan bölgede boşluk doğurmuştu. Bu yüzdendir ki, Balkan devletleri Osmanlı mirasının bölüşülmesinde anlaşamamışlardır. II. Balkan Savaşı, Balkanlı devletlerin Makedonya üzerindeki ortak emellerinden kaynaklanmıştır. Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'ın birbirlerine yakınlaşması karşısında bu iki devlete saldırmış (29-30 Haziran 1913); ancak hazırlıksız yakalamak istediği bu iki ülke, karşı taarruzla Bulgarları püskürtmüştür. Bu durumdan faydalanan Osmanlı Devleti de Edirne ve Kırklareli'ni Bulgarlardan geri almıştır. II. Balkan Savaşı'nın sonunda, 10 Ağustos 1913'de Bükreş Antlaşması imzalanmıştır.[146]

Osmanlı-Yunan barışı ise, 14 kasım 1913'te imzalanan Atina Antlaşması ile sağlanmıştır. Bu Antlaşma ile Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın Balkanlar'da ele geçirdiği topraklar ile Girit'in bu devlete ait olduğunu resmen kabul etti. Ayrıca Yunanistan'da kalan Türklerin sahip olacakları haklar ve durumları belirlendi. Ancak, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın beşinci maddesi gereğince, Ege adalarının geleceği büyük devletlerin kararına bırakıldığından bu mesele antlaşmada yer almamıştır.[147]

Londra ve Bükreş Barış Antlaşmaları ile Balkan Savaşı'nın sona ermesi, Yunanistan'ı bir kat büyütmüş ve gerek askeri gerek diplomatik yeni başarılar kazanılması için halktaki coşkun isteği kabından taşırmıştı. Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'ın yüzölçümü 63211 km^2'den 121794 km^2'ye ulaşmıştı.[148]

---

[145] L. Clucas, **a.g.e.**, s. 255.

[146] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 58.

[147] R. Uçarol, **a.g.e.**, s. 370-371. Ancak daha sonra, Avrupa devletleri, 14 Ocak 1914 tarihinde, Gökçeada, Bozcaada ve Meis dışındaki bütün adaların Yunanistan'da kalmasını kabul ettiler. Bkz. Bayram Bayraktar, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi**, Ankara, 1998, s. 35-36.

[148] Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, İstanbul, 2002, s. 14-15. Bu Savaş'ın sonunda, Girit'le birlikte, Selanik dahil Güney Makedonya, Güney Epir ve İtalya'nın elindeki Oniki Ada dışındaki neredeyse bütün Ege adaları Yunanistan'ın eline geçti. Yunanistan, böylece topraklarını aşağı yukarı iki katına çıkarırken, nüfusu da 2.800.000'den 4.800.000'e yükseliyordu. Bu sayı, Makedonya'da kalan Türk ve Slavları da içeriyordu. Bkz. Ş. S. Gürel, **a.g.e.**, s. 33.

Bu arada, 18 Mart 1913'de Kral Yorgo'nun Selanik'te bir akıl hastası tarafından öldürülmesi üzerine, büyük oğlu prens Konstantin Yunan tahtına geçmiştir.[149] Kral Konstantin'in tahta çıkmasıyla ülke topraklarının yaklaşık yüzde yetmiş oranında büyümesi ve nüfusun yaklaşık iki milyon sekiz yüz binden dört milyon sekiz yüz bine çıkmasıyla sonuçlanan Balkan Savaşları ile Yunanistan'ın şaşırtıcı başarılarının aynı zamana rastlaması, Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulabileceğine olan inancın kuvvetlenmesine sebep olmuştur.

Kral Yorgo'nun 28 Mart 1913'teki cenaze töreninde Atina başpiskoposu yaptığı konuşmada, Aya Sofya'da yapılan son ayin efsanesini ve Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulacağı sözünü anımsattığı ve yeni krala: *"Konstantin adını taşıyan, on birinci Konstantin'in varisi, İstanbul'un son imparatoru"* şeklinde hitap ettiği kaydedilmektedir. Başka bir kaynak, İstanbul'un Türklerden zorla alınacağını ve bir kraliçe Sophia ile evli olan bir kral Konstantin Yunanistan tahtına oturduğunda yeniden Yunanlılaşacağını anlatan bir ortaçağ kehaneti, Balkan Savaşları sırasında büyük rağbet görmüştür.[150]

Balkan Savaşları bitiminde, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ile bir antlaşma imzalanması ve Adalar sorununun büyük devletler tarafından karara bağlanmasından cesaret alan Makedonya Rumları, bu bölgede yaşayan Türklere yönelik baskın, katliam, yağma hareketlerine başladılar. Bu durum karşısında Türkler büyük kütleler halinde mal ve mülklerini bırakıp Osmanlı Devleti'nin elinde kalan yerlere göç etmeye başladılar.[151]

1913 yılı boyunca Babıali, Yunanlıların Makedonya'da Müslümanlara yaptığı zulmü protesto etti.[152] Yunanistan'ın Makedonya topraklarında yaptığı mezalim Mart 1914'de son haddine varmıştı. Osmanlı hükümeti normal yollarla bunu önleyemeyince, Türkiye Rumları için karşı tedbirler aldı. Osmanlı Hükümeti el altından Rumları

[149] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 60.
[150] L. Clucas, **a.g.e.**, s. 267.
[151] A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 214-215. Yunanistan, Balkan Savaşları'ndan sonra, Makedonya'ya Kafkaslardan 20.000 Rum göçmen getirterek iskan etmişti. Bu Rum göçmenler, Makedonya'da yaşayan Türkleri göçe mecbur etmek için, Türklere yönelik katliamlar yapmaya başlamışlardı. Tülin Sümer, "Türkleri Makedonya'dan Göçe Mecbur Eden Yunan zulümleri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 15, Aralık 1968, İstanbul, 1968, s. 49. Yunanistan'ın Sisam Adası ihtilalcilerinden olup Osmanlı Devleti tarafından idama mahkum edilmiş olan Sofilis'i, Yunanistan idarecileri Yunan Makedonyası'na vali olarak atayıp, zulümlerini sistematik bir hale getirmesi yüzünden Makedonya'dan Osmanlı ülkesine göç süreci de artarak devam etmekteydi. Bkz. H.Yıldırım Ağanoğlu, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi Göç**, İstanbul, 2001, s. 123.
[152] F. Ahmad, **a.g.e.**, s. 110-111.

ürküterek göç ettirmeye başlamıştı.[153] Türklerin 1914'teki misillemeleri daha çok Batı Anadolu'daki Rum topluluklarına yönelik oldu. Osmanlı yetkililerinin hoşgörüsüyle bazı Türk çeteleri tarafından yapılan saldırılarla kıyı yörelerindeki Rumlar, göçe teşvik edildi.[154] Bu olayların perde arkasında da Teşkilat-ı Mahsusa görev aldı.[155]

---

[153] Rum göçünü Halil Menteşe anılarında şöyle anlatmaktadır: *"Sıra Trakya'daki Rumlara gelmişti; fakat bu çok ihtiyat isteyen bir işti. Zira yeni bir harbi doğurabilirdi. Alınan tedbir şu oldu: Valiler ve diğer memurin resmen işe müdahale eder görünmeyecek. Cemiyet'in teşkilatı işi idare edecek bir vaka ihdas edilmeyerek yalnız Rumlar ürkütülecek. Bu talimat dahilinde hareket başladı. Balkan Harbindeki hıyanetlerinin tepkisiyle maneviyatı bozulmuş olan Rum halkı gitmek üzere ayaklandı. 100.000'e yakın Rum kimsenin burnu kanamaksızın Yunanistan'a çekilip gittiler. Bundan sonra aynı tarzda İzmir civarında teşebbüs ele alındı. Urla ve Çeşme'de hicret başladı. Bergama, Dikili ve Menemen Rumları da ayaklandılar. Bu defa Venizelos protestoda bulundu. Harp tedarikatı başladı. Babıali bu işte hükümetin bir müdahalesi olmadığı, Balkan Harbi'nin tepkisi olarak halkın maneviyatının bozulduğu ve kendi arzularıyla hicret etmekte olduklarını ileri sürerek mahallinde Dahiliye Nazırı ile birlikte tedkikat yapmak üzere birer murahhas tayin edilmesi için süferaya notalar gönderdi. Sefirler Babıali'nin teklifini kabul ettiler. Baş tercümanlarını Dahiliye Nazırının maiyetinde bera-yı tetkik İzmir'e gitmek üzere murahhas tayin ettiler. Vaziyeti mahallinde gördüler. Kimsenin burnu kanamamış, Dahiliye Nazırı ve İzmir valisi halkı durdurmak için çabaladıkları halde halk durmuyor ve vagonların üzerine ve aralarına atlıyor ve gidiyor. Hal ve vaziyeti sefirler hükümetlerine onlar da sefirleri vasıtasıyla Yunan Hükümeti'ne bildirdiler. Harp önlendi. İzmir civarından 200.000'e yakın Rum Yunanistan'a gitti".* Bkz. **Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe'nin Anıları**, İstanbul, 1986, s. 165-166. Ayrıca bkz. Enver Paşa'nın amcası olan Halil Paşa, Balkan Harbi esnasında Yunan Adalarına yakın olan ve her zaman bir baskın beklenilen Söke mıntıkasının savunmasında görevlendirilmişti. Bu konuda yayınlanan hatıralarında Rumların tehcir edildiği belirtilmektedir: *"Sahilde her zaman Yunan eşkıyası barındıran bir sürü Rum köyü vardı. İlk işlerimden biri bunları adalara tehcir etmek oldu. Diğer harekatlar ile de Söke mıntıkasını kısa zamanda tertemiz hale soktum."* H. Y. Ağanoğlu, **a.g.e.**, s. 110. Ayrıca bkz. Bu olaylar üzerine, Harbiye Nezareti Batı Anadolu kıyılarındaki Rumların bölgeden boşaltılarak, Ege adalarına gönderilmesine karar vermiş ve Celal Bayar'ı da bu işi gürültü koparmadan çözmekle görevlendirmişti. İzmir'e ayak bastığı günden itibaren bu öncelikli misyonuna yönelen Bayar, boşaltma işi için yalnızca klasik gözdağı yöntemlerinden yararlanmış ve tuttuğu fedailer aracılığı ile geceleri silah sesine boğmuş, çaldırdığı davullar ile etrafa korku salarak Rumlar üzerinde psikolojik baskı uygulamıştı. Ordu adına Dördüncü Kolordu Komutanı Pertev Paşa ile Erkân-ı Harbiye Reisliğine getirilmiş olan Cafer Tayyar Paşa ve hükümet adına da Vali Rahmi Bey'in katkı ve çabalarıyla yürütülen eylem, Bayar'ın belirttiğine göre üç ay gibi kısa bir süre içinde sonuçlanmış ve görev, tek bir kişinin bile burnu kanamadan halledilmişti. Gidenler, mal ve mülkleri, hattâ saksıları ile gidiyor; yanlarına alamadıkları mülklerini güvence altına alabiliyor, dahası vedalaşarak yola çıkıyordu. Bu şekilde Bergama, Dikili, Menemen, Foça, Karaburun, Çeşme gibi İzmir ilçelerinden ve çevresinden 130 bin kadar Rum Yunanistan'a göç ettirilmişti. Rumların bölgedeki yaşam düzeni mutlak egemenlik üzerine kurulmuş olduğundan, egemenliğin paylaşımına dönük bir gelişmeyi kabullenememiş ve özellikle kıyılarda oturanlar başta olmak üzere toplu göçü tercih etmişlerdi. Bkz. Erhan Şenşekerci, **Türk Devriminde Celal Bayar (1918-1960)**, Bursa, 2000, s. 36.

[154] Fransız tanıkları, 9.000 kişilik bir kıyı kasabası olan Eski Foça'da 1914 Haziranında geçen olayı şöyle anlatmaktalar: "*11 Haziran günü Foça çevresindeki köylerde oturan Yunanlılar, birden Foça'ya indiler ve köylerinin Türklerin saldırısına uğradıkları haberini yaydılar. Ertesi gün saldırı Foça'ya da yayıldı ve kıyım başladı. Bir gün bir gece yılgı ve yağma devam etti. Kasabaya saldıran Türk çeteleri, eski Gras ve süvari tüfekleriyle donatılmışlardı. Yunanlılar, Midilli ve Sakız adalarına, daha da uzaklara sığınmışlardı. Foça bir hayalet kente dönüşmüştü.*" Anadolu'daki Türk-Yunan ilişkilerinin kötüleştiğini gösteren bu tür olaylar, Anadolu Yunanlılarının davalarını benimsemeleri için Yunan politikacılarına yaptıkları baskıyı ve Yunanlıların da kendi sorunlarını çözmek için enosise yönelmelerini açıklamaktadır. Bkz. M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 52-53.

[155] Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, 2001, s. 162.

Ayrıca Osmanlı'daki Rum tüccarlara karşı uygulanan gayri resmi boykotla Rum göçünün artması, İttihat ve Terakki'nin bu meseledeki kararlılığını göstermekteydi. Fakat işin içine Rum Patrikhanesi dahil olmuş ve boykota karşılık Haziran 1914'te matem gösterisi olmak üzere Rum kilise ve okullarını kapattırıp, Rum muhtarların da grev yapmasını sağlamıştır. Rum göçünün çoğalması ve savaş tehlikesi belirmesi üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler yine gerginleşmişti.

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Avrupalı devletlerin müdahalesinden önce davranıp haziran sonunda Ege Bölgesi'ne, yanına elçilik görevlilerini de alıp bir inceleme gezisi yapmıştır. Rumların göçünün zorla değil kendi istekleri ile yapıldığına Avrupalı devletleri de inandırmış ve bu devletlerin Yunanistan nezdinde teşebbüslerde bulunmalarıyla savaş engellenmiştir.[156]

Rumların göçü meselesine bazen Yunanistan da müdahalede bulunarak göçü engellemeye çalışıyordu. Kendi talep ve arzularıyla Yunanistan'a göç etmek isteyen Yeniköy Rumlarını almak üzere Çanakkale'ye gelen bir Yunan gemisinin, buradaki Yunan Konsolosu'nun müdahalesiyle Kumkale'de beklemekte olan Yeniköy Rumlarını almadan gittiği bildirilmiştir. Hükümetin Çanakkale istihkamlarına çok yakın olan bu Rum köyüne Arnavut muhacir yerleştirmesi ve Rumların da bunlardan korkarak Kumkale'ye inmeleri onların isteyerek göç etmediğinin bir delilidir. Bununla birlikte hükümet bu tasarrufunda Çanakkale Boğazı'nın savunmasını düşünerek bölge yakınlarında bulunan Rum unsurun, askeri açıdan tehlikeli olabileceğini düşünmektedir ki haklıdır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında seferberlik ilanından sonra Osmanlı kıyı

---

[156] H. Y. Ağanoğlu, **a.g.e.**, s. 127. Göçle eşzamanlı olarak başlayan bir uluslararası propaganda ve protesto süreci, Hükümete verilen ültimatom niteliğindeki İngiliz, Fransız ve Rus notalarıyla sonuçlanınca Sadrazam Sait Halim Paşa da kendisi için devreye girme zamanının geldiğine karar vermişti. Dahiliye Nazırı Talât Paşa'dan hemen İzmir'e gitmesini isterken, görevini de tebliğ etti: *"Rum hicretini derhal durdurmanızı istiyorum. Aksi halde hükümet reisi olarak istifa ederim"*. Bu görevlendirme ile yola çıkan Talât Paşa'nın Bayar ile görüşmesi, İzmir'e varmadan bugünkü Aliağa Rafinerisi yakınlarındaki bir demiryolu istasyonunda gerçekleşecekti. Görüşme boyunca göçün ayrıntılarına giren Bayar, tüm bir göçün özetini de iki cümlede veriyordu: *"Müsterih olunuz efendim, kendi arzu ve rızalarıyla başlattıkları göç zaten durmuştur; çünkü gidecek kimse kalmamıştır."* Görüşmeden ikna olan Talât Paşa ise oradan İzmir'e geçip, büyükelçilerin ve koyu Yunan milliyetçisi olarak bilinen İzmir Metropoliti Hrisostomos'un şikayetlerini dinleyerek ve hazırladığı durum raporunu Sait Halim Paşa'ya göndererek, Bayar'a biraz daha zaman kazandırmayı ve böylece, sonuçlanan görevi takdir ettiğini göstermeyi yeğleyecekti. Uluslararası tepkiler de hesaba katılırsa, *"Ege'nin Rumlardan arındırılması"* işi o kadar da gürültüsüz sonuçlanmamıştı. Bkz. E. Şenşekerci, **a.g.e.**, s. 36-37

bölgelerindeki Rumların, devlet aleyhinde düşman harp gemileri ve denizaltılarına rehberlik ve casusluk etmeleri devletin bu tedbirindeki isabeti ispatlamaktadır.[157]

Göçmenlerin bir kısmı jeostratejik konum açısından önemli noktalarda iskan edilmeye çalışılmıştır. Mesela, Çanakkale Boğazı çevresindeki Müslüman köyleri zamanla harap olup dağıldığı için, bölgenin nüfusu hemen hemen Rumlardan müteşekkildi. Boğazın savunması açısından bölgenin Türkleşmesi veya en azından Rumlar ile Türkler arasında bir nüfus dengesinin oluşturulması gerekiyordu.[158] Sadaret de konuyu Dahiliye Nezareti'ne havale etmişti. Bu yazıda, çeşitli unsurların karışık olarak yaşadıkları Gelibolu yarımadası, Ayvalık, Edremit gibi yerlerde dengenin Müslümanlar lehine sağlanması maksadıyla Rumeli'den gelecek muhacirlerin öncelikli olarak bu yerlerde iskan edilmesine dikkat edilmesi isteniyordu.[159]

Rum muhacirlerin göçlerinin teşviki ise Yunanistan ile Osmanlı devleti arasındaki ilişkilerin gerginliği veya yumuşamasına göre bazen artıyor, bazen de durduruluyor ve böylece diplomatik sahada Yunanistan'a karşı bir tehdit unsuru olarak kullanılıyordu. Rumların boşalttıkları yerlere Osmanlı devleti Rumeli göçmenlerini yerleştiriyordu.[160]Aslında Rumların göç ettirilerek yerlerine Müslüman muhacirleri iskan politikası, artarak devam eden ve gözünü Anadolu kıyılarına diken Yunanistan'ın büyümesine karşı alınmış bir tedbirdi.[161]

Osmanlı Devleti Makedonya'dan sürülen 240.000 Türk'e karşılık, Yunanistan'ın beklemediği bir şekilde Doğu Trakya ve Batı Anadolu'dan aşağı yukarı aynı oranda Rum nüfusu çıkarttı. Bu durum Türk-Yunan ilişkilerini son derece gerginleştirmişti. Her an bir Türk-Yunan savaşının patlamasından endişe ediliyordu.[162] Makedonya'dan kovulan Türklerin Trakya ve Anadolu'daki Rumların yerlerini almalarının önüne

---

[157] H. Y. Ağanoğlu, **a.g.e.**, s. 131-132.

[158] Nedim İpek, **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)**, Ankara, 1994, s. 156. Bu arada Balkan harbini müteakip Rumeli'deki Rumların, Batı Anadolu'da çoğunluğu Rumlar lehine temin etmek için, aileleriyle İzmir ve Balıkesir havalisine geldikleri tespit edilmiştir . Bütün bunlar göz önüne alınıp, Anadolu sahillerinde Rum nüfusun artmasını önlemek maksadıyla da Osmanlı hükümeti Rumeli'den gelen göçmenlerin bir kısmının da bu gibi yerlere iskanını kararlaştırmıştır. Bunun için ise, ya Rum köyleri istimlak edilerek göçmen iskan edilmiş yahut da Rum köylerinin civarında bulunan miriye ait arazi ve arsalar göçmenlere verilerek oralarda iskanları sağlanmıştır. Bkz. Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)**, Ankara, 1995, s. 116.

[159] H.Y. Ağanoğlu, **a.g.e.**, s. 110.

[160] B. Bayraktar, **a.g.e.**, s. 38.

[161] H. Y. Ağanoğlu, **a.g.e.**, s. 126.

[162] Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, İstanbul, 1982, s. 14.

geçemeyeceğini anlayan Yunan hükümeti, bu işi durdurmak için savaşı da göze alamayınca, bir anlaşmaya varmak zorunda kaldı.

Venizelos, Türk Trakya'sındaki ve Anadolu'nun Aydın Vilayeti'ndeki Yunanca konuşan halkın, Yunan Makedonya'sındaki ve Epir eyaletindeki Müslüman halkla kendi isteklerine bağlı olarak değiş tokuş edilmeleri için Babıali'yle müracaat etmiştir.[163] Sonuçta Osmanlı ve Yunan hükümetleri, Makedonya'da kalan Türklerle, Doğu Trakya ve Aydın vilayetindeki Rumların karşılıklı olarak, ihtiyari bir şekilde mübadelesi hususunda 1 Temmuz 1914'te bir anlaşmaya vardılar. Fakat bir ay sonra dünya savaşının başlaması bu anlaşmanın tatbikine imkan vermedi. Yalnız anlaşmadan evvel 240.000 Türk'ün, Yunanistan'da kalan Batı Trakya ve Makedonya'dan Osmanlı Devleti'ne ve bilhassa Doğu Trakya ve Batı Anadolu'ya sığındıkları anlaşılmıştır. Buna karşılık, yine anlaşmadan evvel, Batı Anadolu'dan 80.000 Rumla, Doğu Trakya'da yaşayan 250.000 Rum'dan bir kısmının Yunanistan'a kaçtıkları kabul edilebilir.[164]

Yunanistan, II.Balkan Savaşı'ndan iki komşusu ile münasebetleri bozuk olarak çıkmıştı. Bulgaristan'dan Kavala'yı aldığı için bu devletle münasebetleri iyi değildi. Midilli, Limni ve Sakız adalarını da işgal altında tuttuğundan ve ayrıca şimdi Anadolu'ya da göz dikmeye başladığından, Osmanlı Devletiyle de iyi münasebetlere sahip değildi. Buna karşılık, Sırbistan'la II. Balkan Savaşı'nın arifesinde imzalanmış bir ittifakı vardı. Fakat bu ittifaka rağmen Yunanistan; Avusturya, Sırbistan'a saldırdığı zaman müttefikinin yanında yer alıp savaşa katılmadı.[165]

I. Dünya Savaşı başladığı zaman Venizelos İtilaf devletlerinin yanında savaşa girilmesinden yanaydı.[166] Ancak, Yunanistan'da İtilaf Devletleri safında savaşa girilmemesi, tarafsız kalınması konusunda Venizelos'a sert bir muhalefet vardı. Muhaliflerin başında, Kral Konstantin geliyordu. Muhalefetin savaşa girmeme gerekçeleri; savaşın Alman zaferi ile biteceğine inançları, Osmanlı Devleti ile savaşırken Bulgaristan'ın kendilerine saldıracağı korkusu ve İtilaf Devletleri'nin savaş

---

[163] B. Braude, B. Lewıs, **a.g.m.**, s. 200.
[164] A. Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 27-28.
[165] Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1986)**, Ankara, 1987, s. 134.
[166] Mete Tunçoku, "Çanakkale Muharebeleri ve Yunan Dış Politikası", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açıdan Türkiye**, C. I, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayinları , Ankara, 1996, s. 16.

sonrasında Osmanlı Devleti'nin durumuyla ilgili olarak kesin bir yargıya varmamaları idi.[167]

23 Ocak 1915'te İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, Atina'daki İngiliz Elçisi Sir Francis Elliot'a telgraf çekerek, Yunanistan'ın Müttefikler yanında savaşa katılması halinde *"Yunanistan'a Batı Anadolu kıyılarında çok önemli toprak ödünü verileceği"* önerisinde bulunması için talimat yollamıştı.[168]

Sir Edward Grey'in notası 24 Ocak sabahı alınmıştı. Aynı gün öğleden sonra Venizelos, Krala gizli bir rapor yolladı. Venizelos'un Asya'ya yayılma, denizaşırı bir büyük Yunanistan kurma politikası ilk kez bu raporda ayrıntılı bir biçimde dile getirilmişti. Venizelos raporunda düşüncelerini: *"Sadece Osmanlı Rumlarını kurtarmak ve Helenizm etkisinin çağlar boyunca yaşadığı bölgeleri içine alacak şekilde gerçekten büyük bir Yunanistan kurulmasını sağlamak"* şeklinde ifade etmişti.[169]

1915 Şubat ayı sonlarında İngiliz ve Fransız hükümetleri Yunanistan'ın acilen Çanakkale harekatına katılarak savaşa girmesini teklif etmişler; ancak bunu Yunan Genelkurmayı reddetmiştir. Konstantin Alman yanlıları ile çevriliydi: Kraliçe Sofia, Kaiser'in kız kardeşiydi; Genelkurmay Başkanı lonnis Metaksas ve birçok subay Berlin Akademisi'nde eğitim görmüşlerdi.[170]

İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girilmesine karşı sert bir muhalefet olmasına rağmen Venizelos, Fransız senato dış ilişkiler ve savaş komisyonu başkanı George Clemenceau'dan, İstanbul'un da Yunanistan'a verileceği sözünü almıştı. Venizelos, 2 Mart'ta Kral Konstantin'e bir rapor göndererek, Yunanistan'ın derhal savaşa katılmasının önemli bir firsat olduğunu belirtti. Raporda; Yunanistan'a İzmir'in öncelikle vaat edildiğini, İstanbul'un *"milletlerarası bir yönetime verilebileceğini"*, bunun sonucunda İzmir'in peşinden İstanbul'un da Yunan çıkarlarına uygun şekilde gündeme getirilebileceğini dile getirdi. Venizelos, aynı gün genelkurmaya da başvurarak, Çanakkale seferiyle ilgili gereken hazırlıkların yapılmasını istedi; ancak zamanın Yunan Genelkurmay Başkanı General Metaksas bunu kabul etmedi.

---

[167] S. Kocabaş, **a.g.e.**, s. 117.
[168] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 59.
[169] A. A. Pallis, **Greece's Anatolian Venture- And After**, London, 1937, s. 18.
[170] G. Castellan, **a.g.e.**, s. 408.

General Metaksas savaşa girmeleri halinde ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili olarak Başbakan Venizelos'a, 27 ve 31 Ocak tarihli iki rapor hazırladı. Bu raporlarda herhangi bir gücün Batı Anadolu'ya devamlı yerleşmesinin çok zor olduğu belirtilmişti. Metaksas'ın deyimiyle Batı Anadolu şöyle tanımlanmıştı: Anadolu; coğrafya, ekonomi, tarih ve etnik yönlerden birbirine sımsıkı bağlı parçalardan oluşmaktadır. Huzursuzluk yaratmaksızın bu toprakları politik bakımdan parçalamak olasılığı yoktur. Böyle bir huzursuzluk, ekonomik ve etnik alanlara yayılarak önlenme olasılığı olmayan sürtüşmelere yol açacaktır. Bu da, parçalanmış toprakları birleştirme konusunda çatışmalar ortaya çıkaracaktır.[171] Sonuç olarak, Metaksas bir Anadolu macerasının, sadece felaket getireceğini ve sonunda Yunanistan'ın ve Anadolu Rumlarının mahvına sebep olacağı şeklinde ifade etmiştir. Bu rapor Venizelos tarafından dikkate alınmayınca Metaksas istifa etmiştir.[172]

Venizelos, 30 Ocak günü Kral Konstantin'e yeni bir rapor hazırladı. Bu raporda, Anadolu'da toprak sahibi olmak karşılığında derhal savaşa girmenin sağlayacağı avantajları daha etraflı bir şekilde izah ediyordu: "*Balkan Savaşları'ndan başarıyla çıkan Yunanistan'ın bu savaştan daha zengin ve toprak olarak da daha büyük çıkacağına*" olan inancını belirtiyordu.[173]

Kral Konstantin askeri danışmanlarıyla yaptığı görüşmeler sonucunda Venizelos'un düşüncelerine katılmayarak Venizelos'u istifaya zorladı. Bu durum karşısında Venizelos 6 Mart 1915'te başbakanlıktan çekildi ve yerine muhalifi Dimitrios Gunaris getirildi. Venizelos'un bu şekilde uzaklaştırılması, seçimle başa gelmiş bir hükümet başkanınğın usulsüz yollarla işten el çektirilmesi demek oluyordu. Bu durum da anayasaya ters düşmekteydi.[174]

Kral Konstantin, 1915 Haziran'ında seçimlerini yaparak giderek büyüyen politik çıkmazdan kurtulmaya çalışmıştır. Venizelos, meclisteki 317 koltuktan 184'ünü kazanarak açık bir farkla seçimleri kazanmıştır.[175] Başbakan Gunaris, kralın hasta

---

[171] Yılmaz Altuğ, Bir Yunan Diplomatına Göre Yunanistan'ın Batı Anadolu Macerası, Ankara, 1993, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. IX, S. 26, Mart 1993, Ankara, 1993, s. 503-506 ; M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 76-77.

[172] A. A. Pallis, **a.g.e.**, s. 21-25.

[173] A. A. Pallis, **a.g.e.**, s. 30.

[174] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 64-65.

[175] Richard Clogg, **A Short History of Modern Greece**, Cambridge University Press, Cambridge, 1979, s. 108.

olduğunu ve yeni bir siyasi bunalımın doğmaması gerektiğini öne sürerek hükümetten çekilmemiş: Venizelos ancak 23 Ağustos 1915'te tekrar iktidara gelmiş, 4 Ekim'de de mecliste güvenoyuna başvurmuştur. Venizelos, güven oylamasında 5 çekimser, 102 red oyuna karşılık 142 güvenoyu almış; fakat kralla aralarında meydana gelen şiddetli tartışmalar sonucunda 5 Ekim'de tekrar istifa etmiştir. Yeni hükümeti Zaimis kurmuş: Bu arada 17 Ekim'de İngilizler, savaşa girilmesi karşılığında Kıbrıs'ı da Yunanistan'a teklif etmişlerse de Zaimis bunu reddetmiş ve tarafsızlığını sürdürmüştür.[176]

11 Ekim 1915'te Bulgaristan'ın Sırbistan'a saldırmasıyla ortaya çıkan durum karşısında Yunan ordusunun da seferber edilmesi, fakat Yunanistan'ın siyaseten tarafsız olması, Makedonya'daki Yunan birlikleriyle 5 Ekim'den itibaren Selanik'e çıkarma yapan itilaf kuvvetleri arasında sürtüşmelere yol açmıştır.[177] Zaimis hükümetinin de uzlaşmaz tutumu devam edince İtilaf Devletleri Yunanistan'a ambargo uygulamaya başlamışlardır. Bu durum Yunanistan'da huzursuzluklara yol açmış ve Zaimis istifa etmiş, yerine Skulidis geçmiştir.

Ortaya çıkan huzursuzluğa çare olur düşüncesiyle erken bir seçim daha düzenlenmiş; 19 aralık 1915'te yapılan seçimleri Venizeloscular boykot edince, kralcılar meclise hakim olmuşlardır. Böylece, hiçbir resmi sıfatı kalmayan Venizelos meclis dışından ve özellikle Fransızlarla işbirliği yaparak muhalefetini sürdürmüştür. 30 Ağustos 1916'da bir grup Venizelos taraftarı subay, Selanik'te resmi hükümete karşı bir darbe başlatmıştır. Bu grup, Aralık 1915'in sonlarında kurulan, İtilaf Devletleri yanlısı Ethniki Amyna (Ulusal Savunma) tarafından da desteklenmiştir. Bir ay sonra, mevcut politik sistemden umudunu kesen Venizelos, memleketi Girit'e gitmek üzere 26 Eylül'de ülkeyi terk etmiştir. Daha sonra Ege adalarından geçerek 9 Ekim 1916 başlarında Selanik'e varmış, burada kendi geçici hükümetini kurmuştur.[178] İtilaf Devletleri de, Selanik'teki hükümeti tanıdılar ve kral yönetimine baskılarını arttırdılar.[179]

---

[176] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 64-65.
[177] F. Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1986)**, s. 134-135.
[178] R. Clogg, **a.g.e.**, s. 108-109.
[179] G. Castellan, **a.g.e.**, s. 409.

Venizelos, Fransızların da yardımıyla Atina'dan ayrılıp Girit'e ve kendisinin geniş taraftar kitlesi bulunan adalara uğrayarak 9 Ekim 1916'da Selanik'e ulaştı. Kısa bir süre sonra da, Selanik Ethniki Amyna yönetimi adına Almanya'ya savaş ilan etti.

İngiliz ve Fransız yönetimleri arasında yapılan görüşmeler sonucunda, Mayıs'ın ikinci yarısında Fransa'nın Cezayir'deki eski valilerinden Jonnart, Yunanistan'a yüksek komiser olarak tayin edildi. 11 Haziran'da başbakan Zaimis ile görüşen Jonnart, kralın 48 saat içinde tahttan feragat etmesini ve yerine prens Aleksandr'ın seçilmesini istedi. Bunun üzerine Konstantin Kraliyet Şurası'nda yapılan toplantıdan sonra "yurtdışına çıkmayı" kabul etti ve yerine ikinci oğlu Aleksandr'ı bırakarak 14 Haziran 1917'de yanında prens Yorgo ve aralarında Mataksas'ında bulunduğu askeri danışmanları ile birlikte ülkesini terk edip İsviçre'ye gitti. Yüksek komiser Charles Celestin Jonnart da aynı gün Pire'ye asker çıkarmış ve Yunanistan'a uygulanan ambargoyu kaldırtmıştır.[180]

27 Haziran 1917'de Atina'ya gelen Venizelos, yeni hükümetin başbakanı olarak Kral Aleksandr'a bağlılık yemini etmiştir. Zaman kaybetmeden Berlin, Sofya, Viyana ve İstanbul'daki Yunan elçilerini Atina'ya çeken Venizelos, 1 Temmuz 1917'de de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.[181]

6. I. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA OSMANLI RUMLARI

6. 1. I. Dünya Savaşı'ndan Önce İzmir ve Havalisinde Rum Nüfusu

Anadolu'daki Rum nüfus; Ege Denizi, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz kıyılarında yoğunlaşmıştı.[182] Osmanlı Devleti'nin 1914 tarihinde yapmış olduğu nüfus sayımında, toplam 18.520.016 olan nüfusun 1.729.738'i Rum olarak tespit edilmişti. 1914'deki bu rakamlara göre Rumlar, genel nüfusun % 9.33'ünü oluşturmaktaydı.[183]

Osmanlı resmi istatistiklerine göre, 1914 yılında Batı Anadolu'da nüfus durumu şöyleydi: Aydın (İzmir) 100.356 Müslüman, 73.676 Rum; Bergama 56.812 Müslüman,

---

[180] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 68-72.
[181] M. M. Hatipoğlu, **a.g.m.**, s. 465.
[182] Rum nüfusun yoğunlaştığı merkezler Osmanlı Devleti'nin nüfus hakkında düzgün kayıtlar tutmakta olduğu bölgelerdi.Bu yüzden Anadolu'daki Rum nüfusun saptanmasında Osmanlı istatistikleri en güvenilir kaynaklardır. Justin McCarthy, **Müslümanlar ve Azınlıklar**, İstanbul, 1998, s. 90-91.
[183] Ali Güler, **Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar**, Ankara, 2002, s. 142-143.

16.841 Rum; Menemen 21.433 Müslüman, 8.058 Rum; Urla 9.361 Müslüman, 24.711 Rum; Çesme 4.539 Müslüman, 39.073 Rum; Foça 7.427 Müslüman, 15.670 Rum; Kuşadası 11.438 Müslüman, 9.220 Rum; Seferhisar 7.816 Müslüman, 2.641 Rum; Tire 37.514 Müslüman, 3.227 Rum; Bayındır 22.622 Müslüman, 3.655 Rum; Ödemiş 71.069 Müslüman, 6.104 Rum; Nif 19.658 Müslüman, 4.876 Rum; Karaburun 8.838 Müslüman, 9.934 Rum şeklinde idi.[184]

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere I. Dünya Savaşı öncesinde Batı Anadolu'da Türkler, Rumlardan sayı olarak çok daha kalabalıktı.

6. 2. Rumların İtilaf Devletleri ile İşbirliği ve Rum Tehciri

Batı Anadolu'da Rumların büyük bir etkinliği vardı. Bölgedeki Türk nüfus ayak hizmetlerine, hamaliye işlerine aynı zamanda da kapalı ve yoksul bir çiftçilik faaliyetine mahkum edilmişti. Balkanlarda, özellikle de Makedonya ve Girit'te gerçekleşen oldubittilerin bir devamı olarak; bölgede Etniki Eterya merkezli yoğun bir propaganda, hızlı bir örgütlenme ve sinsi bir casusluk faaliyeti hüküm sürmekteydi. Bunlardan amaç ise, İzmir merkez olmak üzere Bandırma'dan Fethiye'ye uzanan kıyı şeridinin Yunanistan'a ilhakı idi.[185] Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girmeye mecbur bırakıldığında, Hıristiyan tebaasının bazı üyeleri düşman ülkeler için istihbarat yapmaya ve Osmanlı savaş gücünü baltalamaya razı edilmişlerdir. Bunlar; casusluk, propaganda, sabotaj faaliyetlerine girişmişler, liderlerinden bazıları da gizlice düşman ülkelere hizmet vermeye başlamışlardır.[186]

Sisam, Sakız, Midilli, Limni gibi önemli adaları işgali altında bulunduran Yunanistan, bu adalarda yaşayan Türkleri Anadolu'ya göçe zorluyor ve yerlerine Rumları yerleştiriyordu. Bunun yanında Venizelos, Anadolu sahillerinde Türk nüfus çoğunluğunun yanında azınlık durumda olan Rumların oranını artırmak için çeşitli faaliyetlerde bulunuyordu. Yunanistan'ın bundan maksadı ise Adalar karşısında bulunan Anadolu sahillerini de topraklarına katmaktı. Ancak Osmanlı Devleti de buna mukabil

---

[184] Kemal H. Karpat, **Ottoman Population 1830-1914**, London, 1985, s. 174 ; Stanford Shaw, "Otoman Population Movements During the Last Years of the Empire, 1885-1914: Some Preliminary Remarks", **The Journal of Otoman Studies**, I, İstanbul, 1980, s. 200-2001.
[185] E. Şenşekerci, **a.g.e.**, s. 34
[186] S. Sonyel, "Hıristiyan Azınlıklar ve Osmanlı...", s. 690.

karşı tedbirler alarak Rum nüfusun artışına engel olmak için çeşitli politikalar uygulamaktaydı.[187]

I.Dünya Savaşı sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti birçok milletten oluşan imparatorluğu milli bir Türk devletine dönüştürme işlemini hızlandırmıştır. Farklı etnik-dini halkların ortak milli temsiliyetini yasaklayan bir dizi yasayı çıkarmışlardır. Bir diğer tedbir olarak da patrikliğin ayrıcalıkları ciddi bir şekilde kısıtlanmıştır. İstanbul'da ve İzmir'de bulunan Rum tüccar sınıfının gücünü kırmak için ciddi bir ticari boykot başlatılmış, stratejik olarak hassas bölgelerden toplu olarak tahliye edilmişlerdir.[188]

İttihat ve Terakki Hükümeti, her ne kadar Rumların yerlerinden çıkarılmasını göze almasa da, I. Dünya Savaşı ile birlikte kıyıların güvenliği için kıyı bölgelerindeki Rum köylerinin, iç bölgelere sevkini gerçekleştirmek mecburiyetinde kalmıştır.[189] Çünkü, Batı Anadolu'daki dinsel ve etnik toplulukların nüfusu I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'nın savunulması açısından da önemliydi.

1915'te, Çanakkale Savaşları'nın en ateşli dönemlerinde, Yunda adası Rumları Türk ordusunu arkadan vurmak için ayaklandılar. Yunda Adası'nda, adalardan gelen gönüllülerin katılmasıyla, Rumlar Müslüman halka karşı bir isyan başlatmışlardır. İsyan Ayvalık'tan gelen askerlerce bastırılmıştır.[190]

Osmanlı Devleti'nin isyanlar ve ihanetler karşısında aldığı tedbirlerdeki amaç; savaş sırasında birçok devletin yaptığı gibi onları yok etmek değil, sadece "tenkil etmek, sevk ve İskan etmek" olmuştur.[191] Hükümet, 27 Mayıs 1915 tarihinde 4 maddelik geçici bir kanun çıkarmıştır. Kısaca *"Tehcir Kanunu"* olarak bilinen *"Vakt-i seferde icraat-ı hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyece ittihaz olunacak tedabir hakkında kanun"*, askeri gerekçeyle *"casusluk ve hıyanetlerini hissettikleri kur'a ve kasabat ahalisini münferiden veya müctemian diğer mahallere sevk ve iskan"* yetkisini orduya veriyordu. 30 Mayıs 1915 Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan 15 maddelik bir

---

187 H. Y. Ağanoğlu, **a.g.e.**, s. 124.
188 C. Boura, **a.g.m.**, s. 200.
189 Fuat Dündar, **İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası (1913-1918)**, İstanbul, 2001, s. 64
190 B. Bayraktar, **a.g.e.**, s. 38. Ayaklanma bastırıldıktan sonra, Yunda adası halkı önce Ayvalık'a, daha sonra Ayvalık Rumlarının büyük çoğunluğuyla birlikte, Anadolu'nun içlerine gönderildiler. Bkz. Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, İstanbul, 1971, s. 76-77.
191 Azmi Süslü, "Rum-Ermeni-Hoybun İşbirliği ve Anadolu'daki Toplu Mezarlar", **Belleten**, C. LVII, S. 218, Nisan 1993, Ankara, 1993, s. 241-242.

yönetmelikle, tehcir süresiz oluyordu. Tehcir kanunu sadece Ermeniler için değildi, kanuna devlet aleyhinde faaliyette bulunan bazı Rumlar, diğer azınlıklar ve Müslümanlar da tabi olmuşlardı. Savaş şartları ve olağanüstü siyasi zaruretler dolayısıyla nakilleri yapılan aşiretler ve Ermenilerin bu kanun çerçevesinde nakilleri güvenli bir şekilde yapılmaya çalışılacaktı.[192]

1916'da kıyı yörelerindeki Rumların önemli bir kısmı İç Anadolu'ya tehcir edildi. Mart 1917'de tüm Ayvalık halkı evlerinden çıkarıldı, Balıkesir'e ve öteki iç merkezlere gönderildi. Sonra da, Avrupa'daki yitirilmiş Türk vilayetlerinden gelen Müslüman göçmenler kasabaya yerleştirildi. Osmanlı Hükümeti, kıyı bölgelerinde itilaf Devletleri ile işbirliğine giren ve onlar adına casusluk yapan Rumları tehcir etmekteki kasdının askeri bir önlem olduğunu açıklıyordu.[193]

Bu arada İzmir Valisi Rahmi Bey, I. Dünya Savaşı sırasında, uygulamış olduğu liberal siyaset sayesinde, İzmir'i yabancı uyruklulların ve azınlıkların en az tedirgin olduğu bir şehir haline getirmişti. Özellikle İzmir ve havalisinde yaşayan Rumlar, ticaret, ziraat ve zanaatla ilgilenerek rahat bir hayat sürdürüyorlardı.[194]

6. 3. Amele Taburları

I. Dünya Savaşı'na girme kararı alan Osmanlı Hükümeti, gayrimüslimleri askere alma emri çıkartmıştır. 1914 yılından itibaren Osmanlı Hükümeti, ülkede yaşayan gayrimüslim unsurlardan Amele Taburları oluşturmuştur.[195] Osmanlı Hükümeti, geçmişte yaşadığı tecrübelerden ve gayrimüslimlerin düşman devletlerle işbirliği halinde bulunduğuna dair bazı belgelerin elde edilmesinden dolayı, ülkede yaşayan gayrimüslimlere güvenmiyordu. Bu yüzden onları silah ve üniforma vermeden, Amele Taburu denilen özel çalışma birliklerine yollanıyordu.[196]

---

[192] F. Dündar, **a.g.e.**, s. 62-63.
[193] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 55-56.
[194] Nail Moralı, **Mütarekede İzmir Olayları**, Ankara, 1973, s. 38.
[195] Pervin Erbil, **Anadolu'ya Ağlıyordu Niobe**, İstanbul, 2001, s. 36-37. Ancak askerlikten bağışıklık bedeli uygulaması devam etmekteydi. Yirmi beş yaşını aşmışlar için 40, aşmamışlar için 60 altın lira olarak tespit edilmişti. Bkz. Dido Sotiriyu, **Benden Selam Söyle Anadolu'ya**, İstanbul, 1982, s. 60.
[196] D. Sotiriyu, **a.g.e.**, s. 54.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan askerlik yapabilecek bütün Müslüman erkekler cephede görev yapıyorken, gayrimüslimleri de bir şekilde istihdam etmek gerekiyordu. Bu yüzden, Amele Taburları'na alınan gayrimüslimler cephe gerisinde yol yapımında, demiryollarında, taş ocaklarında ve Toros Dağları tünellerinde çalıştırılıyorlardı. Ayrıca, Türk köylülerine hasat zamanı yardım ediyorlardı. Askere alınan Rumlar, diğer gayrimüslim tebaa gibi, cephe gerisine gönderilerek Amele Taburları'nda çalıştırılıyorlardı.[197]

Amele Taburları'nda çalışmak istemeyen gayrimüslimler, özellikle de Rumlar, asker kaçağı olarak yaşamayı tercih ediyorlardı. Ayrıca askere gitmek istemeyen Rumlardan hiç de azımsanamayacak miktarda Rum nüfus Yunanistan'a kaçmıştı.[198] Amele Taburları'nda zaman zaman firar olayları da gerçekleşiyordu. Bu firari askerler ya saklanıyorlar ya da çeteler kuruyorlardı.[199]

---

[197] Dido Sotiriyu, *"Benden Selam Söyle Anadolu'ya"* adlı eserinde Amele Taburları ile ilgili olarak şunları nakletmektedir: *"İkinci Amele Taburu, Türk çiftçilerinin hizmetine verilmişti, hasat zamanıydı ve köylerde erkek yoktu, ekinler telef olmak tehlikesiyle karşı karşıyaydı. İki günlük dinlenmeden sonra, köylere dağıldık. Ben elli arkadaşımla birlikte Göldere'ye yollandım."* Bkz. D. Sotiriyu, **a.g.e.**, s. 90.

[198] Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 23-24.

[199] D. Sotiriyu, **a.g.e.**, s. 58.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜTAREKE DÖNEMİNDE BATI ANADOLU RUMLARININ FAALİYETLERİ

1. MÜTAREKE SONRASI İZMİR RUM BASINININ TAHRİKLERİ

Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile birlikte, Osmanlı Devleti'ne ait topraklar İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştı.[1] İtilaf Devletleri arasında yer alan Yunanistan da, Mondros Mütarekesi'nden sonra, Batı Anadolu'yu işgal edebilmek için gerekli alt yapıyı hazırlamaya başlamıştı. Bu amaçla, propaganda faaliyetlerine hız vermiştir. Propaganda faaliyetleri için de özellikle, Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu ilhak etmesine destek veren, İzmir'de Rumca yayın yapan, gazetelerden faydalanmıştı.

Mütareke imzalandığı sırada İzmir'de yayınlanan belli başlı Rum gazeteleri şunlardı: Yunanlı Müslüman, Sakızlı Muhammet Mısri Efendi'nin çıkardığı Rumca Kozmos;[2] Vafiyadis'in idare ettiği Liberte Gazetesi, İzmir meclis-i idaresi azası ve Rum metropolithanesi erkanından Çürükçüoğlu Nikolaki Efendi'nin yayınladığı, Fransızca La Reform Gazetesi.[3] Bunların dışında Amalitya, Nea İzmirni, Tahdromos, Katimerini, Le Levant ve Patris Gazeteleri de vardı.[4]

Mütareke'den sonra Rumlar, Megali İdea'yı gerçekleştirmek için uygun ortamın oluştuğu düşüncesine kapılmışlardı.[5] Bu yüzdendir ki, İzmir'de çıkan bütün Rum gazeteleri İzmir'in, İstanbul'un, Trakya ve Trabzon'un Yunanistan'a ait olduğundan bahsetmeye başlamışlardı. Ayrıca; Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının, Yunanistan'ın Fransa ve İtalya'dan daha büyük bir devlet haline getirilmesinin gerekli olduğu Rum

---

[1] Mesut Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul, 1992, s. 13.

[2] Kozmos Gazetesi, Yunan hükümeti tarafından verilen tahsisatla çıkmaktaydı. Ahmet Talay Onay, **Milli Mücadele Yazıları**, İstanbul, 1995, s. 45-46.

[3] A. T. Onay, **a.g.e.**, s. 43.

[4] Nail Moralı, **Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları**, İstanbul, 1976, s. 85.

[5] Yusuf Sarınay, Hamit Pehlivanlı, Abdullah Saydam, **Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası (Makaleler)**, Ankara, 1999, s. 13.

gazetelerinin ana gündemlerini oluşturuyordu.[6]

Rum gazeteleri, Türkler ve Osmanlı Devleti aleyhinde yayın yapmayı kendilerine ilke edinmişlerdi. La Reform Gazetesi, Mondros Mütarekesi'nden sonra Türklerin barbar, katil ve vahşi olduğunu yazmakla kalmıyor, aynı zamanda Türk idaresinin kötülüğünden şikayet ediyordu.[7] Rumca gazeteler: *"Memlekette asayiş yok, Türkler Rumları öldürmek için silahlanıyorlar"* gibi iftiralarla kamuoyu oluşturmaya çalışıyorlardı. Bu iftiraların her gün resmen tekzip edilmesine, işlenen suçların faillerinin Rumlar olduğunun ispat edilmesine rağmen bu tür yayınlar devam ediyordu.[8]

Mütareke'den sonra Damat Ferit Hükümeti, Osmanlı Devleti'ni oluşturan topluluklar arasındaki düşmanlık duygularını gidermek amacıyla aralarında Müslüman olmayan üyelerin de bulunduğu, biri Anadolu'ya ve bir diğeri de Rumeli'ye gönderilmek üzere iki ayrı Nasihat Heyeti oluşturmuştu. Heyetlerin kuruluşunu hazırlayan, azınlıkların ve özellikle de Rumların taşkınlıklarıydı.[9]

Anadolu Nasihat Heyeti'nin başkanlığını yapan Şehzade Abdurrahim Efendi, 27 Nisan 1919 tarihinde, heyetin kuruluş amacına uygun olarak Buca'ya geldi. Buca Belediye Binası'nda yapılan törende Buca Rum Piskoposu, Şehzade'ye: *"Buca ahalisinin şehzade hazretlerinin bu şerefbahş ziyaretlerinden dolayı son derece müteşekkir ve mütehassis olduklarını ve şehzadenin buralara teşriflerinin İttihad ve Terakki Partisi tarafından bütün anasıra yapılan mezalimi unutturacağını"* söyledi. Bu sözleri dinleyen Şehzade, *"bu beyanattan son derece memnun olduğunu ve bu hissiyat-ı sadıkaneyi zat-ı şahaneye arz ve iblağ edeceğini"* vaad etti.

Nasihat Heyeti'ne, Buca'da bazı Rumların ilgi göstermesi İzmir'deki Rum Kozmos Gazetesini fazlasıyla rahatsız etti. Bu olay Kozmos'ta: *"Emellerimize kavuşmak üzere olduğumuz şu günlerde, altı yüz senedir öptüğümüz kirli ve kanlı elleri öpmeye hala devam edecek miyiz?"* şeklinde değerlendirildi.[10]

---

[6] Bezmi Nusret Kaygusuz, **Bir Roman Gibi**, İzmir, 1955, s. 148.
[7] A. T. Onay, **a.g.e.**, s. 33-34.
[8] Zeki Arıkan, **Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)**, Ankara, 1989, s. 23.
[9] Mevlüt Çelebi, **Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, İzmir, 1992, s. 1.
[10] M. Çelebi, **a.g.e.**, s. 40-42.

İzmir Rum basınının yapmış olduğu yayımların da etkisi ile İzmir Rumları, Yunanistan'da kutlanan milli günleri, kendi milli günleriymiş gibi kutluyorlardı. Nitekim İzmir'de, 7 Nisan 1919'da Yunanistan'ın bağımsızlık günü sebebiyle, her tarafta Rumlar gösteriler yapmışlardı.[11] Ayrıca,Yılbaşı Yortusu dolayısıyla İzmir'deki Yunanlılara bayrak çekme izni verilmişti. Bunu fırsat bilen Osmanlı Rumları da Yunan bayrağı çekme cesaretini göstermişlerdi.[12]

2. İTİLAF DEVLETLERİ'NE AİT GEMİLERİN İZMİR'E GELİŞİ

Mondros Mütarekesi'nden sonra, 6 Kasım 1918'de, mütareke koşullarına göre bir İngiliz savaş gemisinin İzmir limanına geleceğini haber alan Rumlar, gösterişli bir karşılama töreni hazırlamak için harekete geçmişlerdi.[13]

Rumlar, karşılama töreni için hazırlıklara on beş gün öncesinden başlamışlardı. Törene katılmaları için İzmir'e yakın kasabalardan pek çok Rum getirtilmişti. Rum matbaalarında tören için Yunan bandıraları, rozetler basılıyordu. Hatta bu amaçla on gün öncesinden hükümete ruhsat için başvurulmuş, kabul edilmemesine rağmen matbaalar Yunan bayrağı basmaktan vazgeçmemişlerdi. Rum marangozlar da bayrak direkleri hazırlıyorlardı. Üstelik bütün emirler metropolithaneden verilmiş, bütün hazırlıklar orada yapılmıştı. Rumlara ait bütün kiliselere, Rum okullarına, Rum ev ve mağazalarına Yunan bayrakları çekilmiş, papazlar da arabalar ile dolaşarak halkı gösteriye katılmaya çağırmış, her yerde verilen söylevlerde hükümet, millet tahkir edilmişti. [14]

6 Kasım 1918'de öğle üzeri saat 13.00'de limanda demir atan M. 29 numaralı İngiliz monitörün komutanı Binbaşı Allan Dickson ve beraberindeki heyet, rıhtımda kilise çanları; fabrikaların, gemilerin düdükleri ve "*zito*" çığlıkları arasında kendilerine tuz ve ekmek sunan bir Ortodoks papazı tarafından kutsandıktan sonra Vali Vekili Nureddin Paşa'yla görüşmek üzere oradan ayrılmıştı. Kordon'da; ellerinde mavi beyaz bayraklar ve Venizelos'un resimleri olan büyük bir kalabalık, sevinç içerisinde, geminin

---

[11] Sıtkı Aydınel, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı**, Ankara, 1990, s. 24.
[12] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 24.
[13] Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, İstanbul, 1971, s. 9.
[14] **Anadolu**, 10 Teşrin-i Sani 1334.

etrafını sarmıştı. Rumlardan bazıları sevinçlerinden denize atlamıştı. Küçük yük arabalarının merkeplerine, köpeklerin kuyruğuna hatta araba beygirlerine bile Yunan bayrağı takılarak adeta bayram ilan edilmişti. [15] Arabalarının içinde halk arasında dolaşan papazlar, halkı gösterilere katılmaya davet etmişlerdir. Stefanopulos adında bir Rum doktor tarafından, Aya fotini Kilisesi'ne büyük bir Yunan bayrağı çekilirken, Kilise'de de: "*Kanlarının son damlasına kadar Türklerle mücadele edeceklerine*" dair yemin edilmişti. Bu arada Rumlar sokaklarda karşılarına çıkan Türklere hakaretlerde bulunuyorlardı.[16]

Çalgıcıbaşı'ndaki Cicifan'ın kahvesi önünden Ayvalık Metropoliti geçerken kahvedeki Rumlar hep bir ağızdan: "*Yaşasın Yunanistan, kahrolsun Türkiye!*" diye bağırmışlar, şevke gelen Cicifan ise kahvesindeki müşterilerine bedava rakı ikram etmişti.[17]

Rumların yaptıkları taşkınlıkları haber alan Dickson, Rum Metropolithanesi'ne giderek, Rumların taşkınlıklarının kötü olaylara sebebiyet vereceğinden duyduğu endişeyi dile getirmişti. Bunun üzerine, Rumların metropolit yardımcısı bir beyanname yayınlayarak cemaatini ikaz etmek zorunda kalmıştı.[18]

Rumların, İngiliz monitoru için hazırladıkları karşılama töreni bitmesine rağmen Pasaport'taki, Kordon'daki Rumların sayısı azalacağına artıyor; taşkınlıkları da ona göre fazlalaşıyordu. Rumlar, karşılarına çıkan Türklerin yakalarına zorla Venizelos'un resimlerini ya da üzerinde Yunan bayrağı bulunan rozetleri takmak istiyorlardı. Buna karşı koyan Türkler dövülüyor, başlarından fesleri alınarak yerde çiğneniyordu. Rumlar, Yunan bayrakları asmışlar ve Türk bayraklarını indirerek yırtmışlardı. Vali Nurettin Paşa, Rumların bu taşkınlıklarını öğrenince: "*Münasebat-ı siyasiyenin iade ve tesisi için İzmir'e gelmiş olan İngiliz monitorunun muvassalatını vesile ittihaz eden Rum ahalisinin hilaf-ı nizam olarak bayraklar keşide ve nümayiş icra eyledikleri*

---

[15] Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, Ankara, 1997, s. 80-81. Yerli Rumların bu kadar gürültülü ve şatafatlı bir şekilde karşılamalarının amacı; burada azınlık değil çoğunluk olduklarını göstermek içindir. Bkz. Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara 1974, s. 41.

[16] S. Aydınel, **a.g.e.**, s. 20. Ayrıca bkz. **Anadolu**, 11 Teşrin-i Sani 1334.

[17] **Anadolu**, 11 Teşrin-i Sani 1334.

[18] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 84. Aynı gün, İzmir'in bazı ileri gelen genç Türk aydınları Kordon'daki Sporting Clup'te bir toplantıda Rum Nümayişleri ve Paris Konferansı'ndan sızan İzmir'in Yunanlılara verileceği haberleri üzerine, İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına karar vermişlerdir. N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 145-146.

görülmüştür. Bayrak keşidesi eyyam-ı mahsusa-i resmiyeye mutavakıf olduğundan badema bu gibi hilaf-ı nizam harekete polisin müdahale edeceği ve mütecasirler hakkında takibat-ı kanuniye yapılacağı beyan olunur" şeklindeki bildiriyi yayınlattı.[19]

Ancak bu bildiriye ve çıkarılmış olan devriyelere rağmen, Rumlar taşkınlıklarını sürdürüyorlardı.[20] Bu sırada Nurettin Paşa, gazetecilere verdiği beyanatta: *"Eğer Yunanlılar İzmir'e bir çıkarma yaparlarsa oluk gibi kan dökülecektir"* demek suretiyle İzmir'i işgale kalkışacak herhangi bir kuvvetin silahla karşılanacağını ima etmişti.[21] Nurettin Paşa, Rumların bu hareketleri ile *"Türkleri galeyana getirip karışıklık çıkartmak ve burasını Yunanistan'a verdirmek"* maksadını güttüklerinin aşikar olduğunu harbiye nezaretine de bildirdi.[22]

6 Kasım 1918 tarihinde meydana gelen olaylardan sonra, İzmir Belediye Başkanı Evliyazade Refik Bey de görevinden istifa etti. [23]

22 Kasım 1918'de Yunanistan Adalar Valisi Zafiripulus, İzmir'e geldi ve büyük bir karşılama yapıldı.[24] M. 29 Numaralı İngiliz monitorundan sonra 15 Kasım 1918'de İzmir Limanı'na bir Fransız torpil arama gemisi, birkaç gün sonra da Amiral Morcola komutasındaki Vittorio Emanuelle adlı İtalyan zırhlısı geldi.

İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemilerinin İzmir Limanı'na gelmeleri, Yunanistan'da da aynı isteği uyandırdı. Yunan savaş gemisi Leon'un komutanı ve Yunanistan'ın İzmir Siyasi Temsilcisi Albay Mavridis, 13 Kasım 1918'de İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'yi ziyaret etti. Müttefik sıfatıyla Yunanlıların da İngiliz, Fransız ve İtalyanlar gibi İzmir'de savaş gemileriyle resmen temsil edilmelerini istedi. Amiral Calthorpe, İtilaf Devletleri yüksek komiserlerinin de muvaffakiyetini aldıktan sonra 19 Aralık 1918'de Yunanlıların bu isteğini kabul etti. Bu amaçla, Leon savaş gemisi İstanbul'dan İzmir'e doğru yola çıktı.[25]

---

[19] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 11, 15.
[20] Kamil Erdaha, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, İstanbul, 1975, s. 374.
[21] Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, İstanbul, 1991, s. 172.
[22] Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, C. I, Ankara, 1991, s. 64.
[23] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 47.
[24] S. Aydınel, **a.g.e.**, s. 20-21.
[25] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 25-27.

24 Aralık 1918'de, Albay Mavridis komutasındaki "Leon" isimli Yunan torpidosu limana demirledi. [26] Leon Torpidosu'nu, İzmir'de coşkulu bir Rum kalabalığı karşıladı. Bu olayı 17. Kolordu Kumandanı Nureddin Paşa, Harbiye Nezaretine çektiği şifreli telgrafta şöyle anlatmaktadır:"*Yunan sefinesinin muvasaletinde İzmir Rumları sahile toplanmışlar ve kayıklarla gidip gemiyi ziyaret etmişlerse de fazla nümayiş ve taşkınlıklarına meydan verilmemiştir. Yalnız izdihamlardan Karşıyaka iskelesi yıkılmış dokuz kişi mağruk ve bir miktar mecruh vukuu bulmuştur.*" [27]

Rumların gösterişli karşılamalarına gemidekiler tarafından silah atılarak karşılık verildi. Leon Torpidosu'nun da silah atarak selamladığı Rumlardan Dr. Apostolos Psaltof başkanlığındaki bir heyet aynı gün gemiyi ziyaret etmiş; ertesi gün Mavridis, subayların ve silahlı bir deniz kıtasının da hazır bulunduğu bir törenle, Yunan Konsolosluğu'na bayrak çekilmiştir.[28]

Leon Torpidosu'nun limanda demirli oluşundan cesaret alan Rumların, 21 Aralık 1918 günü Saint Polikarp Kilisesi'nde, yabancı temsilcilerin de katıldığı bir törende, yaptıkları gösteri, polis tarafından güçlükle bastırılmıştır.[29]

Albay Mavridis, 9 Nisan 1919 günü İzmir Valiliğine yazdığı bir mektupla, Çeşme kıyılarındaki küçük bir Türk adasının (Foti Adası) *"mütareke şartlarına göre"* bir an önce boşaltılmasını istedi. *"Mütareke şartları"* ile kastedilen, Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi idi. Harbiye Nezareti, İzmir'deki 17. Kolordu Komutanlığı'na yazdığı 13 Nisan 1919 tarihli yazı ile "*Adanın Yunanlılar tarafından hiçbir suretle işgaline mahal verilmemesini ve adaya asker çıkarılırsa mukabele*

[26] Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi,** C. I, Ankara, 1989, s. 11.

[27] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 6, Gömlek: 51, Belge No: 51-1. Ayrıca bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 68, Gömlek: 77, Belge No: 77-1.

[28] Olayların görgü tanığı bir Rum gazetecinin ifadesiyle karşılama sırasında "*... Venizelos'un tavsiyeleri, Dickson'un emirleri, Nureddin'in ilanları, bütün bunlar gezintiye gitti... Yere iğne atsan düşmeyecek kadar kalabalık vardı. Rumların avazeleri göğe yükseliyordu, deniz çeşitli kayıklarla dolmuştu, yüzenlerde bir hayli idi, özetle İzmir büyük bir sevinç gününü yaşıyordu... Denizden kayıklarla ve yüzerek gelenler Yunan savaş gemisine çıkmaya çalışıyorlardı.*" E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** s. 85-86.

[29] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** s. 91. Pire'den Yunan vapuruyla İzmir'e gelen birçok asker ve subay, limanda demirlemiş bulunan Leon torpidosuna gidip kıyafet değiştirdikten sonra, sivil giysilerle ülkeye giriyorlardı. Bkz. Z. Arıkan, **a.g.e.,** s. 33.

edileceğinin Yunan mümessiline tebliğini" emretti. Albay Mavridis'e verilen cevap da bu şekilde oldu.[30]

Mütarekeden sonra, her hafta Pire'den İzmir'e posta getiren geminin limana yanaşması, Rumların gemiyi ziyaret etmelerine ve çılgınca gösteriler yapmalarına yol açıyordu.[31] Yunanistan'dan gelen bu tür gemilerle, İzmir'e silah, cephane ve asker sokuluyordu. Bunlar hemen açıkta, Türklerin ve İtilaf Devletleri Temsilcilerinin gözleri önünde yapılıyordu.[32]

16 Nisan 1919'da Yunanistan'a ait, Hacı Kiriakon komutasındaki Averof Zırhlısı İzmir Limanı'na geldi.[33] 17 Nisan'da Averof'tan çıkan 18 kişilik bir müfreze Kordonboyu'nda devriye gezmeye başladı. İzmirli Rumlar, Yunan askerlerini büyük bir gösteri ile karşıladılar.[34] Bu durum karşısında 17. Kolordu Komutan Vekili Süleyman Fethi Bey, Yunan subaylarını yanına çağırarak hemen gemilerine dönmelerini, aksi takdirde meydana gelecek olaylardan sorumluluk kabul etmeyeceğini bildirdi.[35] Ayrıca Süleyman Fethi Bey, durumu Harbiye Nezaretine bildirdi. Bunun üzerine Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Süleyman Fethi Bey'e *"Averof zırhlısı komutanına kat'i tebligat yaparak, bundan sonra devriye çıkarıldığı takdirde menedileceğini bildirmesi"*

---

[30] B. Umar, **a.g.e.**, s. 78.

[31] **Köylü**, 14 Şubat 1335.

[32] 15 Nisan günü öğleden sonra, Adriatikos gemisiyle, İzmir'e Yunan Rabıta-i Vataniye Cemiyeti Reisi Macaraki başkanlığında bir heyet geldi. Bu heyet, Küçük Asya Yunan göçmenleriyle, fakirlerine dağıtılmak üzere yiyecek ve giyecek getiriyordu. İzmir'in işgalinden sonra Yunanlılar tarafından işlenen cinayetleri incelemek üzere kurulan Uluslararası Tahkik Heyeti, Adriatikos Gemisi'nin yiyecek ve giyecek sandıkları ile silah ve cephane getirdiğini tespit etmişti. N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 183.

[33] İzmir Emniyet Müfettişi'nin Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti'ne yazdığı raporda Averof zırhlısının İzmirli Rumlar tarafından nasıl karşılandığını şöyle anlatmaktadır: *"Averof zırhlısı hakkında yapılan nümayiş pek şayan-ı dikkatdir. "Averof" zırhlısı limana vasıl olduğu gün ale'l-sabah bi'l-umum Rum mahallatı, gazino ve kahvehaneleri pek azı müttefik sancağı ve kısm-ı mekisi keşide eylediği mahallerden ta yaya kaldırımlarına kadar nümayiş edecek suretde beş altı metro tolanda müceddid Yunan bayraklarıyla donatılmış ve bi'l-umum İzmir'in Rum, Yunan ve hatta gayrımüslim ahalisi rıhtıma mütekasif bir halde tecemmü eylemiş idi. Averof yaklaşıb da açıkda demirlemege başlayınca: "Yaşasın Yunanistan, yaşasın Venizelos, kahrolsun Türkiye!" nidalarıyla ve ilamat-ı zafer olmak üzere havaya silah atarak kayıklarla ve birkaç kişi suya atlayıp yüzerek Averofu istikbal ve ziyaret ettiler."* Bkz. BOA, **DH. E. UM. AYŞ**, Dosya: 8, Vesika: 05.

[34] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 96-97.

[35] 17. Kolordu'nun yeni komutanı Ali Nadir Paşa henüz şehre gelmediğinden kolordu komutanlığını vekaleten, Ahz-ı Asker Dairesi Başkanı Miralay Süleyman Fethi Bey yürütmekteydi. B. Umar, **a.g.e.**, s. 79.

talimatını verdi. Bundan sonra Süleyman Fethi Bey, İngiltere'nin Siyasi Temsilcisi Binbaşı Dickson'a başvurarak, Yunan birliğinin geri dönmesini sağladı.[36]

1918 yılının Kasım ayından itibaren İtilaf Donanması, Batı Anadolu limanlarına rahatça yanaşıyordu. Kıyı yerleşim bölgelerinde karaya çıkan İtilaf komutanları, Osmanlı askeri ve sivil yetkililerle istedikleri gibi görüşüyorlar ve onlara direktifler verebiliyorlardı. Osmanlı vatandaşı olan Rumlarla direkt olarak diyalog kurarak onları Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtıyorlardı. İtilaf Donanmaları ile birlikte iki Yunanistan savaş gemisi, 1919 yılının başlarında İzmir'e yerleşti. Ayrıca bir Yunan Kızılhaç gemisi İzmir'de faaliyet göstermeye başladı.[37]

3. İZMİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde Hürriyet ve İtilaf Partisi iktidara gelmiştir. Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte, İttihat ve Terakki Partisi yanlısı olan idareciler değiştirilmeye başlanmıştır. Bu idarecilerin Hürriyet ve İtilaf Partisi'ndeki kabine değişikliklerin de bile değiştiğini görmekteyiz. Bu yüzdendir ki Vali Rahmi Bey'in,[38] 24 Ekim 1918'de Dahiliye Nezareti'nce görevden alınması üzerine boşalan valilik makamı, Aydın'da komutan olarak bulunan Nureddin Paşa'nın, 25 Ekim 1918'de İzmir'e getirilerek valiliğe vekalet ettirilmesiyle doldurulmuştur. Daha sonra, Aydın Vilayeti Valiliği'ne Suriye Valisi Tahsin Bey getirilmiş[39] ve 9 Kasım'da da görevine başlamıştır. 22 Kasım'da görevden alınan

---

[36] Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara, 1994, s. 53. Yunanlılar, Süleyman Fethi Bey'in bu davranışını unutmadılar. 15 Mayıs 1919'da Sarıkışla önünde Yunanlılar Albay Süleyman Fethi Bey'i şehit ettiler. Bkz. N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 211.

[37] Bayram Bayraktar, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi**, Ankara, 1998, s. 73.

[38] I. Dünya Savaşı sırasında, Vali Rahmi Bey'in liberal siyaset ve idaresi İzmir'i; yabancı uyrukluları, azınlıkları en az tedirgin eden bir bölge haline getirmiştir. Özellikle Rumlar, İzmir ve hinterlandında ticaret, ziraat aynı zamanda zanaatlarında, mekteplerinde her sahada geniş ölçüde ve memleketin diğer yerleri ile kıyas kabul etmeyecek şekilde yararlanıyorlardı. Bkz. Nail Moralı, **Mütarekede İzmir Olayları**, Ankara, 1973, s. 38. Rahmi Bey'in valiliği zamanında İngiliz donanmasının İzmir'i birçok defalar bombardıman ederek yeni kaleyi düşürdükleri zaman, az bir kuvvetle şehri istilâları mümkünken, Rahmi Bey'in siyasi tutumu ve İzmir'deki yabancı devlet mensuplarına gösterdiği iyi muamele neticesi İngiltere Hükümeti, buna başvurmamıştı. Rahmi Bey İstanbul'da hükümet yetkilileri ve Sadrazam İzzet Paşa ile de sulh hakkında uzun uzadıya görüşmüş ve aralarında ihtilâf hasıl olmuştur. Bu hareketleri ve İtilaf Partisine mensup gazetelerin neşriyatı üzerine 24.10.1918 tarihinde İzmir valiliğinden alınmıştır. Bkz. Mehmet Okurer, **İzmir Kuruluştan Kurtuluşa**, İzmir, 1970, s. 135-137.

[39] Tahsin Bey, 9.11.1918'de Şam valiliğinden İzmir'e tayin edilmiştir. 20 gün kadar valilikte bulunduktan sonra azledilmiştir. Bkz. M. Okurer, **a.g.e.**, s. 138.

Tahsin Bey'in yerine eski Beyrut Valisi Ethem Bey,[40] 1 Aralık 1918'de İzmir'e gelerek, aynı gün göreve başlamıştır. 8 Ocak 1919'da istifa eden Ethem Bey'in yerine 20 Ocak'ta, Nureddin Paşa atanmıştır.

Nureddin Paşa, 26 Ocak'ta İzmir'e gelerek görevine başladı. Ayrıca Nureddin Paşa'ya, 9 Şubat'ta 17. Kolordu Komutanlığı da emrine verildi.[41] 4 Mart'ta oluşturulan Birinci Damat Ferit Paşa Hükümeti'nce görevine son verilen Nureddin Paşa'nın yerine, 11 Mart 1919'da Kambur İzzet tayin edildi.[42] Böylece Nurettin Paşa yerini, Tevfik Paşa hükümetlerinde Evkaf-ı Hümayun ve Dahiliye Nazırlığı yapmış olan, İzzet Bey'e bırakmıştı.[43] Ayrıca 17. Kolordu Komutanlığı'na tayin edilen Ali Nadir Paşa da, 10 Nisan'da İzmir'e gelerek göreve başladı.[44]

6 Kasım 1918 tarihinde M.29 numaralı İngiliz monitörünün gelişine kadar, İzmir Belediye Başkanlığı'nda Evliyazade Refik Bey bulunuyordu.[45] Ancak monitörün gelişinden sonra meydana gelen olaylar üzerine, Evliyazade Refik Bey de görevinden çekildi. Belediye başkanlığı seçim tarihi 25 Ocak 1919 olarak tespit edilmişti.

Belediye başkanlığı seçimi Rumlarla Türkler arasında bir yarış haline dönüştü. Türkler için seçim, milli bir sorun halini almıştı. Sanılıyordu ki, belediye başkanlığı seçimi kazanılırsa, İzmir'in Türklüğü de ispat edilmiş olacak ve böylece Wilson Prensipleri'ne göre Aydın Vilayeti Osmanlı Devleti'nde kalacaktı.[46] Rumlar içinse, Paris Barış Konferansı'nın toplandığı bir sırada bu seçimlerin kazanılması, İzmir'de Türklerden kalabalık oldukları izlenimini verebilirdi. Bu durum, mütarekeden sonra Aydın Vilayeti'ni demografik gerekçelerle Osmanlı Devleti'nden koparmaya yönelik Yunan propagandasına haklılık, Yunanistan'a ise konferansta yandaş kazandırabilirdi.[47] Bu yüzden, İzmir'de Rum nüfusunun, Müslüman-Türk nüfusundan daha fazla olduğunu

---

[40] Eski Beyrut valilerinden olan Etem Bey kısa bir süre İzmir'de valilik yapmıştır. 1.12.1918'de göreve başlayan Etem Bey 8.1.1919 tarihinde istifa sureti ile ayrılmıştır. 20.1.1919'a kadar asaleten bir vali tayin edilinceye kadar vekil olarak tekrar tayin edilmiştir. Bkz. M. Okurer, **a.g.e.**, s. 139,

[41] G. Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, C. I, s. 16.

[42] Ahmet İzzet Bey, Tevfik Paşa'nın ilk kabinesinde Evkaf Nazırlığı ve Dahiliye Nazır Vekilliği yapmıştır. 23.3.1919'da İzmir Valiliği'ne tayin edilmiştir. Valiliği döneminde yapmış olduğu hareketler ile İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini kolaylaştırmıştır. Bkz. M. Okurer, **a.g.e.**, s. 140.

[43] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 40-41.

[44] A. T. Onay, **a.g.e.**, s. 44.

[45] B. Umar, **a.g.e.**, s. 43.

[46] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 47.

[47] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 43.

kanıtlamak için, bu seçimi fırsat sayan Rumlar, seçimi kazanmak için var güçleriyle çalışmaya başlamışlardı.[48]

Belediye seçimlerinde Türkler arasında, İttihatçı-İtilafçı çatışması ön plana çıkmıştı. Türklerin seçimlere Teceddüt Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası olarak iki ayrı liste halinde girmesi, Rumların ve diğer azınlıkların tek bir listeyle katılmaları, üzerinde kara bulutların dolaştığı İzmir için tehlikeli bir durum yaratabilirdi. Bu durumda, bütünlüğünü koruyan Rum oylarına karşılık, Türk oyları en az ikiye bölünecekti. Böylece, nüfus çoğunluğu iddiasıyla Anadolu'dan toprak isteyen Yunanistan büyük devletler karşısında, Türklerin aleyhinde eline büyük bir koz geçirmiş olacaktı.[49] Bu durumu idrak eden, Teceddüt ile Hürriyet ve İtilaf Fırkaları altı kişilik bir karma liste üzerinde anlaşmaya vardılar.[50]

Barış Konferansı'nda İzmir ve art bölgesinin geleceğinin konuşulduğu bir sırada, alacakları bir yenilgi ile demografik üstünlüğün kendilerinde olduğu söylemini yitirme riskini göze alamayan Rumlar,[51] son anda patrikhaneden gelen bir emirle seçime katılmamışlardı.[52] Rumlar, seçime girmeyerek İzmir'de çoğunluğun hangi yanda olduğu konusunu karanlıkta bırakmak istemişlerdi.

İzmir Belediye Başkanlığı için yapılan seçim sonrasında Hacı Hasan Paşa, 27 Şubat 1919'da Vali Nurettin Paşa tarafından belediye başkanlığına atandı.[53]

4. BATI ANADOLU'YA RUM GÖÇÜ

Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra Yunanistan, Anadolu'ya göçmen getirterek, nüfus çoğunluğu sağlama amaçlı çalışmalarını yoğunlaştırmıştı. Bu amaç doğrultusunda, Balkan Savaşları sonrasında mübadele edilmiş Rumlar ile askerlikten firar etmiş Rumları, Yunanistan ve adalardan birçok Yunanlıyı Anadolu'da kendilerine

[48] K. Erdaha, **a.g.e.**, s. 378.
[49] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 52.
[50] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 48-49.
[51] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922** , s. 46.
[52] A. T. Onay, **a.g.e.**, s. 30.
[53] G. Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı**, C. I, s. 19.

arazi ve çiftlik verileceği vaadiyle Anadolu'ya nakletmeye başlamışlardır.[54] Ayrıca, I.Dünya Savaşı'nda Yunan Ordusu'nda görev almak üzere Anadolu'dan gizlice kaçan Osmanlı vatandaşı Rumlar, savaştan sonra Yunanistan'ın ve Patrikhane'nin ortak teşviki ve çabalarıyla Anadolu'ya geçmeye başlamışlardı.[55] Bu faaliyetlerin amacı, bölgede Rum nüfusunu çoğaltmasının yanı sıra Rum çete teşkilatı meydana getirmekti. Bunlardan da amaç; Türkleri huzursuz ederek yerlerinden kaçırtmak ve yerlerine Rumları oturtmak, bölgede huzursuzluk çıkartarak işgale zemin hazırlamaktı.[56]

Batı Anadolu'nun, iç güvenlikten yoksun olduğu imajını vererek, mütarèkename metnindeki, müttefiklerin *"emniyetlerini tehdit edecek durum olduğunda herhangi bir noktayı işgal hakkına sahip olacaklarına"* ilişkin 7. maddeye işlerlik kazandırmak yoluyla, bölgeyi Yunanistan'a ilhakını amaçlayan Rumlar, yoğun çalışmalar yürütüyordu.[57] Batı Anadolu'da önemli bir Rum nüfusu vardı; ancak bu nüfus daha ziyade Anadolu'nun Ege Denizi'ne uç verdiği noktalarda idi. I. Dünya Savaşı'ndan önce çoğunluğunu Rumların oluşturduğu bölgeler vardı. Midilli Adası karşısındaki Ayvalık, Sakız ve Sisam adalarının karşısındaki Çeşme ve Söke dolaylarında durum böyle idi.

Kıyılardan Anadolu içlerine doğru gidildikçe Rum nüfusu seyrekleşiyordu. Bu yüzden Venizelos, bütün Batı Anadolu'yu, Wilson Prensipleri doğrultusunda, Yunanistan'a ilhak etmek için iç bölgelerde çoğunluğu oluşturma düşüncesindeydi.[58] Bu amaçla çalışan Rum cemiyetlerinin en başta geleni Rum Muhacirin Cemiyeti idi.[59] Bu cemiyetin üyelerini de Anadolu ve Rumeli Metropolitleri teşkil etmekte idi. Rum Muhacirin Cemiyeti, mütarekeyi müteakip, birtakım Rumları Batı Anadolu'ya çıkarmak için harekete geçmişti. Bu cemiyet görünüşte, I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'a, Adalara ve sair yerlere göç etmiş Rumlarla ilgilenmekteydi. Ancak cemiyet, sadece yakın çevrelerden değil, Amerika'dan bile Rum muhaciri getirme sevdasına düşmüştü.

---

[54] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 18, 70'nolu dipnot.
[55] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 18.
[56] Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, S. 28, Mart 1994, Ankara, 1994, s. 219.
[57] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 78.
[58] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 48.
[59] **Pontus Meselesi**, Ankara, 1995 s. 43.

Cemiyetin çalışmaları sonucunda, Yunanistan ve Adalardan Anadolu'ya önemli miktarda Rum, göç ettirilmeye başlanmıştı.[60]

Daha mütareke imzalanmadan önce Dahiliye Nezareti, *"savaş gereği olarak başka bir yere sevk edilen Osmanlı Rumlarının memleketlerine dönmeleri ve bunlara ait terkedilmiş mallardan memurlar veya askeri makamlarca işgal edilenlerin vakit kaybedilmeden tahliye edilmesi ve taşınabilir mallarının da döndükleri zaman kendilerine iade edilmesini"* İzmir'deki 8. Ordu Komutanlığı'na bildirmişti. Mülki makamlara da verildiği anlaşılan bu bilgiye, 21. Kolordu Komutan Vekili Miralay Şefik Bey'ce 57. Tümen Komutanlığı'na gönderilen 8 Kasım 1918 tarihli şifre ile açıklık kazandırılmıştı. Savaş öncesinde ve içinde yapılmış olan Rum tehcirinin *"başka yere"* ve *"dahile"* sözcükleriyle daha ayrıntılı bir şekilde tanımlandığı bu şifrede, Rumların geri dönmesine izin veren bu kararın Nazırlarca alındığı ve Dahiliye Nezareti'nce *"bütün vilayet ve bağımsız sancaklara"* tamim edildiği belirtildikten sonra, uygulamada askeri makamların engel olmamasının hatırlatıldığı belirtiliyordu.[61]

Rum Patrikhanesinin, kendi cemaatinden olan göçmenlerin sorunlarını görüşmek ve bazı tedbirler almak amacıyla bir komisyon oluşturmuştu. Bu komisyona üye olarak, on metropolit, altı ileri gelen cemaat mensubu, iki Rum gazetecisi ve iki Rum mebus katılmışlardı.[62] Komisyon, çalışmaları sonucunda göçmenler hakkında bir istatistik düzenleme ve bunlar için de yardım toplanarak dağıtılmasını kararlaştırılmıştır.[63] Göçmenlere yardım amacıyla, Ati gazetesi 3 Şubat 1919 tarihli nüshasında, Rum Patrikhanesi'nin, göçmenlerin iskan ve iaşe işlerine harcanmak üzere bir piyango düzenleyeceğini haber veriyordu.[64]

Yunanistan, Türkiye'deki Rum göçmenlere yardım yapmakla birlikte, Türkiye'den Yunanistan'a göç ettiklerini söylediği Rumları da, Anadolu'ya sevk ve iskan etmek amacındaydı. Bu amaçla da göçmen nakline on beş vapur tahsis etmişti. Ati gazetesinin verdiği bir habere göre ise, Yunan hükümeti, Yunanistan'da ve Türkiye'de bulunan Rum muhacirlerine yardımda bulunmak amacıyla önemli miktarda para tahsis

---

[60] İbrahim Ethem Atnur, **Tehcirden Dönen Rum ve Ermenilerin İskânı Meselesi**, (Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1991, s. 48.
[61] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 60, 67.
[62] **Hadisat**, 2 Teşrin-i Sani 1334 .
[63] İ. E. Atnur, **a.g.t.**, s. 116.
[64] **Ati**, 3 Şubat 1335.

etmeyi kararlaştırmıştı.[65] Nitekim kararlaştırılan paranın 20 milyon frank olduğu, şimdilik bu paradan iki milyon frank avans verileceği basın tarafından duyurulmaktaydı.[66] Ati gazetesinin 4 Şubat tarihli nüshasında ifade edildiği üzere, Yunan Hükümeti memleketlerine dönecek Rum göçmenlerin masraflarına karşılık 200. 000 lira vermeyi vaat etmekteydi.[67] Ayrıca bölgeye dönen Rumlar için de İzmir'de şubesi açılan Yunan Merkez Bankası tarafından % 6 faizle, üç yıllığına 20 milyon drahmi kredi dağıtılacaktı.[68]

Yunan Hükümeti'nin göçmenlere yaptığı yardımlar yanında, Avrupa'daki bazı Rum zenginleri de Yunan Hükümeti vasıtasıyla bu göçmenlere yardım ulaştırmak amacındaydı. Bu amaçla Kopenhag'da bulunan Rum zenginlerinden Niçipolos, Venizelos'a gönderdiği mektupta, Rum göçmenlerine yardım olmak üzere, Yunan hükümeti emrine bir milyon drahmi verdiğini bildirmişti.[69]

Osmanlı Devleti'nin, Rumların yol masraflarını karşılamak için 500 bin kuruşluk bir ödenek ayırdığını, Aydın Valiliği'ne bir telgrafla bildirmesinden sonra vilayet; Narlıdere, Çiftlik ve Yeniköy halkından olup daha önce *"dahile alınmış"* kişilerden dönmek isteyenlerin süratle Muhacirin İdaresine başvurmalarını istemişti. Sancak dahilinde bu gelişmeler olurken, adalara tehcir edilen Rumların da geri dönebilmek amacıyla, yoğun bir kampanya başlattıkları görülmekteydi. Atina'da yaklaşık 100 bin kişinin katıldığı bir mitingde Rum göçmenler, Atina'daki İngiltere, Fransa ile Amerika Konsolosluklarına giderek, Anadolu'ya dönmek ve oturdukları yerlerin Yunanistan'a ilhak edilmesini istemişlerdi. Benzer mitingler Rum göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Sisam ve Sakız'da da yapılmıştı.[70]

Ancak Batı Anadolu'ya gelenler, sadece Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Anadolu'yu terk eden Rumlar değildi. Harbiye Nezareti 11 Mart 1919'da Dahiliye'ye bir tezkere ile bu durumu: *"İzmir'e Yunanistan'dan eli ayağı tutan Rumların mütemadiyen gelmekte oldukları, Balkan Muharebesinden sonra Osmanlı ve Yunan Hükümetleri arasında münekkid (akd olunan) muahede ile mübadele edilen Rum*

---

[65] **Ati**, 26 Kanun-ı sani 1335.
[66] İ. E. Atnur, **a.g.t.**, s. 130.
[67] **Ati**, 4 Şubat 1335.
[68] Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, C. I, Ankara, 1993, s. 291.
[69] **İleri**, 26 Teşrin-i Evvel 1336.
[70] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 69-70.

ahalinin tekrar müskit (terk edilen) avdet etmekte oldukları, Hıristiyan esirlerin memleketlerine salıverilmesi istenmekte olduğu, Yunanlı Makarakis'in teşkilat kurduğu..." şeklinde aktardıktan sonra; "*bu mesele hakkında şehirdeki İtilaf Mümessilleri nezdinde acilen yapılan teşebbüsat bir an evvel neticelendirilmezse Girit faciasının İzmir havalisinde tekrar vuku bulma arifesinde bulunulduğu..."*nu belirtti.[71] Bu yüzdendir ki, 2 Nisan 1919 da Dahiliye Nezareti, Sadaret'e gönderdiği tezkerede, Rumların Anadolu'ya sokulmalarındaki gaye ve tehlikelerine işaret ederek: *"akd-i mütarekeden beri hiçbir kayda tabi olmaksızın suret-i tedriciye ve daima da memalik-i Osmaniye'ye dahil olmakta bulunan firari Rumların miktarı elyevm mühim bir yeküne baliğ olmuş ve bunların bu vecihle vürudları siyasi ve idari birçok müşkülat ve muhacir tevlidine mahsus olması kaviyyen muhtemel olmağla salifu'l-arz tezkerelerde münderic mütalaat ve esasat nazar-ı dikkate alınarak bu mesele hakkında Meclis-i Hass-ı Vükelaca acilen bir karar ittihaz ve tebliği"* talebinde bulunmuştu.[72] Ayrıca, Dahiliye Nezareti'nden Harbiye Nezaretine gönderilen bir yazıda: "*Asker ve jandarma kuvvetinin azlığı ve sevahilin muhafazası için gönderilecek olan gambotun henüz vürut etmemesi yüzünden vaktiyle Midilli'ye hicret etmiş olan Rumların hafiyyen veya alenen avdetlerinin men'i mümkün olamamakta...*" olduğu belirtilmekte ve bu göçün önüne geçmek için, en kısa zamanda bir çare bulunması gerektiği ifade edilmekteydi.[73]

Yunan vapurları, çoğunluğu Anadolu'nun eski Rumlarından olmak üzere, Yunan ordusundan terhis edilmiş Yunanlıları da Batı Anadolu'ya taşımaktaydı. Bu konuyla ilgili olarak, İzmir Havali Kumandanlığı Erkan-ı Harbiye Reisi Abdülhamit Bey'in Harbiye Nezareti'ne gönderdiği rapor da: *"Yunan vapurlarıyla kısmı azamı yerli Rumlardan olmak üzere Yunan ordusunda hizmetle terhis edilmiş olan Yunanlıların suver-i muhtelife ve muhtelif kıyafetlerle İzmir'e geldikleri ve bunların Yunanistan'da Asya-yı suğra'daki Yunan amaline hizmet etmek ve Türklere karşı icrayı husumet eylemek üzere tahlif edilmiş oldukları istihbar edildiğinden keyfiyet burada Düvel-i îtilafiye mümessillerinin nazarı dikkatine vaz' ve memleket dahilinde müessif hadisat zuhurunu mü'eddi olan bu gibi harekata muhalefet etmeleri ve bütün sevahilimize gelmiş bu makule eşhasın Yunanistan'a iadeleri esbabının istikmalinin iltimas olunduğu Düvel-i mezkûr Fevkalade Komiserleri nezdinde dahi bu babda teşebbüsatta*

---

[71] A. Sofuoğlu, **a.g.m.,** s. 224.
[72] A. Sofuoğlu, **a.g.m.,** s. 222-223.
[73] H.T.V.D., **Sayı: 42, Vesika No: 995.**

bulunulması ..." şeklindeydi.[74]

Bu durum, İzmir Valisi Nurettin Paşa'nın 7 ve 8 Mart 1919 da Harbiye Nezaretine sunduğu raporlarından da anlaşılmaktadır. Raporlarda, İpe Ruhi namındaki Yunan vapuruyla 25 Yunan askeri ve Yunan Ordusunda hizmet etmiş yerli Rumlardan 150 kişinin muhtelif kıyafetlerle İzmir'e getirildikleri, yine bir başka vapurla 250 kişinin daha getirildiği bildirilmekteydi. Bunların Yunanistan'da Asya-yı Suğra'daki Yunan emellerine hizmet etmek ve Türklere karşı icra-yı husumet eylemek üzere geldikleri istihbar edilmişti. İpe Ruhi vapurundan başka iki Yunan vapurunun da İzmir Limanı'na Yunan Salib-i Ahmer Cemiyeti'nin eşyasını getirdiği, ki bunların silah ve cephane olduğu anlaşılmaktaydı. Şimdiye kadar 250 Ayvalıklı Rum muhacirin, Midilli'den Ayvalık'a geldiği ve bunlara Ayvalık'taki İngiliz zabitinin iltimas etmekte olduğu belirtimekteydi. Bunların da Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında tezekkir ve takrir etmiş olan ve bir protokole tabi olarak mübadele edilenler olduğu, pasaport kanunu hükümlerine aykırı olarak memlekete gelenlerin, hodbehod hududlardan girmelerine meydan verilmemesi için, ilgililer nezdinde faaliyete geçilmesi ve acil tedbirlerin alınması ifade edilmekteydi. Vali Nurettin Paşa ayrıca raporlarda gerekli bazı girişimlerde bulunduğunu fakat etkili olamadığını belirterek, bu durumun önlenmesi için fevkalade komiserlikler nezdinde teşebbüse geçilmesini merkezi hükümetten istemekteydi.[75]

Sayıları 2000'i bulan ve çoğunluğunu Ayvalık ve Edremit Rumlarının oluşturduğu göçmenleri, Sezai Nur Vapuru'nun memleketlerine sevk ve iade edeceği, vapurun eskortluğunu ise 3 Aralık'ta İzmir'e gelen bir monitörün yapacağı öğrenilmişti. 29 Aralık günü birçok Rum göçmeniyle dolu olarak Ayvalık'a hareket eden Sezai Nur Vapuru'nun İzmir ile Ayvalık arasında mekik dokuduğu anlaşılmaktadır. 9 Şubat 1919 tarihi itibariyle, 1918 yılı içinde zeytin toplama ve sıkımı için gönderilmiş olanlara, Sezai Nur Vapuru'nun İzmir'den getirdikleri eklendiğinde Ayvalık Kazası'ndaki Rumların sayısı 12.300'e ulaşmıştı ki, tehcir edilenlerin sayısı 12.200 idi.[76]

Rumların, Balkan Savaşları'ndan sonra ve I. Dünya Savaşı sırasında, İzmir

---

74 H.T.V.D., **Sayı: 43, Vesika No: 1022.** Ayrıca bkz. ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu:11, Gömlek: 43, Belge No: 43-1.

75 A. Sofuoğlu, **a.g.m.,** s. 223-224.

76 E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** s. 69.

Sancağı'ndan gelen çok sayıda göçmenin yerleştiği Sisam Adası'ndan savaş sonrası yavaş yavaş Anadolu'ya dönmeye başladıkları, aynı gelişmenin Midilli Adası'nda da yaşandığı gözlenmekteydi. Rumlar küçük kafileler halinde Batı Anadolu kıyılarına çıkıyor; Urla, Söke, Dikili gibi yerlerde teşkilatlanarak, çete faaliyetlerine başlamış bulunuyorlardı.[77] Özellikle Ayvalık sahili Rumların en çok göç ettikleri bölge idi. Çünkü, Ayvalık'ta bazı Rumlar kaçakçılık yaptıkları için bölgeyi çok iyi bildiklerinden, Yunanistan'dan ve Adalardan rahatlıkla pek çok Rumu kayıklarla veya teknelerle taşıyabiliyorlardı. Ayvalık Kaymakamlığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 9 Mayıs 1919 tarihli şifreli telgrafta bu konu: *"Ayvalık kaçakçılığın menba'adır. Ve mesafesi midilliye iki sa'atdir. Mal ve mülk ve a'ile ve akrabalarını terk ederek Midilli'ye savuşmuş olan binlerce Rum bahren peyder pey fırsat buldukça gelmektedir. Sevahilinin vus'at ve vaz'iyetle binlerce boş haneleri muhtevi bulunan bu kasabanın her fenalığa müsa'id bulunmasına rağmen berri ve bahri her türlü vasa'it-i mani'a ve inzibatiyeden mahrum bırakılarak yalnız her mes'uliyeti tek bir kai'kmakamın sırtına yüklemek siyaseti livaca öteden beri düsturu'l-amel ittihaz edilmekdedir. İnzibatın hükümet-i mülkiyeye ve gerekse hükümet-i askeriyeye a'id zamanlarda birçok firari Rumların avdet etdiği ve bi'l-hassa her türlü vesa'it icra-yı atiyeden mahrum bulunan idare-i örfiye zamanında bile vürud eden Rumların mikdarı oldukca ehemmiyeti bugüne baliğ olduğu anlaşılmakdadır. İşbu emr-i ali mucabince her ne suretle olursa olsun gelmiş olanların on beş gün zarfında geldikleri mahallere avdetleri yahud avdet etdirilmek üzere hükümete telsim-i nefs etmeleri i'lan etdirilmiş ise de müraca'at edecek yahud kendiliğinden gidecek olan akl-ı kabil bir derece bulunacağından ve bu i'lan üzerine sokaklarda dahi dolaşmayıp hane derununda ihtizaları muhakkak bulunduğundan bunları hanelerinde taharri ve der-destlerine mecburiyet görülecektir. Hanelerin taharrisi ise gerek kanunen bila-sebeb masuniyet-i müsakin ka'idesine muhalefeti gerekse o esnada müsellah bir mukavemete ma'ruz kalınması i'tibariyle da'ima mes'uliyet ve vehamet-i ahvaldan olduğu..."* şeklinde rapor edilmişti.[78]

Ayrıca, Karesi Mutasarrıfı Dahiliye Nezaretine Rumların, Ayvalık sahiline göç etmelerini engellemek için bir yazı yazmış ve : *"Ayvalık sevahilinin mütemadi suretde bahren ganbot ma'rifetiyle muhafaza altına alınması ve berran dahi mahall-ı mıntıka*

---

[77] Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C. 5, İstanbul, 1997, s. 153. Ayrıca bkz. E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 71.

[78] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 8, Vesika: 103.

kumandalığının emrinde bulunan askerin tezyid-i mikdarıyla işbu askerin devriye kolu canibinden te'min-i muhafazası..." şeklinde talepte bulunmuştur.[79]

Yunanistan, Batı Anadolu'ya naklettiği Rumları yeterli bulmamış, Batum ve Trabzon taraflarından da göçmenler getirmişti. Yalnız bunlar, göçmen görüntüsü altında teşkilatlandırılmış gönüllü alaylardı. Bu alaylar İzmir'e nakledilerek orada Türklere karşı kullanıyorlardı. Bu işleri organize eden de Trabzon Metropoliti Hrisantos Efendi idi. Hrisantos, göze batmasın diye, Trabzon Rumlarını önce Batum'a, oradan Yunanistan'a sevk etmekteydi.[80]

Aynı zamanda, Amerika'daki Rumlar da Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki faaliyetlerini yakından takip etmişler ve meydana gelen olaylarla yakından ilgilenmişlerdir.[81] Bu yüzdendir ki Yunanistan, Amerika'dan da birçok Rumu getirmekte ve bunların önemli bir kısmını da Batı Anadolu'ya sevk etmektedir.[82]

---

[79] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 8, Vesika: 103.

[80] Tayyip Gökbilgin, **Millî Mücadele Başlarken**, C. II, Ankara, 1959, s. 252.

[81] Amerika'daki Rumların, Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki faaliyetleri ve Yunanistan'daki iç çekişmeleri yakından takip ettiklerini, Venizelos taraftarları Rumların Anadolu Rumlarına hitaben yazdıkları mektupta görebiliriz:

"Kardaşlar! Altı bin mil uzak bir mesafeden ishal etmekde olduğumuz asar-ı muhazet ve muhalefet bi'l-istifade vatanın bulunduğu vaziyet-i hazra hakkında ne düşündüğümüzü şurada beyan etmek istiyoruz. Bu husussda bizimle beraber aynı derecede mütehassis bulunduğunuz iştibahdır. Vatanımız son bir izmihlal arefesinde bulunuyor. 1821 tarihinden son zamanlara kadar iktiza etmiş olduğumuz semarat tehlikededir; buna sebeb veren yine biz Yunan milletidir. Çünkü Yunan taht-ı kralıgını işgal etdiginden beri menafi-i hukuku-i vatanın mühim bir kısmını halledar eden Konstantin tekrar mevki-i ikbal ve saltanata giderek Eskişehir önünde neticesiz ve faidesiz bir maksad uğrunda beş bin Yunan evladının kanı döküldü. Halbuki Anadolu da işgal etmiş olduğumuz Uşak ve Bursa gibi mevaki-i mühimede bu derece zayiat vermişdir. Çünkü o zaman mikdarat-ı millet vatanı düşünen kimseler elinde bulunmuyordu. Şimdi yapılacak bir şey, vatan-ı kurtaracak bir şey var ise o da mikdarat-ı milleti bi'z-zat millet deruhde ve idare etsin. Bu mikdaratı ne Venizelosu ve ne de Kral nüfuzu müdahale etmemelidir. Sizi vakai-i ve hadisatla müteradif varid olan haberler iğfal etmesin. Krala ne düvel-i münteha ve nede Amerika Reis-i Cumhuru itimad etmeyecekdir. Halbuki şunu nazar-ı dikkatden katmamanız lazım ki, biz her ne zaman düvel-i müntehanın mazhariyet ve hoşnudiyesini celb etmiş isek daima kazanmış ve terakki eylemişizdir. 1897 tarihinde vuku bulan muharebede dostlarımız olmadığı için mağlub olmuşduk. Fakat 1912 de Balkan muharebesinde Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ bir maksad uğrunda mücade ettiğimizden Türkleri mağlub etdik. 1917-1920 tarihinde dahi İngiltere ve Fransa'nın mazharetiyle Bulgaristan'ı ve Türkiye'yi mağlub ettik. Az fedakarlıkla bayrağımızı Asya-yı Suğra'nın öbür tarafına kadar temevvüc etdirdik.

Kardaşlar! Açık olmağla beraber hakikatı itiraf edelim Kralı tekrar mevki-i saltanata getirmek suretiyle irtigab ettigimiz hatayı tamire gayret etmekte kendi elimizle açtığımız derin ve geniş hazra-i izmihlali kapamağa çalışalım. Venizeloz tekrar mevki-i iktidara getirmenizi tavsiye etmiyoruz. Mukadderatlarınızı vatanı düşünün ona göre hareket eden kimselerin eline veriniz.

Kardaşlar! Vatanın halaskarı sizsiniz. Uyumayınız, beklemeyiniz, kendinizi kurtarınız. Korkmayınız. Vatanı kurtarmak sizin elinizdedir." Bkz. ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 1161, Gömlek: 44, Belge No: 44-2,3

[82] Makam-ı Sadarete Kasım, Kadri ve Cevat imzasıyla gönderilen tezkerede şöyle denilmektedir: *"17.12.1919 tarihli Fransızca Bosfor gazetesinin hususî havadisleri meyanında Newyork'dan 5000*

Aydın Vilayeti'ndeki Yerli Rumlar ve Yunanlılar, Türklerin tapulu arazilerini satın alma faaliyetine girişmişlerdi.[83] Hariciye Nezareti tarafından Sadaret'e, Kasım 1919'da verilen bir tahriratda kısaca şu ifadelere yer veriliyordu: *"Aydın vilayetinde satın alınan gayri menkul emlakin yüzde doksanını Yunanlılar ve Rumlar almaktadır. Meclis-i Vükela'nın düşman devletlerin ülkede mal alıp satamamasına dair evvelce aldığı, sonradan iptal ettiği kararı tekrar yürürlüğe koyması gerekmektedir. Ancak bu kararın tekrar yürürlüğe konulması, İtilaf devletlerinin itirazına sebep olacağından, bu kararın sadece Yunanistan'a karşı uygulanması ve kendi memleketinde İslam ahaliye koyduğu tahditlerin hatırlatılması gerekmektedir."* Sadaret bu yazıyı Meclis-i Vükela'ya getirmiş ve Hariciye Nezaretinin tavsiyelerine uyularak, bu yolda hareket etmeleri ilgili nezaretlere bildirilmişti.[84]

Bu konuyla ilgili olarak, Meclis-i Vükela şu şekilde karar almıştı: Osmanlı Devleti, düşman devletlerin vatandaşlarına savaş sırasında uyguladığı mal alma yasağını kaldırmıştır. Fakat Yunanistan'da bulunan Türk ahalinin mal satın almasının bu hükümetçe yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden bu karara misilleme olarak, Yunan vatandaşlarına gayri menkul devir ve satışı yapılmaması münasip görülmüş, gereğinin yapılması da Hariciye Nezareti'ne tebliğ edilmiştir, deniliyordu. Bölge halkının sahip oldukları emlaki satmalarının nedeninin, ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu münasebetle bu gibi kişilere satış yapmamaları konusunda mahalli yetkililer tarafından gerekli tavsiyeler yapılacak ve ihtiyaç sahiplerine Ziraat Bankası şubelerince borç para verilecektir. Vükela Meclisi bu işle de Dahiliye, Ticaret ve Ziraat Nazırlıklarını yetkili kılmıştır.[85]

Yunanlının vapurlarla Yunanistan'a hicret ettikleri ve diğer birçok Yunan muhacirinin de bunları takib edecekleri münderiçtir. Memleketimize pek hainane göz dikmiş olan Yunanlıların .... müstesna bir tesadüf-ü talihle ellerine geçirdikleri ve geçireceklerini ümid ettikleri arazi dahilindeki ekalliyetlerini, ekseriyete tahvil için bu son tedbire tevessül ettikleri ve bu babdaki arzularının sene-i haliye bidayetinde Bolşevikler tarafından tard edilen cenubî Rusya Rumlarından birçoklarının Trabzon ve İstanbul havalisine yerleştirmek hususunda isticalleri ile ispat etmiş oldukları malûm-ı sami-i fahîmaneleridir. Amerikandaki mühim bir Rum kolonisinin mevcudiyeti ve muhaceret illetinin Mısır'da mukim pek kesirü'l-miktar Rumlara da sirayet etmesi ihtimali hükümet-i seniyyeyi tedabir-i ciddiye ittihazına sevkedecek bir mesele-i mühimme olduğu maruzdur." H.T.V.D., **Sayı:12, Vesika No: 317.** Ayrıca bkz. H.T.V.D., **Sayı:12, Vesika No: 322.**

[83] **Pontus Meselesi,** s. 43.

[84] T. Gökbilgin, **a.g.e.,** C. II, s. 175-177.

[85] Z. Sarıhan, **a.g.e,** C. II, s. 184.

5. İZMİR VE HAVALİSİNDE RUMLARIN ÇETE FAALİYETLERİ

5. 1. İzmir Merkez Kazada Rumların Faaliyetleri

İzmir Sancağı'ndaki Rum yerleşim birimlerinden lojistik destek sağlayan Rum çetelerinin insan kaynağını, ağırlıklı olarak yine sancakta yaşayan Rumlar oluşturmaktaydı. Savaş yıllarında dahile gönderilen bölge Rumları, mütarekeden sonra hükümetin izniyle evlerine dönmeye başlamışlardı. Adalara giden ve birçoğu savaş sırasında Yunanistan ve İtilaf Devletleri ordularında gönüllü olarak görev almış olan Rum göçmenlerden özellikle Sakız, Sisam ve Midilli adalarında iskan edilmiş olanlar, kaçakçılığı meslek haline getirmiş çeteler ile bağlantı kurmuşlardı.

Adalardan Anadolu kıyılarına Rum eşkıyaların geçişini önlemek isteyen hükümet, mütarekeden hemen sonra bazı önlemler almış, sancağın uzun sahillerini koruyacak bir motor gambotu İzmir'e göndermişse de beklediği sonucu alamamıştı. Bunun üzerine hükümet önce, Yunan Hükümeti'nin eşkıyalara yardımcı olmaması için İtilaf Devletleri nezdinde girişimde bulunmuş, ardından 5 Mart 1919'da, kendi gambotlarının yapamadığı hizmetin İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan savaş gemileri tarafından yapılmasını bu devletlere teklif etmişti.[86]

Babıali, Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'nin müttefiki olduğu gerçeğini ve gayrimüslimler yanlısı politikalar gütmesi için kendisine sürekli baskı yapan İtilaf Devletleri'nin tutumların görmezlikten geliyordu. Ancak kısa bir süre sonra İngiliz Albay Smith'in İzmir ve kazalarında yapacağı çalışmalar hükümetin gerçekleri görmesine sebep olmuştur. Albay Smith, Amiral Calthorpe'un sekreteri olarak mart ayında bölgeye gelmiş, Adliye Nezareti'nde cinayetten dolayı tutuklu bulunanlardan sadece Ermeni ve Rumların, diğer suçlardan tutuklu bulunanların ise tümünün serbest bırakılmasına ilişkin kararı işleme koyan Smith, 20 Mart günü yanında Rum Avukat Athinogenini olduğu halde İzmir hapishanesine gitmiş ve 1250 Hıristiyan'ı serbest bıraktırmıştı.[87]

---

[86] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 101-103.

[87] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 96. Albay Smith'in İzmir hapishanesindeki Hıristiyan tutukluları serbest bıraktırma işine nezaret ettikten sonra, 21 Mart'ta Rum Avukat Athinogenini'yi yanına alarak otomobille Urla kaymakamlık binasına gitmiş, Yunanca Meşrutiyet Gazetesi sahibi Kosti, Dr. Karanfilidis, Kalozumen Başhekimi Nikolaki Karamanoğlu, jandarma subayı Nuri ve Noter Sabri Bey huzurunda bozuk Türkçe'siyle Kaymakam Tahir Bey'i: *"Sen necisin Kaymakam Bey?*

Sancak dahilinde Rumlarca işlenen suçlar hakkında kovuşturma yapılmasına İzmir'deki İtilaf temsilcilerinin engel olması, yakalananların da İngilizlerin nezaretiyle serbest bırakılması veya suçluların adalara kaçırılması gibi olaylar hükümeti tedbir almaya sevk etmiştir. Harbiye Nezareti, Dahiliye ve Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 23 Mart 1919 tarihli bir yazıda, *"cinayetleri yapanlar hakkında takibat yapılmasına İtilaf temsilcileri mani oldukça asayişin korunması"*nın imkansız olduğunu bildirmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı güvenlik güçlerinin içinde bulundukları idari, sosyal ve ekonomik koşulların zorluklarına rağmen, bölgenin güvenliğini sağlamaya yönelik çalışmaları sonucunda sancak, İtilaf Devletleri'nin müdahalesine gerek gösterecek intizamsızlık çizgisine hiçbir zaman gelmemişse de Rumlar, Türk halkının ve güvenlik güçlerinin kendilerine saldırdığı yolunda iddialar ortaya atmışlardı.[88]

21 Şubat'ta Nureddin Paşa sadece İzmir'de olmak üzere sıkıyönetim ilan etmişti. Sıkıyönetimin, hangi türden olursa olsun, silah satan tüm dükkan ve mağazaların kapatılmasına ilişkin maddesi 22 Şubat'ta uygulamaya konulmuş, şehrin, *"özellikle Rum mahallelerinde yapılmakta olan olayların önünü almak için"* de, yakında gece ve gündüz görev yapacak süvari müfrezelerinin, şehirde devriyeye çıkarılacağı öğrenilmişti. Nureddin Paşa, hükümetin sıkıyönetim bulunan yerlerde yayımlanan süreli ve süresiz yayınların sansürüyle ilgili hükümleri sıkılaştırmıştı.[89]

Gelirken otomobilim çamur içinde kaldı. Yolların halini görmüyor musun?" diyerek azarladıktan sonra: *"Baksanıza ... belediye reisliği açıkmış. Burada Rum belediye reisi görmek isterim, bu çoğunluğun hakkıdır"* demiş, sözlerini: *"Kazanızda emniyet yoktur. Rumlar bağ, bahçelerine gidemiyorlar, öldürüyorsunuz! İşitiyoruz ki teşkilat yapıyor, silahlanıyormuşsunuz! Türkiye'yi müttefikleriyle birlikte yendik. Top ve Tüfenklerini aldık. Neyinize güveniyorsunuz. Yaptıklarınız, hükümetinizin programına da aykırıdır. Sizi medeniyete davet ederim. Vahşete devam ederseniz mahvolacaksınız"* diyerek bitirmişti. Urla hapishanesindeki Rumları serbest bıraktırdıktan sonra, aynı gün Çeşme'ye geçmiş, jandarma komutanı ve kaymakama göç ettirilen Yunanlıların evlerine yerleşen Arnavut göçmenlerin bu evlerden çıkmaları için bir ay süre tanımıştı. Daha sonra bir Yunan torpidosu ile Sakız'a geçerek, burada bulunan genel komutanlık bürosunda Çeşme Rumlarının evlerine dönmeleri konusunda iki saat süren bir konuşma yapmış, Çeşme üzerinden İzmir'e dönmüştü. Çeşme ziyaretinde Vilayet Muhacirin Müdürü Dimitraki Efendi'nin de yanında olduğu anlaşılan Smith, Kaza hapishanesinde tutuklu bulunan iki Rumu, savaş sırasında İngiliz Ordusu'nda hizmet ettikleri gerekçesiyle serbest bıraktırmak istemişse de, söz konusu kişilerin şekavet, hayvan hırsızlığı ve güvenlik kuvvetlerine silah çekmek sucundan alıkonulduğu yetkililer tarafından kendisine izah edilerek bu düşünceden vazgeçirilmişti. E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 104-105.

[88] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 105-106.

[89] Engin Berber, **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak, İzmir** İstanbul, 1999, s. 18-19.

23 Şubat'ta İzmir'de Çayırlıbahçe civarında bir meyhanede Rumların silah sıktıkları duyulması üzerine, olay yerine giden bir polis ve iki erden oluşan bir devriye Rumların saldırısına uğramış, bir er bıçakla yaralanmıştı. Devriyenin istimdat için havaya attığı silahlar üzerine Çayırlıbahçe polis merkezi önünde ve civarında dört bin kadar Rum ahali toplanmıştı. Mevki kumanda muavini Binbaşı Hüsnü Bey kumandasındaki süvari ve piyadeler vaka mahalline yetişerek, kalabalığı dağıtmıştır. Bu olay sırasında bir Rum yaralanmış, bir polis öldürülmüş, dört er de yaralanmıştı.[90]

5. 2. Urla'da Rumların Çete Faaliyetleri

Batı Anadolu'da teşkilatlı Rum çete faaliyetleri 6 Ekim 1918'de başlamıştı.[91] 6 Ekim 1918'de Çeşme'den İzmir'e gelmekte olan yolcu arabalarına Urla civarında 12 kişilik bir Rum çetesi saldırmış, iki Müslüman arabacıyı öldürmüş, yolcuları soymuş ve bunlardan bir kısmını da yaralamıştı.[92] Bu olay üzerine Dahiliye Nazırı, Aydın Vilayeti'ne yazmış olduğu şifreli telgrafta: *"...vuku'at zuhur etdigi halde mütecasırların der-dest edilmemiş bulunması İzmir ile Çeşme arasındaki münakalatı sekteye düçar etdiginden bahisle tarik-i mezkurun temin-i asayiş lüzumu..."* belirtilmiştir.[93] Bu olayla ilgili olarak 17. Kolordu Komutanlığından, Harbiye Nezaretine gönderilen şifreli telgrafta şöyle denilmektedir: *"...çeteye mensup olması muhtemel on sekiz yaşlarında Vasil oğlu Panayot namında bir şahıs arabacılara aid kanlı bir çadır ile der-dest ve diğerlerinin de hala firarda olduğu arz edilmiş idi. İşte bu çete efradından olup esna-yı müsademeyle mahruc elyevm Urlanın Bahçeli Mahallesinde taht-ı tedavide olduğu haber alınan Gülbahçeli Nikoli ve Ledperki nam şahıs hane sahipleriyle birlikde derdest edilmiştir."*[94]

Ordunun terhis edilmesinden güç alan Rum çetelerinin, mütarekename hükümlerini Yunanistan lehine İşletmek amacıyla eylemler yapabileceğini, 8. Ordu Komutanlığı daha terhisin başlamasından bir gün sonra, 6 Kasım 1918'de bağlı

---

[90] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 5, s. 138 ; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 115, Gömlek: 25, Belge No: 25-1, 2.
[91] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 39.
[92] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 87.
[93] BOA, **DH. ŞFR.** Dosya: 95, Vesika: 4.
[94] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 11, Gömlek: 5, Belge No: 5-1

birliklerine hatırlatmıştı.[95] Bu uyarıdan sadece iki gün sonra, 8 Kasım 1918 gecesi araba ile Çeşme'den Urla'ya gitmekte olan 5 yolcu, kimlikleri belirsiz; ancak konuştukları dilden Rum oldukları anlaşılan 15 kişi tarafından soyulmuştu.[96]

18 Aralık'ta Yeni Kale'ye gitmekte olan iki asker, Urla'nın bir mil dışında, sayıları 10-15 kişi olan silahlı kişilerce soyulmuş; kısa bir süre sonra iki-üç Türk köylüsünün aynı mevkide, 100 lirasıyla saatleri ve bazı ziynet eşyaları gasp edilmişti.[97]

Yine, 5 Ocak 1919'da bir Rum çetesi Urla'da bir yolcu konvoyuna saldırarak iki yolcuyu öldürmüştü.[98] Olayla ilgili olarak, 17. Kolordu Kumandanı Selahaddin Adil Bey, Harbiye Nezaretine gönderdiği şifreli telgraf: *"Urla vakasında müdheldar ve çeşme arabacılarından ikisinin de şehadetiyle neticelenen vakayı ihdas eden çete reisi olduğunu teyid eden Apostol nam şaki Urlada ikamet etdiği hanede der-dest edilmişdi. Yakalanan işbu şeriri kurtarmak mahallede icra edilecek tahrirata mani olmak üzere, evlerden müfreze üzerine üç saat ateş edilmişdir ve taife-i askeriyenin ifasında asakire tevcih edilecek ateşe mukabele edileceği hükümeti milliye tarafından metropolidler vasıtasıyla ahaliye icra edilmiş tebligata rağmen asker ve jandarmalardan mürekkeb olan devriyelere tahriyatın devamı zamanında ateşe devam edilmiş ve bu suretle ahaliden üç erkek maktul ve üç erkek çocuk ile bir kadının mecruh olmuştur. İki günden beri Urlada sükunet tesis etmiş olduğu"* şeklindedir.[99]

Urla civarındaki Rum eşkıyalarının önceleri sivil Türklere karşı giriştikleri saldırılar, bir süre sonra doğrudan doğruya güvenlik güçlerini hedef almaya başlamıştı.[100]

17/18 Ocak gecesi, Urla Polis Komiseri Hüseyin Bey bir polis ve yanlarında komutanları olduğu halde beş jandarma, Haralambos Mitaras isimli bir şakinin

---

[95] E. Berber; **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak; İzmir**, s. 69.
[96] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 99.
[97] E. Berber, **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak;İzmir**, s. 69.
[98] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 32, Gömlek: 12, Belge No: 12-1.
[99] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 37, Gömlek: 17, Belge No: 17-1. Bu olayla ilgili olarak daha sonra Selahaddin Adil Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne verilen bilgi şöyledir: *"Urla vakasında maktul olanların üçü erkek olduğu arz edilmiş ise de bilahere icra edilen tahkikatın bunlardan biri erkek ikisi kız olmak üzere üçünün maktul ve üçü erkek üçü çocuk ve biri kadın olmak üzere yedi kişinin mecruh olduğu ve bunlardan dördünün yaralarının hafif olduğu anlaşılmıştır."* Bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 11, Gömlek: 10, Belge No: 10-1.
[100] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 100.

saklandığı, bir yel değirmenine gitmişlerdi. İçeri girildiğinde açılan yaylım ateşi sonucu, polis memuru şehit olmuş, bir jandarma ile polis komiseri hafif şekilde yaralanmışlardı. 19 Ocak'ta İzmir'den gelen üç polis komiseri ve altı polis memurunun da katılımıyla Rumlara ait evlerde yapılan aramalarda, İki gra (tek atımlı), İki çift atımlı tüfekle, kullanım dışı 3 revolver yakalanmıştı. İki gün sonra, 21 Ocak saat 14:30 sıralarında, iki subay komutasındaki kırk beş jandarma ve polisler, içinde çetecilerin bulunduğu İhbar edilmiş olan bir Rum evini sarmışlardı. Yapılan aramada evde bulunan Apostol, 5 Ocak'ta Çeşme'den Urla'ya gelmekte olan kafileye yapılan saldırıda bulunduğunu itiraf etmişti. Beraberlerinde tutuklamış oldukları Apostol olduğu halde evden ayrıldıkları sırada, civardaki evlerden yoğun bir tüfek ateşine tutulan polis ve jandarmalar hemen siper almış, karakollarına dönebilmek için havanın kararmasını beklemek zorunda kalmışlardı.

Olaylar hakkında bilgi aktarılan İzmir'deki mülki ve askeri makamlardan alınan emirler doğrultusunda, arama-tarama yapacak yeni birlikler Urla'ya ulaşıncaya kadar, hiç kimsenin kente girişi ya da çıkışına izin verilmemişti. Bir körfez vapuruna bindirilerek Urla'ya sevk edilen İzmir Jandarma Tabur Komutanı Emin Fikri Bey komutasındaki bir tabur asker 22 Ocak sabahı Urla'ya varmıştı. Üçüncü tabur komutanı, bölgede acil tıbbi yardım yapılma imkanı olmadığı için, olası yaralıları İzmir'e taşımak konusunda Kaymakam Tahir Bey'e gerekli önlemleri alma emrini vermişti. Urla Rum Metropoliti'nin tüm silahların polise teslim edileceği yolunda verdiği söz, Rumlar tarafından önce reddedilmiş ise de, daha sonra silahlarını bırakmışlardı. Tahir Bey'in, hala ellerinde çoğu kullanım dışı olan revolverler dışında, 1000 civarında silah bulunduğunu söylediği Urla Rumları, kentteki 150 asker ve 25 polis ve jandarma marifetiyle yatıştırabilmiş[101] ve Hükümet üç gün duruma hakim olamamıştı.[102]

Olayların Urla'da patlak vermesi tesadüf değildi. İzmir'e çok yakın olduğu için, İzmir merkezde olduğu gibi İttihat ve Terakki'nin savaş öncesinde Rum sakinlerini göç ettiremediği Urla Kazası, savaş yıllarında adalara insan kaçıran şebekelerin çalışma alanı haline gelmişti. Urla'da 3124 Rum, I. Dünya Savaş'ı sırasında ayrılmış olsa da, mütareke imzalandığında İzmir Sancağı içinde Rumların nüfus üstünlüğüne sahip olduğu tek kazaydı. Hem Urla'daki, hem de sancağın diğer kazalarında vuku bulan

---

[101] E. Berber, **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak; İzmir**, s. 69-70.
[102] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 87 ; N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 169-170 ; C. Bayar, **a.g.e.**, C. 5, s. 137.

olaylara karışan çete efradı, savaş sırasında Yunanistan'a kaçıp, mütarekeden sonra geri dönmekte olan yerli Rumlardı. Firarda bulundukları yıllarda, gönüllü olarak Yunanistan ya da İtilaf Devletleri ordularında görev almış olan Rumlardan; özellikle Sakız, Sisam ve Midilli adalarında iskan edilmiş olanlar, kaçakçılığı meslek haline getirmiş ve bu yüzden öteden beri Anadolu'yu vuran eşkıya ile bağlantı kurmuşlardı. Firari Rumların sancağa dönüşleri, başlangıçta pek zor olmamıştı. Mütarekeden sonra, genellikle üzerlerinde savaşta görev aldıkları yabancı orduların üniformaları olduğu halde, Rum göçmenleri taşıyan vapurlarla veya İtilaf donanmasına ait gemilerle Anadolu'ya dönmeye başlayan asker kaçağı Rumlar hakkında hiçbir adli işlem yapılmadığı gibi, *"nezaketle karşılanmaları gerektiği"* askeri mercilere hatırlatılmıştı. Askeri makamlarda oluşan, ilan edilmesi beklenen genel affın Rum firarileri de kapsayacağı beklentisi, 25 Aralık 1918 tarihli genel affa ilişkin kararnamenin: *"İşbu kararname maddeleri, düşman tarafına firar edenlere geçerli değildir"* diyen 4. maddesiyle boşa çıkmıştı. Anadolu'ya geçtiğinden beri, polis ve jandarma tarafından yakalanma korkusu içinde saklanan bu insanların, söz konusu kararname nedeniyle konumları yasal boyuta taşınamaz kılınınca, hayatlarını idame ettirme yolunda *"eşkıyalık ve kaçakçılık"* dışında bir seçenekleri kalmamıştı. Bu sebeple Rum eşkıya, sadece Urla'da değil, vilayetin diğer kazalarında da, 1919 yılı başlarından itibaren eylemlerine ivme kazandırmıştı.[103]

Savaş senelerinde Urla Kazası'nın Demircili Rum Köyü, büyük insan kaçakçılığının merkezi olmuştu. Özel bir kurul, Türkiye'den ayrılmak isteyen Rumları durmadan adalara kaçırmaktaydı. Sakızlı kayıkçılar bu işte başlıca vasıta olarak kullanılmıştı. Kaçırılan Rum gençleri, Yunanistan ve Makedonya'daki İngiliz ve Fransız ordularına gönüllü yazılmışlardı. Bu teşkilatı ve Ege sahillerindeki casusluk işlerini eski İzmir Konsolosu ve Amiral Calthorpe'un katibi Binbaşı Haskot Smith idare ediyordu.[104] Mütareke'den sonra bütün bu firariler, yabancı orduların üniformalarıyla köylerine dönmeye başlamışlardı. Yunan Kızılhaçı ilaç dağıtmak ve halkı tedavi etmekle uğraşırken bu yeni gelenleri de ihtilale hazırlıyorlardı. Bu yüzden memleketin asayişi ağır surette bozulmak istidadını göstermişti. Urla ve civarındaki Türkler tecavüze uğradı. Yollarda bağ ve bahçelerinde birer ikişer öldürülenlerin sayısı yüzü geçti. Buna rağmen, İstanbul'da Fransız Mümessili General Franchet d'Esperey, Babıali'yi sıkıştırarak, *"Rumların öldürmek için silahlanan Urlalı Türklerin*

---

[103] E. Berber, **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak;İzmir**, s. 70-72.
[104] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 5, s. 137.

cezalandırılmasını" istedi. İstanbul Hükümeti, silahlı Türkler varsa memleketin selameti namına hemen harp divanına teslimlerini emretti. Urla'da 30.000 küsur Rum nüfusuna karşılık 3.500 kadar Türk vardı.[105]

5. 3. Söke'de Rumların Çete Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı'nın aleyhimize sonuçlanacağı belli olunca, Adalardan bir takım kışkırtıcı bildiri ve broşürler gelmeye başlamıştı. Bunlar Söke ve dolaylarında oturan yerli Rumlar tarafından dağıtılıyordu. Mütareke'nin imzalanmasıyla birlikte Söke'de yaşayan Rumlar faaliyetlerini iyice artırdılar. Aralık ayının sonlarına doğru Rumlar, Söke'nin Yoran(Yenihisar) bucağı yakınlarında Bekir Sıtkı adında bir yedek subayı pusuya düşürerek öldürdüler.[106] Katil yakalandığı halde, bir İngiliz subayının işe karışması üzerine serbest bırakıldı ve Ege adalarından birine kaçtı.

Yoran köyündeki olayları incelemeye gelen Türk jandarmaları, buradan dönerken, Akköy yakınında ateşe tutuldular. İzmir Valisi Nurettin Paşa'nın, 22 Şubat 1919 tarihli bir yazı ile Harbiye Nezareti'ne bildirdiğine göre; Yunan ve İngiliz üniforması giymiş bazı kişiler önde olmak üzere, bütün köy halkının şiddetle ateş açması sonucunda çatışma başlamış, Türk jandarmalarından dördü yaralanmış sekizi kaybolmuştu.[107] Bu sırada Rumlar, Yoran'da bulunan 56.Tümen'e ait bir depoyu da basarak silah, cephane ve bombaları yağma etmişlerdi.[108] Ayrıca Yoran'daki Rumlar, Yoran yakınındaki Kovala limanına saldırıp, bir gümrük memuruyla karısına işkence yapmışlar, kadını yarı çıplak bir halde kocasıyla birlikte eli kolu bağlı olarak köy sokaklarında dolaştırmışlardı.[109]

Bununla birlikte Rum çeteciler; Sökeli Mehmet Ağa'yı Özyaşı köyünden Osman Efendi'yi ve Arnavut Hasan Çavuş'u kaçırdılar. Türk köylerindeki bütün büyük ve

---

105 C. Bayar, **a.g.e.**, C. 5, s. 136.
106 N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 162.
107 ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 11, Gömlek: 18, Belge No: 18-1. 17. Kolordu Kumandanı Namına Ekan-ı Harbiye Reisi Hamdi imzasıyla Harbiye Nezaretine gönderilen 25 Şubat 1919 tarihli şifrede bir an önce gerekli tedbirlerin alınması da istenmiş ve: *"İzmir ve havalisi kumandanlığı sahilin bi'l-hassa Rumlar ile meskun aksamının derhal takviyesine lüzum-ı kati göstermektedir."* denilmiştir. Bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 13, Gömlek: 97, Belge No: 97-2.
108 ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 11, Gömlek: 21, Belge No: 21-1
109 N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 176-177. Aydın Mutasarrafı'nın Aydın'da 57. Fırka Kumandanlığı'na yazdığı yazı da bu olayı şöyle özetlemektedir: *"Şehr-i şubatın ondokuzuncu gecesi söke kazsına merbut Yoran nahiyesi jandarma karakoluna kariye-i mezkure Rumları tarafından taarruz vukuu bulduğu gibi orada bulunan rüsumat memurininin dahi aileleriyle beraber darb ve yağma oldukları halde karye derununda şehid edildikleri..."* Bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 431, Gömlek: 92, Belge No: 92-1

küçükbaş hayvanları alıp Sisam adasına gönderdiler. Sökeli Mehmet Ağa'nın oğlu Ahmet, 500 altın karşılığı babasını kurtarmaya gidirken Hacı Sokratoğlu Dimitri tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü ve üzerindeki para da alındı. Ahmet Bey'in cesedini almak üzere Gülebiç (Güllübahçe) köyüne giden jandarma müfrezesine de Rumlar tarafından ateş açıldı. Çarpışma sırasında Ramazan adında bir jandarma eri yaralandı. Ayrıca Söke'de bir Türk köyü olan Hart'a 3 Mart gecesi saldıran Rumlar, kahvede oturan Altıoğlu Hasan Ağa'yı yaylım ateşiyle öldürdüler.[110]

Akköy Bucağı'na yapılan baskın üzerine Harbiye Nezareti, Akşehir'deki 23.Tümenin İzmir'e naklini 1919 Mart'ında emretmiş ise de, Selanik'teki İngiliz komutanlığının işe karışması üzerine bu takviye yapılamamış Tümen Afyon bölgesinde kalmıştı.[111] Olayların iyice çığrından çıkması üzerine İngilizler, 26 Şubat'ta Yoran ve Akköy'e Hoder adlı bir subayı gönderdiler.[112] Bu arada isyan bölgesine, Söke'de bulunan 174. Alayı takviye için 57. Tümenden bir makineli tüfek bölüğü ile yüz kişilik silahlı bir müfreze, Yüzbaşı Tevfik Efendi'nin komutası altında gönderilmişti. Daha sonra, Ödemiş'te bulunan 57. Tümenin 135. Alayı da Söke'ye gitti. Asiler İngiliz subayı Hoder'in tesiriyle, memleketi terk etmeleri ve silahlarını teslim etmeleri şeklindeki şartları kabul etmişlerdi.[113] Bu asiler Yoran'dan kaçan Rumlar olup, bunlar İngiliz ve Yunan elbiseleriyle mütarekeyi müteakip kayıklarla köylerine gelmişler ve bu isyanın çıkmasına sebep olmuşlardı.[114]

---

[110] N. Taçalan,**a.g.e.**, s.176-177. 57. Fırka Kumandanı Mehmed Şefik'in 17. Kolordu Kumandanlığı'na 23/ 2 / 1335 tarihli şifresinde: *"Söke mıntıkasında Rumların isyanı tevsi etmekde olduğundan burada kuvvet taleb edilmektedir. Aydında bulunan kuvvetinde mevcut sökeye daha ziyade kuvvet sevkine gayr-ı müsaiddir binaen-aleyh sökedeki isyanı suret-i ciddiyede teskini için kıtanın ikmali..."* gerektiği belirtilmiştir. Bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 431, Gömlek: 109, Belge No: 109-1,

[111] B. Umar, **a.g.e.**, s. 51.

[112] Vali ve Kumandan Ali Nadir Paşa'nın Dahiliye Nezareti'ne yazdığı 3 Mart 1919 tarihli şifreli telgrafta: *"Sökenin Akköy Nahiyesinde vukuu arz edilmiş Rumların harekat-ı asiyanesi Sisam Adasından gelmiş olan dörtyüz kadar şakinin tahriki ve mahalli Hristiyanlarında iştirakiyle vukuu bulmuş idi Mmahall-ı mezkure gitmiş olan İngiliz mülazımı Mösyö Hoder'in tarafgirane davranmasına rağmen meselenin halline çalışılmaktadır."* ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 37, Gömlek: 36, Belge No: 36-1, 2.

[113] Hoder, Forbes Meyankökü Şirketi'nin Söke şubesinde çalışan bir memurdu. Askerlik görevini, yedek subay olarak yapıyordu. Olayın ilginç yanı şu idi: Ayaklanmayı düzenleyen elebaşılardan biri Hoder'in damadıydı. N. Taçalan,**a.g.e.**, s. 177.

[114] 17. Kolordu Komutan vekili Süleyman Fethi'nin Harbiye Nezareti'ne yazdığı 3 Mart 1919 tarihli şifreli telgrafta: *"Yoran ve Akköy karyeleri kamilen Hıristiyan'dır. Adalardan kaçmak suretiyle gelen Rumlardan olub kısmen yunan ve kısmen İngiliz üniformalarını labisdirler."* ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 184, Gömlek: 138, Belge No: 138-1.

Söke mıntıkasında Rumların yapmış olduğu çete faaliyetleri ile ilgili olarak, 17. Kolordu Kumandan Vekili Süleyman Fethi'nin Harbiye Nezaretine yazdığı 10 Mayıs 1919 tarihli şifreli telgraf: *"Söke bölgesinin Dumana Karyesinde askeri birliklerin yapmış oldukları takibat neticesinde bir Rum çetesiyle karşılaşılmıştır. Yapılan çarpışma neticesinde yedisi Sisamlı, yirmi sekizi Karye halkından olan çete ile girilen mücadele neticesinde bu çete mensuplarının otuz ikisinin yakalandığı ve üçünün de firar ettiği anlaşılmıştır"* şeklindeydi.[115]

Söke'de meydana gelen başka bir olayla ilgili olarak, Menteşe Müfrezesi namına Muhasebeci Kamil'in Dahiliye Nezareti'ne çektiği 23 Ekim 1919 tarihli şifresinde şöyle demektedir: *"Sisam'dan gelib Söke'nin Akköprü ve Yoran cihetlerine tevsi'-i teşkilat eyleyen Rum çetelerinin hududu tecavüzle Kocaorman ve Kazıklı taraflarında bazı yolcuları çevirmekde oldukları istihbar kılınması üzere, tenkilleri için lazım gelen tedabir ittihaz edilmiş ve takiblerine müfrezeler sevk edilmişdir. Mezkur çetelerin te'dib ve tenkili için İtalyan kuvva-i işgaliyesince sevk edilen müfrezeler Söke'den çıkarılan Mustafa Efendi müfrezesiyle bi'l-iştirak Söke'nin Gülebiç mevki'inde edilen müsademede şakilerden dördü mütayen üçüde hayaen elde edilerek Söke hükümetine teslim edildikleri gibi İtalyanlardan bir başçavuş telef ve bir nefer yaralandığı Söke müfrezesinde de üçü mahruc dördü gaib bulunduğu..."* [116]

Bu arada, Söke'nin Kelih Köyü'ndeki aşar ambarları Rum çeteleri tarafından soyulmuştur. Söke'nin bir başka köyde ise, öldürülen bir Türk'ün cesedini Rum şakileri, Savcı'nın ve Doktor'un görmesine dahi izin vermemişlerdi.[117]

İzmir Sancağı'nın, Rum çetecilerin saldırılarına hedef olan ikinci kazası Nif'ti. 1919 Şubatı'nda Kokluca Rumlarından beş çeteci Nif jandarma süvarilerinden Mehmet Çavuş'u yaralamış ve silahını da alarak kaçmışlardı. Bir süre sonra yine Nif'e bağlı Beşpınar köyü, yirmi Rum eşkıyası tarafından basılmış ve iki Türk öldürülmüştü.[118]

Ayrıca, Buca'da da zaman zaman Rumların asayişi bozdukları görülmüştü. Buca'da meydana gelen olayla ilgili olarak, İzmir Jandarma Alay Komutanı

---

[115] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 11, Gömlek: 48, Belge No: 48-2. Ayrıca bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 432, Gömlek: 65, Belge No: 65-1.
[116] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-2, Vesika: 1.
[117] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 88.
[118] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 101.

Süreyya'nın, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti'ne 25 Mart 1919 tarihli tezkiresinde: *"Martın on üçüncü akşamı Buca Karyesi'nde Kozağaç mevki'inden Buca'ya avdet eden Rum mahallerinde yolda ta'arruza uğrayarak içlerinden bir kaçının maktul düşdüğü haber verilmesi üzere merkez jandarma taburu kumandanı terdibat-ı lazımeyi ahz ile bu vuku'atın tahkiki için Buca Karyes'ine takarrüb etdigi esneda bir silah sesi işitilmiş ve bir kadının Buca Karyesi'nin basıldığını ifade etmesi, Çoban Mıço namında birinin de güya beş müsellah şahıs tarafından bi't-ta'arruz koyunlarının gasbına teşebbüs edildiğini beyan eylemesi üzerine ta'kibata başlanmış ise de ahalinin müta'arruz bir halde silahlı olarak koşdukları sırada jandarma müfrezesiyle temas ederek ya hatiyen yahud kasden müfreze üzerine ateş açmışlar ve müfreze efradı da bi'l-mukabele isti'mal-ı silaha mecbur olmuşlarsa da müte'essif bir hadise zuhuruna meydan verilmemiş olduğu ve yalnız ahalinin atdığı silahdan on beş yaşında iki çocuk mecruh olub, bunlardan birinin vefat etdigi ve mahiyeti tamamıyla anlaşılmayan bu vak'anın o havalide icra-yı şekavet eden köylülerden himaye gören ekseri Panayot Çetesi tarafından ika edilmiş olması melhuz olduğu..."* bildirilmişti.[119]

5. 4. Ege Denizi'nde Rum Korsanlarının Faaliyetleri

Rum çeteleri, Ege sahillerinde ticaret yapan Türk sandallarına da saldırılarda bulunmuşlardı. 5 Şubat 1919 tarihinde Dikili'den zeytin yağı yükü ile İzmir'e gitmekte olan Osmanlı sancağı taşıyan bir sandal, seyrine devam ettiği sırada önüne çıkan iki Rum sandalı tarafından taarruza uğramış ve sandal üzerinden seksen kadar silah atılmıştı. Sahildeki Müslümanların yardımıyla sandal kurtarılmıştı.[120] Korsanlık faaliyetlerini yürüten çete reisinin de Kapudan Aleko olduğu Teke Mutasarrıfı Cemal'in 22 Mart 1919 tarihli şifreyle Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıdan anlaşılmıştır.[121] Osmanlı Devleti yetkilileri bu olayların önüne geçmek için çeşitli arayışlara girmiştir.

---

[119] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 2, Vesika: 22.

[120] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu:11, Gömlek:15, Belge No: 15-1 ; ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 37, Gömlek:27, Belge No: 27-1.

[121] Teke Mutasarrıfı Cemal'in 22 Mart 1919 tarihli şifreyle Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda: *"Sökeli kapudan Aleko nam şahıs Sisam denizinde teşkil etdiği dört bin Rum eşkiyası şu günlerde Kosta adası ve Antalya sevahiline ihrac edecegi mevsuken haber alınarak Aydın ve havalisince tedabir-i lazıme ittihaz kılınmış ve hatta bu kuvvetle alakadar olan bir Rum çetesi Milas ile Söke arasındaki ormanda görülmesiyle takib-i müfreze çıkarıldıgı Nazilli Umum Kuva-yı Milliye Kumandanlığı'nın Heyet-i Milliyesine keşide olunan telgrafnamesinden anşılmış ve alay kumandanlığına mülhaketen ma'lumat ita ve tedabir-i lazıme ittihazı"* BOA, **DH. KMS,** Dosya: 56-2, Vesika: 3

Bahriye Nezareti'nden Harbiye Nezareti'ne gönderilen 2 Mart 1919 tarihli yazıda: *"İzmir sevahilinde korsanlık ve kaçakçılığın menni için Hızır Reis Ganbotu sevk edilecek ve diğer bir ganbotun da izharına gayret edilecektir. Çete kayıklarına Yunan Hükümeti'nin ve sefain-i harbiyesinin müzaharet etmekte olduğu anlaşılmakta ganbotu gönderilmiş olsa dahi maksad temin edilemeyecekdir. Ale'l-husus mütarekename mücabince ganbotlarda 24 milimetrelikden büyük top bulundurulamaması hasebi ile ganbotların Yunan sefain-i harbiyesine karşı müşkül bir vaziyette kalma ve bu yüzden siyasi gava'il hudusu malhus bulunduğundan, Yunan Hükümeti'nin çetelere zahir olmaması için İtilaf Mümesil-i Siyasileri nezaretinde teşebbüssat-ı müserevede bulunmuş, Hariciye Nezareti Celilesine işar kılınmıştır. Bu hususda nezaret-i celilesince de sarf-ı mesai buyurulması"* istenmiştir.[122] Ayrıca, Harbiye Nezareti'ne Dahiliye Nezareti'nden gelen 26 Nisan 1919 tarihli tezkireye cevaben yazılan yazıda da: *"İzmir ve havalisindeki Rum tahrikası yüzünden yevmen hadis olan vakayi-i inzibat şikanane dolayısıyla vilayet-i fevkalade kesb-i nezaket ve ehemmiyet eden asayişinin hat-ı muhafazası emrinde, kuvve-i zabıta tezyit ve takviyesi suretiyle ittihaz-ı tedabire çalışmakda ise de havali-i mezkurenin pek müşevveş ve mezbendeb bir hal olan inzibat ve asayişinin münhasıran jandarma ve polis kuvvetleri ile te'mi ve intizrarı gayr-ı kabil bulunduğu..."* belirtilmiş ve acil önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır.[123] 17. Kolordu Komutanı Selahaddin'in Harbiye Nezareti'ne yazdığı 2 Şubat 1919 tarihli şifrede: *"Kolordu mıntıkası dahilinde bilhassa İzmir'de meskun Rumların asayişi bozmaya yönelik faaliyetlerine karşı önlem almak için 17. kolordu birinci şubesine bağlı bir istihbarat kısmının ilavesinin gerektiği..."* tavsiyesinde bulunmuştur.[124]

5. 5. Rum Çetelerinin Yaptıkları Hırsızlık ve Soygun Olayları

Rum çeteleri, Mütareke döneminin kendilerine sağladığı avantajları kullanarak zaman zaman hırsızlık ve soygunlar yapmışlardır. Mütareke döneminde İzmir ve havalisinde Rum çetelerinin yapmış oldukları soygunlar ile ilgili olarak İzmir Emniyet Müfettişi tarafından Emniyet-i Umumiye Müdiriyetine gönderilen 30 Mayıs 1919 tarihli

[122] ATASE Arşivi, İSH, Kutu:11, Gömlek: 27, Belge No: 27-1.
[123] ATASE Arşivi, İSH, Kutu:13, Gömlek:103, Belge No: 103-2.
[124] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 37, Gömlek: 22, Belge No: 22-1.

rapor şöyledir: *"Rum çeteleri tarafından ahali-i Müslümanın sirkat edilmiş(çalınmış) hayvanat adedi;*

1- 17 Ocak 1919, Gülbez Karyesi ahalisinden dört yüz re's sığır hayvanat

2- 23 Ocak 1919, Gümnük Karyesi ahalisinde iki yüz elli re's sığır hayvanat

3- 8 Şubat 1919, Uzbaş civarında buradan çadırlarından üç yüz sığır hayvanatı

4- 22 Şubat 1919, Alburğazı Karyesi'nde Karabaşoğlu Mehmed'in sığır hayvanatı

5- 5 Mart 1919, Çerkes Hacı İslamoğlu Hasan ve Ömeroğlu Mustafa'nın on sekiz bargirinin çalındığı sirkat edildiği

6- 15 Mayıs 1919, Ömer Ağazade Mehmed Efendi'nin sekiz yüz altmış koyun hayvanatı Akköy Rumları çeteleri tarafından sirkat edilmiştir."[125]

Başka bir olayla ilgili olarak, 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir'in, Harbiye Nezareti'ne 8 Mayıs 1919 tarihinde yazdığı şifre: *"İslama aid üçyüzyetmiş koyun sirkat ve Midilli Adasına kaçırılırken görülen birkaç Rum Mahall-ı İngiliz Mümessiline gösterilmiş hayvanatın iade hususu ablukadaki Yunan torpidosu kumandanı tarafından Midilli askeri kumandanlığına yazılmıştır"* şeklindedir.[126]

125 ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 35, Gömlek: 4, Belge No: 4-1.

126 ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 37, Gömlek: 55, Belge No: 55-1.

İKİNCİ BÖLÜM

PARİS KONFERANSI VE İZMİR'İN YUNANİSTAN TARAFINDAN İŞGALİ

1. PARİS KONFERANSI

1. 1. Konferans Öncesi Yunan Propagandası

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti ile 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanmıştı. Mütareke'nin 7. maddesi ile İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edici durumla karşılaştıkları takdirde, işgal etmedikleri bölgeleri de işgal edebileceklerdi. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nin bazı bölgelerinde Türk olmayan unsurlar, güvensizlik ve Türk zulmü altında olduklarını dünya kamuoyuna ilan ederek, işgal davetçisi rolünü oynamışlardır. İşgalci devletler de bu çağrıya gönülden katılmışlardır. Özellikle İngilizler; Osmanlı ülkesindeki Rum, Ermeni, Arap, Kürt gibi unsurları hem birbirinden çeşitli vaatlerle ayırmak, hem de Türkler aleyhinde birleştirerek kışkırtmak için büyük çaba harcamışlardır.[1] Bu yüzdendir ki, Lloyd George: *"Rumların, Arapların, Ermenilerin meskûn bulundukları memleketlerde sû-i idareye nihayet verilmesi hususunda cümlemiz müttehid bulunuyoruz"* demiştir.[2]

Yunanistan'ı, Akdeniz'de İngiliz yanlısı ileri bir karakol olarak gören ve siyasi hesapların yanı sıra, Hıristiyan ve Helen yanlısı, Türk karşıtı hislerin de etkisiyle hareket eden Lloyd George, Yunan başbakanı Venizelos'un taleplerine destek verdi. [3] Koyu bir Türk düşmanı ve Yunan hayranı olan İngiliz Başbakanı Lloyd George, Yunanistan'ın büyük bir Akdeniz Devleti olmasını, İngilizlerin en büyük sömürgeleri olan Hindistan'a gidecek yolun güvencesi bakımından da istiyordu.[4]

---

[1] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)**, İkinci Kitap, İstanbul, 2002, s. 6-7.
[2] İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, Ankara, 1989, s. 29.
[3] Vamık D. Volkan, Norman Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar**, İstanbul, 2002, s.128.
[4] Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. X, S. 28, Mart 1994, Ankara, 1994, s. 215-216. Lloyd George, Savaş Bakanı bulunan Churchill'e söyledikleri: *"Rumlar Doğu Akdeniz'de geleceğin ulusudurlar. Dölcek (velut) ve erkle dolu olarak Türk barbarlığı karşısında Hıristiyan uygarlığını temsil etmektedirler. Generallerimizin onların askerlik bakımından değerlerine karşı açıkladıkları beğenmemezlik gülünçtür. Bir Büyük Yunanistan Britanya İmparatorluğu için değer biçilmez bir kazanç olacaktır. Gelenek, eğilim ve çıkar bakımından Rumlar dostumuzdurlar. Bugün 5-6*

Yunanlıların batıda geniş bir propagandaya girişmelerinin asıl nedeni, savaştan sonra Anadolu ve Trakya'ya ilişkin ileri sürecekleri iddialar ve istekler konusunda Batı kamuoylarının desteğini kazanmaktı. Böyle bir propagandaya ihtiyaçları vardı; çünkü Yunanistan savaşa çok geç, ancak 1917 ortalarında katılmış, dolayısıyla yaptığı fedakarlıklar ve zafere katkısı pek az olmuştu.[5]

Yunanistan'ın, çok haris ve yaptığı fedakarlıkları çok aşan bir istek programıyla, Barış konferansı ve Batı kamuoyları önüne çıkabilmesi için şiddetli bir propagandaya ihtiyacı vardı. Bu nedenlerle, Yunan Başbakanı Venizelos ve Dışişleri Bakanı Politis'in idaresinde İngiltere, Amerika, İsviçre ve Fransa'da çok kurnaz ve etkili bir propagandaya girişildi. Özellikle yemekler, balolar, şahsi ilişkiler yoluyla Yunan propagandasının verimli olduğu 1919 yılı içinde, etkili bir çok çevreyi eline geçirdi. Devlet adamları, politikacılar, edipler, gazete sahipleri ve yazarlarından bir kısmı Yunan propagandasının ajanları haline sokuldu.

Fransa ve İngiltere başbakanları üzerinde büyük etkisi bulunan, Batı'da birçok silah fabrikalarının sahibi Sir Basil Zaharof adındaki zengin Yunanlı işadamı bütün bu propagandanın maddi ve manevi destekleyicisi oldu. Zaharof, Fransız ve İngiliz devlet adamlarını, basınını ele geçirip Yunan çıkarları için kullanmak amacıyla büyük çabalar harcadı.[6]

Bu propagandanın temel hareket noktası, Osmanlı Devleti İzmir'i elinde tutarsa oradaki Hıristiyanların karşı karşıya kalacağı varsayılan tehlike idi. Paris Konferansında, Türklerin Rumları kıyımdan geçirmekte oldukları ve Rumların savunulmasına ihtiyaç bulunduğu, tekrar tekrar öne sürülmüştü. Lloyd George, *"Türklerin Rumları kurşunladığını ve tek mantıklı çözümün, Rumları korumak için Yunanlıları oraya göndermek olacağını"* söylüyordu.[7] Lloyd George, anılarında

---

milyondurlar. Eğer onlara ayrılan toprakları elde tutarlarsa elli yıl sonra yirmi milyon olurlar. İyi denizcidirler ve bir büyük deniz devleti olacaklardır. Doğu Akdeniz'in en önemli adaları ellerindedir, bunlar Süveyş yoluyla Hindistan, Avustralya ve Uzak Doğu ile ulaşım yollarımızın üzerinde bulunan doğal denizaltı üsleridirler. Bunlarda minnettarlık güçlü bir duygudur. Eğer onlara ulusal gelişme evreleri sırasında sağlam bir dostluk gösterirsek İmparatorluğun birliğini sağlayan büyük yolun başlıca koruyucularından biri olurlar. Belki bir gün gelecektir ki fare arslanı sımsıkı bağlayan ipleri kemirecektir..." Bkz. Yusuf Hikmet Bayur, **XX.Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri**, Ankara, 1989, s. 157-158.

[5] Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)**, Ankara, 1988, s. 39.

[6] Y. Akyüz, **a.g.e.**, s. 39-40.

[7] Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, İstanbul, 1998, s. 284.

"Türklerin ilk fırsatta bir kırım hareketi başlatacaklarına" ve Anadolu'daki durumun çok ciddi olduğuna dair alınan *"gizli raporlara"* işaret etmektedir. Ona göre, İtalyanlar da bu harekete katılıyor ve *"Türkleri, Yunan ilhakına karşı ayaklanmaya kışkırtmak için ellerinden geleni yapıyorlardı."*

Esasen İtalyanlar da İzmir'e göz dikmişlerdi. Bu yüzden onların *"tüm Anadolu'yu işgal etmelerine fırsat vermemek için"* Lloyd George, Barış Konseyi'ne, İzmir'e Yunan askeri gönderilmesini öneriyordu. Fakat İngiliz başbakanının verdiği tehlike işareti sahte idi. Türklerin Anadolu'da bir kıyım hareketi başlatacağına dair ortalıkta dolaşan söylentiler, bizzat Rumlarca çıkarılmıştı ve şişirilmiş bir biçimde sürekli olarak İngiliz Hariciyesine duyuruluyordu.[8]

Yunanlılar İzmir'e getirdikleri yabancı gazetecileri maksatlarına alet ediyorlar, bunlara Türklerin fenalıklarını Rumların her bakımdan üstünlüğünü ifade eden telgraflar çektiriyorlardı. Bu çeşit yazılar en çok *"Le Temps"* ve *"Figaro"* gazetelerinde yer buluyordu. [9] Times Gazetesi'nde de 14 Mart'ta Türklerin tedhiş yaptıkları, Rumları yok etmek için gizli planlar hazırlandığı haberi yer almaktaydı. Bu sırada, İngiliz akademik çevrelerinin de, Ronald M. Burrows'un şahsında, Yunanistan ve Rumlardan yana mektuplarla kampanyaya katıldığını görüyoruz.[10]

Bu arada Avrupa'da ve Amerika'da yaşayan Rumlar, İtilaf Devletleri'ne baskı uygulamaya sistemli olarak başlamışlardı. Yunanlıların New York heyeti, 29 Ekim 1918'de Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da bulunan beş yüz bin Yunanlıyı temsil ettiğini öne sürerek, gelecekte Osmanlı İmparatorluğu'nda Yunanlıların, başka bir uyruğun veya ırkın idare edilmesine izin verilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Heyet, sınır dışı edilen veya malları ellerinden alınan Yunanlıların tümüne tam telafi, tazminat ve iadenin sağlanması, nüfus olarak normalde Yunan olan bölgelerin *"Ana Vatan"*a (Yunanistan) katılmalarının sağlanması ile ilgili talepleri için İngiliz Başbakanı Lloyd George'a bir mektup yazmıştır.[11]

---

[8] Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, Ankara, 1995, s. 33-34.
[9] İbrahim Meral, **Mütareke'den Cumhuriyet'e (30 Ekim 1918-29 Ekim 1923) Azınlıkların Sosyal, Ekonomik, Demografik yapısı ve Dış Ülkelerle Olan İlişkileri**, (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998, s. 216.
[10] Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, C. I, Ankara, 1998, s. 257.
[11] Selahi Sonyel, **Minorities and Destruction of the Ottoman Empire**, Ankara, 1993, s. 348.

Venizelos, yalnız Yunanistan'ın isteklerini savunmakla yetinmiyordu. O, barıştan sonra, Anadolu'da kalabilecek Türk Devleti'nin mümkün olduğu kadar küçük ve zayıf olması, bunun doğusunda büyük bir Ermenistan'ın kurulması için de, Paris Barış Konferansı'nda kendi milli emellerine çalışan Ermeni heyetini destekliyordu.[12]

Venizelos, Ermenilerle yakınlaşmak istiyordu. Bu yüzden, Ermenilerin hasretini çektikleri *"denize çıkış"* arzularının temini için Trabzon vilayetini Ermenilere bırakacağını söylüyordu. Venizelos'un vaatleri Trabzon-Samsun bölgesindeki Rumlarda hoşnutsuzluğa yol açarken, Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerindeki Ermenileri Rumlara yakınlaştırıyordu.[13]

Bu arada, Venizelos'un Paris'te Yunanistan adına yaptığı teşebbüsleri desteklemek için, Fener Patrikhanesi'nin teşvik ve tensibiyle otuz kişilik bir heyet oluşturulmuştu. Bu heyet, Paris ve Londra'yı ziyaret ederek Fransa ve İngiltere devletleri başbakanlarına birer rapor vermişlerdi.[14]

2 Kasım 1918'de İngiltere Başbakanı Lloyd George'a bir mektup gönderen Venizelos, Küçük Asya'nın Yunan olan batı kısmı Yunanistan'a verilirse, Yunanistan'ın sınırlarını hayli genişleteceğini bildiriyordu. Bununla birlikte, Yunanistan Küçük Asya'da yayılmazsa sınırlarını Trakya'dan Karadeniz'e kadar genişletmek için uğraşacağını, bunun da büyük engellere yol açacağını, Türkiye'nin söz konusu bölgelerinin Yunanistan'a verilmesinin, İtilaf Devletleri'nin uğrunda savaştığı ilkelerin gereği olduğunu ileri sürüyordu.[15]

Venizelos, 2 Kasım 1918 tarihinde Anadolu'nun batı kısmının Yunanistan'a terkini, hatta uğrunda müttefiklerin mücadele ettikleri prensipler adına istiyordu. Aynı isteği 30 Aralık 1918 tarihli *"Sulh Kongresi Huzurunda Yunanistan"* adlı memorandumunda da dile getirdi.[16]

---

[12] **TİH, Batı cephesi**, C. II, K. 1, Ankara, 1999, s. 4.
[13] İ. Meral, **a.g.t**, s. 217.
[14] Mehmed Ali Ayni, **Milliyetçilik**, İstanbul, 1943, s. 316.
[15] Ahmet Özgiray, "Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleriyle Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)", **Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Eğitim Kültür Sayısı, Yıl 2, S. 4, Kasım 1989, Ankara, 1989, S. 4, s. 556.
[16] Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, 1991, s. 61.

1. 2. Paris Konferansı'nın Toplanışı ve Venizelos'un Konferans'taki Talepleri

18 Ocak 1919'da toplanan Paris Konferansı, I. Dünya Savaşına katılan ve mütarekeler yaparak savaş bitiren devletlerin durumunu görüşmek üzere toplanmıştır. Bu toplantıda, Osmanlı Devleti'nin durumu görüşülürken, İtilaf Devletleri savaş döneminde aralarında yaptıkları gizli antlaşmalara uygun olarak çalışmalar yapmıştır.[17]

Venizelos, Yunan toprak isteklerini resmen bildirmek için 3 ve 4 Şubat 1919'da Paris Barış Konferans'ında huzura çıktı. Venizelos, Yunan tezini Wilson Prensiplerine özellikle de 12. maddede yer alan self-determinasyon ilkesine dayandırıyordu.[18] Yani; daha önce Türkiye'ye ait olan herhangi bir bölgede kesin olarak bir Türk çoğunluğu yoksa, o ülke müstakbel Osmanlı Devleti'nin bir parçası olarak kalmamalıdır, ilkesine dayandırmaktaydı.[19]

Venizelos, Türkiye'nin elinde bulunan Ege adalarını, İtalyan işgali altında bulunan On İki Ada'yı, Kuzey Epir'i, Bulgaristan'ın elinde bulunan Batı Trakya'yı ve Türklerin elindeki Doğu Trakya'yı da istiyordu.[20]

Venizelos'a göre Batı Anadolu; Karadeniz'den Antalya Körfezi'ne, kuzeyde İzmit'in doğusundan güneyde Antalya Körfezi'nin batısından geçmek üzere çizilecek bir çizginin batısında kalan bir bölgeydi. Nitekim bu durumu gösteren 1915'te çizdikleri, bir harita da mevcuttu. Buna göre talep edilen yerler şunlardı: Bursa vilayetinin bir kısmı (Balıkesir, Edremit ve Ayvalıktan geçerek İzmir'den gelen tren yolunun Marmara'ya açılan ucundaki Bandırma'yı içine almak üzere), Balıkesir, Denizli ve Aydın vilayeti. Ayrıca Çanakkale Boğazı'ndaki İmroz ve Bozcaada'yı da Batı Anadolu ile birlikte istemekteydi. Bütün bunların yanında Venizelos; Rodos, Meis ve Oniki Adalar olmak üzere bütün Doğu Akdeniz adalarına da talipti.[21] Kıbrıs konusunda temkinli davranan Venizelos İngiltere'yi ürkütmek istememekteydi.[22]

---

[17] İ. Meral, **a.g.t.**, s. 189.
[18] A. Özgiray, **a.g.m.**, s. 557.
[19] A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 216-217.
[20] Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, Ankara, 2002, s. 108.
[21] A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 217 ; Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası**, İstanbul, 1974, s. 18.
[22] M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara, 1988, s. 80-81.

Venizelos, Batı Anadolu nüfusu ile ilgili iddialarını kanıtlamak için hileli bir istatistik oluşturmaya çalışmıştır. Bunun için de, Rum patrikliği tarafından ileri sürülen istatistikleri kullanmıştır.[23] Bunun yanı sıra, Adalardaki Rum unsurun çoğunluğundan faydalanmaya çalışmıştır.[24] Bunun içindir ki Venizelos, Paris Konferansı'na hazırladığı raporunda: *"Coğrafi ve iktisadi bakımdan Anadolu'nun devamı sayılması gereken İmroz, Bozcaada, Midilli, Sisam, Nikarya, Rodos, Oniki adalar ve Meis adalarının hemen tümüyle Rum olan nüfusu da istenilen bölgelerin nüfusuna eklenince, bu bölgede 1.188.359 Rum ve 1.042.050 Müslüman bulunduğu, çoğunluğun küçük bir farkla yine de Rumlar da olduğunun kabulünü gerektirir"* demiştir.[25]

Venizelos'un iddialarına göre Batı Anadolu'da Rum nüfusu şu şekilde idi:[26]

Şehirler	Rumlar	Türkler	Toplam
Trakya (İstanbul dahil)	730.832	957.425	2.200.646
İstanbul (Üsküdar hariç)	235.215	308.733	841.108
Trabzon Vilayeti	353.533	957.866	-
Sivas Vilayeti	99.376	839.514	-
Kastamonu	24.919	938.435	-
"Pontus" Toplamı	477.828	2.735.815	-
İzmir Sancağı	449.044	219.494	-
İzmir Şehri	243.879	96.250	416.494
İmroz Adası	8.125	-	-
Bozcaada	3.752	-	-
Rodos ve Oniki Ada	102.727	-	-
Kıbrıs	235.000	-	298.000
Batı Anadolu Toplamı	1.188.359	1.042.050	-
Anadolu Toplamı	1.694.000	-	-

[23] S. Sonyel, **Minorities and Destruction of the Ottoman Empire**, s. 350-351. Başkan Wilson, *"Müslüman ahaliye ait rakamların Fener Patrikhanesi mi, yoksa resmi Türk kaynaklarından mı aldığını"* sorması üzerine, Venizelos: *"Yunan din adamlarından. Ama onların da Resmi Türk istatistiklerinden faydalandığı kanaatindeyim"* demiştir. Bkz. Mesut Çapa, **Pontus Meselesi**, Trabzon, 2001, s. 25.

[24] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. 1, Ankara, 1999, s. 5.

[25] D. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 19.

[26] Ali Güler, **Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar**, Ankara, 2001, s. 140. Venizelos'un ileri sürdüğü rakamlar *"1912 Rum Patrikhanesi İstatistikleri"*nden alınmıştı. Vital Cuinet'in *"La Turquie d'Asie-Géographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de l'Asie Mineure"* başlığı altında dört cilt olarak yayımladığı kitabından, Rumlar dışındaki etnik unsurlar için aynen alınmış; ancak aynı kaynakta 57 bin olarak gösterilen Rum nüfus, dört mislinden fazla gösterilerek konferansa sunulmuştu. Geniş bilgi için bkz. Vital Cuinet, **La Turquie d'Asie-Géographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de l'Asie Mineure**, C. I-IV, Paris, 1892-1894.

Osmanlı Devleti'nin resmi kayıtlarına göre 1917 yılında İzmir Sancağı'nda nüfus şöyle idi:[27]

Kazalar	Türk	Rum	Diğer	TOPLAM
Merkez Kaza (İzmir)	111.486	87.497	39.196	238.179
Bergama	70.012	0	1.784	71.796
Foça	8.147	0	69	8.126
Menemen	22.769	4.089	619	27.477
Karaburun	8.784	0	0	8.784
Çeşme	7.985	0	197	8.192
Urla	9.516	22.383	471	32.370
Seferihisar	7.892	2.620	11	10.523
Kuşadası	11.190	9.000	224	20.414
Nif (Kemalpaşa)	19.948	4.765	290	25.003
Tire	39.108	3.348	1.912	44.368
Ödemiş	74.869	6.423	1.769	83.061
Bayındır	23.249	3.676	286	27.211
TOPLAM	414.955	143.801	46.828	605.584

Rumlar Ayvalık, Urla, Çeşme, Foça'da nüfus olarak Türklerden fazla idiler. İzmir şehrinde ise azınlıkta bulunuyorlardı.[28] Bunun dışında, istatistiklerdeki küçük uyuşmazlığa rağmen Yunanlıların hak iddiasında bulundukları bölgelerde Türk nüfus ezici çoğunluğu oluşturmaktaydı. [29]

Venizelos'un dayandığı nüfus istatistikleri, konferansta söz sahibi büyük devletleri pek tatmin etmemişti. Bunun üzerine kurulan özel bir komisyon çalışmalarını 7 Mart'ta bitirdiğinde, komisyonun İtalyan ve Amerikalı üyeleri, hazırlanmış olan rapora bu konuda muhalefet şerhi koymuşlardı.[30]

1. 3. Paris Konferansı'nda Yunanistan'ın İzmir'i İşgaline İzin Verilmesi

Lloyd George'un önerisi üzerine, 4 Şubat günü yapılan on kişilik kurul toplantısında Yunan istekleri, *"karar verilmek üzere sorunların en dar sınırlarına indirilmesi ve haklı bir anlaşma için önerilerde bulunulması"* amacıyla bir uzmanlar

[27] Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, Ankara, 1997, s. 66. Ayrıca bkz. BOA, **DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 17**, Erkan Serçe, **İzmir ve Çevresi Nüfus İstatistiği 1917**, İzmir, 1998, s. 6-7.

[28] Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, Ankara, 1995, s. 37-38.

[29] A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 219.

[30] Yuluğ Tekin Kurat, "Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1986, s. 410-411.

kuruluna havale edilmişti.[31] Paris Barış Konferansı'nda, Yunan toprak isteklerinin incelenmesiyle, 5 Şubat'ta kurulan bir komisyon görevlendirilmişti.[32] Konferans tarafından atanan toprak komiteleri arasında yalnız bu komite verilen süre içinde işini tamamlamıştı; ama oy birliğini sağlayamamıştı. Geniş anlamda, İngiliz ve Fransız delegeleri Yunanistan'ın isteklerine hoşgörüyle yaklaşmıştı. Amerikalılar ise Yunanlıların Batı Anadolu'yla ilgili isteklerini kabul etmemişlerdi. İtalyanlar da her Yunan isteğine şiddetle karşı koymuşlardı.[33]

Paris Barış Konferansı'nda, Yunanistan'ın toprağa ait isteklerini incelemekle görevli komisyonda Amerikan delegesi olarak bulunan Mr. Westerman'a göre; Yunanlıların iddia ettikleri toprakların tümünde %32 Rum'a karşılık, Türklerin %63 bulunduklarını bildiriyordu. Amerikan istatistikleri, 1908 yılında Aydın vilayetinde yapılmış olan asker celpleri sonuçlarına dayanıyordu.[34] Amerikan temsilcisi Westermann, bölgenin Yunanistan'a verilmesine prensip olarak karşı çıkıyor, Amerika'nın gizli sözleşmelerle bağlı bulunmadığını ve sorunun çözümünde bu sözleşmeleri dikkate alamayacağını belirtiyordu.

Bununla birlikte, sorunla ilgili rapor 7 Mart 1919'da Konferansın Ülke Sorunları Merkez Komitesi'ne sunuldu. Amerika temsilcileri komitede rapora karşı cephe aldılar.[35] Amerikan delegasyonu İzmir'in Yunanlılara verilmesine sert tepki gösterdi.[36] Sonuç olarak, Amerikalı uzmanlar Yüksek Kurul'a şunu teklif ettiler: "Amerikan delegasyonu bu bölgelerin Türkiye'den ayrılmasına karşıdır. *Amerikan delegasyonuna göre; Türk devleti, büyüklerden birinin himayesi altına konulabilir.*"[37]

Yunanistan'ın talepleri bu şekilde iken, Paris Konferansı'nda, 24 Nisan 1919'da Adriyatik meselelerinin istediği şekilde halledilmemesine kızan İtalya, konferansı terk etmiş ve temsilcileri, ancak 5 Mayıs'ta Paris'e gelmişlerdi. Bu sırada, bir İtalyan savaş gemisinin İzmir'e gitmesi ve Antalya ile Marmaris'in mezkur devletçe işgali, İngiliz

[31] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 112.
[32] S. R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, s. 51.
[33] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 112-113.
[34] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. 1, s. 11.
[35] S. R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, s. 52.
[36] Laurence Evans, **Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924)**, İstanbul, 1972, s. 170-171.
[37] D. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 33-34. İngiltere Savunma Bakanı Winston Churchill, Yunanlıların İzmir çıkarmasını şiddetle tenkit ediyordu. Aynı şekilde İngiliz İmparatorluk Genelkurmay Başkanı ve Barış Konferansında Büyük Britanya delegesi Sir Henry Wilson da Yunan çıkarmasının kesinlikle karşısındaydı. D. Kitsikis, **a.g.e.**, s. 43.

devlet adamlarını İzmir'in de İtalyanlar tarafından işgal edilebileceği endişesine düşürmüştü.[38] Anadolu'da üslenecek ve Doğu Akdenizi kontrol edecek kuvvetli bir İtalya, İngiltere ve Fransa için önemli bir tehdit yaratacağından 30 Nisan 1919'da İtalyan'ların İzmir'i işgal hazırlığına giriştiği öğrenilince, Yunanistan'ın Batı Anadolu macerası başladı.[39]

Lloyd George, Clamenceau ve Wilson, küskün İtalya'nın konferanstan çekilmesini fırsat bilerek Venizelos'u memnun etmenin yollarını araştırıyorlardı. Üçler Konseyinin 5 Mayıs günkü toplantısında Lloyd George: *"İtalyanların Doğuda, bütün davranışları şüphelidir. Batı Trablus'ta yapılan İtalyan Seferi de gizlilik içinde tertiplenmişti. Şimdi de Anadolu'ya öyle bir sefer yapmalarından şüphelenmekteyim. Günün birinde, İtalyanları Anadolu'yu zaptetmiş bir halde görebiliriz. Onları, oradan çıkarmak güç olur. Rumlar öldürülmekte olduğundan Yunanlılara, İzmir'i işgal izni verilmelidir. Türkiye'de işgal kuvvetleri işini İtalyanlar Paris'e dönmeden çözmeliyiz. Mümkünse bugün öğleden sonra İtalyanlarla birlikte bu iş görüşülecek olursa, onlar daha evvel davranacaklardır."* dedi. 6 Mayıs'ta da: *"Türkiye'deki Rumları korumak için, Venizelos'a İzmir'e 2-3 tümen asker çıkarmak izni verilmelidir"* tavsiyesinde bulundu.[40] Lloyd George, ancak bu şekilde İtalyanların karaya çıkmasının önlenebileceği gerekçesini haklı çıkartmaya çalıştı.[41]

Lloyd George'un tavsiyesi doğrultusunda, Clamenceau ve Wilson, Türkiye'deki Rumların korunması için Venizelos'un İzmir'e asker çıkarma isteğini onayladılar.[42] Üç Büyükler, 6 Mayıs'ta büyük gizlilik içinde aldıkları bir kararla Venizelos'u, İzmir'i Yunan askerleriyle işgal etmeye çağırdılar.[43] İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, çok büyük gizlilikle, Yunan başbakanı Eleftherios Venizelos'a İzmir'i Yunan askerleriyle işgal etmesine sadece izin vermekle kalmamış aynı zamanda onu

---

[38] Yusuf Hikmet Bayur, **Türkiye Devletinin Dış Siyasası**, Ankara, 1995, s. 36.
[39] Ahmet Bekir Berk, "Yunan Hedefleri ve Stratejisi Karşısında Gerçekler ve Türkiye", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 29, Şubat 1970, İstanbul, 1970,s. 26.
[40] Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, C. I, İstanbul, 2000, s. 234-235.
[41] Gotthard Jaeschke, "İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkartması", **Belleten**, C. XXXII, S. 125-128, Yıl 1968, Ankara, 1968, s. 569.
[42] Seçil Akgün, **General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Raporu**, İstanbul, 1981, s. 43.
[43] S. R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, s. 52.

buna davet etmişlerdi.[44] İtalyanlar 7 Mayıs'ta Konsey'e geri geldiler; fakat daha önce Yunan Ordusu'nun, Türk topraklarına asker çıkarması kabul edilmişti.[45]

İzmir'in Yunanlılara işgal ettirilmesi iki gerekçeye dayandırılmaktaydı: Türk zulmü ve İtalya'nın İzmir'i işgal etmesini önlemek.[46]

12 Mayıs 1919'da, Yunan Başbakanı Venizelos, konseye sunduğu ayrıntılı bilgide, İzmir ve Aydın bölgesinde ciddi sorunlar bulunduğunu, Hıristiyanların tehlikede olduklarını belirtti. Bunun üzerine Konsey oybirliği ile, Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmasını kararlaştırdı.[47]

2. İZMİR'İN YUNANİSTAN TARAFINDAN İŞGALİ

2. 1. Yunanistan'ın İzmir'i İşgalinin Osmanlı Devletine Bildirilmesi

Müttefikler, İzmir'in işgali konusunda Amiral Calthorpe'a 12 Mayıs akşamı harekete geçmesini bildirdi. Aynı zamanda Venizelos'a da, İzmir işgali ile ilgili karar 12 Mayıs 1919'da tebliğ edildi. İstanbul Hükümeti, Batı Anadolu ile ilgili gelişmeleri bildiği halde 14 Mayıs'a kadar işgalin olacağından haberdar değildi.[48]

Venizelos, işgal kararı kendisine tebliğ edildikten hemen sonra gayet acele kaydıyla: "*... bildirdiğim askeri kuvvetler derhal İzmir'e gönderilmelidir*" mealinde Yunan genel karargahına telgraf çekmiş, hazırlıkları başlatmıştı.[49] Bunun üzerine toplanan Yüksek Askeri Şura, I. Yunan Tümeni'ne İzmir'i işgal görevini vermiş, tümen komutanı Zafiriu da tümeni derhal hazırlamaya başlamıştı.[50]

Bu sırada İzmir Türk halkı arasında da bazı söylentiler dolaşmaya başlamıştı. 14 Mayıs sabahı erken saatlerde gümrük müfettişi Menemenlizade Muvaffak Bey, İtalyan Konsolosluğu'ndaki tanıdığı bir şahıstan durumu öğrenmişti. Dolayısıyla bu bilgi kısa

---

[44] S. Sonyel, **Minorities and Destruction of the Ottoman Empire**, s. 331.
[45] L Evans, **a.g.e.**, s. 163.
[46] Sina Akşin, "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 1986, s. 181. Ayrıca bkz. S. R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, s. 57.
[47] A. Özgiray, **a.g.m.**, s. 558.
[48] Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara, 1994, s. 56.
[49] Celal Bayar, **Bende Yazdım**, C. 6, İstanbul, 1997, s. 31.
[50] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. 1, s. 42.

zamanda halk arasıda yayılmaya başlamıştı.[51] İzmir'in İşgal edileceği söylentisi etrafa yayılmaya başlamıştı. Bu söylentilerle ilgili olarak 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa Sadaret'e bir rapor sundu. Bu raporda:

"1-Bugün İzmir'de kamuoyunun ağzında İzmir'in geleceği hakkında üç muhtelif söylenti dolaşmaktadır. Birinci ihtimal İtalyanların yapacakları bir çıkarma, ikinci ihtimal Yunanlıların yapacakları bir çıkarma, bir üçüncü ihtimal de evvelce Yunanlılar tarafından muhtelif zamanlarda İzmir'e getirilmiş ve teşkilatı yapılmış olan Kızılhaç efradının, elbise ve silahla giyinip kuşatılarak İzmir'in bunlar ile işgali bir emri vaki haline getirilecektir. Belirtilen bu üç tür ihtimal hakkında buradaki İngiliz temsilcilerinin dikkati çekilmiş ve birinci, ikinci ihtimaller hakkında ahali nezdinde söylenenlere kendilerinin de muhatap bulunduklarını ve böyle bir hale ihtimal vermemekle beraber buraya bu husus için birkaç İngiliz harp gemisinin geleceğinin gayr-ı resmî bir surette beyan etmişler. Üçüncü ihtimalin ortaya çıkmasına ihtimal vermekte iseler de en zayıf ihtimal ile böyle bir olayın olması halinde İngilizlerce ne gibi tedbirlerin düşünüldüğü ve tatbike konulabileceği sualine cevaben, bu husus için hiçbir şeyi düşünmediklerini ve mes'elenin fevkalade öneme haiz olarak dikkatlerinin çekildiğini beyan etmişlerdir.

2- Son günlerde İzmir'e bir İtalyan ve bir Amerikan dirednotlarıyla Yunanın en büyük iki zırhlısının gelmesi; ve Amerikalı Amiral Bristol'ün İzmir'e ulaşması, bunu müteakip Fiçmoris nezdindeki İngiliz amiralinin gelişi ve bugün akşama doğru bir İngiliz deridnotuyla Fiydfil ve kumandanı Frederik Ruben'in gelmesi her halde şu günlerde İzmir hakkında mühim karar ve düşüncelerin olduğunu gündeme getiriyor.

3- İzmir'in gelecekteki durumu hakkında sadaret makamından mevcud bilgilerin sür'atle gönderilerek bildirilmesine müsaade buyurulması birinci maddede işgalin üç şıkkından herhangi birinin vuku'u halinde kolorduca takip edilecek hareketin sür'atle emr verilip bildirilmesi önemli arz olunur." [52]

14 Mayıs 1919 sabahı ise Amiral Webb, saat 11.00 sularında konağa gelerek Damat Ferit'e İzmir tabyalarının işgal edileceğine dair notayı verdi.[53] Amiral Webb'in

---

[51] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 56.
[52] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4 Vesika:1, 4, Ek: 18/3-4.
[53] Sina Aksin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, C. I, İstanbul, 1992, s. 266.

notası karşısında, hükümet reisi sıfatıyla, Sadrazam'ın düşünce ve kararı, ertesi gün yayımlanan resmi tebliğdeki şu cümlede açıklanıyordu: *"...hükümet bu babda, milletin hukuku ve devletin muhafazası için uhdesine terettüp eden vazifeleri ifaya teşebbüs eylemiş, vakar ve sükunetin muhafaza edilmesi lüzumunun münasip lisanla ahaliye tavsiyesi, Dahiliye Nezareti'nden vilayetlere tebliğ kılınmıştır."*[54]

Yine aynı gün, Amiral Calthorpe'un emri ile Mr. James Morgan Vali'ye, Yarbay Smith Ali Nadir Paşa'ya 14 Mayıs saat 9.00'da ilk notayı vermiştir.[55] Bu notada: *"İzmir İstihkamatı ile civarı ve müdafaa tertibatını haiz bulunan arazi Mondros Mütarekenamesi'nin 7.maddesi gereğince, bugün öğleden sonra saat 14.00'de İtilaf devletleri tarafından işgal edilecektir"* demişti.[56]

İzmir'deki askeri ve mülki amirler hemen yetkilileri durumdan haberdar ettiler. Vali Ahmed İzzet Paşa Sadarete: *"...İngiliz ceneral konsolosuyla miralayı Simit gelüb amiralin ikinci bir notasını tebliğ etdiler. Bunda yarın sabah İzmir'in Yunan askeri tarafından işgal olunacagı bi'l-beyanat asker-i Osmaniyenin kışlalarına çekilmesine ve memleketin huzur ve asayişinin muhafazasını teklif ediyorlar. Kumandan paşayı celb edib keyfiyeti teblig etdim. Ahali-i İslamiye son derece müte'essirdir. Bu keyfiyetin bir işgal-ı kat'i olmayacağını ve işgal muvakkat-ı askeri bulunduğu te'min ile teşkinlerine çalışıyorum. Kuvva-yı inzibatiyeye mabralasından olan askerlerin kışlalarına çekilmesi zaten kifayetsiz olan jandarma ve polisle ne mertebeye kadar bu heyecana karşı*

[54] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K.1, s. 38-39. Amiral Richard Webb'in verdiği notada:
"1- Paris'te toplanan Yüksek Meclis'ten aldığı emre göre hareket eden ve bugün İzmir sularındaki İtilaf Devletleri deniz kuvvetleri amirellerinin en kıdemlisi olan Amiral Calthorpe'den aldığım talimat üzerine; İzmir kalelerinin bundan böyle İtilaf Devletleri müfrezelerine teslim edileceğini bildirmek göreviyle yükümlüyüm.
2- Buna göre gereken emirlerin verilmesini rica ederim.
3- İzmir civarında şimdiki durum ve mütareke hükümleri uyarınca bu işgal hareketine giriştiğini ek olarak bildirmem, aldığım talimat gereğidir." Bkz. Kamil Erdaha, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, İstanbul, 1975, s. 402-403.

[55] Gotthard Jaeschke, "İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkartması", **Belleten**, C. XXXII, S. 125-128, Yıl 1968, Ankara, 1968, s. 570.

[56] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. 1, s. 35. Ayrıca bkz. **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar**, Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1335, s. 4. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki dönemde, İzmir ve çevresinde, ne savaşı kazanmış bağlaşık devletlerin ne de bölgedeki Rum azınlığın güvenliğini tehdit eden bir durum bulunmuyordu; tersine, Rum azınlık, Türk unsurun güvenliğini tehdit eder hale gelmişti. Nitekim, İzmir'in işgali üzerine 15-16 Mayıs 1919 günlerinde çıkan olayları incelemek üzere gönderilen Uluslararası Araştırma Kurulu raporunda şöyle demiştir: *"...Güvenlik şartları, İzmir tabyalarının, Mütarekenamenin 7. maddesine göre işgalini icap ettirmiyordu... Vilayet içerlerindeki durum da, bağlaşık devletler birliklerinin İzmir'e çıkarma yapmasını gerektirecek gibi değildi."* Bkz. Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara, 1974, s. 51.

durabileceğimi bilmiyorum. Bunun için İngiliz amiralinden İngiliz İtalya ve Fransız neferatından kuvva-yı zabitemizle teşrik-i mesa'i itdirerek muhafaza-i asayişe yardım etmek üzere yüz kadar asker taleb etmek niyetindeyim. Şu suretle belki mahiyet-i işgal tahliye dahil ilerlemek olur. İşte vaziyet şu haldedir" şeklinde bildirmiştir.[57] Ali Nadir Paşa'nın telgrafına Harbiye Nazırı Şakir Paşa'nın verdiği cevap şuydu: *"İşgal vukuuna dair Babıali'ye verilmiş bir malumat yoktur. Amiralin bu teklifi, mütareke şartları hükümleri icabından olmakla muvafakat edilmesi lüzumu tabiidir."* [58] Ali Nadir Paşa cevaben: *"Bugün İtilaf Devletleri tarafından gerçekleştirilecek olan işgal olayının geçici bir mahiyette olup, pek yakında Yunanlılara teslim edileceği haberleri ağızlarda devamlı dolaşmaktadır. Bu yolda hükümetin ve sadrazamın dikkatini çekmek isterim."*[59] Şakir Paşa buna cevap olarak: "*...bu gibi şayialara ehemmiyet vermeyiniz...*" diyordu. Harbiye Nazırı, bu cevapla, Ali Nadir Paşa'ya hiç bir destek vaat etmeksizin, işgal karşısında izlenecek yolun seçimini ve bu seçimin sorumluluğunu ona bırakmış oluyordu. Başka bir deyişle hükümet, ne teslim olmayı ne de direnmeyi emrediyordu.[60]

Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa, Harbiye Nezaretinden aldığı telgraf üzerine birliklerine şu emri vermiştir: *"İzmir Müstahkem Mevkii tahkimat bölgesi, bugün öğleden sonra İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek, toplar ve diğer her türlü harp malzemesi bu kıtaları teslim olunacaktır. Komutanlar, subaylar ve erler bu bölge dışında ve gerilerinde toplanacaklar, kolorduca verilecek emre göre hareket eyleyecekler, bu işgal esnasında katiyen karşı konulmayacak, işgale gelecek İtilaf müfrezelerine gereken kolaylıklar gösterilecektir.*"[61]

---

[57] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 8 Vesika: 29. Ali Nadir Paşa'da Harbiye Nezareti'ne: *"...şimdi 14.5.1919 saat sekizden sonra Amiral Galtrop'tan aldığım notada mütareke şartlarının yedinci maddesi gereğince İtilaf Devletleri adına İzmir'in Yunan askeri tarafından işgal olunacağı ve bu kararın hükümete bildirildiği ve çıkarma kuvvetinin yarın 15.5.1919 saat 8'den sonra İzmir'e ulaşacağı; Yunan bahriye müfrezelerinin yedi saat öncesinden itibaren iskeleleri işgal edeceğini ve müessif olaylara meydan vermemek için kıtalarınızın bulundukları mahallerde kalmasını; bir İngiliz bahriye müfrezesi tarafından işgal edilecek olan telgrafhanede sansür etmek kaydıyla resmi haberleşmeye müsaade edileceği bildirilmiştir. Ayrıca, Yunan askeri makamlarının kendilerine dair olan arzularının bildirilmesinin beklenmesi lüzumunu bildirilmekte olduğu arz olunur."* şeklinde bildirmiştir. BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/4-5.

[58] **TİH, Batı Cephesi,** C. II, K. 1, s. 36. Ayrıca bkz. G. Jaeschke, **a.g.e.,** s. 78; Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** s. 95-96.

[59] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/4. Ayrıca bkz. **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar,** 1335, s. 4.

[60] Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** s. 97.

[61] **TİH, Batı Cephesi,** C. II, K. 1, s. 36. Ayrıca bkz. Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken,** İstanbul, 1971, s. 220-221.

Aynı gün akşam üstü 23.30'da Calthorpe, İzmir'in 15 Mayıs 1919 sabahı, mütarekenin 7. maddesi gereği İtilaf Devletleri namına Yunan askeri birliklerince işgal edileceğini bildiren ikinci notasını İzmir Valisi Ahmed İzzet Paşa'ya verdi. Bu nota:

"1- 14 Mayıs 1919. Ekselans; Sulh anlaşmasının 7. maddesi gereğince müttefik hükümetler İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesine karar verdiklerini size haber vermek mecburiyetindeyim.

2- Yukarıdaki karar Osmanlı Hükümetine bildirilmiştir

3- Nakledilen askerlerin İzmir'e varışı yarın, 15 Mayıs'ta mahalli saatle sabah 8 de bekleniyor. Gemiden boşaltma derhal başlayacaktır. Yunan deniz birlikleri, çıkartma hareketine hazırlık yapmak ve sahil tesislerini ve girişlerini işgal etmek üzere, saat 7 de karaya çıkacaklardır.

4- Muhtemel üzücü olayları önlemek için, Yunan askeri makamları ilgili isteklerini ilan edinceye kadar, yarın sabah Türk kuvvetlerinin kışlalarından çıkmamalarının temin edilmesi isteniyor. Gümrükteki ve Punta Limanı'ndaki Türk birlikleri sabah saat 7'den evvel geri çekilip büyük kışlalarda toplanacaktır.

5- Ekselans'ınızın da şüphesiz bildiğiniz gibi, herhangi bir hadise İzmir ve civarında heyecan ve karışıklık yaratacaktır. Bundan dolayı, elinizdeki bütün imkanları kullanarak sükuneti muhafaza etmenizin lüzumuna ciddi bir şekilde işaret ediyorum. Hiç kimsenin iç bölgelere alarm haberleri göndermemesi için telgrafhane yarın sabah erkenden bir İngiliz deniz birliği tarafından işgal edilecek. Bu hareket, sansüre göstermek şartıyla Türk resmi telgraflarının gönderilmesine mani olmayacaktır.

6- Limanda kuvvetli müttefik donanmasının bulunmasının teskin edici bir tesir icra edeceğine inanıyorum" şeklindedir.[62]

Vali Ahmet İzzet Paşa, notayı aldıktan hemen sonra bu durumu Sadaret'e telgraf ile rapor etti: *"Dün Amiral Galtrop buraya gelmişdi. Bu sabah erkence İngiltere ceneral konsolosu refakatinde mümesil-i askeri bulunduğu halde da'ire-i hükümete gelerek*

---

[62] BOA, **DH. İ. UM**, Dosya: E-51 Vesika: 8. Ayrıca bkz. **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. 1, s. 40 ; G. Jaeschke, **a.g.m.**, s. 571-572.

bendenize Amiral Galtrob'un İngilizce bir notasını tebliğ etti. Amiral bu notasında mütarekenamenin yedinci maddesi mucebince İzmir'de ve körfezinde bulunan istihkamatın kuvve-i mu'telife tarafından işgaline hükümet-i mü'telifece karar verildiğinden, bahisle bu kararın hemen icrasına dair emir aldığını ve işbu kararın hükümet-i seniyeye dahi tebliğ edildiğini beyan ve bu işgal mayısın ondördüncü bugün ba'del-zuhur icra olunacağından gönderilecek kuvve-i mü'telife müfrezelerini vürudlarında kal'a ve istakamatın teslimi zımmında evamir-i lazeme i'ta itmekliğimi istiyor. Konsoloshanelerin muhafaza-i emniyet için bir zabit kumandası altında gelecek bir müfreze-i askeriyeninde bugün öğleden sonra konsoloshanelere gönderileceğini bildiriyor. Keyfiyetin bab-ı aliye tebliğ olunduğu beyan edildiği halde şu dakikaya kadar bir emir ve talimat alamadığım gibi kolordu kumandanlığına da Harbiye Nezareti'nden bir şey bildirilmediği lede'l tahkik anlaşılmıştır. Amiral talebini mütarekenameye istinad ettirmediğinde olamasına ve ahval-ı huzuranın ehemmiyet ve müsta'beline binaen kolordu kumandanını bi'l-celb kendisine tebligat-ı lazımede ve konsolos vasıtasıyla amiralede iktiza-yı hale tevessül edilceği bildirilmiş ise de bu gibi mühim bir mes'ele emir ve talimsiz hareket ca'iz olmadığından hemen talimata muntazırım. Bu işgalin doğrudan doğruya Paris Konferası'nda karar-ı ahiri olduğunu anlıyorum. Şu halde birini sarf-ı emsali işgal mahiyetiyle degil bu memleketi mukdderat-ı atiyesine ceht tealliki olmak itibarıyla pek mühim görüyorum. Korkarım ki bu hareket bu memleketin ta'yin-i mukadderatına bir mukaddeme olmasın, iş bu noktadan pek mühimdir. Nazar-ı dakikat-i mahsusa-i fehinamelerini celb ederim. Şimdi Amiral Galtrop'u ve ondan sonra da Fransa amiralini ziyarete gideceğim kendilerine vesa'am yetdigi mertebede bu memleketin hukuk-u meşru'asını ta'yine çalışacağım. Neticeyi akşam bildiririm zat-ı fehinamelerinde idarece infaen arz eylediğim endişe hakkında ya'ni buraların Yunanistan'a terki ihtimaline karşı ne yapmak lazım ise müsara'aten icrasına latif buyurmalıdırlar. Buraya her ne suretle olursa olsun kuvve-i mü'telife arasında Yunan askeri çıkarılmamalıdır. Bu nokta hakkında amiral nezdinde son derece çalışacağım. Şimdi amirali bugünkü talebeine karşı suret-i harekete da'ir ta'limata i'tasıdır. Tabi'i suret-i hareket mümaşat olacaksa da yine ta'limat-ı lazımede telgrafınızı da bekliyorum. Efendim" [63]

---

[63] BOA, **DH. EUM. AYŞ,** Dosya: 8 Vesika: 29. Ali Nadir Paşa da Harbiye Nezareti'ne: *"Şimdi 14.5.1919 saat sekiz sonrada Amiral Galtrop'dan aldığım notada şerait-i mütarekenin yedinci maddesi mucibince düvel-i mutelife nâmına İzmir'in Yunan kıtaât-i askeriyesi tarafından işgal olunacağı ve*

Vali Ahmet İzzet Paşa, Sadaret'ten hiç bir cevap alamadığı için daha önce alınan emre uygun olarak hareket etti. Ali Nadir Paşa aldığı emri bir süre sakladı ve daha yürekli Türk subaylarının, sorumluluk kendilerine ait olmak üzere, bir eylemde bulunmalarını engelledi. Böylece (eski) Foça ve Yeni Foça istihkamlarını Fransızlar, Urla istihkamlarını Fransızlar ve İngilizler, Kösten Adası istihkamlarını İngilizler; İzmir'e en yakın olan Yeni Kale istihkamlarını da Yunanlılar 14 Mayıs 1919 Çarşamba günü, hiç bir direnme görmeden işgal ettiler.[64]

2. 2. İzmir'in İşgal Edileceği Haberlerine Türk Halkın Tepkisi

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberini ilk duyanlardan biri Maliye Müfettişi Menemenlizade Muvaffak Bey'di.[65] Muvaffak Bey, 14 Mayıs sabahı erkenden İzmir'deki İtalyan konsolosluğundan İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğini öğrenince, durumu İzmir'deki resmi makamlara iletti. İzmir Posta ve Telgraf Başmüdür Vekili Naşit Bey, hemen *"birkaç saate kadar Yunan Ordusu'nun şehri işgal edeceğini Maliye Müfettişi Muvaffak Bey'den haber aldığın"* İstanbul Hükümeti'ne bildirdi. Bunun üzerine, Sadrazam Damat Ferit, İzmir'de heyecan verici haberler yayan Muvaffak Bey'in tutuklanması için emir verdi.[66]

14 Mayıs 1919 akşamı, Haydar Rüştü Bey'in sahibi olduğu, beyler sokağındaki Anadolu Matbaası'nda: *"Ey bedbaht Türk... Wilson Prensipleri ünvan-ı insaniyet karanesi altında senin hakkın gasp ve namusun hetkediliyor. Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan ilhakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi. Ve bunun neticesi olarak güzel memleketin Yunan'a verildi. şimdi sana soruyoruz?... Rum senden daha mı çoktur?.. Yunan hakimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster!... Tekmil kardeşlerin maşatlıktadır. Oraya yüz binlerle toplan! Ve kahir ekseriyetini orada*

---

karar-ı vaki'in Bab-ı âliye bildirildiği ve ihraç kuvvetinin yarın 15.5.1919 saat 8 evvelde İzmir'e muvasalat edeceği ve Yunan bahriye müfrezelerinin yedi saat evvelden i'tibaren iskeleleri işgal edeceği ve vekayi'-i müessifeye meydan kalmamak üzere kıtaatımızın bulundukları mahallerde kalması ve bir İngiliz müfreze-i bahriyesi tarafından işgal edilecek olan telgrafhanede sansüre edilmek üzere. Muhabere-i resmiyeye müsaade edileceği ve Yunan makâmât-ı askeriyesinin kendilerine dair olan arzularının iş'arına intizar etmeleri lüzumu bildirilmekte olduğu ma'ruzdur " şeklinde bildirmiştir. ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 19 Gömlek: 108, Belge No: 108-1. Ayrıca bkz. **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar,** s. 4-5.

[64] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** s. 96-97.

[65] N. Taçalan, **a.g.e.,** s. 223.

[66] K. Erdaha, **a.g.e.,** s. 402.

bütün dünyaya göster. İlan ve ispat et!... Burada zengin, fakir, alim, cahil yok, fakat Yunan hakimiyetini istemeyen bir kitle-i kahire vardır. Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma! Hüsran ve nekbet fayda vermez. Binlerle, yüz binlerle Maşatlığa koş. Ve heyet-i milliye'nin emrine itaat et!" diyerek, İzmir Türklerini Musevi Mezarlığı'nda yapılacak toplantıya davet eden Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi imzalı, bir bildiri yayımlandı.[67]

O akşam; Türk gençleri bağırarak, tekbirler getirerek, heyecanlı sözler söyleyerek İzmir sokaklarını dolaşıyor ve halkı toplantı yeri olan Yahudi maşatlığına davet ediyorlardı. Türk gençleri heyecanla: *"Vatanını seven Yahudi maşatlığına gelsin!"* şeklinde haykırıyorlardı.[68] Yahudi maşatlığı halk ile dolmuş, ateşler yakılmıştı. Gece binlerce Türk, Yahudi mezarlığının yanındaki Bahribaba sırtlarında toplanıp büyük bir gösteri yapmak amacıyla ateşler yaktılar ve davullar çaldılar. Her yüzde endişe ile dehşet birbirine karışmış halde parlıyordu. Nutuklar söylenmeye başlandı. İtilaf donanması tarafından bu toplantı bölgesi, projektörle aydınlatılarak gözetleniyordu. Bu felaket haberini işitip toplantı mahalline gelebilen halkın sayısı güneş doğarken ancak üç dört bin kişi kadar idi.[69]

Diğer taraftan da halkın bir kısmı, başlarında terhis edilmiş yedek subaylar olduğu halde, polis dairesindeki silah deposuna hücum ettiler; kapıları kırarak silah ve cephaneleri aldılar.[70] Aynı gece, çoğunluğu Türk olan yüzlerce mahkumun cezaevlerinden kaçmalarına, Türk yetkilileri ve Müttefik Devletler tarafından cezaevlerinin denetlenmesiyle görevlendirilmiş olanların başındaki İtalyan binbaşının suç ortaklığıyla, göz yumuldu. Bunlardan bazıları, kışlanın yanındaki depolardan silah almayı başardılar.[71]

---

[67] E. Berber, **a.g.m.**, s. 30.
[68] Kazım Özalp, **Milli Mücadele 1919-1922**, C. 1, Ankara, 1998, s. 6.
[69] **İzmir, Ayvalık Ve Aydın Ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 9.
[70] K. Özalp, **a.g.e.**, C.I, s. 7.
[71] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 131-132.

2. 3. Yunanistan'ın İzmir'i İşgali

Yunanlılar, İzmir'in işgali *"görevi"* hakkında Paris Barış Konferansı'nın aldığı karar kendilerine bildirilir bildirilmez, Kavala'da bulunan 1. Tümeni (Larissa Tümeni) gemilere yükleyip yola çıkmışlardı.[72] Tümen Komutanı Albay Zafiriu: *"Esaret altında yaşayan kardeşlerimizi kurtarmaya gidiyoruz"* diye başlayan bir emirname yayımladı. İzmirli Rumlar, Limanda Amiral Caltrophe'nin başkanlığında yapılan toplantıyı ve İzmir'in Yunan birlikleri tarafından işgal edileceği haberini akşama doğru öğrendiler.[73]

14 Mayıs 1919'da İzmir Metropoliti Hrisostomos, ihtiyar meclisi üyeleri, Yunan gazetecileri, cemiyet üyeleri ve şehrin ileri gelen Rumları saat 16.00'da Metropolitlik binasında (Aya Fotini Kilisesi) toplanmışlardı. Yüzleri, sevinçten ve gururlanmadan dolayı ışıldıyordu.[74] Leon gemisinin kaptanı ve ateşkesten beri Yunanistan'ın İzmir Temsilcisi Mavridis, Metropilitlik'in salonundan bahçesine taşan kalabalığa Venizelos'un şu mesajını okuyordu: *"Beklenen an geldi. Yunanistan, barış konferansı tarafından İzmir'in işgali ve güvenliğini sağlamakla görevlendirildi. Müzakere başkanları, İzmir'in Yunanistan'la birleşmesi konusunda karara varmışlardır. Balkan Savaşı'na kadar size boyunduruk vuranların kölesi durumunda idiniz. Artık müsterihim, kalbim ferahtır. Bugünden itibaren Küçük Asya Yunanlılarının ruhları ferahlasın. Vicdanlarınızın tezahüratına pek tabii engel olacak değilim; fakat bu tezahüratın birlikte yaşadığımız unsurlara karşı bir düşmanlık kisvesine bürünmeyeceğinden emin bulunmaktayım. Bu tezahürat bir kardeşlik havası içinde cereyan etmelidir. Bu unsurlara bizim kendi egemenliğimizi kabul ettirmek için önceki boyunduruğun kaldırılmasına katlamadığımızı, Yunan hürriyetinin cins ve mezhep farkı gözetmeksizin herkese eşitlik ve adalet getirdiğini gösterelim. Mahalli halka güven ve emniyet telkin ederek, milli özümüzle uyumlu hareket etmekle kalmayacak, aynı zamanda yüksek milli çıkarlarımıza en mükemmel hizmeti yapmış olacağız. Bu mesajın Küçük Asya Yunanlılarına yararsız olmayacağını tahmin eder ve yakın bir zamanda onları ziyaret etmeyi temenni ederim. İncil milli davalarımızın diriltıcisidir."*

Mesajın okunması sırasında atılmaya başlayan *"zito"* çığlıkları göğe yükselirken; Mavridis, Rumlara sükunet ve soğukkanlılık tavsiye etmiş, cemaatin ileri

---

[72] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 93.
[73] Alev Coşkun, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, İstanbul, 1997, s. 130-131.
[74] Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının anlatımıyla İzmir Savaşı**, İstanbul, 2002, s. 27.

gelenlerinden I. Tümen'in, şehri tamamen işgal edeceği ana kadar, şehirdeki bakkal, meyhane ve mağazaların kapatılmasını temin etmelerini istemişti. *"Yaşasın Demir Larissa Tümeni!"* çığlıkları arasında dağılan kalabalık, haberi yıldırım hızıyla yaymaya başlamıştı.[75]

O gece hiç kimse uyumamış, genç kızlar özgürlük getiricilere serpmek için gülleri yaprak yaprak yolmuş, hanımlar ikram etmek için tatlılar pişirmiş ve yaşlılar çocuklara kendi soylarının ölümsüz destanlarını anlatmışlardı.[76]

Rumlar, ertesi sabah başlayacak olan tarihin dönüm noktasını evlerinde özlemle bekliyorlardı. Yunan çıkartmasını karşılamak amacıyla evlerde temizlik yapılıyor, balkonlar beyaz-mavi Yunan bayraklarıyla süsleniyordu.[77]

İzmirli Rumlar daha gündoğumu kızartısı belirmeden, Kordon'a doluşmaya başlamışlardı.[78] Amalthia Gazetesi matbaasında da Türkçe ve Yunanca olarak Yunan İşgal Ordusu Komutanı Zafiriu'un İzmir halkına, Hrisostomos'un ise Rumlara hitabeden bildirileri basılmaktaydı.[79]

15 Mayıs 1919 günü Yunan çıkarma konvoyu, saat 07.30'da;[80] İngiliz, Fransız ve Yunan gemilerinin koruyuculuğu altında İzmir önlerine gelmişlerdi. İtalyanları gözaltında tutmak için gönderilmiş olan Amerikan filosu da limanda bulunuyordu.[81] Yunan birliklerinin karaya çıkmasından evvel İtilaf askerlerinden birer müfreze mensup

---

[75] E. Berber, **a.g.e.**, s. 213-214.
[76] B. Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, s.27
[77] A. Coşkun, **a.g.e.**, s. 134.
[78] B. Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 28.
[79] E Berber, **a.g.e.**, s. 216. İzmir Metropoliti Hrisostomos tarafından kaleme alınan *"Kardeşlerim!"* hitabıyla başlayan bildiride Hrisostomos, ertesi gün yapılacak işgali, İzmir Rumlarına şu cümlelerle müjdeliyordu: *"Bugün sizleri muhteşem ve ilahi bir törene davet ettik, bu öyle bir törendir ki, milletler uzun asırlar boyunca bir kez gerçekleştirme şansına sahiptirler. Huşu ve tazimle eğiliniz. Allah korkusuyla ve başlarınız dik durunuz. Allah büyük, doğruluğu tartışılmaz. Emirlerine sadece ruhlarınızı eğiniz. Kardeşler, beklenen an gelmiştir. Asırlık arzular yerine getirilmektedir. Olağanüstü yıllar yaklaşmıştır. Irkımızın büyük umudu; anamız Yunanistan'la birleşmek yolunda bağrımızı kızgın demir misali yakan ve kavuran o şiddetli, derin ve sıcak arzunuz, işte bugün tarihi ve minnetle anılması gereken 14 Mayıs günü gerçekleşiyor. Mayıs'ın 14'ü olan bugünden başlayarak; birleşik, şanlı, ölümsüz, büyük vatanımız; Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasını oluşturuyoruz. Yunan Tümenlerinin Küçük Asya sahillerine çıkarması başlamıştır. İzmir'in dıştaki kalesi (Sancak Kale) Yunan kıtaları tarafından işgal edilmiştir; kurtarıcılarımız yarın şehrin işgali için geleceklerdir. Yaşasın millet!"* Engin Berber, "İzmir'in İşgalinden Bir Gün Önce Basılmış Yunanca bildiriler",**Tarih ve Toplum**, Haziran 1996, İstanbul, 1996, C. 25, S. 150, s. 30.
[80] Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, İstanbul, 1982, s. 155. Ayrıca bkz. **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. 1, s. 38-39.
[81] L. Evans, **a.g.e.**, s. 171.

olanlar konsoloshaneleri muhafaza için gemilerden karaya çıkarılmıştı. Bu koruma tedbirlerinin alınması İslam ahaliye mi, yoksa Rumlarla Yunan askerlerine mi karşı yapıldığı kestirilmemekle beraber, bunlar işgal keyfiyetinin önemli olayların çıkmasına meydan verecek mahiyette cereyan edeceğine delil olabilirdi.[82]

Sabah saat 5'ten itibaren İzmir ile telgraf muhaberesi kesilmiş ve durum derhal 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne bildirilmiştir.[83] İşgal başladığı anda, Yunan birliklerini getiren 16 taşıma gemisi dışında 30'un üzerinde savaş gemisi bulunuyordu.[84] Biri Rum, diğeri Ermeni okullarına ait iki sandal ise vapurları selamlıyor, *"Zito"* ve silah sesleri etrafı inletiyordu.[85]

Bu arada, 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan İşgal Ordusu Komutanı Zafiriyu'un İzmir halkına hitabeden bir bildiri yayımlamıştı. Bu bildiride: *"Müttefiklerin tavsiyeleri doğrultusunda hareket eden hükümetimden aldığım emir gereğince İzmir ve civarının askerî işgal altına alınması için teşebbüse geçiyorum. İşgalden maksat, mevcud kanunların iyi bir şekilde muhafaza ve himayesi suretiyle bütün ahalinin refahını te'mindir. Üç bin seneden beri Yunanistan'a türlü türlü sebeplerden dolayı bağlı bulunan şu arazi hakkında, devletlerarasında yapılan müzakereler gereğince alınan kararı uygulamaktan başka fikir ve maksad kesinlikle mevcut değildir. Eskiden olduğu gibi vazifelerini yapmaya devam edecek olan mülkiye daireleri ve dini me'murlar, vazifelerini icra etmekte ve asayişin te'mini hususunda her askeri kuvvetlerin yardımını talep edebilirler. Askerin kendisine temasta bulunacaklara dinî inanç, adet ve geleneklere karşı hürmet edeceğinden herkes emin olsun. Kumandanlığın kapısı her türlü müracaat ve şikayetleri dinlemek üzere her zaman şefkatle açık olacaktır. Herkesin sükûn ile işi ve gücüyle meşgul olarak güzel vatanları hakkında, devletler tarafından yapılacak müzakereler sonunda alınacak karara itimat ederek beklemelerini, cins ve mezhep ayırt etmeksizin bütün memleket sakinlerine tavsiye ederim"* denilmekteydi.[86]

---

[82] **İzmir, Ayvalık Ve Aydın Ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali Ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab,** Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1335, s. 10.

[83] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/5. Bülent Çukurova, "15 Mayıs 1919 İzmir'de Yunan Mezalimi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. 3, S. 7, Kasım 1986, Ankara, 1986, s. 461.

[84] N. Taçalan, **a.g.e.,** s. 240.

[85] Ahmet Talay Onay, **Milli Mücadele Yazıları,** İstanbul, 1995, s. 34.

[86] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek:18/7. Ayrıca bkz. **İzmir'in Yunanlılar Tarafından**

Mavi beyaz Yunan bayrakları kordonda sallanıyor, kordon boyundaki evlerde dalgalanıyordu. Yunan askerlerini karşılamak amacıyla, yerli Rumlar Kordonboyu'na toplanmışlardı. Elleri çiçekler ve bayraklarla dolu Rum kızlarının üzerlerinde mavi-beyaz kumaştan dikilmiş elbiseler vardı. Rumlar ellerindeki Yunan bayraklarını sallıyor; çiçekler, alkışlar ve *"Zito Venizelos"* bağırışlarıyla Yunan askerlerini selamlıyorlardı. Vapurlar ve fabrikalar sürekli düdük öttürüyor, başta Aya Fotini olmak üzere kiliselerin çanları durmadan çalıyordu. Bandolar da Yunan millî marşını çalmaktaydılar. Metropolit ve rahipler diz çökmüş, ağlayarak ve ilahiler söyleyerek Yunan bayraklarını öpüyorlardı.[87]

İzmir Rumları için bu, çok önemli bir olay, bir düşün gerçekleşmesiydi. Hiç kimsenin işgalin kalıcı olduğundan kuşkusu yoktu. İlk sabah güneşi altında dalgalanan bayraklarla ortalığı bir bayram havası kaplamıştı. Yunan askerlerinden oluşan küçük bir birlik, çıkarma noktalarını korumak için önceden karaya çıkmış, ama kalabalığı geride tutmayı başaramamıştı. Yaklaşmaktaki gemilerin ilk işareti ufuktaki birkaç duman bulutu oldu. Saat yedide nakliye gemileri körfezin girişinde göründüler. Yarım saat sonra Patris gemisi kordona yaklaşıyordu. Geminin kaptan köprüsünde bir boru sesi duyuldu. Vapurlar düdüklerini öttürmeye başladılar.[88]

6 Yunan nakliye gemisi, torpidolar himayesinde olarak, İzmir limanına girmeye başladı. Daha sonra, Yunan Ordusu'nun 5. Piyade Alayı Alsancak İskelesi'ne, Efzon Alayı da Pasaport İskelesi'ne çıktı.[89] Bu alaydan ilk önce 300 kişilik bir Yunan Efzon bölüğü kordona çıktı. Bunları diğer birlikler takip etti.[90] Karaya çıkan Yunan askerlerinin miktarı 50.000 kişi kadardı.[91]

Hrisostomos, imparator rütbesindeki din adamlarına özgü giysisi üzerinde, yanıbaşında ona bağımlı din büyükleri ve Yönetici Yaşlılar Kurulu üyeleri Avcılar

---

İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar, s. 17.

[87] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 47.

[88] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 132-133.

[89] K. Erdeha, **a.g.e.**, s. 396-397.

[90] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/7-9. Ayrıca bkz. Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)**, Ankara, 1919, s. 74.

[91] Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)**, Ankara, 1999, s. 73.

Kulübü önündeki rıhtım bölümünde, özgürlük getiricilerini kutsamak için bekliyordu. I/38. Efzon Alayı'nın erleri karaya çıkmaya başladılar.[92]

İzmir Rum Metropoliti Hrisostomos, arkasında bir grup papazla Albay Zafiriu'ya gelerek *"Hoş geldiniz!"* dedikten sonra, diz çökerek Yunan bayrağını hürmetle öptü. Geleneksel tuz ve ekmek sunma töreninden sonra, heyecanlı bir nutuk irad etti. Hrisostomos nutkunda, Yunan milletinin 3000 yıllık bir ayrılıktan sonra, buradaki ırkdaşlarını Türklerin zulmünden ve esaretten kurtardıklarından dolayı Tanrı'ya minnet ve şükran duygularını sundu. Altın sırmalı bir elbise giymiş olduğu halde sevinç gözyaşları içinde gelenleri takdis etti.[93]

Metropolit Hrisostomos'un askerleri takdis etmesi, Türk halkı üzerinde çok elîm bir tesir yapmıştır.[94] Takdis merasimi bittikten sonra Yunan askerleri yürüyüş nizamına geçti. Askerlerin önünde Rum gençlerinden bir grup ve bu grubun başında bir Rum palikaryası bayrak taşıyarak Yunan işgal kuvvetlerine öncülük etmekte idi. Efzon Alayı, Pasaport'tan Konak meydanına doğru yola çıktı.[95]

Yunan askerleri trampet çalarak kışlaya doğru yürümeğe başladılar.[96] Başta giden Binbaşı Cavelas, sevincinden oynayarak ilerliyordu. Hem kendisine hem de askerlerine İzmirli Rum kızlar birbirine bağlanmış çiçeklerden yapılma çelenkler takmışlardı. [97]

İlk çıkan Yunan müfrezelerinin bir kısmı, Pasaport Polis Karakolu'nu işgal edip, polisleri merkeze almış, Yunan savaş gemilerinden çıkan askerler sokak başlarını tutmuşlardı. Efzon alayları, İzmir'i işgale başlamışlardır.[98]

Bu arada Yunanlılar tarafından haberleşme sıkı bir kontrol altına alındı.[99] Artık Türk gazeteleri için sansür vardı.[100]

---

[92] B. Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 29.
[93] M. Turan, **a.g.e.**, s. 74. Ayrıca bkz. N. Taçalan, **a.g.e.**, s.245.
[94] G. Jaeschke, **a.g.e.**, s. 80.
[95] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 245-246 ; S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C.I, s. 155.
[96] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 3.
[97] B. Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 31.
[98] B. Çukurova, **a.g.m.**, s. 462. Ayrıca bkz. Büjak, **Yunan Ordusunun Seferleri (1918-1922)**, İstanbul, 1939, s. 178-179.

2. 4. İzmir'de Yunan ve Rum Mezalimi

İki Efzon taburu, tüfekleri omuzda olarak kordon boyundan Karantina'ya gidiyordu. Başlarında Metropolit Hrisostomos vardı. Hrisostomos'u; kadın, erkek ve çocuklardan oluşan bir kalabalık takip ediyordu.[101] Yerli Rum ahalisi bu Efzon alayının her tarafını kuşatarak *"zito"* sadalarıyla ve Rumca birçok laflarla askerleri heyecana getirmekte idiler.[102] Efzon'ların önündeki yerli Rumlardan kurulu milisler bulunmaktaydı. Bu milislerin başında Yani adında bir Yunan teğmeni vardı.[103]

İşgal kuvvetleri Kışla Meydanı'ndaki saat kulesinin önünde, Kışla'yı ve Hükümet Konağı'nı işgal etmek üzere iki kola ayrıldı. Yunan kıtaları Kışla ile Hükümet Konağı'nın önünden geçerken, gerek silah çatıp beklemekte olan Türk askerleri ve gerekse etrafta toplanan Müslüman halk, yerli Rumların tahrik ve hakaretlerine rağmen sükûnetlerini muhafaza etmişlerdir.[104]

Önde atlı bir tabur komutanı ve onun arkasında Yunan bayrağı taşıyan küçük rütbeli bir subayı takip ederek rıhtım boyu yoluyla Kışla önüne gelmekte olan Efzon Taburu, onların etrafında ise birçok Rum kadın ve çocuğu ile ellerinde tabancaları bulunan Rum gazetecileri vardı.[105]

Efzon Taburları, yanlarında yürüyen Rum kalabalığı ile birlikte, Konak Meydanı'na gelip tam karşılarına çıkan Sarı Kışla'nın ön yüzü boyunca ilerlemek üzere sola dönmüşler; biraz sonra meydanın köşesine, Kemeraltı Caddesi girişine, varmışlar; tabur öncüleri Tramvay caddesinin başlangıcına, askeri kıraathane önüne gelmişlerdi.[106]

---

[99] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/5.
[100] **Greek Atrocities in the Vilayet of Smyrna (May to July 1919),** Lausanne, 1919, s. 13.
[101] Büjak, **a.g.e.,** s. 180.
[102] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1-1, 2; **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab,** s. 10-11; Çağrı Erhan, **The Greek Occupation of İzmir and Adjoining Territories,** Ankara, 1999, s. 16.
[103] N. Taçalan, **a.g.e.,** s. 246-247.
[104] Mustafa Turan, **a.g.e.,** s. 75. **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları,** Ankara, 1993, s. 10.
[105] **İzmirin Yunanlılar Tarafından İşgaline Müte'allik Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Re'isinin Raporu,** Dersaadet, Matba'a-i Askeriye, 1335, s. 7; M. Turan, **a.g.e.,** s. 75; **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları,** s. 10.
[106] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** s. 112-116.

Kışla istikametinde hareket eden kol kışla meydanındaki saat kulesi civarına ulaştıklarında bir silah patladı.[107] Hukuk-ı Beşer Gazetesi'nin Yazı İşleri Müdürü Hasan Tahsin, Yunan Efzon alayının önünde yürüyen bayraktarı vurdu.[108] Elinde büyük bir Yunan bayrağı taşıyan yerli Rum subayı, kanlar içinde yere yıkıldı. Şaşkına dönen Rumlar, çığlık atmayı bırakıp sahile doğru, gerisin geriye kaçmaya başladılar ve büyük bir karmaşa yaşanmaya başlanıldı.[109]

Efzonlardan, yakın yerlerde siper alanlar, karşılarında gördükleri Türklere ateş açtılar; Türklerden de birkaç kişi tabancasına sarılıp ateş etti. Ancak, bu vuruşma birkaç dakikadan fazla sürmedi ve oradaki üç beş Türkün silahlı direnişi ezildi. Buna rağmen, olay yeri yakınında siper almış Yunanlılar hazırlıklı ve kolektif bir Türk direnişi ile karşılaştıklarına inandıkları için görebildikleri her Türke, çevredeki her binaya, özellikle Sarıkışla binasına kurşun yağdırmaya devam ettiler. Bu tek taraflı ateş uzun zaman, belki yarım saat kadar sürdü.[110] Ateşe birkaç Yunan makineli tüfeği dahi iştirak etti. Bir Yunan gemisinin de kışlayı topa tutmak üzere kıyıya yaklaştığı görüldü.[111]

Yunan askerleri, olay yerinde bulunan ve kaçamayan halk üzerine de ateş açmışlardır. Olay yerinde bulunanlardan pek çoğu öldürülmüş ve yaralanmıştı. Bu esnada korkudan Ziraat Bankası merdivenlerine sığınan, kadın ve çocuklar burada fecî bir şekilde öldürülmüşlerdi.[112]

İlk anda, Kışla'nın nizamiye kapısında nöbet bekleyen ve görevlerinden ayrılmamaları emrini almış olan erlerden bir kaçı şehit olmuştur. Herhangi bir karşılık verilmediği halde Kışla, yarım saatten fazla süren ateşe maruz kalmıştır. Kışla'dan ateş edilmediğini anlatmak için değneğin ucuna beyaz bir mendil bağlanarak dışarıya gösterilmeye çalışılmıştır. Mendil bağlı sırığı dışarıya göstermek üzere alan Mülazım-ı

[107] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/7-9.
[108] G. Jaeschke, **a.g.e.**, s. 80. Ali Nadir Paşa ilk ateşin Rumlar tarafından olduğuna inanmaktadır. Bkz. Kazım Özalp, **a.g.e.**, C. 1, s. 11-12.
[109] K. Erdaha, **a.g.e.**, s. 397.
[110] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 169-171.
[111] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 11.
[112] N. Taçalan, **a.g.e**, s. 249; C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 52.

Evvel Celal Bey, orta katın park cephesindeki koridor kapısına doğru ilerlerken sağ kolundan yaralanmıştır. Yine bu sırada üst katta bir subay da şehit olmuştur.[113]

Ateşin kesilmediğini gören 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa, sırığa bağlanan beyaz bayrağı eline alarak; 56. Fırka Kumandanı Yarbay Hürrem Bey, Erkan-ı Harp Reisi Abdülhamid Bey, Ahz-ı Asker Şubesi Reisi Albay Süleyman Fethi Bey, diğer subaylar ve askerlerle birlikte Kışla'nın Konak meydanına bakan kapısından çıktılar. Bunun üzerine ateş kesildi.[114]

Nizamiye kapısından çıkıldığı anda bir Efzon Teğmeni, Ali Nadir Paşa'nın başına bir tabanca dayamış, Paşa'nın kalpağını yere çarpmış ve birkaç tokat vurmuştur.[115] 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa, 20 Mayıs 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporda bu durumu şöyle anlatmaktadır: *"Kışla kapısına çıkıldığı andan itibaren hükümet ve askerlik şeref, haysiyet ve namusunu tamamen ayaklar altına alan ve şimdiye kadar tarihin kayıt etmediği hakaret, cinayet ve facialar başlamıştır. Bizzat ben de dahil olduğum halde en ağır muamelelere uğratılmış, subayların süngü ve dipçik vurularak üzerleri aranmış, kalpakları başlarından alınarak yırtılmış ve çiğnenmiş, bir kısmı da süngülere takılmış, üzerlerinde bulunan para, saat, yüzük, sigara tabakası mendil gibi her çeşit lüzumlu eşya tamamen gasp ve yağma edilmiş ve en ağır küfür ve hakaretlerle dövülmüşler, şekil ve kıyafetleri acayip komiteci ve çeteci güruhu tarafından çevrilerek subayları tahrik edici hakaretler yapılmış ve buna karşı Yunan subayları yalnız, ihmal ve göz yumma şöyle dursun aksine çirkin vaziyet ve tavırları ile etrafımızı kuşatan bu hainler güruhunu takdir ve teşvik ediyorlardı."*[116]

Bu suretle yapılan hakarete Osmanlı subaylarının etrafını saran Yunan askerleri; sille-tokat, dipçik ile küfürler ederek, tükürerek saldırmışlardır. Bunlara Rumlar da katılmıştır.[117] Süngü ve dipçik darbeleri altında subayların üzerleri aranmış, Türklük ve

---

[113] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 250

[114] **İzmir, Ayvalık ve Aydın Ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 12; M. Turan, **a.g.e.**, s. 77. M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 133-134.

[115] K. Erdaha, **a.g.e.**, s. 400.

[116] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1-1,2 ; **Greek Atrocities in the Vilayet of Smyrna (May to July 1919)**, s. 18-21 ; Hamdi Baytuloğlu; İzmir'in İşgali, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 7, Nisan 1968, İstanbul, 1968, s. 7.

[117] C. Bayar, **a.g.e.**, C.6, s. 53 ; N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 251. Bu olay, İzmir fecai'i hakkında İzmir Hey'et-i

Müslümanlık alameti sayılan kalpak ve fesler yırtılarak ayaklar altında çiğnenmiştir. Subayların üzerlerinde bulunan para, saat, yüzük, sigara tabakası ve mendil gibi eşyaları gasp edilmiştir. [118] Bu olay sadece subaylarla sınırlı kalmamış, bütün millet öldürülme, dövülme ve işkence ile tahkir edilmişti. [119] Kışlada her şey taarruza uğramış, tahrip edilmiş ve içinde toplam olarak 150 bin liradan fazla olan Kolordu Askerlik Dairesi, 57. Tümen ve İstihkam İnşaat kasaları soyulmuştur. Subay ve erlerin bütün kişisel eşyası ve teçhizatı, devlete ait eşya ve malların tümü yağma ve gasp edilmiştir.[120]

Çarpışma devam ederken Seydiköyü'nden ve civarından şehre gelen silahlı, yerli Rumlar hükümet dairesi ve kışlayı, Türklere ait mağazaları yağma etmişlerdi. Resmi dairelerin işgalini müteakip, Rum çetelerinin gerek kasaba dahilinde ve gerekse muhitinde askerlerle birlikte her türlü kötülük ve feci olaylar başladı. Savunmasız ve güçsüz ahali, katl ve işkenceye maruz kaldı. Çetelerin delaletiyle ele geçirilen bazı subaylarımızın rütbeleri, dipçik darbesi altında Yunan askeri tarafından sökülüdü.[121] Üniformalar, fesler, sarıklar ve hatta milli tebaayı temsil eden resimler ve sanat eserleri Yunan askerlerinin ve sivillerinin tahrip edici öfkesinin hedefiydi.[122]

Yunan İşgal Kumandanlığı'nın sabah yayımladığı beyannamedeki, *"mülkiye ve adlîye memurlarının eskiden olduğu gibi vazifelerine devam etmeleri"* kaydına

---

Tahkikiye azasından Ka'imakam Arif Bey'in raporunda şöyle anlatılmaktadır: *"Kışla odalarının büyük beyaz perdelerinden birinin bir ağaca geçirilmesiyle yapılan bir beyaz bayrak, subay arkadaşlarımızdan biri tarafından bir pencereden dışarı çıkartılarak birkaç defa sallandıktan sonra ateş ancak kesilebildi. Bu subayımız ile dışarıdaki Yunan birliğine tercümanlık yapan yerli bir Rum arasında geçen konuşma, hepimizin kışla haricine çıkmamız lüzumunu dile getiriyordu. Kolordu kumandanıyla diğer iki subay o beyaz bayrak ile kışla haricine çıktı ve bilahere diğer subaylar dahi bunlara iltihak ettiler. Fakat Yunan subayları da kararlılık göstermediler. Evvela bir efzun teğmeni dine ve imana küfrederek kumandan Ali Nadir Paşa'nın başına bir tabanca dayadı. Teğmenin bu hareketi güya oradaki yüzbaşısı tarafından men edildiyse de yine o, Paşa'nın kalpağını yere çarptı ve kendisine birkaç tokat vurdu. Bu suretle yapılan hakarete Türk subaylarının etrafını saran ve her biri kudurmuş köpek gibi subay ve astsubaylarımıza sille, tokat, dipçik vuran tükürerek ağza alınmayacak küfürler yağdıran Yunan askerlerine Rum ahalisi tarafından da destek olundu. Üzerimizde silâh araması bahanesiyle bulunabilen para, cüzdan, defter gibi eşya kendilerine güya zarar verebileceği telakkisiyie gasp olundu ve anahtar zincirine varıncaya kadar soyulduk.Etrafımız gerek efzun askeri ve gerekse yerli Rum çeteleriyle kuşatılıp kafilemiz yürüyüşe hazır edildi."* Bkz. **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 12.

118 M. Turan, **a.g.e.**, s. 77. Fahrettin Altay, "İzmir Faciasının Muhakemesi", **Belleten**, C. V, Ankara, 1941, s. 139.

119 K. Özalp, **a.g.e.**, C.1, Ankara, 1998, s. 11. Ayrıca bkz. F. Altay, **a.g.m.**, s. 139.

120 ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1-1, 2. Ayrıca bkz. **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar**, s. 10-14. Ç. Erhan, **a.g.e.**, s. 16.

121 BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek:18/7-9.

122 **Greek Atrocities in The Vilayet of Smyrna (May to July 1919)**, Lausanne, 1919, s. 12.

güvenerek görevleri başında bulunan hükümet memurları, daire karşısında bulunan Askeri Otel'in üst katına çıkan Yunan askerlerinin Hükümet Konağı'na ateş açmaları üzerine mahsur kalmışlardı. Valinin etrafında toplanan memurlar ve jandarma subayları beyaz bir bayrak çekmek suretiyle ateşin kesilmesine çalışmışlardı. Bunu gören Efzonlar içeri girerek, silahsız ve müdafaasız Türk memurlarının üzerlerine atılmışlardı. Türkçe ve Rumca küfürlerle, elleri yukarı kaldırmak suretiyle hepsini dışarı çıkardılar. Bu esnada süngü ve dipçik darbeleriyle bir çok kimse yaralanmıştı. Fes ve kalpakları süngü ucu ile başlarından alınmış ve bu sebeple bir çoğu başından ve yüzünden yaralanmıştı. Orada bulanan Rumlar da odunlarla bu saldırılara katılmışlardı.[123]

Kışla'daki subaylar ve askerlerin bir kısmı kafile halinde avcılar kulübü karşısındaki Patris Vapuru'na,[124] bir kısmı da Averof Zırhlısı'na sevk edildi. Ayrıca Zahire Borsası'na da sevk edilenler de oldu.[125]

Kışladan dışarı çıkarılır çıkarılmaz binlerce yerli Rum, bu kafilenin etrafını sarmış ve muhafızlar arasında yürüyen subay ve erlere sopalarla, taslarla, demirlerle, saldırıyorlardı. Bu saldırılarda, Kolordu Başhekimi Yarbay Şükrü ile kolordu karargahından bir kurmay subay ve on beş subayla altı er bu saldırganlar tarafından öldürülerek cesetleri rıhtım boyunda sürüklenip denize atıldı. Birçokları da kafalarından ve diğer yerlerinden ağır ve hafif yaralanıyorlardı. Yerli Rumlar, ellerindeki demir parçalarıyla, bazı subayların kafa taslarını kırmak suretiyle öldürmüşler ve bazı yaralıları daha Ölmeden denize atmışlardı. Yine yerli Rumlar bu esnada civarda önlerine çıkan Türklere saldırıyorlardı.[126] Bu canavarlıkların büyük bölümü alayın peşinde giden sivil Rumların eseriydi.[127]

Yunan askerlerinin süngü tehdidi altında Rıhtım Caddesi istikametine sevk olunan kafileye; Yunan işgal kuvvetleri ve tamamen tabancalarla silahlandırılmış Rumlar tarafından devamlı ateş edilmiş, ahali tarafından her çeşit vasıta ile subay ve erler dövülmüş ve işkence edilmiş, küfürlerle hakaretler yapılmıştı. Rıhtımda bulunan her Yunan vapurundan, bütün apartman ve evlerin balkonlarından, cadde üzerine

---

[123] M. Turan, **a.g.e.**, s. 80.
[124] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1-1, 2.
[125] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 4-5.
[126] Rahmi Apak, , **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Ankara, 1990, s. 8-9.
[127] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 133-134.

toplanmış Yunan askerleri ve Rum ahali facialara her çeşit cinayet araçları ile katılmışlardı.[128]

Yunanlılar kışladan ve hükümet konağından çıkardıkları askerlere, memurlara, subaylara süngü ve dipçik tehditleri altında baş açtırıp onları, *"zito Venizelos"* diye bağırtmak istiyorlardı. 17. Kolordu askerlik dairesi başkanı Kurmay Albay Süleyman Fethi Bey bu tehditleri umursamayarak, *"Bağırmam!"* dedi. Bunun üzerine derhal birkaç dipçik ve süngü darbesiyle şehit edildi.[129]

Binlerce Rum, Türk subay kafilesine saldırırken, kahvehanelerde, birahanelerde oturmakta olan bazı Rumlar da, sokaktan geçen Türk erkeklerine ve kadınlarına tabancaları ile ateş ederek, atış talimi yapıp, eğleniyorlardı.

Subay kafilesi saldırılara uğrayarak yürürken, birdenbire sağnak halinde şiddetli bir yağmur başlamıştı. Bu sayede, sağlam kalan subaylar tehlikeden kurtulmuş oldular; çünkü kafileye saldıran yerli Rumlar, yağmurdan kaçarak saçak altlarına sığınmışlardı.[130]

Bu yürüyüş sırasında şehit, yaralı ve kayıp subaylar ve askerlerle ilgili kesin bir rakam vermek güç olmakla birlikte 30'dan fazla şehit ve 60'dan fazla yaralı olduğu tahmin edilmektedir.[131] Bu sırada yağmaya başlayan yağmur pek çok kişinin ölmesini önlemiştir.[132]

Yunan kıtaatı tarafından toplanan efrat ile birlikte, değişik mahallerden toplanan

---

[128] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1-1, 2. R. Apak, **a.g.e.,** s. 8-9.

[129] Selahattin Salışık, **Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik'i Eterya**, İstanbul, 1968, s. 266.

[130] S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı),** C. I, s. 158; R. Apak, **a.g.e.,** s. 9; Zeki Arıkan, **Haydar Rüştü Öktem Mütareke ve İşgal Anıları,** Ankara, 1991, s. 79.

[131] M. Turan, **a.g.e.,** s. 79. Manchester Guardian Gazetesi'nde İzmir olayları 21 Mayıs'ta haber olarak yayımlanınca, Mazarakis İzmir'e Venizelos tarafından durumu incelemek ve gerçeği ortaya çıkarmak üzere daha sonra gönderildi. Albay incelemelerinin sonucunu 28 Temmuz 1919'da Venizelos'a gönderdi. Bu rapora göre esir düşmüş Türkler, Mazarakis'in bile *"kudurmuş"* dediği Rum kalabalığı tarafından parçalanarak öldürülmüştü. Mazarakis raporunda şöyle devam ediyordu: *"Karışıklıklardan sorumlu olarak 74 kişi tutuklanmış ve hemen o gün yargılanmıştır. Bunlardan üçü ölüme, dördü müebbet ağır hapse, ikisi ağır hapse, on ikisi asılarak idama ve elli üçü çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır; hüküm giyenler arasında 48 Rum, 13 Türk, 12 Ermeni ve bir Musevi bulunmaktadır."* Nihayet, çıkarmayı yapan Yunan tümeninin komutanı Albay N.Zafiryu, olayların baş sorumlusu ve işlenen cinayetleri gizlediği için komutanlıktan çekilmiş vekalet emrine alınmıştır. D. Kitsikis, **a.g.e.,** s. 148.

[132] R. Apak, **a.g.e.,** s. 9; Z. Arıkan, **a.g.e.,** s. 79.

700'den fazla Türk de Patris Vapuru'na götürülmüştü. [133] Patris Vapuru'na götürülmekte iken kafilenin üzerine Yunan Temsilcisi'nin bulunduğu Leon Torpidosu'ndan açılan ateş sonucu 30 kişi öldü ve 40 kişi yaralandı.[134]

Limandaki İngiliz, Fransız, Amerikan ve İtalyan savaş gemilerinden, Türklerin tüfek ve makinelilerle biçilmeleri olduğu gibi görülüyordu. Gemi komutanlarının tepkisi küpeştelere dayanıp bu sürek avını seyreden askerlerini içeriye sokmak şeklinde oldu.[135]

İngiliz Deniz Kuvvetleri'ne bağlı Adventure gemisinin komutanı, bir Türk subayının elleri başında yürürken gruptan ayrıldığını görmüştü. Bir Yunan askeri dipçiliğiyle bu subayın başına vurmuştu. Türk ayağa kalkınca tekrar kafasına vurulmuş ve süngülenmişti. Sonun da başı uçurulmuştu. Adventure gemisinin yanında kordona bağlı olan bir Türk savaş gemisini Yunan birlikleri sarmış, ateşe vererek tayfalardan ikisini ağır yaralamışlardı. Esirler: *"Çok yaşa Venizelos!"* ve *"Çok yaşa Yunanistan!"* diye bağırmaya zorlanmışlardı. Sonunda da bütün tutsaklar Patris gemisine kapatılmışlardı. [136]

İzmir'de Yunanlıların ve Rumların yaptığı mezalim hakkında, İzmir Tahkik Heyeti üyelerinden Kaymakam Arif Bey raporunda: *"Üç yüze yakın subay bir o miktar asker vapurun yukarısında güvertenin daracık bir mahalline sıkıştırıldı. Burada Patris vapuru kaptanı tarafından güya üzerlerimizdeki silah ve bomba gibi zararlı bir şey olup*

---

[133] M. Turan, **a.g.e.**, s. 81.

[134] S. Salışık, **a.g.e.**, s. 266. İzmir fecai'i hakkında İzmir Hey'et-i Tahkikiye azasından Kaimakam Arif Bey raporunda bu durumu şöyle anlatmaktadır: *"Büyük devletlerin donanmasının önündeki rıhtımın kışladan üç kilometre kadar bir mahallinde rıhtıma yanaştırılmış Patris ismindeki Yunan vapuruna sevk edildik. Parktan hareketimizde kumandanımız da dahil olduğu halde ellerimizi yukarı kaldırmak suretiyle daima "Yaşasın Venizelos, yani Zito Venizelos" diye bağırtılarak yol aldık. Rıhtım üzerindeki seyirci Rumlardan aynı şekilde saldırılara maruz bırakılmak suretiyle şiddetli bir rahmet altında yürüyüşümüze devam ettik. Bunları az gören Yunan askeri ve Rum ahalisi tarafından kurşun ve süngü, dipçik rovelvör, kama bıçak gibi her nev'i aletlerle yaralanmakta ve katl edilmekte idik. Gümrükönü'ne ulaştığımızda bir Rum gümrük hamalı elindeki çuvalları çekmeye mahsus demir kanca ile kolordunun sabık veznedarı Ahmet Efendi'nin açık başına şiddetle bir darbe indirerek onu hemen oracıkta şehid etti. Harbiye Nezareti Demiryolları (şümendüfer) Şubesi Müdürü olup geçici olarak İzmir'e gelmiş bulunan İstihkâm Yarbayı Cemil Bey dipçik ile başından iki yerinden ve kurşun ile bacağından, İtilaf Devletlerinin rıhtıma yanaşmış torpidoları önünde, ağır bir surette yaralanarak yere serildi. Cemil Bey artık yürümeye mecali kalmadığından hastahaneye naklini yahut da büsbütün öldürülerek şu işkenceye bir an olsun bir nihayet verilmesini Türkçe bilir bir Yunan subayından istirham ettiği halde "Türk için hastahane yok!" cevabıyla yine ayağa kaldırtılmış ve iki süngü daha vurulup yere serilmişti."* Bkz. **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 12-13.

[135] N. Taçalan, **a.g.e.**, s. 254.

[136] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 134.

olmadığını araştırmak; gerçekte ise karada soyulan Türklerin üzerlerinde para ve kıymetli eşyalardan her ne kalmış ise bunlar da bulunup aşırılmak suretiyle tepeden tırnağa kadar arandık. Bu arama sırasında pek çok tehdit edildiğimiz gibi hakaret de gördük. Hakarete en çok maruz kalanlarımız üzerlerinde işe yarar değerli bir şey bulunmayanlar veyahut ayaklarındaki çizme, ketir, ayakkabılarını, kol ve cep saatlerini, pelerin, kaput ve saire gibi lüzumlu eşyalarını bu vapurdaki Yunan korsanlarına teslimde ağır davrananlar idi. Topçu Yüzbaşısı Ahmet Bey ve diğer üç subayın ayaklarından zorla çıkarılan yeni çizmeleri yüzünden uğradıkları hakaretler, cümlemizin üzerinde her ne kalmış ise Patris korsanlarının haysiyetsizce yaptıkları saldırılarına meydan vermemek ve belayı defetmek için kendiliğimizden çıkarılıp verilmiştir" demektedir.[137]

İzmir Valisi İzzet Bey, vapurdan alınarak İngiliz Konsolosluğu'na naklolunmuştur. İzzet Bey, 15 ve 16 Mayıs günlerini İngiliz Konsolosluğu'nda geçirmiştir. Daha sonra İngilizler Vali İzzet Bey'e, 17 Mayıs'ta makamına giderek hükümet memurlarını toplaması ve görevine başlaması emrini vermişlerdir.[138]

Bu sırada Yunan İşgal Kuvvetlerinin Komutanı Albay Zafiriu; Ali Nadir Paşa'dan, emrindeki Türk Kolordusunun İzmir dışına çıkarmasını istedi. Ali Nadir Paşa, durumu Osmanlı Harbiye Nezaretine bildirdi. Gelen cevapta, istenenin yapılması gerektiği söylendi.[139]

Subay ve erler ise 15 Mayıs 1919 öğleden sonra saat 1:00'den, 18 Mayıs 1919 sabah saat 9:00'a kadar devam eden bu işkenceli vapurdaki hapislikten çıkarılarak kışlaya taşınmış ve bir süre sonra da Yunan vesikaları verilerek serbest bırakılmışlardı.[140] Zahire Borsası'na, depolara ve boş dükkanlara hapsedilmiş memur ve

[137] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 14-15.

[138] **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları**, s. 11.

[139] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 182-183.

[140] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1-1, 2 ; K. Özalp, **a.g.e.**, C. 1, s. 11-12. Bırakılan subaylar, sayım yapılmak gerekçesiyle Kışla'ya gelmeye mecbur edilmişlerdir. Serbest bırakılmalarından üç gün sonra Kışla'ya gelen subaylar dışarı bırakılmamışlardır. Diğer subaylar, Kışla'ya gelmedikleri için evlerinden toplattırılmış ve hakarete maruz kalmışlardır.Bazı subaylar Kışla'da alıkonulmuşlar, bunların yanlarına Urla'dan getirilenler de konulmuşlardır. Tutuklanan subaylar, daha sonra peyderpey serbest bırakılmaya başlanmıştır. Subayların bir kısmı Ağustos ayına kadar tutuklu kalmıştır. Bkz. M. Turan, **a.g.e.**, s. 84.

subaylar ise, iki üç gün aç ve susuz bırakıldıktan sonra serbest bırakılmışlardı.[141]

Memurların ve ahalinin haps edildikleri o gün ve akşamı yerli rum ahali ile izci çocuklarının yol göstermeleriyle Yunan askerleri, birçok asker ve memur evlerine geceleyin saldırıda bulunmuşlar, yağma ve ırza tecavüzler meydana gelmiştir. İslam çarsı ile Hıristiyan mahallelerinde bulunan Müslüman dükkanları tamamen yağmalanmıştır.[142]

İşgal günü Yunanlılardan bir kol, Kemeraltı Caddesi boyunca ateş ederek, Başoturak mevkiine kadar ilerledi. Burası Türk dükkanlarının toplu bir halde bulundukları bir semtti. Yerli Rumlar, yunan askerlerine rehberlik yapıyor ve rast geldikleri han ve dükkanların kapılarını kırarak yağma ediyorlardı. Bir başka Yunan askeri kolu da; Karataş Kokaryalı, Göztepe yönüne ilerledi. Efzon'lar daha önceleri yerli Rumlar tarafından mimlenen Türk subaylarının evlerine girdiler. özellikle Karataş-Mektupçu-Karantina(Küçükyalı) kesimlerinde Türk kadınlarına ve genç kızlarına tecavüz edildi.[143] Bu saldırılardan korkan Türklerin çoğu ırz ve namuslarını korumak, canlarını kurtarmak için muhtelif konsolosluklara sığındılar.[144]

Çıkarma günü Yunan birlikleri ve Rumlar, Türklere karşı cinayetler işlemişlerdi. Bu cinayetler öylesine gerçekti ki, kimse yalanlamaya cesaret edemiyordu.[145] İşgal günü öldürülen ve yaralanan subayların sayısı 57 olarak tespit edilmiştir. İzmir ve banliyölerinde-Urla Yarımadası ve köyleri dahil- öldürülen subayların sayısı ise 2000'in çok üzerindedir.[146]

Müttefiklerin kaynaklarına göre, Yunan işgal güçleri ve Rumlar 15 Mayıs 1919'da dört yüz civarında Türkü öldürmüşlerdi. Aralarında on dört yaşında genç Türklerin bile bulunduğu iki bin beş yüzden fazla Türk, keyfi olarak alıkoyulmuşlardı.[147] Türk halkı defalarca tecavüz, dayak, hakaret ve işkenceye maruz

---

[141] M. Turan, a.g.e., s. 83.
[142] **İzmirin Yunanlılar Tarafından İşgaline Müte'allik Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Re'isinin Raporu**, s. 9.
[143] N. Taçalan, a.g.e., s. 250. Ayrıca bkz. **İzmirin Yunanlılar Tarafından İşgaline Müte'allik Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Re'isinin Raporu**, s. 46.
[144] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 17.
[145] D. Kitsikis, a.g.e., s. 145.
[146] M. Turan, a.g.e., s. 87.
[147] Ç. Erhan, a.g.e., s. 16. 16 Mayıs 1919'da İngiliz Konsolos General James Morgan'ın Amiral Richard

bırakılmıştır.[148] Kentin başka yerlerinde de düzen bozulmuştu. Rum ve diğer Hıristiyan unsurlar, düzensizlikten faydalanarak Türk evlerini talan etmişlerdi. Birtakım Rumlar, Türklere ait deri atölyesinden binlerce İngiliz lirası değerinde deri alıp götürmüşlerdi.[149]

Birinci ve ikinci günlerde Müslüman mağaza ile dükkanlarındaki Rum, Ermeni çırakları yanlarına aldıkları askerlerle ustalarının evlerini basmışlar, yağma ve ailelere tecavüz suretiyle en büyük nankörlükte bulunmuşlardır.[150]

İzmir'in işgali sırasında Rumların gerçekleştirdiği olayları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

15 Mayıs 1919'da Yunanlıların asker çıkarmalarını izleyen bir kaç gün, İzmir sokaklarında keyfi şiddet hareketleri, adam öldürmeler ve yağmalar görüldü.[151] 15/16 Mayıs gecesinde İzmir'in her tarafında bomba, silah sesleri eksik olmadı. İzmir'deki silah ve cephane depoları ve resmi kurumların kasaları, yerli Rumlar tarafından tamamen yağma edildi. [152] Amerikan Kız Koleji'nde bulunan Amerikalı tanıklar, çevrelerindeki bütün Türk evlerinin talan edildiğine yakından tanık olmuşlardı.[153]

Webb'e gönderdiği telgraf: "*Yunan askerleri dün sabah karaya çıktı...İşgal birçok disiplin eksikliği ile damgalandı. Türklerle çarpışmalar vuku buldu ve çarpışmalar çeşitli yerlerde devam etti. Birçok Türk gereksiz yere tutuklandı, kötü davranışlara maruz kaldı. Türklerin dükkanları ve evleri halen yağmalanmaya devam etmektedir. Askeri ve sivil kayıplar : Türkler 300, Hıristiyanlar: 100.*" Şeklindedir. Selahi Sonyel, **Minorities and Destruction of the Ottoman Empire**, s. 355-356. Venizelos'un Clemenceau'ya gönderdiği mektupta: " *Çatışma bir saat kadar devam ederek civarda ahalinin pek çok olması yüzünden 203 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur ki, bunlardan 63'ü ölmüştür. Bu sayı arasında 62 asker ve sivil bir Rum, 78 Türk, l Yahudi ve 22'si de çeşitli milletlere mensuptur*" denilmektedir. C. Bayar , **a.g.e.**, C. 6, s. 62. M. L. Smith, ilk gün Türklerin 300-400, Yunanlıların ve Rumların 100 kadar ölü ve yaralı verdiklerini kaydetmektedir. M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 135. Arnold J. Toynbee'de 15-16 Mayıs günü meydana gelen olaylarda Türk tarafında 124 ölü ve 112 yaralı olduğunu belirtmektedir. Arnold J. Toynbee, **The Western Question in Greece and Turkey**, New York, 1970, s. 380.

[148] İzmir Rüsumat Baş Müdiri Agâh bu olayları şöyle anlatmaktadır: "*Yevm-i işgal gününde İzmir'in Kokaryalı, Göztepe, Ispartalı, Karantina... cihetlerinde meskûn olan Müslüman evlerine Yunan askerleri tarafından gündüz vuku'bulan tecavüzat neticesinde, tecavüze düçar olan evlerden bulabildikleri ne kadar zikıymet eşya ve nükud vesaire var ise hepsi silahla zabt, daha doğrusu sirkat gibi o esnada muhazzerat-ı islamiyenin ırzına taarruz edilmiştir ve bakire kızların pak-ı ismetleri iffetli Müslüman kadınların ırzına saldırılmış ve bakire kızların namusları kirletilmiştir.*" Bkz. **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 7.

[149] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 134.

[150] A. T. Onay, **a.g.e.**, s. 68-69.

[151] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 297-298.

[152] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/7-9 ; **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar**, s. 7-9.

[153] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 134.

İşgalin ilk gününde Yunanlılarla yerli Rumlar tarafından basılan birçok Türk evinde kızların, kadınların ırzlarına tecavüz edilmiştir. Bunlar arasında üzüntüsünden dolayı intihar edenlere de rastlanmıştır. Palamut'ta Debbağ Ali, hüviyetleri tespit edilemeyen beş asker ile Hacı Mehmet Ağa ve Ali adlarında iki işçi yerli Rumlar tarafından öldürülmüşlerdir. Giritli Emin ile oğlu Muharrem, iple boğularak bir kuyuya atılmışlardır. Ayrıca hüviyetleri tespit edilemeyen 14 kişinin cesedi bulunmuştur. 16 Mayıs akşamı Kordon boyu'nda bazı cesetler sahile vurmuştur. İşgalin ilk günü Yunan askerleriyle Rum çetelerinden bazı gruplar limandaki yelkenlilerde ve sandallarda bulunan bazı Türk balıkçıları ile gemicilerini yakalayarak zincire bağlamışlar ve denize atmışlardır. Sahile vuran cesetlerin bunlara ait olduğu anlaşılmıştır.

İşgal günü tenha yerlerde, Rumlar tarafından ele geçirilen polis ve jandarma erleri öldürülmüşlerdir. Şehrin camilerinin de Rumlar tarafından basıldığı ve birçok kıymetli halı ve kilimin götürüldüğü tespit edilmiştir. Bu arada, Hisar ve Bölükbaşı camilerinde bir tek halı ve kilim kalmamıştır.[154]

Uzun süre geçmeden adam öldürmeler ve yağmalar kentin her yanını sarıp civar köylere kadar yayılmıştı.[155] 16 Mayıs'ta Yunan askerleri Seydiköyü'ne kadar ilerlemiş bulunuyorlardı.[156] 16 Mayıs 1919 sabahı İzmir'den Aydın istikametine hareket eden Marşandiz trenine Seydiköyü'nde Rum çeteleri tarafından ateş edilerek bir Türk kadını öldürülmüş, diğerinin de yaralanmasına sebebiyet verilmiştir. Yunan askerleri ve Rumlar tarafından gerçekleştirilen saldırılar Kuşadası ve Söke havalisine kadar yayılmıştı.[157]

İzmir olaylarındaki kırsal alanda bulunan Rumlar, Osmanlı Ordusu'na ait depoları yağmalamış, Türk köylerini basarak katliamlar gerçekleştirmişlerdir.[158] Dido Sotiriyu, *"Benden Selam Söyle Anadolu'ya"* adlı eserinde: *"Yunanlıların İzmir'e çıktığı*

[154] M. Turan, a.g.e., s. 85- 86, 91.
[155] M. L. Smith, a.g.e., s. 135.
[156] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 17, Gömlek: 134, Belge No: 134-1; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 19, Gömlek: 143, Belge No: 143-1, 2.
[157] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/7-9 ; **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar**, s. 7-9.
[158] Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, İstanbul, 1998, s. 292.

haberi ulaşınca beş komşu Türk köyü bir gecede beş kül yığını haline geldi" demektedir.[159]

16 Mayıs 1919'da, Yunan İşgal Ordusu Komutanı Zafiriyu'un İzmir halkına hitabeden bir bildiri yayımlamıştı. Bu bildiride: " *İşgal münasebetiyle vuku'a gelen vekayi'den sonra, asayiş-i umumiye-i memleket tamamıyla iade olunduğu cihetle bil-cümle me'mur-i mülkiye, ruhaniye ve ahali-i memleketi vazifeleri başına da'vet ederim. Memleketin işgalinden i'tibaren i'lan edilmiş olan idare-i örfiye ahkamına tevfikan hareket etmeleriyle mühall-i asayiş her türlü harekat-ı tecavüz-karaneden katiyyen ictinab eylemelerini ahaliye tavsiye ederim. Bila-tefrik cins ve mezheb ufak bir cebre ma'rûz kalacak olan her şahıs mütearrızın derhal tecziyeleri hususunda bila- ifate-i zaman müracaat etmelidir. Her kimin kusuru görülürse bila-merhamet adalet dairesinde tecziye olunacağından silah taşımamalarını dahi bil-hassa ahali-i muhteremeye rica ve tavsiye ederim."* denilmekteydi.[160]

Sıkıyönetim ilan edildikten sonra herkes yirmi dört saat zarfında silahını muayyen mevaki'e teslim etti. Fakat Rumlar, bundan gayr-ı resmi olarak istisna edildi. İzmir'de bulunan Müslümanlar silahsızlaştırılırken Rumlar ve Ermeniler ise silahlandırılmışlardır.[161] İzmir işgal altına alındıktan sonra önemli noktalara Atina'dan getirilmiş olan sivil memurlar yerleştirilmişti ve bunların gözetimi altında, yerli Rumlardan toplanmış memurlar işlerini öğreniyorlardı.[162]

İzmir'in işgaline yerli Rumların tepkisini Uluslararası Araştırma Kurulu'nun Ekim 1919 tarihli raporu, olayları kısaca, şöyle anlatmaktadır: "*İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgali haberinin civar kasaba ve köylerde öğrenilmesinden sonra, buraların Rum halkı Türk evlerini yağma etmeye ve Türklerin hayvanlarını çalmaya başlamışlardır. Muhtelif köylerde de bazı Türkler öldürülmüştür."*[163]

İzmir'in kenar mahallelerinde oturan Türkler de, Rumların hışmından çekinerek işgal günü alelacele şehirden ayrılmışlardır. Yunan ordusunun işgal günü uygulamaya

---

[159] Dido Sotiriyu, **Benden Selam Söyle Anadolu'ya**, İstanbul, 1982, s. 135.
[160] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 20, Gömlek: 5, Belge No: 5-6.
[161] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 8.
[162] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 137.
[163] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 193.

başladığı sokağa çıkma yasağı nedeniyle, artık kimsenin kolaylıkla ayrılamayacağı İzmir'den haber alamayan Urla Kazası, Rumların saldırarak tahrip ettiği Türk köylerinin halkı ile dolmuştu.[164]

Yunan işgali 18 Mayıs'ta Seydiköyü'ne kadar genişlemiş,[165] Cumaovası'nda Yunan işgalinden cesaret alan yerli Rumlar çeteler halinde Türklere saldırılarda bulunmuşlardı.[166] Yunanlıların Rum ahaliden tertip ederek ileri sürdükleri çetelerin işledikleri mezalim bölgedeki Türklerin korkuya kapılıp göç etmelerine sebep olmuştu.[167] Buca ve Seydiköylüler ile Rumların yakıp yağma ettiği Cumaovası güzergahındaki Türk köyleri ahalisi, Torbalı yönüne doğru kaçmışlardı.[168]

Bu olaylar gelişirken 40 kişilik bir Rum çetesi; Çeşme kazasına bağlı Karaköy köyüne saldırmış, İshak adında bir kişiyi katletmiş, ayrıca biri kadın olmak üzere iki kişiyi daha öldürmüş, Lokmacı Ali adındaki kişiyi de yaralamıştır. Bunun dışında, köyün ahalisi 4000 altın lira ya da kağıt para karşılığı rehine alınmıştır. Köylülerin değerli eşyaları götürülmüştür. Saldırganlar Urla'nın Gülbahçe, Çeşme'nin Reis Dere köylerinden gelme Rumlardır. Saldırganlar tarafından kulakları kesilen ve vücudunun çoğu yerinden yara alan Ali Ağa, tedavi edilmek için İzmir'e gelmiştir.[169]

Amerikan Konsolosu George Hortan, Rumların yaptıklarını: *"Yerli Rum halkı, Yunan işgalini sadece intikam alma fırsatı gibi görüyor. Türkler, her gün konsolosluğa gelip sığırlarını çalan, köylerine saldıran, evlerini tahrip eden Rum köylülerinin baskılarından yakınıyorlar. Bazı Yerli Rumlar, saklı silahlar ve Türk hainliği konusunda Yunan subaylarına masallar anlatıp, onların Türk köylerini aramasına ve sivillerin kötü muameleye uğramasına yol açmaktadır. Bu gibi olaylar her gün Türklerle Rumlar arasındaki uçurumu genişletiyor. İşgal günü İzmir'in yakınlarındaki Buca köyünde, bazı Rumlar Türkleri dövmeğe ve soymaya başladılar. Kaçan Türklere ateş eden 12 yaşında çocuklar bile görülmüştür"* şeklinde ifade etmiştir.[170]

Bir yandan İzmir'e yeni kuvvetler gelirken, bir yandan da işgal alanını genişletmek istiyorlardı. Yunan Tümen Kumandanının 19 ve 20 Mayıs 1919 günlerinde

---

[164] E. Berber, **a.g.e.**, s. 232.
[165] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 18/9.
[166] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 19 Gömlek: 139, Belge No: 139-1
[167] **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar**, s. 21.
[168] E. Berber, **a.g.e.**, s. 232.
[169] Orhan Duru, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, İstanbul, 2001, s. 79.
[170] O. Duru, **a.g.e.**, s. 27-29.

verdiği emirlerle Yunan kıtaları, üç istikamette harekete geçmiş ve hiçbir mukavemete rastlamadan 21 Mayıs akşamına kadar, güney yönünde Torbalı'ya, doğuda Kemalpaşa'ya, kuzeyde Menemen'e kadar olan yerleri işgal etmiştir.[171]

Türklere karşı yaptıkları zulümleri bazı Rumlar, başka şekillerde izah ediyorlardı. İzmir Metropoliti Hrisostomos, Yunan icraatını Rumca gazetelerde övdürüyor, şehit edilen Müslümanların cenazelerinin fotoğraflarını aldırtıp, bunları Türklerin öldürdüğü Rumlar diye sinemalarda göstertiyordu.[172]

Bütün bunlara rağmen Rumların yaptığı katliamlar gizlenilebilecek gibi değildi. Bu durumu yansıtan gerçeklerden biri de Yunan işgal Kuvvetleri Komutanı Albay Zafiriyu'nun 18 Mayıs 1919'da yayımladığı bildiridir. Bu bildiride: *"Her tarafdan alınan malumata göre dahil ve haric-i vilayetde Rum ahalisi Türklere karşı istimal-ı silah edilmekde ve emval-i menkuleleri yağma edilmekdedir. Hadisat-ı mabhusenin Rum ahalisinin erbab-ı iffet ve namus tarafından olmayıb birtakım ahlaksız ve düşüncesiz kimselerden vuku'a geldiği muhakkak add olunarsa da her fedakarlığı ve bi'l-cümle teşebbüsat-ı inzibatiyeyi göre alarak asayişin i'ade ve tekerürüne suret-i azim etdiğim bu dakikada, bu misillü hadisat ve vuku'atın hudusu asla tecavüz olunamayacağından tekerürünü suret-i katiyede men ider ve asayişin temini ihzar ederim. Rum ahalisi tarafından vuku'a gelmekde olduğu ihbar olunan hadisat, şehrin i'aşesini te'min ve bi'l- cümle mevad-ı gada'iye sair mevaradatın nakline hıdmet eden nutut-ı hadidiyeye dahi te'sir edüb ma'tal kalmasına sebebiyet vereceği cihetle asayişin sürat-ı mümküne ile i'adesini taleb ederim. Şehir ve mülhakatında ikamet etmekde olanlarınız emin olunuz, evlerinizde rahat oturunuz işlerinizle iştigal ediniz ve memleketin idare-i askeriye ve memleketiyesinin inzibat ve adaletinden emin olunuz, ve kanuna itaat ediniz. Kardaş vatandaşlarınızla edya-ı sa'ire-i muhtelifeye mensub olan ahalinin itikadat ve in'anat-ı dünyalarına ri'ayet ediniz. Efzon askerlerinizin serpuşu ne mahiyetde ise nasılki her zaman şayan-ı hürmet ve tebcil ise Müslümanların fesi dahi öyle şayan-ı hürmetdir. Binaen-aleyh ona bir ihtiram besleyiniz."* demektedir.[173]

---

171 S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C.I, s. 160.
172 K. Özalp, **a.g.e.**, C. 1, s. 79-80.
173 **İzmirin Yunanlılar Tarafından İşgaline Müte'allik Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Re'isinin Raporu**, s. 34 ; Mehmet Hocaoğlu, **Belgelerle Yunan Barbarlığı**, İstanbul, 1985, s. 170.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR HAVALİSİNDE YUNAN İŞGALLERİ VE YUNAN-RUM İŞBİRLİĞİ

1. URLA KAZASI'NIN İŞGALİ

Urla kazası Rumları, Osmanlı vatandaşı oldukları halde, I. Dünya Savaşı başlarında İngiltere lehine çalışan bir casusluk ağı kurmuşlardır. Bu faaliyetlerinden dolayı Osmanlı Devleti, 1915'te Urla Rumlarını Alaşehir bölgesine tehcir etmek zorunda kalmıştır.[1]

Mütareke sonrası Urla'da yaşayan Türkler, Rum çetelerinin saldırıları ve Osmanlı askeri gücünün yetersizliği sebebiyle, Rumların yaptığı acımasız zulümlere maruz kalmışlardır.[2]

Urla'da sayıları 800'ü bulan Rum çeteleri, İzmir'in işgal edildiği haberini alır almaz, Urla Yarımadası'ndaki köyleri yağmalamaya başlamışlardı. 16 Mayıs 1919 sabahı silahlı Rum çeteleri, Urla Kazası'nın Türk mahallelerini kuşatmışlardı. Başka bir Rum Çetesi de Yarımada'daki Türk köylerini basarak evleri yakmaya, mallarını yağma etmeye ve halkı öldürmeye başlamıştı.[3]

Urla'da bulunan 56.Tümen'in 73. Alay Komutanı Yarbay Kazım'ın elinde hazır kuvvet olarak, ancak 18 silahlı er vardı. İlk tedbir olarak birkaç jandarma erini de emrine almış ve kasabanın giriş yerlerini tutmuştur.

16 Mayıs'ta Rum çeteleri Kaza'ya saldırıya başlamışlardır. Fakat, Rum çetelerinin bu saldırıları, Türk birliği tarafından püskürtülmüştür. Ancak bir süre sonra çeteler, daha büyük kuvvetlerle Kaza'ya saldırmaya başlamıştır. Bu saldırılar sonucunda, kısmen Kaza'nın içine girdilerse de, Türk birliği tarafından geri püskürtüldüler. Rum çetelerin saldırıları karşısında, askeri gücün yetersizliğini ve

---

[1] Georgios Nakracas, **Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni**, İstanbul, 2003, s. 90.
[2] Alev Coşkun, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, İstanbul, 1997, s. 140-141.
[3] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 17, Gömlek: 151, Belge No: 151-2.

Rumların Yarımada'daki dehşet verici mezalimini öğrenen Urla Türkleri, Kaza'daki silah deposunu zorla açmış, mevcut silah ve cephaneyi ele geçirerek milli bir kuvvet oluşturmuşlardı. Bu milli kuvvetin, 173. Alay'ın emrine girmesi, Alay'ın gücünü önemli ölçüde artırmıştı.

16 Mayıs 1919'da Urla'da çarpışmalar devam ederken, Kaza'nın 3 km kuzeyinde bulunan Urla İskelesi'ne bir Yunan muhribi yanaşmış, muhripten çıkan silahlı bir müfreze Urla İskele'sine ve Alay'ın İskele'deki silah deposuna el koymuştur.

16/17 Mayıs 1919 gecesi iskeledeki silah deposu Yunanlılar tarafından açılmış, içindeki silahlarla cephane alınıp, bunlarla yerli Rumlar silahlandırılmıştır. Urla İskelesi'nde devam eden olaylar Kaza'yı sarmış bulunan Rum çetelerinin cesaretlerini daha da artırmış ve 17 Mayıs 1919 günü saldırılarına şiddetle devam etmişlerdir.

Türk direnişinin kırılamadığını gören Yunanlılar, daha ciddi tedbirler alma ihtiyacını duymuşlardır. Bu yüzden, Urla İskelesi'ndeki Yunan muhribinden 30 kişilik silahlı bir deniz müfrezesi çıkarak Urla Kaza'sına gelmiş ve Kaza'nın Rum mahallesine yerleşmiştir. Bundan sonra Rum çetelerinin saldırıları daha da artmış; bu saldırılar sonucunda, Türk mahallelerinden birkaç ev yakılmış ve bazı evlerin de eşyası yağma edilmiştir.

Yunan bölüğü, bir süre sonra Türk mahallelerini teker teker ele geçirmeye başlamıştır. Bu sırada, Kaza'nın Hacı İsa Mahallesi, Rum çeteleri tarafından basılarak bazı evler tahrip edilmiş ve yağmalanmıştır.[4]

Milli kuvvetler, 17 Mayıs akşamına kadar devam eden çarpışmalarda duruma hakim olmasına rağmen, Yunanlıların takviye kuvvet çıkarması ile etkisiz kalmış ve dağılmıştır. Takviye kuvvet bulmak amacıyla İzmir Valisi'ni arayan; ancak kimseyi bulamayan Yarbay Kazım Bey, Vali'ye bir telgraf çekmiştir. Ancak, bu telgraf Vali'ye ulaşmadan Yunan komutanın eline geçmiştir. Bu olay üzerineYunanlılar, Urla'ya bir Efzon bölüğü göndermiştir.[5] Yerli Rumlardan kurulu silahlı çetelerin eşlik ettiği Yunan

---

[4] **TİH, Batı cephesi,** C. II, K. 1, Genel Kurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1994, s. 46-47.
[5] A. Coşkun, **a.g.e.,** s. 140-141.

kuvvetleri 56. Tümen'in Urla'da bulunan 173. Alay ile kısa bir çatışmadan sonra 17 Mayıs'ta Urla'yı işgal etmişlerdir.[6]

19 Mayıs 1919 günü Urla'da, subay ve asker aileleri iskeleye getirilerek bir Yunan torpidosuyla İzmir'e sevk edilmişlerdir. İzmir'e getirilen subay ve askerler aynı gün İzmir Kışlası'na kapatılmışlardır. [7]

Bu sırada, Urla'nın Güllübahçe ve Kuruçeşme civarındaki köyler tamamen yakılmış ve tahrip edilmiştir. Bu köylerde yaşayan Türklerin bir kısmı da katledilmiştir. 19 Mayıs 1919 günü 500 kişilik bir Rum çetesi Çeşme taraflarından gelerek Barbaros, Gaziovası ve Zeytunlar köylerini tahrip etmişlerdir. Urla ve civarında bulunan Osmanlı memurları görev yerlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Terk edilen Osmanlı binalarındaki her türlü malzeme ve eşya Rumlar tarafından yağmalanmıştır.[8]

18 Mayıs'a kadar İzmir ve Urla Yarımadası'nda kontrolü sağlayan Yunan kuvvetleri, 19-20 Mayıs günleri Venizelos'un emriyle ileri harekete geçmişlerdir. Venizelos, Yunan Birlikleri Komutanı Zafiriu'ya *"intizamın sağlanması ve mültecilerin dönüp yerleştirilebilmeleri için memleket içine girmesini"* bildirmiştir.[9]

Kazım ve Cevat Paşalar 25 Mayıs 1919 tarihinde Sadarete yazdıkları yazıda: *"Yunan kıtaatının ve uzun müddetten beri İzmir ve havalisinde bir fikr-i mahsûsla teşkil edilen çetelerin İzmir'in işgaliyle beraber bütün Urla şebh-i ceziresinde sakin İslam ahaliye tatbikine başladıkları kıtal vilayetin menatık-ı sairesine dehşet vererek bugün hiçbir taraftan himaye göremeyen halkı ye's ve fütura bi'l-netice Yunanlılara hüsn-i istikbal fikrine kadar sevk etmiştir. Bugünden itibaren bir çare düşünülmez ve ameli bir şey yapılmazsa muvaffakiyetle neticelenen bu düşman programı her tarafa tatbik olunacak ve birden bire bir emr-i vaki ve her taraftan kabul gören siyah bir taksim levhası karşısında yalnız gözyaşlarıyla terk-i hayat eyleyeceğiz"* demektedirler.[10]

---

[6] **Süvari Yüzbaşısı Ahmed,** İzmir, 1993, s. 61.
[7] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 17, Gömlek: 151, Belge No: 151-2.
[8] Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923),** Ankara, 1999, s. 134.
[9] Paris'te ilk verilen kararda, Yunan işgal bölgesinin sınırlandırılması unutulmuştu. Yüksek Şura 18 Mayıs'ta işgali sadece *"İzmir Sancağı ve Ayvalık Kaza'sı"* ile sınırlamış ise de, bu kararın Calthorpe'un eline geçmesi ancak 28 Mayıs'ta olmuş, Yunan birlikleri işgalleri gerçekleştirmek için on günlük bir süre elde etmiştir. İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyeti Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey,** Ankara, 1989, s. 84.
[10] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 18, Gömlek: 1, Belge No: 1-3, 4.

2. BERGAMA KAZASI'NIN İŞGALİ

Balkan Savaşı'ndan sonra Bergama'daki Rumlar tehcir edilmişlerdir. Batı Anadolu'nun Yunanlılar tarafından işgaliyle birlikte, bunların önemli bir kısmı Yunanistan'dan geri dönmeye başlamıştır. İzmir'in işgalinden sonra, Yunanistan'ın da desteğini alan Rumlar, çeteler oluşturarak Kaza'da yaşayan Türklere saldırılarda bulunmaya başlamışlardır.[11]

Bergama Kaymakamı, 29 Mayıs 1919 tarihinde 17. Kolordu Komutan Vekili Miralay Bekir Sami Bey'e gönderdiği telgrafta: "*...Yunanlı ve yerli Rum çetelerine mukabelede bulunmak ve Bergama'nın asayişini temin ve çetelerin taarruzlarından muhafazası için seri'an kuvvet gönderilmesini*" rica etmiştir.[12]

Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine, Bergama'da yaşayan Türkler korku ve telaşa kapılarak Soma'ya doğru göç etmeye başlamışlardır. 17. Kolordu Komutan Vekili Miralay Bekir Sami Bey, yaşanan göç olayına karşı 28 Mayıs 1919 tarihinde Bergama Askere Alma Dairesi Başkanlığı'na yazmış olduğu yazıda: "*...herkes şunu iyice zihnine yerleştirmelidir ki, artık göç edecek bir yerimiz yoktur. Göç kesinlikle olmayacaktır. Bugünkü ortamda en önemli görev, herkesin gücünü kullanarak bu hastalığın önüne geçmeye çalışılmalıdır*" demektedir.[13]

Bu arada Osmanlı makamları, başlayan bu göçü durdurmaya çalışmıştır. Harbiye Nezareti, 26 Mayıs'ta bölgedeki askeri birimlerine, subay ve diğer ailelerin göçünün yasaklanmasını bildiren bir telgraf gönderirken, İzmir ve Menemen'in işgali nedeniyle korku ve heyecan içinde olan Bergama halkının Soma istikametine göç etmesine bölgedeki mülki yetkililerin izin verdiğini belirtmişti. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti, 1 Haziran 1919'da yapılan Meclis-i Vükela toplantısında, *"Rumlara nüfus üstünlüğü sağlayacağı"* gerekçesiyle, mülki makamların göçü önlemesi için gerekli olan önlemlerin alınması konusunda aldığı karar, Dahiliye Nezareti'nce bölgedeki mülki makamlara bildirilmiştir.[14]

---

[11] Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C. 8, İstanbul, 1997, s. 66.
[12] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 18,Gömlek: 24, Belge No: 24-3, 4.
[13] Muhittin Ünal, **Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları**, İstanbul, 2002, s. 50-51.
[14] Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, Ankara, 1997, s. 234.

Yine göçle ilgili olarak 1 Haziran 1919 tarihinde Sadaret'ten Harbiye Nezareti'ne: *"...ol havalide nüfus-ı İslamiyenin kemiyet-i tafsilatıyla Rum anasırının ekseriyet teşkil etmiş gibi netayic-i muzırrayı ve siyaseten muhazir-i azimeyi muceb ve bu suret kuvve-i işgaliyenin mensub olduğu hükümet amaline hadim olarak katiyen gayr-ı kabil bulunduğuna ve hükümet-i milliyenin hicreti men etmesi"* emri bildirilmiştir.[15]

Ayrıca, 26 Haziran 1919 tarihinde, 25. Kolordu Komutanlığı'na, Harbiye Nazırı'nın verdiği emir: *"İzmir ve civarının işgali üzerine Bergama'da hasıl olan galeyan neticesi olarak bu kere hicretleri hükümetçe müsaade edilmiş bi'l-umum ahali-i İslamiyenin, Soma'ya hareket etmeleri ve Bergama'dan tehcir edilmiş Hıristiyan hanelerinde sakin zabitan ailelerinin de hicret ettikleri ve şube zabitanının da heycan-ı vaki karşısında ifa-yı vazife etmelerini gayr-ı mümkün olduğu bildirilmektedir. Hicret mahv u perişanlık ve sefalettir"* şeklindedir.[16]

Bu arada Dahiliye Nazırı Ali Kemal, Bergama Kaymakamlığı'na 10 Haziran 1919 tarihinde gönderdiği emirde: *"...Hükümet-i Osmaniye Yunanistan'la hal-i harpte olmadığı ve mütareke ahkamına göre Düvel-i İtilafiye tarafından bütün teşkilat ve teçhizat tahdit edildiği için bu yolda vukua gelen tecavüzlere karşı tabiatıyla lazım gelenler nezdinde şiddetle protesto etmekten başka bir çareye tevessül edemez. Şayet Yunan kuvve-i işgaliyesi tarafından böyle bir tarz vukua gelirse tarafınızdan hükümet namına şiddetle protesto ediniz; fakat fiilen mukavemet, Sulh Konferansı'nda serdeyleyeceğimiz hukukî efkar ve iddiaları sektedar etmek demektir. işte bu talimata göre hareket ediniz"* demek suretiyle Yunan işgaline karşı herhangi bir silahlı direnişin yapılmamasını istemiştir.[17]

Yunan kuvvetleri, Bergama'yı işgal etmek amacıyla, 9 Haziran 1919'da Menemen'den hareket etmiştir.[18] Yunan askerleri Bergama'ya gelir gelmez Kaza'nın ileri gelenlerini toplayarak kimsenin mal, can ve ırzına dokunulmayacağını; herkesin sükunetle işine devam etmesi gerektiğini söylediler.[19] Bunun üzerine Bergama, 12

---

[15] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 97, Gömlek: 34, Belge No: 34-1.
[16] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 358,Gömlek: 85, Belge No: 85-1.
[17] **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları,** Ankara, 1993, s. 80.
[18] **Süvari Yüzbaşı Ahmed,** s. 38.
[19] Kadir Mısıroğlu, **Yunan Mezalimi,** İstanbul, 1974, s. 192 ; BAO, DH. KMS, **Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 13 / 21.**

Haziran 1919'da Yunanlılar tarafından, Türklerin herhangi bir mukavemeti ile karşılaşmadan işgal edilmiştir.[20] 14. Kolordu Komutanı Mirliva Yusuf İzzet, 12 Haziran 1919 tarihinde, Bergama'nın işgalini, Harbiye Nezareti'ne: *"800 mevcutlu bir piyade taburu, 30 kadar süvari ve 4 makineli tüfek ve iki dağ topundan oluşan bir Yunan kuvvetinin Bergama'ya girdiği"* şeklinde bildirmiştir.[21]

Bergama'yı işgal eden Yunan kuvvetinin çoğunu yerli Rum gençleri oluşturmuştur. Bunlar, Yunan Ordusu tarafından, silahlandırılmış ve teçhiz edilmiştir.[22] Bergama'da idareyi ele alan Yunan komutanı, ilk günden itibaren Türk halkına baskı uygulamaya başlamıştır. Öncelikle, kendisine göre bir para kuru tespit etmiş ve bunu zorla uygulatmıştır. Yunan komutanı, Kaza'nın ileri gelenlerini toplayarak Kınık havalisinde Türk kuvvetlerinin bulunduğunu, bunların herhangi bir hareketi karşısında Bergama'yı içindeki halkla birlikte yakacağını belirtmiştir.

İşgalden sonra Bergama'nın Türk halkına, Yunanlılar ve yerli Rumlar tarafından mezalim uygulanmaya başlanılmış, malları da gasp edilmiştir. Yunan işgal komutanı, beraberindeki dört Rumla birlikte Ayazmend'e ve Dikili sahillerine giderek, yetmiş kadar Rum çetecisi ile birlikte, bulabildiği bütün hayvan sürülerini korsan kayıklarıyla Midilli'ye götürmüştür.[23] Bu hadiseler üzerine Bergama Türk halkı, 15 Haziran'da İstanbul ve İzmir'de bulunan İtilaf Kuvvetleri Temsilcilerine telgraflarla şikayette bulunmuşlarsa da hiçbir sonuç elde edememişlerdir.[24]

Bergama'da bu olaylar meydana gelirken, Ayvalık mıntıkasından gönderilen Binbaşı Kemal Bey komutasında bir müfreze, Balıkesir, Soma, ve Kırkağaç'tan oluşturulan milli müfrezeler, Akhisar'dan Parti Pehlivan ile Hafız Hüseyin Bey'in emirlerinde toplanan milli kuvvetler, Kuva-yı Milliye adı altında, 14 Haziran'da Bergama'yı Yunanlılardan geri almak için taarruzda bulundular.[25]

Bu taarruz sırasında, Kuva-yı Milliye ile Bergama'da bulunan ve Yunan Ordusu

---

[20] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 434, Gömlek: 66, Belge No: 66-1.

[21] Talat Yalazan, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-13 Eylül 1921),** C. I, Ankara, 1994, s. 62.

[22] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab,** Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1335, s. 23.

[23] Mehmet Hocaoğlu, **Belgelerle Yunan Barbarlığı,** İstanbul, 1985, s. 184.

[24] K. Mısıroğlu, **a.g.e.,** s. 193.

[25] Kazım Özalp, **Milli Mücadele (1919-1922),** C. I, Ankara, 1998, s. 25.

bünyesinde teşkilatlandırılan Rum çeteleri arasında 7-8 saat süren bir çatışma yaşanmıştır.[26] Bergama'ya yapılan taarruz sonucunda Bergama, 15 Haziran 1919'da, Kuva-yı Milliye tarafından kurtarılmıştır.[27]

Bu gelişme ile ilgili olarak 14. Kolordu Komutanı Mirliva Yusuf İzzet Paşa, 17. Kolordu Komutan Vekili Miralay Bekir Sami Bey'e: *"Bergama'da bulunan Yunan taburu, 14/15 Haziran 1919 gecesi ve ertesi gün, millî kuvvetlerimiz tarafından tamamıyla yok edilmiş makineli tüfekler zapt olunmuştur"* bilgisini vermiştir.[28]

Yunan kuvvetleri ve Rum çeteleri, yapılan çarpışmalardan sonra Kaza'da Türklere ait bütün dükkanlarını yağma etmişler,[29] daha sonra da Soma bölgesine çekilmişlerdir.[30] Bunlar çekildikleri sırada, önlerine çıkan Türk köylerini tahrip etmiş, iki binden fazla Türkü öldürmüşlerdir.[31]

Yunanlılar, 19 Haziran 1919'da Midilli'den Dikili'ye dört bin kişilik yeni bir kuvvet çıkararak üç koldan Bergama'ya taarruzda bulundular.[32] Bergama'ya taarruz eden Yunan kuvvetlerine, 188. Alay'dan topladığı subaylar, askerler ve milli müfrezeler ile 61. Tümen Komutanı Albay Kazım Bey karşı koymaya çalıştı. Az sayıda süvari, 500 nizamiye ve milli askerden meydana gelen Türk kuvvetleri, Albay Kazım Bey komutasında olmak üzere sabahtan akşam vaktine kadar Bergama'yı savunmuşlardır. Bu sırada Bergama halkı hayvan ve eşyalarıyla birlikte Soma istikametine doğru sevk edilmiştir. Bergama'daki çarpışmaya Kınık'tan gelen 60 kişilik müfrezesiyle Sertabip Fikri Bey de katılmıştır.[33] Ancak, Yunan kuvvetlerinin üstünlüğü karşısında Türk kuvvetleri Bergama'da fazla kalamamış, 19 Haziran 1919'da Kaza'yı boşaltarak Yenice-Soma istikametine çekilmişlerdir. Yunan kuvvetleri 20 Haziran 1919 günü, Bergama'yı bir kez daha işgal etmiştir.[34]

---

[26] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 24.
[27] **Süvari Yüzbaşı Ahmed,** s. 42.
[28] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 97, Gömlek: 44, Belge No: 44-1, 2 ; Ali Fuad Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları,** İstanbul, 2000, s. 164.
[29] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 190, Gömlek: 152, Belge No: 152-1.
[30] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 344, Gömlek: 180, Belge No: 180-1.
[31] G. Nakracas, **a.g.e.,** s. 92-93.
[32] K. Mısıroğlu, **a.g.e.,** s. 193.
[33] Zekeriya Özdemir, **Millî Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri,** Ankara, 2001, s. 185-186.
[34] Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün,** İstanbul, 1998, s. 312.

Yunanlılar Bergama'yı ikinci kez işgal ettikten sonra vahşet ve zulümlerini daha da arttırmıştır.[35] Yunanlıların bu faaliyetlerine, bölgede yaşayan Ermeniler ve Rumlar da katılmıştır.[36] Yunan kuvvetleri ve yerli işbirlikçileri kapalı bulunan bütün evlerin kapılarını kırıp eşyaları yağma etmişlerdir.[37] 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, 21 Haziran 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporunda, "*bu yağmanın yerli Rum ahaliden bazı kimseler tarafından yapıldığını*" belirtmiştir. [38]

Bergama'nın son işgali sırasında da Yunanlılar, bazı köyleri, tarlaları ve çiftlikleri yakmışlardır. Bergama'da Yunanlılar dokuz köyü tamamen yağma ve tahrip etmişlerdir. Yunanlılar yüz bin kadar küçük ve büyük baş hayvanı gasp ederek Midilli Adası'na göndermişlerdir.[39]

Bergama'dan Soma'ya göç etmek zorunda kalan Türklerin durumu da önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Soma Belediye Başkanı Osman Nuri'nin Dahiliye Nezareti'ne yazdığı 20 Haziran 1919 tarihli telgrafta yaşanan göçle ilgili olarak: "*Soma ve Bergama halkının bu zulümden kurtarılıp hicret etmelerinin önlenmesi için gerekli tedabirin acilen alınması*" gerektiğini bildirtmiştir.[40] Yunanlıların ve Rumların zulmünden dolayı kaçarak Soma'ya sığınan Türklerin sayısı 70.000'i bulmuştur.[41]

3. MENEMEN KAZASI'NIN İŞGALİ

Bergama'nın işgal edildiğini haber alan Menemen halkı, sıranın Menemen'e geleceğini hissetmiş ve telaşlanmaya başlamışlardır. Bu durum üzerine Kaza Kaymakamı Kemal Bey, Kaza halkından ileri gelenleri toplayarak: "*İşgalin Düvel-i İtilafiye kararıyla ve temin-i asayiş maksadıyla yapıldığı, askeri ve muvakkat bir mahiyete ha'iz olacağını, eser-i telaş ve heyecan gösterilmesini*" tavsiye etmiştir. Bu

---

35 T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 67.
36 T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 63-65. Ayrıca Yunanlıların Bergama'da yaptıkları katliamlar için bkz. **Yunan Kuvve-i İşgâliyesi ve Yerli Rum Ahâli Tarafından İkâ Edilen Cerâim ve Cinâyâtın Tahkik İdilebilen Bazı Aksâmı**, Yy.y., 1335, s. 34-43.
37 İbrahim Meral, **Mütareke'den Cumhuriyet'e (30 ekim 1918-29 Ekim 1923) Azınlıkların Sosyal, Ekonomik, Demografik Yapısı ve Dış Ülkelerle olan İlişkileri**, (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998, s. 268.
38 M. Turan, **a.g.e.**, s. 117.
39 M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 208 ; **Yunan Kuvve-i İşgâliyesi ve Yerli Rum Ahâli Tarafından İkâ Edilen Cerâim ve Cinâyâtın Tahkik İdilebilen Bazı Aksâmı**, s. 43
40 BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-2, Vesika: 52.
41 J. McCarthy, **a.g.e.**, s. 310

teminattan sonra rahatlayan Türk halkı, Yunan kuvvetlerinin Kaza'ya girişlerine herhangi bir tepki göstermemiştir. Hatta, evlerinde silahları olanlar, silahlarını işgal kuvvetleri komutanına teslim etmiştir.[42] Ancak, Yunan makamları Türklerden teslim aldıkları bu silahları yerli Rumlara dağıtmıştır.[43]

14 Haziran 1919'da Kuva-yı Milliye tarafından Bergama'ya yapılan baskında, Yunan kuvvetlerinin ve Rum çetelerinin bir kısmı imha edilmiş, bir kısmı da Menemen ve Dikili istikametine kaçmıştır.[44] 17 Haziran'da Bergama baskınından kaçıp kurtulmayı başaran Yunan askerleri,[45] yerli Rumları da yanlarına alarak Menemen'i işgal etmişlerdir.[46] Menemen'deki yerli Rumlar ise ellerinde gayet büyük Yunan bayrakları ile Yunan kuvvetlerini Kaza'nın girişinde karşılamışlardır.[47]

Yunan işgali ile birlikte, daha önce Rumlar tarafından yapılan plan uygulanmaya başlanmıştır. Bu plana göre, 15-16 Haziran gecesi Rumlara ait ev ve mağazalara, Rum izcileri marifetiyle haç işareti konulmuştur. Ayrıca Kaza'da yaşayan Rumlara, askeri elbise ve silah dağıtılmıştır. Kaza'nın hakim noktalarına makineli tüfekler yerleştirilmiştir.[48]

Yunan işgali başladıktan sonra, bir Yunan birliği, kaymakamlık binasını ele geçirmiştir.[49] Bu sırada Menemen Kaymakamı Kemal Bey ve kaymakamlıkta görevli altı jandarma eri öldürülmüştür.[50] Aynı anda, Yunan askerleri Osmanlı Devleti'ne ait depoları basarak silah ve cephaneyi ele geçirmiştir.[51] Bunun yanı sıra Menemen'in yerli Rumları da dahil olmak üzere Yunanlılar Türklere ait evlere ve dükkanlara saldırarak, önlerine çıkan Türkleri kadın, çocuk ayrımı yapmayarak katletmeye başlamıştır.[52] Bu katliam sırasında Yunanlılar, Menemen'de Türk halkından 200 kişiyi öldürmüş, 200 kişiyi de yaralamışlardır.

---

[42] BAO, DH. KMS, **Dosya: 52-4, Vesika:1, Ek: 13 / 14.**
[43] Georgios Nakracas, **Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni**, İstanbul, 2003, s. 96.
[44] M. Turan, **a.g.e.**, s. 131.
[45] K. Özalp, **a.g.e.**, s. 25 ; **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 136.
[46] T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 66.
[47] **Süvari Yüzbaşı Ahmed**, s. 25.
[48] BAO, DH. KMS, **Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 13 /15.**
[49] Georgios Nakracas, **Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni**, İstanbul, 2003, s. 95.
[50] K. Özalp, **a.g.e.**, s. 25 ; Bezmi Nusret Kaygusuz, **Bir Roman Gibi**, İzmir, 1955 s. 170.
[51] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 17, Gömlek: 151, Belge No: 151-2.
[52] **Süvari Yüzbaşı Ahmed**, s. 44-45. Yunanlıların Menemen'de yaptıkları katliamlar için bkz. M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 205.

Menemen'de Yunanlılar tarafından yapılan bu katliam ile ilgili haberler hızla halk arasında yayılmış, Yunan işgallerine tepkinin artmasına sebep olmuştur. Menemen Kaymakamı ile memurların yerli Rumlar tarafından paramparça edilerek öldürüldükleri haberinin çıkması üzerine İzmir Valisi İzzet Bey, Yunan İşgal Komutanlığı'na baş vurarak, bu haberlerin yalanlanması için resmi tebliğ yayımlanmasını istemiştir. Yunan İşgal Komutanlığı ise Menemen Kaymakamı'nın öldürüldüğünü doğrulamış ve bu konuda resmi bir açıklama yapılmasına taraftar olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine İzmir Valisi, Menemen katliamının yarattığı panik havasını yatıştırmak amacıyla, *"yalan haberler yayanların şiddetle cezalandırılacağını"* bildiren bir beyanname yayımlamıştır. Bu beyannamede, Menemen Kaymakamı'nın ve memurların Rumlar tarafından şehit edilmiş olduklarına dair resmi makamlara hiçbir bilgi gelmediğini ileri sürmüş, bu haberleri yalan haber olarak kabul etmek gerektiğini söylemiştir. [53]

18/19 Haziran 1919'da 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, Menemen'de yaşanan olaylarla ilgili olarak, Harbiye Nezareti'ne yazdığı şifreli telgrafta: "*Menemen'de bugün 18.6.1919 öğleden beri ahali-i İslamiye aleyhinde bir katliam yapıldığı ve me'mûrin-i mahalliyenin hemen kamilen katl edilmiş olduğu ve bu katliamın Bergama'dan ve Reşadiye'den ric'at eden askerler tarafından yapıldığı İzmir'den gelen şimendifer yolcularından ve diğer menabi'iden istihbar kılınmıştır"* bilgisini vermiştir.[54]

Kula'dan, Akhisar'da bulunan 14. Kolordu Komutanlığı'na, 18.6.1919 tarihinde 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami imzasıyla gönderilen şifreli telgrafta bu konuyla ilgili olarak verilen bilgi: *"...Bergama'dan çekilen Yunan kuvvetleri ve yerli Rumlar Menemen'i işgalden sonra katliam ve yağmaya başladılar. Bergama'nın intikamı alınıyormuş..."* şeklindedir.[55]

Menemen'de yaşanan olaylarla ilgili olarak, Akhisar Belediye Başkanı ve Kaza'nın ileri gelenleri tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 19 Haziran 1919 tarihli telgrafname: *"Dün akşamdan bugüne kadar Menemen'deki Yunan askerinin me'mûrîn-i hükûmetle ahalî-i İslamiyyeyi katli'am eyledikleri ve katli'amın hala devam etmekde bulunduğu na-kabil-i ta'rîf bir heyecan ve te'essürle haber almakdayız. Esasen*

---

[53] M. Turan, a.g.e., s. 129 ; T. Yalazan, a.g.e., C. I, s. 67.
[54] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 97, Gömlek: 44, Belge No: 44-1, 2.
[55] M. Ünal, a.g.e., s. 123-124.

vatanımıza kava'id-i adl ve insaniyetle milliyet esaslarının hilafına olarak ayak atar atmaz İzmir sokaklarında îka eylediği cinayeti pek vicdansız bir tarzda tekrar eylemesi, işgal ordusunun mahiyetini göstermektedir. Türk milleti ve İslamiyet, vatanını ve hayat ve namûsunu bu elîm tecavüzatdan temizlemek için kıyam etmiş. Düvel-i Müttefika namına İzmir şehrine münhasır olan işgal-i askeriyye sivil me'mûrîn ile silahsız ahalî ve kadın ve çocukların ifna-yı hayatını mü'eddî tecavüzat-ı hun-haraneyi ne vakte kadar devam etdireceği milletimizi cidden düşündürmektedir. Hükûmetimizden hukûk-ı milliye, vataniyyeyi kurtaracak vazıh bir hatt-ı hareketin ta'yîni ve fi'ilen ibrazını kat'iyen taleb ederiz" şeklinde olup, Yunan işgal kuvvetlerinden duydukları endişeyi dile getirmişlerdir.[56]

Menemen Belediye Reisi Süleyman Efendi, 10 Haziran 1919'da, Vali İzzet Bey refakatinde, İngiliz ve İtalyan görevlilerinin de bulunduğu bir heyet ile Menemen'de yaptıkları tahkikat sırasında, bu heyete verdiği ifadede: *"Yerli Rumlar vasıtasıyla tedarik edilmiş olan 20 kadar araba ile öldürülenlerin cesetlerini şehir dışına taşıdıklarını, Fransız subaylarıyla müşahede ettiklerini, iki gün mütemadiyen defin işiyle uğraştıklarını"* söylemiştir. Bunun üzerine iki Fransız subayı, Menemen Belediye Başkanı Süleyman Efendi ile Müftü Efendi'yi çağırtarak: *"Biz buradayız, korkmayınız, ahaliye söyleyiniz dışarı çıksınlar, dükkanları açsınlar"* demiştir. Eşraftan Hacı Mehmet Efendi, bunun üzerine Fransız subayına: *"Siz bize dükkanlarınızı açınız diyorsunuz; halbuki yağmaya el'an devam ediliyor; Şimdi dükkanımı yağmalıyorlar"* demesi üzerine, Fransız subayı, olay yerine gitmiş, olayı yapanların Yunanlılar ve yerli Rumlar olduklarını bizzat görmüş ve müdahale etmiştir.[57]

Yunanlılar, Menemen'i işgal ettikleri sırada 1371 Türkü katletmişlerdir.[58] Menemen'de icra edilen bu mezalim, Menemen halkının göç etmesine sebep olduğu

---

[56] BOA. **DH. KMS,** Dosya: 52-2, Vesika: 49.

[57] M. Turan, **a.g.e.**, s .130- 131.

[58] M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 196. Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün adlı kitabında Menemen katliamı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: *"Menemende Türkler, kentin direnmeksizin Yunanlılara teslim olmasından sonra silâhsızlandırılmış ve Yunanlılar hemen birçok Osmanlı memurunu tutuklamışlardı. Bundan sonra Rumlar silâhlandırıldılar ve bunu bir kıyımdan geçirme izledi. O kıyımdan geçirmenin daha önce tasarlanıp hazırlanmış bulunduğu, kentteki tüm Rum evlerinin beyaz haç çizimleriyle işaretlenmiş olmasından bellidir. İngiliz denetleme görevlisi subaylar Menemen'de tam cinayetler başlamışken, önceden haber vermiş olmaksızın, geldiler. Hükümet Konağı'nda, kaymakamın ve Türk jandarmalarının cesetlerini gördüler; sokaklarda Türklerin öldürülmesine tanık oldular. Gördüklerine bakarak gözlemciler Menemen olaylarını, hiç duraksamasız bir çatışma değil bir kıyımdan geçirme olarak nitelediler. Kentte öldürülen Türkler, 300 ile 400 arasında, kırsal alanda öldürülenler l.300'e ulaşmıştır."* Bkz. J. McCarthy, **a.g.e.**, s. 304.

gibi çevre kazalar ve köyler halkının da göç etmesine sebep olmuştur. 14. Kolordu Komutanlığı'nın 20/21 Haziran 1919 tarihli şifresinde, Bergama ve Soma halkının da Menemen katliamından dolayı göç etmekte olduğu belirtilmektedir.[59]

4. AYVALIK KAZASI'NIN İŞGALİ

Mütareke döneminde Ayvalık nüfusunun önemli bir kısmı Rumlardan oluşuyordu.[60] İzmir'in işgalinden sonra, Batı Anadolu'da bulunan diğer kazalarda olduğu gibi, Ayvalık'taki Rumların Megali İdea'yı gerçekleştirmeye yönelik beklentileri artmıştı.[61]

Ayvalık'taki Rumların faaliyetlerinin artması ile ilgili olarak, 17 Mayıs 1919 tarihinde Dahiliye Nezareti'nden Bahriye Nezareti'ne yazılan yazıda: *"Rumların tahrikatına İslamların mukabele etmemesi ve bu sebeble bir vak'a hudusuna meydan verilmemesi esbabına suret-i hakimiyede te'min elzemdir. Ayvalık sevahilinde mütamadiyen keşt ü güzar etmek üzere ser'i bir gambotun teharriki Bahriye Nezareti'ne yazılmışdır"* denilmektedir.[62]

Ayvalık'a, Mütareke'den sonra bir Yunan Kızılhaç gemisi gelmiştir. Bu Yunan Kızılhaç gemisi halkın sağlığı ile ilgiliymiş gibi görünerek, Kaza Rumlarını teşkilatlandırıp Türklere karşı tahrik etmiştir.[63] Ayvalık'taki Yunan Kızılhaçı'nın faaliyetleri ile ilgili olarak, Balıkesir Jandarma Alay Komutanı Hurşit Bey'den, 18 Mayıs 1919 tarihinde Umum Jandarma Komutanı Albay Kemal Bey'e gelen şifre telgraf suretinde şöyle denilmektedir: *"Midilli Adası'nda nakliye vapurlarının*

---

[59] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 22.

[60] Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, C. I, Ankara, 1993, s. 285.

[61] İ. Tekeli, S. İlkin, **a.g.e.**, s. 98.

[62] BAO, DH. EUM. AYŞ, **Dosya: 8, Vesika: 103.** Bahriye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 19 Mayıs 1919'da yazılan cevapta ise: *"İzmir ve civarı sevahil için Kemal Reis ğanbotu ihsar edilmiş ise de hareketine İngiliz mümesil-i siyasisi tarafından muvaffakat olunmamışdır. İşbu ganbot sevk olunsa bile muktezi kömür vesa'ire malzemesini alacak bir mevki olmadığı gibi civarında müdhar kömür yoktur."* denilmektedir. Bkz. BAO, DH. EUM. AYŞ, **Dosya: 8 Vesika: 103.**

[63] Hamdi Gürler, **Kurtuluş Savaşında Bekir Sami -Günsav- (Mayıs-Haziran 1919)**, Ankara, 1994, s. 67. İngilizlerin kanadı altında Kızılhaç personeli kıyafetine bürünmüş Yunan askerleri, ayrıca Ayvalık Rumlarına verilmek üzere kıyafetler de getirmişlerdi. Bundan gaye şehirdeki Türkleri terke zorlayıp onların yerlerine Rumları yerleştirmekti. Bu görev Amiral Calthorpe'un adamı ve İngiliz Temsilcisi Yarbay Hadkinson'a verilmişti. Bkz. Mücteba İlgürel, **Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, İstanbul, 1999, s. 30.

hazırlanmış, Yunan Kızılhaç Heyeti bunları desteklemiş, yerli Rumların vaziyetlerinde büyük sabırsızlık ortaya çıkmıştır. Yunan Kızılhaçı yerli teşkilatını tamamlayıp gizlice silahlar dağıtmıştır" şeklindedir.[64]

Yunan Kızılhaçı'ndan destek alan bazı Rumlar, 18 Mayıs'ta Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey'e, Kaymakamlık'tan ayrılacağı sırada saldırıp, adi suçlardan dolayı tutuklu bulunan Rumların tahliyesini istemişlerdir. Kaymakam'da jandarma ve gardiyanlara tutuklu Rumların tahliyesi emrini vermiştir.[65] Bununla da yetinmeyen Rumlar, aynı gün Ayvalık'ta bazı Türklerin evlerine girmiş ve yağmalamışlardır.[66] Bunun üzerine Kaymakam harekete geçerek, evlere giren ve yağma yapan Rumları tutuklamış ve ilgili resmi makamlara da bu durum bildirilmiştir.[67]

Bu olaydan bir gün sonra, 19 Mayıs 1919'da Ayvalık Limanı'na bir Yunan gemisi gelmiş ve gemi kaptanı, Kaymakam'a tebligatta bulunarak, *"kendisinin Amiral Calthorpe tarafından memuren gönderildiğini ve mevkuf faillerin İzmir'de müteşekkil Yunan Divan-ı Harbine sevkleri zımnında almak istediğini"* bildirmiştir. Kaymakam bu talebi reddetmiş, suçluların Osmanlı kanunlarına göre yargılanacaklarını bildirmiştir. Bunun üzerine, Yunan gemisi Ayvalık'tan ayrılmış, mahalli güçler duruma hakim olmuştur. Yerli Rumların çılgınlıkları durmuş, suçlular da Balıkesir'e sevk edilmiştir.[68]

Ayvalık Kazası, 19 Mayıs'ta Paris'teki Yüksek Konsey tarafından İzmir'le birlikte Yunan işgal bölgesi olarak tanınmıştır.[69] Ancak Venizelos, Ayvalık'la ilgili olarak 21 Mayıs 1919'da İzmir'deki fevkalade komiserine: *"Repolisten aldığım telgrafta Ayvalık'taki ırkdaşlarımızın Türk ahaliye karşı ayaklanmış olduklarını, Ayvalık'ta bulunan Türklerin, bizimkiler (Rumlar) tarafından vaki olacak tecavüzlerden korunması için, Ayvalık'a bir bölük asker ile yirmi kişilik jandarma takımı gönderilmesini Miralay Zafiriyu'ya söyleyiniz"* emrini vermiştir. Böylece Venizelos Ayvalık'ta Rumlarca çıkartılan olayları, Ayvalık'ın işgali için gerekçe saymıştır. Ayrıca aynı emirde: *"Ayvalık'taki Türklerin sonradan gelme ve yerli ahaliden*

---

[64] Zekeriya Türkmen, **Belgelerle Yunan Mezalimi**, Ankara, 2000, s. 77.
[65] **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları**, s. 26.
[66] A. Hilmi Ergeneli, Adnan Ergeneli, "1919'da Ayvalık Savunması ile İlgili Anılar", **Belleten**, C. XLVIII, S. 189-190, (Ocak-Nisan 1984)'dan ayrı basım, Ankara, 1985, s. 178.
[67] A. H. Ergeneli, A. Ergeneli, **a.g.m.**, s. 186-187.
[68] M. İlgürel, **a.g.e.**, s. 31.
[69] M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara, 1988, s. 92.

sayılmayacaklarını ben de biliyorum. Fakat bunların tehciri benim tarafımdan halledilecek bir meseledir. Yerlilerin taarruzlarına meydan verilmemesi lazımdır. Cebir yoluyla çıkarılmalarını tasvip edemem" diyerek Ayvalık'ın işgaline zemin hazırladığı gibi, işgale gelebilecek tepkilere karşı da barışçı bir tavır takınmıştır.[70]

Ayvalık'ta 56. Tümen'in 172. Piyade Alayı bulunmaktaydı. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey, Ayvalık'ta meydana gelen olaylarla ilgili olarak, 24 Mayıs'ta 17. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'e bir rapor verdi. Bu raporda özetle, *"Mütareke'den beri Ayvalık'ta bulunan Yunan Kızılhaç Heyeti'nin fırsat kollamakta olduğunu; mıntıkanın genişliği dolayısıyla alayın takviyesi"* talep ediliyordu. Bu talep karşısında Bekir Sami Bey: *"... takviyeniz bu zaman için mümkün değildir. Bunun için, mahallî tedbirlere baş vurunuz"* tavsiyesinde bulunmuştur. Bekir Sami Bey, mahalli tedbirlerle milli kuvvetler oluşturulmasını kastetmiştir.[71]

Bunun üzerine Ali Bey, milli kuvvet oluşturmak için derhal faaliyete geçmiştir. Kozan Bucağı ile Altınova, Araplar, Murateli, Gömeç, Burhaniye ve civar köyler halkından 300 kişilik bir milli kuvvet oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kuvvetin başına da Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey geçmiştir.[72]

İzmir'den sonra bölgede yayılmayı öngören Yunanlılar, Ayvalık Körfezi'ne göz dikmiştir.[73] Bu amaçla, Yunan işgal kuvvetleri komutanı Albay Zafiriu; 8. Girit Alayı'na bağlı, Binbaşı Vlasos komutasında iki piyade bölüğünü ve bir jandarma takımını Epiru Torpido'su ile Ayvalık'a işgal için göndermiştir.[74]

26 Mayıs sabahı Epiru Torpidosu Ayvalık Limanı'na demirlemiştir.[75] Öğleden sonra da bir İngiliz muhribi, bunun arkasından Yunan birliklerini taşıyan bir vapurla bir Yunan muhribi daha limana girmiştir. Daha geride de yüklü bir Yunan vapuru, Dalyan Boğazı dışında Gömeç karşısında demir atmıştır.[76]

Yunan askerlerinin gelişi üzerine Ayvalık Rumlarında büyük bir sevinç

---

[70] Adnan Sofuoğlu, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara, 1994, s. 90.
[71] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 75.
[72] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 91.
[73] A. Coşkun, **a.g.e.**, s. 103.
[74] Bayram Bayraktar, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi**, Ankara, 1998, s. 118.
[75] Mediha Akarslan, **Türk Milli Mücadelesi'nin Balıkesir Cephesi**, Ankara, 1998, s. 74.
[76] **TİH, Batı Cephesi** , C. II, K. I, s. 75.

yaşanmaya başlanmıştır. Kaza Rumları evlerine Yunan bayrakları çekmişlerdir. Kadın erkek, çoluk çocuk Yunan bayrakları ile sahile toplanmışlardır.[77] Ayvalık Rumları bu gösterilerle Ayvalık'taki Türk kuvvetlerini kaçırmak ve işgali emrivaki yapmak istemişlerdir.[78]

Bu gelişmeler ile ilgili olarak Karesi Mutasarrıf Hilmi Bey, Dahiliye Nezareti'ne bir rapor göndermiştir. Bu rapora cevap olarak Dahiliye Nazırı Ali Kemal, 27 Mayıs 1919'da, Karesi Mutasarrıflığı'na: "*Merkezden bir emr-i sarih ve İngilizlerden Konferansın mukarreratına dair tebliğ-i kafi olmadıkça asla Yunanlılar tarafından asker ihracına ve işgale müsaade edilmemesi ve iktiza ederse her türlü kuvvetlerle mukavemet olunması lazımdır. Gerek Ayvalık Kaymakamlığına ve gerek diğer sevahile bu hususun tebliği*" emrini vermiştir. Bu telgraf, Mutasarrıf Hilmi Bey tarafından derhal Edremit, Ayvalık, Burhaniye, Erdek ve Bandırma kaymakamlıklarına bildirilmiştir.[79]

Ayvalık Kaza Merkezi, Rumların fazlalığından dolayı, Kaza'nın sahilinde savunma tertibatı almaya imkan bulunamamıştır. Bu yüzden Alay, Kaza'nın doğusundaki sırtlarda savunma hattı oluşturulmuştur.[80]

Bu arada Ayvalığ'ın işgal edileceğini İngiliz Askeri Temsilcisi Hatkinson tarafından Kaymakamlığa ve Mevki Kumandanlığına, "*Osmanlı memurlarının Kaza'da kalmaları fakat askerlerin tamamen Kaza'yı tahliye etmesi*" şeklinde tebliğ edilmiştir.[81]

Kaymakam Osman Nuri Bey, bu tebligata uymayacağı cevabını verdikten sonra, Hükümeti'nin düşüncesini sormuştur. Osmanlı Hükümeti, 27 Mayıs'ta henüz Paris'te kararlaştırılan işgal bölgesinin sınırlarını bilmiyordu. Sadrazam Damat Ferit, Meclisi Vükela'yı toplamadan Dahiliye Nezareti kanalıyla Balıkesir Mutasarrıflığı'na, Ayvalık Kaymakamı'na ve diğer ilgili kaymakamlara Yunan askerinin karaya çıkmasına "*her türlü kuvvetlerle mukavemet*" olunmasını bildirmiştir.[82]

---

[77] **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları**, s. 43.
[78] A. H. Ergeneli, A. Ergeneli, **a.g.m.**, s. 182.
[79] Dahiliye Nazırı Ali Kemal, daha sonraki telgraflarında Yunan işgaline karşı çıkılmamasını isteyecek olmakla birlikte; yukarıdaki telgraf o zor zamanlarda, mücadele ve direnişin meşru hükümet tarafından onaylandığını göstermesi bakımından önemlidir. Z. Özdemir, **a.g.e.**, s. 121.
[80] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, Ankara, 1994, s. 77.
[81] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 18, Gömlek: 24, Belge No: 24-3, 4 ; A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 93 ; İlhan Selçuk, **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**, 2. Kitap, İstanbul, 1994, s. 52-53.
[82] İ. Tekeli, S. İlkin, **a.g.e.**, s. 99 ; Ali Fuad Türkgeldi, **Görüp İşittiklerim**, Ankara, 1987, s. 217.

Ancak bu emirden, ne Harbiye Nezareti'nin, ne de bu bölgeden sorumlu olan 14. Kolordu Komutanlığı'nın haberi olmamıştır. Fakat 14. Kolordu'ya bağlı bulunan 61. Tümen Komutanı Albay Kazım Bey, bu emri Balıkesir Mutasarrıfından öğrenir öğrenmez Kolordu'ya bildirmiştir. 14. Kolordu bu bilgiyi aldıktan sonra, Harbiye Nezareti'nden bu konuda yapılacak işlemin ne olacağını sormuş; fakat bu yazının cevabını beklemeden 61. Tümen'e, *"Ayvalık'a çıkacak Yunan kuvvetine karşı bölgede nizamiye kıtalarının ateşle mukabele etmesinin"* devletin yüksek menfaatlerine aykırı düştüğünü bildirmiş, 172. Alay'a da gerekli emirlerin verilmesini istemiştir. Bu sırada 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey; bu emri çok geç almış, Ayvalığı savunmaya kararlı olduğundan dolayı da Balıkesir Mutasarrıflığı'ndan yapılan tebligatı dikkate almıştır.[83]

Ayvalık Limanı'na giren İngiliz Savaş Gemisi Komutanı ve İngiltere'nin Ayvalık İngiliz Askeri Temsilcisi Hatkinson, Kaymakam Osman Nuri ile görüştükten sonra 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey'i görüşmek üzere gemiye davet etmiştir. Durumu şüpheli gören Yarbay Ali Bey, yerine Binbaşı Tevfik Bey ile Mülazım Mustafa Efendi'yi göndermiştir. Yapılan görüşmelerden sonra Yarbay Ali Bey, İngiliz Savaş Gemisi Komutanı'na kesin bir dille Yunan işgali halinde silahlı mukabelede bulunacağını ifade etmiştir. Bunun üzerine, Yunan gemileri Ayvalık Limanı'nı terk etmiştir.[84]

Bu gelişme üzerine Yunanlılar, İzmir'e, İngiliz Komutan'ın çıkartmaya izin vermediğini bildirdiler. Bir süre sonra, Yunanlılar İzmir'deki İngiliz Temsilcisi'nden işgal için gerekli izni aldılar. 27 Mayıs 1919 akşamı, Yunan birlikleri yeniden Ayvalık Limanı'na geldiler. Yarbay Ali Bey'in direneceğinin anlaşılması üzerine Yunan çıkarma birlikleri 8. Girit Alayı'ndan iki piyade, bir makineli tüfek bölüğü ve 11. Dağ Topçu grubundan bir top takımı ile takviye edilmiştir.

28 Mayıs 1919 sabahı İngiliz torpido komutanı, Amiral Calthorpe'den *"İzmir'e dön!"* emrini almış ve Ayvalık Limanı'nı terk etmiştir. Böylece Yunan birlikleri çıkarma yapmak için serbest kalmışlardır. Yarbay Ali Bey son gelişmeleri 17. Kolordu

---

[83] Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, İstanbul, 1991, s. 266-267.
[84] Hamdi Baytulluoğlu, "Millî Mücadele Başlıyor", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 11, Ağustos 1968, İstanbul, 1968, s. 15.

Komutan Vekili Bekir Sami Bey'e rapor etmiştir.[85] Bekir Sami Bey'de: *"Lüzum göreceğiniz icraatı mümkün olduğu kadar az zayiatla bilhassa milis kuvvetleriyle yapınız"* cevabı ile birlikte tedbir olarak, Bergama'daki silahlardan yararlanılması için, Bergama'yı mıntıka olarak 28.5.1919 tarihinden itibaren Ali Bey'in sorumluğuna vermiş ve bu kararını her iki tarafa da bildirmiştir.[86]

Ali Bey'in emrindeki resmi kuvvetlerden başka, Köprülülü Hamdi Bey de, Yunanlılara karşı mukavemette bulunmak üzere, emrinde topladığı Millî Kuvvetler ile Ali Bey'e katılmıştır.[87] Bu sırada, Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey, Türk nüfusun çoğunluğunu Gömeç'e göç ettirmiştir.[88]

Yunanlılar, 29 Mayıs 1919 günü sabaha karşı, Ayvalık Kaza'sına iki koldan çıkarma yapmaya başladılar. Çıkarmanın bir kolu Alibey (Sıçan) Adası üzerinden Ayvalık'ın kuzeyinde bulunan tepeler istikametinde, diğeri de doğrudan doğruya Ayvalık Körfezi sahillerine yönelmiştir.[89] Şafakla beraber Ayvalık Rumları ve Yunan askerlerinden oluşan bir kuvvet, hakim bir tepede bulunan bir kilisenin yanlarına tabiye edilmiş olan bir bölüğümüz ve jandarma müfrezesi üzerine ateş açmış ve mukabeleten çarpışma başlamıştır.[90]

Yunan kuvvetleri yerli Rumlar tarafından da desteklenmiştir. Daha önce göçmen olarak memleketi terk etmiş olan yerli Rumlar, Ayvalık'a dönerek Yunan askerleriyle birlikte harekata katılmıştır.[91]

28/29 Mayıs gecesi Türk kuvvetleri, kışlaları ateşe vererek şafakla birlikte Kaza'ya giren işgalcilerle çarpışmaya başladılar. Bu çarpışmalar sırasında Üsteğmen

---

[85] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 92- 93.
[86] H. Gürler, **a.g.e.**, 1994, s. 69.
[87] K. Özalp, **a.g.e.**, C.I, s.15.
[88] A. Coşkun, **a.g.e.**, s. 190.
[89] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 79.
[90] **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları**, s. 50. Ayvalık Mıntıka ve Alay Komutanı Yarbay Ali Bey, Alaşehir'de 17. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'e, 29.5.1919 tarihinde şu telgrafı çekmiştir: "*...Çıkarmanın tamamlanması ile birlikte sağ tarafımızdan tazyik edip çarpışmanın şehir dışına kaydırılmak istediğini sezdim. Günbatımına kadar Alayımız vazifesini eksiksiz olarak yaptı. Zamanı geldiği için de zeytinliklere doğru çekildik. Böylece Ayvalık düşmüş oldu. Ondan sonra düşman üzerimize gelmedi. Şehrin sırtlarını tutmakla yetindi. Bir subay ve birkaç er yaralıdır.*" Bkz. M. Ünal, **a.g.e.**, s. 55-56.
[91] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 81.

Fahri ve birkaç er şehit olmuştur.[92]

Türk kuvvetleri üstün Yunan kuvvetleri karşısında çetin bir çarpışmadan sonra Ayvalık'ta fazla tutunamayarak, Kozak istikametinde zeytinliklere doğru çekilmek zorunda kaldılar. Ali Bey, 29 Mayıs 1919'da 17. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'e son gelişmeleri: *"...Tarafımızdan kıymetli bir zabitle bir kaç mecruh vardır. Düşmanın zayiatı fazla olduğu muhakkaktır. Şehirde ancak birkaç Osmanlı memuru ve Müslüman kalmıştır. Diğerleri kamilen çekilmiştir. Temas muhafaza edilmektedir. Şimdilik kuvvetimin fazla sarsılmasına meydan vermeyerek gerek kuvve-i askeriye ve gerekse tedarik edilmeğe başlanan gönüllü Millî Kuvvetler ile vaziyeti muhafaza ve işgalin tevessü'ünü men ve Ayvalığı tazyik altında tutmak esasını muhafaza ettik ve edeceğiz"* şeklinde rapor etmiştir.[93]

172. Alay'ın işgale karşı koyup, çarpışmaları Kaymakam Osman Nuri Bey'in Balıkesir Mutasarrıfı'na bildirmesi, Mutasarrıf'ın da durumu İstanbul'a bildirerek bundan sonra nasıl hareket edilmesi gerektiğini sorması üzerine derhal Meclis-i Vükela toplanmıştır. Meclis-i Vükela direniş gösterilmesini doğru bulmuş ve kararını Harbiye Nezareti aracılığıyla Karesi ve Aydın havalisindeki komutanlara bildirilmesini istemiştir. Harbiye Nezareti de, *"Yunanlılar ileri harekatına askerle mukabele edilmesi Harbiye Nezareti'ne tebliğ buyrulmuş olduğundan"* bahisle Karesi ve Aydın havalisindeki komutanlara, *"tarafımızdan taarruz edilmemesi fakat Yunanlılar ilerlerse mukavemet edilmesi"* şeklinde emir vermiştir.[94]

Ayvalık'ın Yunanlılar tarafından işgalinden sonra, yerli Rumlar Ayvalık ve havalisinde yaşayan Türklere yönelik saldırılarını, Yunan askerlerinin de katılmasıyla, daha da artırmışlardır.[95]

Ayvalık'ı işgal eden Yunan kuvvetleri Kaza'dan bir kilometre ileriye gidemediler. Ayvalık'ın hemen gerisinde zeytinliklerde mevzilenen Türk kuvvetleri karşısında durmak zorunda kaldılar. Böylece Yarbay Ali Bey'in komuta ettiği asker ve

---

[92] B. Bayraktar, **a.g.e.**, s. 121.
[93] A. F. Cebesoy, **a.g.e.**, s. 161. Raporun tam metni için bkz. İ. Selçuk, **a.g.e.**, 2. Kitap, s. 60-61.
[94] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 95-96.
[95] Kayhan Sağlamer, "Anadolu'nun İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Müttefikler Arası Komisyonun Raporu", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 49, Ekim 1971, İstanbul, 1971, s. 7.

gönüllülerden oluşan Kuva-yı Milliye ile fiilen bir mukavemet kurulmuştur.[96] Bu sırada Kazım Bey, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa tarafından 61. Tümen Komutanlığı'na tayin edilmiştir. Böylece, Ayvalık'taki birliklerin üst yönetimi direniş yanlısı bir komutanın eline geçmiştir.[97]

Ayvalık'ın işgali üzerine, Kaza halkı ile Burhaniye ve Bergama bölgelerindeki halk, heyecan ve endişe dolayısıyla, geniş ölçüde göç etmeye başlamışlardır. 61. Tümen Komutanı'nın Harbiye Nezareti'ne çektiği şifrede: *"... Burhaniye bölgesinde müthiş bir panik havası vardır. Vaktiyle bu havaliden gitmiş olan Rumların, Ayvalıklı Rumlarla birleşerek, İzmir'de olduğundan fazla fenalık yapacaklarının katî olduğu ve ahalinin şiddetle muhafız asker istediği"* bildirmiştir. Bu durum İstanbul Hükümeti'ni tedbir almaya sevk etmiştir. Bu amaç için toplanan Meclis-i Vükela, Karesi Mutasarrıfı'nın Ayvalık'a giderek Yunan İşgal Komutanı'yla görüşmesi ve *"Ayvalık'ta Osmanlı haklarının temini"* esası üzerine bir anlaşma yapması kararına varmıştır. Bu karar gereğince Mutasarrıf Hilmi Bey Ayvalık'a gitmişse de Yunan İşgal Komutanı, yapılan teklifi onaylamamıştır.[98]

Ayvalık'ta bulunan Yunan kuvvetlerinin kent içinde haps olması, burada yaşayan Rumların kenti çevreleyen zeytinliklerine gidememesi, Ayvalık'ı çevreleyen asker ve milis gücün her an kente baskın yapabilme olasılığının bulunması işgalcileri güç durumda bırakmıştır.[99] Rumlar Türklerin herhangi bir baskınından çekindikleri için mıntıka komutanlığına müracaatla geçici bir mütareke talep ettiler. Sınır tespiti yapılıp hiç olmazsa Ayvalık'ta endişesiz beklemek istemişlerdir.[100] Bu nedenlerle Ayvalıklı Rumların büyük bölümü, karşılıklı bir çatışma durumunda zarar göreceklerine inanarak Midilli'ye göçe başlamışlardır.[101]

Bu yüzden, 4 Haziran 1919 günü Ayvalık'taki İngiliz Askeri Temsilcisi Binbaşı Hatkinson, yanında bir Yunan subayı olduğu halde, bir muhriple Gömeç İskelesi'ne yanaşmış ve Mutasarrıf'ın istediği anlaşma hakkında görüşmek istediğini bildirmiştir. Fakat Mutasarrıf, Balıkesir'e dönmüş bulunuyordu. Meclis-i Vükela kararını bilmekte

---

[96] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 97.
[97] İ. Tekeli, S. İlkin, **a.g.e.**, s. 101.
[98] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 82.
[99] İ. Tekeli, S. İlkin, **a.g.e.**, s. 101.
[100] M. İlgürel, **a.g.e.**, s. 49.
[101] M. Akarslan, **a.g.e.**, s. 76.

olan Gömeç Nahiye Müdürü, kendileriyle görüşmüş ve 5 Haziran 1919 günü için randevu vermiştir. O gün İngiliz temsilcisinden başka Ayvalık'taki İşgal Kıtası Komutanı Yarbay Thomas ile yardımcısı Nikola ve Türk tarafından da Nahiye Müdürü ile Yarbay Ali Bey, Ayvalık-Gömeç şosesi üzerinde Belediye Çeşmesi yanında buluşmuşlar ve karşılıklı görüşmelerle bir protokol tespit etmişlerdi. Belediye Çeşmesi adı verilen bu protokolün metni şöyledir:

"1- Ayvalık'ta, evvelce olduğu gibi, Osmanlı Hükümeti'nin memurları ve kanunları hükümlerini yürütecektir. Osmanlı Bayrağı çekilecektir. Ahalinin çektikleri Yunan bayraklarının kaldırılmasına Yunan komutanı çalışacaktır.

2- Yunan işgal kuvveti, iddiaları veçhile, Sulh Konferansı'nın kararı üzerine askeri işgal vazifesiyle gelmiş olduklarına göre, Yunda Adası'nda, yahut şehrin dışında Ayanikola veya Fafa'da ikamet edecek ve şehrin haricinde bulunacaktır. Şehrin inzibatı için Osmanlı polisi ve jandarmalarına icabında işgal kuvvetleri yardım edecektir.

3- Ayvalık Kaza'sına şamil olan arazi dahilinde, Kaza ahalisi iş ve güçleriyle meşgul olacaklar ve Ayvalık kazası haricine silahlı olarak kimse çıkmayacağı gibi kimse de giremeyecektir. Silahlı giriş ve çıkış emniyeti ihlal mahiyetinde telakki edilecektir.

4- Ayvalık kazası haricine çıkacak ve hariçten girecek olan iş sahiplerine, iki taraf komutanları tarafından belge verilecektir.

5- Ayvalık Kazası hududu, her iki tarafça verilecek birer subay ve ikişer sivilden mürekkep bir komisyon tarafından, bir defada tespit olunacaktır." [102]

Yapılan bu protokolle, kısmen de olsa, Yunan ilerleyişini kontrol altına almak ve bölgede huzuru sağlamak amaçlanmıştır.[103]

5. ÖDEMİŞ KAZASI'NIN İŞGALİ

Yunan Ordusu, İzmir'in işgalinden sonra, İzmir havalisinde bulunan kaza ve köyleri kısa zaman içerisinde işgal etmiştir. 25 Mayıs'ta Bayındır'ın, 28 Mayıs'ta Tire'nin Yunanlılar tarafından herhangi bir mukavemet görmeden işgal edilmesiyle birlikte, Ödemiş Türk halkı Yunan işgal tehlikesini hissetmeye başlamıştır.[104] Bu

---

[102] Z. Özdemir, **a.g.e.**, s. 120 ; **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 82-83 ; S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 268-269.
[103] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 83.
[104] Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, İstanbul, 1982, s. 198.

yüzdendir ki, Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey komutasında bir Kuva-yı Milliye teşkilatı kurulmuştur.[105]

28 Mayıs 1919 tarihinde Rumlar, küçük bir azınlık olan Ermeniler ve işbirlikçi bazı Türklerden oluşan bir heyet, Hükümet Konağı'nda Kaymakamı ziyarete gitmiştir. Heyetin amacı, Yunan birliklerini Ödemiş'e davet ettirtmek idi. Ancak, Yüzbaşı Tahir Bey'in müdahalesi ile Rum ve Ermenilerin bu girişimi sonuçsuz kalmıştır.[106]

Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey'in imzasıyla, İzmir ve İstanbul'daki İtilaf Devletleri Temsilcilerine, Yunan işgallerini kınayan bir bildiri gönderilmiştir.[107] Yüzbaşı Tahir Bey, 31 Mayıs 1919 tarihinde, kurulan Kuva-yı Milliye teşkilatı ile ilgili olarak 17. Kolordu Komutanlığı'na sunduğu raporda *"Kuvvetin bir taburu geçtiğini, bu millî kuvvete Yiğit Ordusu adının verildiğini"* bildirmiştir.[108]

Ödemiş'te yalnız bir askerlik şubesi ve bunun emrinde bir silah deposu bulunmaktaydı.[109] Kaza'da bulunan silah deposu Kuva-yı Milliye tarafından açılmış, depodaki 1600 silah halka dağıtılmıştır.[110] Bu durumla ilgili olarak 27 Mayıs 1919 tarihinde Aydın'dan 57. Fırka Komutanı Şefik Bey'in Harbiye Nezareti'ne gönderdiği şifreli telgrafta: *"...esliha ve cephane Rum çetelerinin taarruzuna karşı köyleri muhafaza etmek için köylü ahaliden teşkil edilecek kuvvetlere dağıtılacaktır"* denilmektedir.[111]

Ödemiş Kuva-yı Milliyecileri, Kaza'yı savunmak için gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, bir heyeti tren yoluyla Bayındır'da üstlenmiş olan Yunan birliklerinin komutanı Albay Cevelas'a gönderdiler. Bu heyetin içinde müftü, Rum ve Ermeni papazları ve Tahsin Efendi adında bir jandarma subayı yer almıştır. Heyet, Cevelas'a *"Yunan birliklerinin Tire ve Bayındır'ı terk etmelerini, Yunan askerlerinin ileri bir harekat durumunda, Ödemiş Kuva-yı Milliye güçlerinin işgal kuvvetlerine karşı*

---

[105] A. F. Cebesoy, **a.g.e.**, s. 161.
[106] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 117.
[107] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 118-119 ; A. Coşkun, **a.g.e.**, s. 231-232 ; A. F. Cebesoy, **a.g.e.**, s. 163; Rahmi Apak, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Ankara, 1990, s. 70 ; İ. Selçuk, **a.g.e.**, 2. Kitap, s. 62-64.
[108] M. Ünal, **a.g.e.**, s. 68.
[109] **Süvari Yüzbaşı Ahmed**, s. 64.
[110] S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, s. 199.
[111] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 37, Gömlek: 94, Belge No: 94-1.

savaşacaklarına" dair Ödemiş Kuva-yı Milliyecilerinin aldığı kararı bildirmiştir.[112] Heyet'in bu uyarısından sonra Cavelas, durumu İzmir'deki İşgal Komutanlığı'na bildirmiştir.[113] İzmir İşgal Komutanlığı, bu durum karşısında derhal Bayındır'a bir tabur asker daha göndererek Ödemiş'in işgalini emretmiştir. [114]

Ödemiş halkının milli bir savunma oluşturdukları sırada yerli Rum halkı bu faaliyetleri sezip Yunanlılara haber vermişlerdir.[115] Yunan kuvvetlerine, Ödemiş'teki Türk milli hareketi ve hazırlıkları hakkındaki bilgiler, abartılı bir şekilde, 30 Mayıs 1919 günü gelmeye başlamıştır. Bu haberlere göre; Ödemiş'teki sivil ve asker bütün hükümet memurları, halkı mukavemete teşvik etmişler ve milli bir teşkilat kurmuşlardı. Ödemiş'teki silah deposundan 8.000 kişiye silah dağıtılmış ve bunlardan 1.000 kişilik bir kuvvet Ödemiş'in on kilometre güneydoğusundaki sırtlarda tertiplenmişti. Demiryolu, Ödemiş yakınlarında millî kuvvetler tarafından tahrip edilmişti. Bu haberler üzerine Yunan Tabur Komutanı, 30 Mayıs 1919'da Tümen Komutanı'na çektiği telgrafla durumu bildirmiş, takviye istemiştir. Bu bilgileri edinen Tümen Komutanı; İzmir Muhafız Taburu ile Aydın'dan bir bataryanın trenle hemen Bayındır'a nakillerini, Yunan Taburu'nun da milli kuvvetlerin taarruzunu beklemeden, derhal taarruza geçmesini emretmiştir. İzmir Muhafız Taburu, 31 Mayıs 1919'da Bayındır'a gelmiştir.

1 Haziran 1919 sabahı Yunan Müfreze Komutanı, Aydın'dan gelecek bataryayı beklemeksizin, elindeki kuvvetlerle taarruza geçmiştir. Bu taarruzda Yunan taburu, demiryolu kuzeyindeki tepeler üzerinden ilerletilmiş, bu taburun Tire'de bulunan bölüğü de milli kuvvetlerin sol kanadını çevirecek surette, Hacı İlyas istikametine yöneltilmiştir.[116] Yunan kuvvetlerinin arasında 200'den fazla atlı yerli Rum kuvveti de yer almıştır.[117]

Jandarma Kumandanı Tahir Fethi kumandasındaki Ödemiş Kuva-yı Milliyesi, Ödemiş'in 10 km. kadar batısında ve Bayındır yolu üzerindeki Hacı İlyas sırtlarını tutmuştu.[118] 1 Haziran 1919 tarihinde Ödemiş'in batısında, Hacı İlyas-Katma hattında

---

[112] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 121.
[113] **Süvari Yüzbaşı Ahmed**, s. 65.
[114] S. Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, s. 200.
[115] T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 53.
[116] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 74-75.
[117] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 122.
[118] Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, C. I, İstanbul, 2000, s. 256.

Yunan kuvvetleriyle Kuva-yı Milliye güçleri arasında çarpışmalar başlamıştır. Yunan kuvvetlerine yerli Rumlar da atlı olarak katılmıştır.[119] Beş saat süren bir çarpışma sonrasında, Jandarma Kumandanı Tahir Bey tarafından silahlandırılmış olan 120 efe, çok üstün Yunan kuvveti karşısında kayıp vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. [120] Bu çarpışma sırasında milli kuvvetler iki şehit ve yirmi kadar yaralı, Yunanlılar ise oldukça önemli kayıplar vermişlerdir. Yunanlılar, kayıplarının acısını çıkartmak için Çatal, Hacı İlyas, Kabaköy köylerini yakmışlardır.[121]

Ödemiş'te yapılan hazırlıklar Yunanlıların ilerlemesine engel olamamış;[122] Kaza, 1 Haziran 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir.[123] Yerli Rumların kılavuzluğu, Kaza'nın Yunanlılar tarafından işgal edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.[124] Yunan Birliği, 4.000 Rum'un coşkun gösterisi ile Kaza'ya girmiş,[125] yerli Rumların *"zito"* bağırışları arasında ilerlemiştir.[126] Kaza'ya giren Yunanlılar, çarpışmanın geçtiği civardaki birçok köyü ve Kaza Merkezi'nde bir çok evi ateşe vermişler, ele geçirdikleri Türkleri öldürüp, mallarını yağmalamışlardır.[127]

Yunanlılar Ödemiş'te, yerli Rumların kışkırtmalarıyla Türk evlerinde silah aramalarına başlamışlardır. Silah aramak bahanesiyle evlere giren Yunanlılar, Kaza halkından yüzden fazla kişiyi, iplerle koltuklarının altından asarak dövmüşlerdir.[128]

Bu arada Rumlar, Yunanlıların yaptıkları mezalime de katılmaktaydılar.[129] Yunanlılar, Rumların gösterdikleri Türklerin malına, canlarına, ırz ve namuslarına tasallut etmişlerdir.[130] İşgalden sonra Ödemiş'te Rumlar rahat durmamış ve çete faaliyetlerine başlamışlardır. Bu bölgedeki Rum çeteleri, Türklere yönelik yağma, hırsızlık ve katliam olaylarını sürdürmüşlerdir. Nitekim 57. Fırka Komutanı Şefik,

---

119 Sıtkı Aydınel, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı**, Ankara, 1990, s. 120.
120 A. Coşkun, **a.g.e.**, s. 300 ; M. Turan, **a.g.e.**, s. 121.
121 R. Apak, **a.g.e.**, s. 71.
122 B. N. Kaygusuz, **a.g.e.**, s. 174.
123 Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, Ankara, 1989, s. 39.
124 M. Turan, **a.g.e.**, s. 122.
125 Z. Sarıhan, **a.g.e.**, C. I, s. 292.
126 A. Coşkun, **a.g.e.**, s. 254.
127 BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-2, Vesika: 21.
128 **Yunan Kuvve-i İşgaliyesi ve Yerli Rum Ahâli Tarafından İka Edilen Cerâim ve Cinâyâtın Tahkik Edilebilen Bazı Aksamı**, s. 43
129 M. Turan, **a.g.e.**, s. 125-126.
130 T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 54.

Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 27 Mayıs 1919 tarihli şifreli telgrafta, *"Ödemiş'teki Rum çetelerinin faaliyetlerinin durdurulmasını"* istemiştir.[131]

6. AYDIN KAZA MERKEZİ'NİN İŞGALİ

Yunanlılar İzmir'deki durumlarını sağlamlaştırdıktan sonra, Barış Konferansı tarafından belirlenen işgal alanlarının sınırlarını geçerek ilerlemeye başladılar.[132] Yunan işgalinin sınırlı bir daire içinde kalmaması gerektiği, iktisadi ve ticari önemi olmayan bir işgalin kıymetinin olamayacağı görüşünde olan Venizelos, Aydın'ı işgale karar vermiştir.[133]

Venizelos için, Büyük Menderes Vadisi'nin işgali oldukça önemli idi. Paris Barış Konferansı'nın uygun bulduğu Yunan işgal bölgesinin dışında kalan Büyük Menderes Vadisi'ne, Yunanistan'dan getirmeyi tasarladığı 300.000 Yunanlı göçmenin büyük bir kısmını yerleştirmek istiyordu. Paris'te bulunan Venizelos, İzmir'in işgalinden sonra, 19 mayıs 1919'da, Paris Barış Konferansı'na başvurarak kuzeyde Ayvalık, güneyde de Aydın'a kadar uzanan Batı Anadolu topraklarının Yunan Ordusu tarafından işgalini onaylamalarını istedi. Fakat Müttefikler Konseyi verdiği cevapta, güneye doğru yapılacak işgalde, Yunan kuvvetlerinin Akıncılar'ın daha güneyine geçmemelerini şart koşmuş ve böylelikle Büyük Menderes Vadisi'nin işgaline razı olmamıştı. Bu olumsuz cevap üzerine Venizelos, I. Yunan Tümen Komutanlığı'na, *"...Akıncılar'ın güneyine geçilmemesi"* gerektiği emrini vermişti.[134]

Bir süre sonra Venizelos, Kuşadası'na çıkan İtalyanların Aydın'ı da işgal edebileceklerninden endişe duyduğu için, Yunan tümenine bir an önce Aydın'ı işgal etmeleri emrini vermiştir.[135] Bu emir sonrasında Yunan kuvvetleri Aydın'a doğru ilerlemeye başlamışlardır. Bu ilerleyiş sırasında Yunan kuvvetleri, Rum çeteleri ile birlikte, Türk ahaliye karşı mezalim uygulamaya başlamıştır. 23 Mayıs 1919 tarihinde 57. Tümen Komutanlığı Türk ahalinin durumunu: *"Ahalimizin maneviyatı kırılmıştır.*

[131] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 18, Gömlek: 8, Belge No: 8-3.
[132] J. McCarthy, **a.g.e.,** s. 296.
[133] M. Turan, **a.g.e.,** s. 140.
[134] **TİH, Batı Cephesi,** C. II, K. I, s. 68-69.
[135] M. Turan, **a.g.e.,** s. 140.

Buna başlıca sebep Yunanlıların Rum ahaliden tertip ederek ileri sürdükleri çetelerin işledikleri mezalimdir. Hele bazı yaşlı ve muhtaç kimselerin bataklıklara atılarak telef edildiği söylentileri halkı dehşete düşürüyor" şeklinde ifade etmektedir.[136]

25 Mayıs 1919'da, Aydın'a yeni gelen Mutasarrıf Abdurrahman Bey, İzmir'de meydana gelen olayların Aydın'da da çıkmasını önleyici tedbir almak üzere, Aydın eşrafı ile bir toplantı yapmıştır. Abdurrahman Bey, aynı gün bir beyanname yayınlayarak, *"işgal kuvvetlerine karşı herhangi bir tecavüz ve mukavemette bulunulmamasını"* tavsiye etmiştir. Aydın Belediye Başkanı Emin Bey'de Yunan İşgal Komutanı'na bir telgraf çekerek, *"Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgal edilmesine halkın muvaffakat edeceğini ve işgalin sükûnetle karşılanacağını"* bildirmiştir.

Aydın'ın işgali, Rum ileri gelenlerinin telkini ile bazı Müslüman ve Hıristiyanlardan kurulu bir heyetin davet ve karşılamasıyla gerçekleşmiştir. İşgalden önce, Aydın Metropoliti'nin başkalığında Rumlardan oluşan bir heyet, İzmir'e giderek İşgal Komutanı Zafiriu'yu ziyaret etmiş ve Yunanlıları Aydın'a davet etmiştir.[137]

57. Tümen Komutanı, Yunan kuvvetleri karşısında Aydın'ın savunmanın imkansızlığını düşünerek, Şehir'den çekilmeye karar vermiştir.[138] Yunan birliklerinin Aydın'a yaklaşması üzerine, 26 Mayıs 1919 günü, 57. Tümen Aydın'dan çekilmiştir.[139]

Bu arada Aydın'daki bazı Rum ileri gelenleri: *"İtalyanlardan şefa'at bekleyiniz. Bunun cezasını ağır göreceksiniz"* tehditlerinde bulunuyorlardı. Rumların dışında diğer azınlık unsurları da, Türklerden ayırt edilebilmek için feslerini atarak şapka giymeye başlamışlardı. Ayrıca, Aydın'a her gün silahlı Rumlar da gelmekteydi.[140]

27 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusu direnişle karşılaşmadan Aydın kentini işgal etti.[141] İşgal sırasında herhangi bir olay olmamış;[142] Rumlar, kurtarıcı olarak gördükleri Yunanlıları sevinçle karşılamışlardı.[143] Zafiriu, aynı gün Venizelos'a çektiği

---

[136] **İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar,** s. 21.
[137] M. Turan, **a.g.e.,** s. 140-141.
[138] S. Aydınel, **a.g.e.,** s. 78-79.
[139] **TİH, Batı Cephesi,** C. II., K. I, s. 71.
[140] BAO, DH. KMS, **Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 13 /7.**
[141] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 18, Gömlek: 24, Belge No: 24-3, 4 ; G. Nakracas, **a.g.e.,** s. 108-109.
[142] **Süvari Yüzbaşısı Ahmed,** s. 63.
[143] Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü,** Ankara, 2002, s. 297-298.

telgrafta: *"Takviye edilen 4. Piyade Alayı hadisesiz Aydın'a girmiştir. Şehrin ileri gelenleri askeri karşılamışlardır"* demekteydi.[144]

İşgal günü çarşı Yunan bayraklarıyla donatılmış, Sultani Mektebi'ne de Yunan bayrağı çekilmiştir. Yunan İşgal Komutanı, işgali müteakip bir beyanname yayımlayarak, akşamdan sonra dışarı çıkanların idam edileceklerini duyurmuştur.

İşgalden sonra, Rumların taşkınlıkları artmıştır. Rum mahallelerinden geçen Türklerin feslerini yerlere atmağa, dövmeye ve küfürler etmeye: *"Yakında Türkleri keseceğiz"* gibi tehditler savurmaya başlamışlardır. Bu yüzden Türkler, işgalden itibaren 4-5 gün sokaklara çıkmaktan, ve dükkanlarını açmaktan çekinmişlerdir.[145]

Yunan Orduları, Anadolu'nun iç kısımlarına doğru ilerledikçe, Rumlar Yunanistan'ın yanında yer alarak, komşuları olan Türklere karşı katliamlar uyguladılar.[146] Türklere yönelik katliam örneklerini Aydın'da da görmemiz mümkündür. İki Yunan askeri ile iki yerli Rum, Gülbahçe denilen mevki civarında, bağından dönmekte olan bir kadının altınlarını gasp ettikten sonra ırzına da tecavüz etmişlerdir. Yerli Rumlar, sebze pazarında Kasap İbrahim'i döverken bir Yunan doktoru, İbrahim'i ellerinden almış ise de bir Efzon subayı İbrahim'i Nazilli Köprüsü'ne götürüp yüzlerce insanın gözleri önünde tabancasıyla öldürmüştür.[147]

Yunan askerleriyle Rumlar, tenha yollarda karşılaştıkları Türkleri aramak bahanesiyle dövmeye, işkence etmeye, üzerlerinde bulunan para ve kıymetli eşyalarını gasp etmeye ve bazılarını da öldürmeye başlamışlardır. Ezan okuyan müezzinlerle alay edilmiş, tehdit edilmiş ve bazıları da öldürülmüştür. Ayrıca Yunan askerleri, Rumların da katılımıyla, Türk evlerine zorla girmiş; bağlarına, bahçelerine, tarlalarına gidip gelen genç kadın ve kızları zorla çevirip, ırzlarına tecavüzde bulunmuşlar, para ve eşyalarını gasp etmişlerdir.[148]

Yunanlılar, Türk kızlarını yerli Rumlara hizmetçi olarak da vermekteydiler.[149] Bunun yanı sıra Aydın'da Yerli Rumlar kadınlara sarkıntılık ve hakaretlerde bulunmaya

---

[144] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 6, s. 125.
[145] M. Turan, **a.g.e.**, s. 142-143.
[146] Vamık D. Volkan, Norman Itzkowıtz, **Türkler ve Yunanlılar**, İstanbul, 2002, s. 132.
[147] M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 214-218.
[148] M. Turan, **a.g.e.**, s. 144.
[149] M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 211.

başlamışlardır.[150] Yerli Rumlardan Sakızlı Filofidili'nin bahçesi ve köşkü, tehditle ele geçirilen Türk kadın ve kızlarının Yunan subaylarına takdim edildiği bir sefahathane haline getirilmiştir. Yunanlıların ve yerli Rumların mezalimini, Mutasarrıflık makamına şikayette bulunduğu tahmin edilen Türkler birer bahane ile evlerinden ve iş yerlerinden alınarak öldürülmüşlerdir. Yunan askerleri, mahalle aralarında karşılaştıkları Türk kadınlarının çarşaflarını süngü ucu ile kaldırıp yırttıkları görülmüştür. Türk kadınlarının başlarını açmaları için tehdit ve baskılara, yerli Rumlar da katılmıştır. Çeşme ve kuyulara su almak amacıyla gidip gelen Türk kadınlarının örtüleri kaldırılmış, Rumca ve Türkçe küfürler edilmiştir.[151] Yunan askerleri ve Rumlar tarafından Türk erkeklerinin fesleri yırtılmış ve zorla şapka giydirilmeye çalışılmıştır.[152]

Yunanlılar, işgal ettikleri şehir ve kasabalarda sıkıyönetim ilan edip Türk halkın elinde bulunan silahları toplamıştır. Ancak, Türk halkı silahsızlaştırılırken, Türklerden alınan bu silahlar yerli Rumlara dağıtılmıştır.[153] Aydın'da da, Yunan İşgal Komutanlığı bir beyanname yayımlayarak, halktan verilen süre zarfında silahların teslimini istemiş; teslim etmeyenlerin, yapılacak aramalarda silaha sahip oldukları anlaşıldığı takdirde, en az beş yıl hapis cezasına çarptırılacaklarını ilan etmiştir.[154]

Silah aramak bahanesiyle Türk evlerine giren Yunan askerleri, halkın kıymetli eşyaları ile paralarını gasp etmiş, türlü hakaretlerde bulunmuş ve kadınların ırzlarına tecavüz etmişlerdir.[155]

Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgali ile ilgili olarak, 57. Fırka Komutanı Şefik Bey Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 26 Haziran 1919 tarihli şifreli telgrafta: *"Yunan ve yerli Rum çetelerinin tehdit ettikleri Aydın beldesi mahsur bir vaziyetedir. 25 Haziran 1919'da Milli Kuvvetlerin yetmiş kişiden mürekkeb ile karakol müfrezesi Aydın*

---

[150] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 461, Gömlek: 133, Belge No: 133-1.

[151] M. Turan, **a.g.e.,** s. 145.

[152] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-3, Vesika: 29.

[153] J. McCarthy, **a.g.e.,** s. 296 ; **BOA, DH. KMS,** Dosya: 52-5, Vesika: 7.

[154] M. Turan, **a.g.e.,** s. 145-146 ; ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 461, Gömlek: 150, Belge No: 150-1 ; ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 461, Gömlek: 151, Belge No: 151-1. Türk ahaliye karşı Yunanlıların eylemleri belli bir modelde idi ve bu model pek değişmiyordu. Önce, Osmanlı polisiyle askerlerinin, sivil Müslümanların silâhları alınıyordu. Sonra, silâhlar yerli Rumlara dağıtılıyordu. Arkasından, Osmanlı Hükümeti'nin memurlarıyla Müslüman dinsel önderleri hapsediliyor yahut sürülüyordu. Bunları izleyerek; talan etmeler, cinayetler, ırza geçmeler, bazen hemen bazen kısa bir süre geçince başlıyordu. Türklerin evleri, hükümet binaları yakılıp yıkılıyordu. Müslümanların dinsel yapıları ve kurumları, Müslüman kimliğinin en güçlü simgeleri, zorbalıkla tahkir edici kullanımlara uğruyorlardı. Bkz. J. McCarthy, **a.g.e,** s. 303.

[155] M. Turan, **a.g.e.,** s. 146 ; ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 435, Gömlek: 49, Belge No: 49-1.

bağçelerine ilerliyorken uğradığı pusudan bi'l-müsademe Yunanlılar çok sayıda zaiyat vermiştir. Bundan maada Yunalılar müsademe mahallindeki üç karyeyi ateşlemiş ahalisine ateş etmek suretiyle barbarlıklarını bir kez daha göstermişlerdir. Aynı günde Rumlardan mürekkeb bir çetenin baskınına uğrayarak bir şehit verilmiştir" demektedir.[156]

Yunanlıların Aydın'ı işgalinden sonra bu şehirde bulunan yerli Rumlar, Türkleri tahkir etmeye de başlamışlardır. Yunanlılar Aydın'a geldiklerinden itibaren yerli Rumlar önlerine çıkan Türklere: *"Hepinizi keseceğiz, geberteceğiz!"* gibi sözleri söylemeleri sıradan olaylar haline gelmişti.[157] Bu olaylara örnek olarak, Aydın'ın Terzi Mahallesi'nden Şerif ve Hacı Mehmed ile Balcılar Mahallesinden Konyalı Mustafa'nın anlattıklarını verebiliriz: *"Aydın muharebesinden üç gün evvel idi. Aydın'da Bağçıvan Pazarı'ndaki Giridlilerin kahvesinde oturmakda olan yirmi kadar ahali-i İslamiye arasında Tütüncü Niko, Bağçıvan İspiro, Kasab Yavasimo ve Kosti oturmakda idi. Bu sırada kahvehanenin önünden Yunan askerine aid ekmek geçiyor idi. Bu üç Rum şahısdan Niko: "Bakınız bizim Yunan askerine has ekmek yediriyoruz. Sizinki gibi kara ekmek değil" dedi ve ahali-i İslamiyenin garet-i nefsini rencide edecek sözleri söyleyerek sükutu ihbar eden İslamlardan birisi: "Bu sözlere ne lüzum var biz fukara adamlarız kendi işimize bakalım" gibi bir cevabda bulundu ise de merkumun lüzumsuz sözlerini ileri vardıracak bir çok tehdidamiz sözler arasında Kasab Yavasimo, orada oturan İslamlara hitaben: "Üç gününüz kaldı şapka giymekden başka çareniz yokdur. Giymezseniz üç günlük ömrünüz kaldı" dedi ve diğerleri de bu sözleri te'yid eder elfaz-ı tehdidiyede bulundular".*[158]

Yine Aydın esnafından Hacı Yemcizade'nin anlattıkları, Rumların hakaret ve tahkir dolu sözlerine başka bir örnektir: *"Yunanlılar Aydın'a geldikden sonra yerli Rum ahali bir Müslümanı herhangi bir sebeple hafif bir tekdir yapacağı zaman "Hepinizi def edeceğiz, keseceğiz, geberteceğiz, burası Yunanistan oldu, def olunuz, gidiniz!" sözlerini söylemektedirler. Hele bir parça rakı içmiş gençlerin ağzından kusmalara ve mukaddesatlara sögüb saymakdan ve Türkleri kesüb biçmekden başka bir sözleri*

---

[156] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 16, Gömlek: 107, Belge No: 107-1.
[157] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 461, Gömlek: 146, Belge No: 146-1.
[158] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 435, Gömlek: 28, Belge No: 28-2.

yokdur. Yerli Rumların: "Burada daha ne duruyorsunuz? Haydi Konyaya!" gibi tecavüzat-ı lisanileri umumi bir şekil almışdır" [159]

İzmir Oteli İşletmecisi Ahmed, Aydınlı Rumların Türklere karşı davranışlarıyla ilgili olarak şunları anlatmıştır: *"22 Haziran 1919 tarihinde mahalle ve sokak aralarında, çarşılarda ve devair-i resmiyede yerli Rum ahali münevveratından Hıristaki ve Sakızlı Felbukdirin Efendiler ile iki Yunan zabiti bir heyet halinde dolaşarak geldikleri İslam ahaliye ve İdare-i Osmaniye'nin bir daha vücuda gelmemek şartıyla ve Yunan Hükümeti'nin gayretiyle öteden beri mahv olduğunu ve artık zulme nihayet verildiğini ve İslamların Yunan Hükümeti'ni arzu ettikleri halde kendileri için bir netice vermeyeceğini ve İdare-i Osmaniye'nin fenalığı hakkında mügayir-i adab ve hakaretamiz kelamlar sarf ettikleri gibi (kendilerince alalade gösterilen), kasaba kenarındaki katali ve kadınlara vuku bulan taarruzlar dolayısıyla esnaflarından naşi dükkanların kapalı olması ve ahalinin hanelerinden çıkmaması gibi harekatında devam halinde kezalik Yunanlıların başka muameleye teşebbüslerine sebebiyet verilmiş olacağını beyan ve istasyon civarında İzmir Oteli Müsteciri Ahmed Ağa, Bakkal Musevi İsak'ın dükkanında birlikde bulunduğu bir sırada bunlardan Sakızlı Felbukdirin'in yanlarına gelerek kırk lira taleb ve nereye sarf edeceği sualine karşı: "Sizin için siz İslamların imhası için sarf edilecekdir. İstanbul'daki kumandanımızdan aldığımız emr mucebince yakında katliam başlatılacağını..." ifade etmiştir."*[160]

Rum tüccarlarından Pabuşcu Mihelaki, Canbazzade Ali Efendi'yi, *"Yunan Hükümeti Aydın'ı tahliye ederse Aydın'a gelecekler şehri ıpıssız ve evsiz bulacaklardır"* şeklindeki sözleriyle tehdit etmiştir.[161]

Aydın Muhasebecisi Nurullah Bey ise Rumların yaptıklarını: *"Aydın'da daire-i hükümette vazifemi ifa etmekte iken odama giren dört Rum, haysiyet-i devlete dokunur birçok söz söyleyerek masamın üzerine vurarak on gün sonra yapacağımızı görürsünüz. Aydın'da Türk ahalisinden eser bırakmayacağız"* şeklinde ifade etmiştir.[162]

28 Haziran 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri Menderes Nehri üzerindeki

---

[159] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 461, Gömlek: 201, Belge No: 201-1.
[160] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 461, Gömlek: 146, Belge No: 146-2.
[161] M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 219.
[162] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 461, Gömlek: 163, Belge No: 163-1.

Köprübaşı'nda bulunan 57. Tümene taarruzda bulunmuştur. Ancak, bu taarruz sonrasında Yunanlılar, Türk kuvvetleri karşısında tutunamamış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır.[163] Milli Kuvvetler Aydın'a yaklaşırken, Türk mahallelerini ateşe vermek ve yangından canını kurtarmak amacıyla sokağa çıkanları öldürmek için, yüksek binaların üstüne ve minarelere yerli Rum ve Yunan askerleri yerleştirilmiştir.[164]

Yunanlılar, Aydın Şehir Merkezi'ne kadar devam eden çarpışmalar sırasında, Türk Mahallesi'ni topçu ateşine tutmuş ve yakmışlardır. Yunan askerleri ve yerli Rumlar, alevlerden kurtulmaya çalışan birçok Türk'ü, evlerin çatılarına ve minarelere yerleştirilen makineli tüfek kurşunları ile katletmişlerdir.[165] Aynı zamanda, birçok Türk de, gerek Yunan askerleri ve gerekse yerli Rumlar tarafından tutuklanmıştır.[166]

28 Haziran 1919'da meydana gelen çarpışmayı 57. Tümen Komutanı Şefik Bey şöyle anlatmaktadır: *"Aydın'dan Menderes Nehri'ne doğru ilerleyen bir taburluk Yunan kuvveti, 28 Haziran 1919 tarihinde sabaha karşı ovadan geçenlere ateşle taarruz etmiştir. Yunan kuvvetinin bu suretle taarruz ettiğini, Menderes'e doğru ilerlediğini gören ve makineli tüfek seslerinden anlayan civar köylerden takriben 200 kişilik bir Kuva-yi Milliye karşı taarruza geçmiştir. Taraflar arasında sabahtan akşama kadar cereyan eden on dört saatlik bir muharebe neticesinde, yerli Rumlardan topladığı ve silahlandırdığı erkeklerin de katılımıyla, mühim bir yekûna ulaşan Yunan kuvvetini şehre kadar uzaklaştırılmıştır. 29 Haziran 1919 sabahı muharebe tekrar başlamış ve Yunanlılar top kullanmışlardır. Bu esnada şehirden dışarıya çıkmak isteyen bazı Müslüman kadın ve çocuklarına Yunanlılar makineli tüfek ateşi yönlendirmişlerdi. Buna ilaveten 25 Haziran 1919'da Batatçık İstasyonu'nda Yunan muhafaza kuvveti tarafından trenden indirilen İslam yolcuların kadınlarına, erkekleri karşısında her türlü sarkıntılık yapılıp tecavüz edildikten sonra katl edilmesi gibi bir büyük facia ile birlikte nefretin doğmasıyla Kuva-yı Milliye çatışmayı şiddetlendirmiştir. Yunanlıların tahammül edilmez cinayetleri ve geçen sabahki lüzumsuz taarruzları buna vesile teşkil*

---

[163] Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, s. 239-240. 28 Haziran 1919'da Yunanlılar ile Türkler arasında başlayan müsademeden önce İslâm eşrâfı Hıristiyân eşrâfına mürâcaatla şehrin müdâfaasından tevellüdü melhûz felâketlerin önü alınmak üzere şehri terk edip çıkması lüzûmunun Yunan Kumandanlığı'na müştereken tebliği külfetinde bulundukları hâlde Rumlar tarafından kabûl edilmemiştir. BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-3, Vesika: 40.

[164] T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 20 ; BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-3, Vesika: 29; Yücel Özkaya, **Milli Mücadele'de Ege Çevresi**, Ankara, 1994, s. 16.

[165] J. McCarthy, **a.g.e.**, s. 307.

[166] BAO, DH . KMS., **Dosya: 52-4, Vesika:1, Ek:13 /9.**

etmiştir. Belirtilen bu sebeplerin tesiriyle etraftan İslam ahali silahlı ve silahsız olarak Kuva-yı Miliye'ye katılmaktadırlar. Kuva-yı Milliye'nin şehre girmesiyle birlikte, Yunanlılar Türk mahallelerini bombalar ve top ateşiyle harap etmekte ve yakmaktadır."[167]

28 Haziran 1919'da meydana gelen çarpışmadan birkaç gün önce, Yunanlılar tarafından bazı sokak başlarına getirilen tenekelerle gaz yağı ve paçavralar ile Türk mahalleleri ateşe verilmiştir. Şehrin güneyindeki Türk mahallelerinin ateşe verilmesiyle başlayan yangın diğer mahallelere de yayılmıştır.[168] Yunanlılar, yangından önce Türk mahallelerinin sularını keserek yangının söndürülmesine de engel olmuşlardır.[169]

57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey'in 2. Ordu Müfeltişliği'ne gönderdiği 2 Temmuz 1919 tarihli telgrafnamede bu yangınla ilgili verdiği bilgi: "*...Bu yangından hayatını kurtarmak için kendilerini sokaklara ve şehir dışına atmak isteyen İslam kadın ve çocukları üzerine Yunanlılar aşağı noktalarındaki makineli tüfekleriyle acımasızca ateş tevcih ederek bu biçareleri ortadan kaldırmışlar ve bu ateşten kendini sakınmak isteyenler de yangın ateşi içinde yanmışlardır. Bu suretle telef olanların miktarı araştırılmaya devam edilmektedir. Rüzgarın tesiriyle yangın 30 Haziran 1919'da Rum mahallelerine sirayet etmiş ve şehrin yarısı yanmıştır. Yunanlılar, yerli Rumlardan olan kılavuzların delaletiyle İzmir demiryolunu takiben perişan bir surette firara başlamış ve şehrin hakim noktalarını teşkil eden Top Yatağı Mevki'inden bu ricat olayını himaye etmiştir. Yunanlılar bu perişan ricatlerinde de güzergahtaki İslam köylerini ateşe vermekten çekinmemişlerdir. Yunanlılar şehri tahliye ettikten sonra bazı yerlerde tüfek ateşi devam etmekte iken asayişin muhafazası için şehre girdim. Kiliselerde, Fransa Suverler Müessesesi'nde ve diğer bir iki noktada büyük bir korku içinde toplu bulunan yetimlerin muhafazası için bizzat yanlarına gittim. Yunanlıların erkek, kadın ayırt etmeksizin İslam ahaliye karşı reva gördükleri mezalim ve türlü kötülüklere karşı Kuva-yı Milliye mensupları intikam almaya tenezzül etmeyerek bilakis himaye etmek suretiyle Türk'ün milli asaletini bir daha göstermişlerdir. Bugünkü günde kadın erkek ve hatta çatışmalara katıldığı delillerle sabit olan bir çok Rum gençleri dahil olduğu halde tamamının hayatı hükümet dairesi binalarında emniyet altındadır. Kendilerine ekmek ve*

---

[167] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 31-32.
[168] M. Turan, a.g.e., s. 165.
[169] T. Yalazan, a.g.e., C. I, s. 24.

yemek verilmektedir. Gerek İslam ve gerek Rum mahalleleri yandığından bunların civardaki boş yerlere iskan sebeplerinin araştırıldığı arz olunur" şeklindedir.[170]

Nazilli Kaymakamı Hasan Bey, 1 Temmuz 1919 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta, Aydın'daki idarecilerin akıbetlerini: "*...Yunanlılar mutasarrıf ve hakim ve diğer rü'esa-yı me'mûrîni beraberinde götürmüşdür. Hayat ve mematları mechûldür*" şeklinde rapor etmiştir.[171]

Aydın Muhasebecisi Nurullah Bey'in 9 Temmuz 1919 tarihinde Çine'den Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği, Aydın'ın Yunan işgalinden kurtarılması ve sonrası ile ilgili telgrafname ise: "*Aydın'ın tarîh-i bidayet-i işgalinden beri Yunanlılar tarafından gerek doğrudan doğruya gerek tertîb etdiği yerli Rum çeteleriyle birçok bî-günah Müslümanların, masûmların ve hatta çocukların gizli ve aşikar itlaf ve gaybûbet ve cebren fi'il-i şenî' icra edilmesi, İslamların katl edilmesi ve mahallelerinin yangına verilmesi istihzaratı gibi irtikab etdiği mezalim ve cinayet, alem-i medeniyyetin nazarında alacağı bir şekl-i vahşetdir*" dedikten sonra "*...Aydın'ın Kuva-yı Milliye tarafından tahlîsinde Rum ahalînin, hatta bunlar arasında bulunan Yunanlıların cinayat ve şena'atına iştirak edenlerin bile hayatı, livaya yetişen 57. Fırka Kumandanı tarafından taht-ı te'mîne alınmış ve i'aşe ve iskanlarına gayret edilerek muhafaza-i hayatları taht-ı te'mîne alınmıştır*" şeklindedir.[172]

Aydın'da yangın ve katliamdan kurtulup, şehri terk etmekte olan Türklerden kalan evler de Rumlar tarafından yakılmıştır. Çarpışmadan sonra Aydın'ı terk eden Yunanlılar ve Rum çeteleri, Menderes Nehri'nin kuzeyinde altmış köyü yakıp Türkleri katletmişler, sahip oldukları eşya, para ve hayvanlarını yağmalamış, bahçe ve vakfiyeleri tamamen tahrip etmişlerdir.[173]

---

[170] **İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab**, s. 32-33 ; BOA, **DH. KMS**, Dosya: 53-4, Vesika: 36.

[171] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-2, Vesika: 83.

[172] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-3, Vesika: 25 ; BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-3, Vesika: 40.

[173] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-3, Vesika: 71. Bu konuyla ilgili olarak, Kuşadası Kaymakamı Mehmed Bey, Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta: "*Yerli Rumların mel'aneti bütün şiddetle devam ediyor. Aydın ve civarı ihrak edilmişdir. Ahalîsi katli'ama ma'rûz kalmışdır. Büyük Menderes Nehri binlerce İslam cesedleriyle doludur. Yunan askeri bütün o civarı bombardıman etmekdedir. Telefat, zayi'at ve katl-i nüfûs hesabsızdır. Müte'addid mahallerde yangın zuhûr etmişdir. Bütün İslamlar ye's-i mutlak içindedir.*" demektedir. BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4, Vesika: 3.

Üç gün süren şiddetli çatışmalardan sonra, 30 Haziran I919'da, Aydın Kuva-yı Millye'nin eline geçmiştir.[174] Ancak, Aydın'ı terk etmek zorunda kalan Yunan kuvvetleri takip edilememiştir.[175]

Yerli Rumların bir kısmı Yunanlılarla beraber gitmiş, bir kısmı da Türklerle beraber kalmıştır. Bunlar Hükümet Konağı'na getirilip, her türlü ihtiyaçları karşılanmıştır.[176] 3 Temmuz 1919'da Aydın Yunan İşgal Kumandanlığı'na yerli Rumlarının yazdığı mektupta: *"Bu mektubumuzla size bildiriyoruz ki, Yunan askerlerinin tekrar buraya gelmekliği burada Hıristiyanların vücutlarının tehlikeye düşmesine neden olacaktır. Burada Türk Hükümeti, buradaki Hıristiyanlarla hakiki, kardeşçe, her bir tehlikeden kurtardılar ve iltifat ediyorlar, cümlemizi hükümet içine topladılar, emniyet altına aldılar ki, bu canlarımızı kaybediyorduk ve her bir ihtiyacımızı temin ediyorlar. Zannetmeyiniz ki bu mektubu Türk Hükümeti'nin tazyikiyle yazdık, kendimiz tarafından yazılmıştır. Size tekrar ediyoruz cümlemizi toplayıp taht-ı muhafazaya almışlardır. Türk Hükümeti tarafından para sarf edilerek her bir ihtiyacımız temin ediliyor"* denilmektedir.[177] Ancak bazı Rumlar, Yunanlılar hesabına istihbarat çalışmaları yaptıkları için Kuva-yı Milliye tarafından çeşitli cezalara da çarptırılmışlardır.[178]

57. Tümen Komutanı Şefik Bey, sivil halka bir zarar gelmemesi için tedbirler almışsa da işittikleri katliam haberleri ile çok kızgın olan bazı zeybekleri durdurmak mümkün olamamış ve devlete ihanet etmiş olan Rumlardan bazılarını öldürmüşlerdir.[179] Bu konuyla ilgili olarak Harbiye Nazırı Şevket Turgut, 19 Temmuz 1919 tarihinde 57. Fırka Komutanlığı'na gönderdiği şifreli telgrafta: *"Kuva-yı Milliye'nin Aydın Vilayeti'ndeki teşebbüsat ve fedakarlıklarının faide yerine memleketimizin aleyhinde bir cereyan husule getirmemesi için Kuva-yı Milliye'mizden de ber vech-i ati esasın hiçbir vakit nazar-ı dikkatden uzak tutulmamasını te'min etmek ve bunu tatbik ettirmeklik mühimdir. Kuva-yı Milliye'nin harekatı Yunan askerine ve Yunanlılarla bi'l-fi'il silahla müştereken hareket eden asi unsura münhasır kalmaları fakat zinhar ve zinhar köylerinde oturan sakin fi'ilen ve bedenen Yunanlılarla iştiraki olmayan Rum unsuruna*

---

[174] Z. Sarıhan, **a.g.e.**, C. I, s. 354.
[175] **Süvari Yüzbaşısı Ahmed**, s. 85.
[176] M. Turan, **a.g.e.**, s. 149.
[177] İ. Meral, **a.g.t.**, s. 264.
[178] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 25, Gömlek: 50, Belge No: 50-1.
[179] Mustafa Turan, **a.g.e.**, s. 149.

karşı harekat-ı hasmanede bulunmamalıdır. Bu hususda ufak bir yanlışlık menfaat-i memleket namına akıtılan kanın heder olarak aleyhimize bir cereyan tevlid edeceğine şübhe yokdur. Bu esas Kuva-yı Milliye'mizin de her gün tekrar tekrar va'z ve nasihat tahmil ile en asi ve buhranlı devirlerde dimağlarına yerleştirilmesini ve hareketlerinin ciddiyetle ta'kip ve kontrol edilmesini rica ederim. Yunanlıların vak'aları tahrif ile aleyhimizdeki propagandalarına mukabele edilebilmek için vakayi'i hakkında esaslı vesa'ikin fotoğraflarla elde tutturulmasını da fevka'l-ade mühimdir" demek suretiyle herhangi bir olaya karışmamış Rumlara karşı düşmanlık gösterilmemesini istemiştir.[180]

Yunanlılar, kuvvetlerini takviye ederek 3 Temmuz 1919'da taarruza geçerek Aydın'ı yeniden işgal ettiler.[181] Yunanlıların Aydın'ı yeniden işgaliyle ilgili olarak, Aydın ileri gelenlerinin belediye başkanlarının, 5 Temmuz 1919'da Dahiliye Nezareti'ne gönderdikleri telgraf: "*Yunaniler ve bunlara iltihak eden yerli Rum erkeklerinin irtikab etdikleri bu mu'amele-i vahşiyyaneye mukabil kiliselerde vesa'ir mıntıkalarda tahaffuz eden canîler dahil olduğu halde, ahalîye karşı Türklerin gösterdiği eser-i şefkat ve himayenin şahidi olan İngiliz, Fransız, İtalyan tebe'a ve resmî adamlarından ve hatta yerli Rumlardan su'al buyurulmasını istirham eyleriz. Fakat Aydın'dan firar eden Yunanîler İzmir'den aldıkları kuva-yı imdadiyye-i askeriyye ile yeniden muhtelif noktalardan ta'arruz etmiş ve mu'amele-i vahşiyyanelerini evvelkinden daha büyük bir şiddetle tatbîke başlamışdır*" şeklindedir.[182]

Aydın'ın ikinci kez işgaliyle ilgili olarak, Nazilli Kaymakamlığı'nın Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği, 9 Temmuz 1919 tarihli telgrafnamesi de: "*Kuvve-i İşgaliye Aydın'ı tahliye etdikden üç gün sonra takviye kıta'atı alarak hücûm etmiş ve Kuva-yı Milliye şehri tahliye etmeğe mecbûr olmuşdur. Yunanlılar bu sefer Aydın'da taş taş üstünde bırakmamışlar ve rast geldikleri insanları bî-rahmane itlaf etmişlerdir. Aydın şehri alevler içinde dünya yüzünden na-bedîd olmuşdur. Mevkî'-i coğrafisinden başka bir şey kalmamışdır. Ahalîsi darmadağın olmuş, kaçıp kurtulabildikleri dahile hicret etmişlerdir*" şeklindedir.[183]

---

[180] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 434, Gömlek: 124, Belge No: 124-1.
[181] G. Jaeschke, **a.g.e.,**C. I, s. 48.
[182] BOA, **HR. SYS,** Dosya: 2611-1, Vesika: 163.
[183] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-3, Vesika: 40.

7. NAZİLLİ KAZASI'NIN İŞGALİ

Nazilli, 4 Haziran 1919'da, Yunanlılar tarafından olaysız bir şekilde işgal edilmiştir.[184] Nazilli'de herhangi bir mukavemet ile karşılaşmayan Yunanlıları, Yerli Rumlar alkışlarla: *"Kahrolsun Türkler!"* diye bağırarak karşılamışlardır.[185]

Nazilli'de Yunan işgalinin, ilk günlerde seyrek olarak olaylar meydana gelmişse de, Yunanlılar Kaza'ya yerleştikten sonra, yerli Rumlarla da birleşerek harekete geçtiler. İzmir ve Aydın'da yapmış oldukları vahşet, zulüm ve işkenceleri aynı sistemle burada da gerçekleştirmişlerdir.[186] Sokaklarda: *"Zito Venizelos!"* diye bağırmaya zorlanan Türkler, karşı koymaya kalktıkları zaman dövülmüş ve öldürülmüşlerdir.[187]

Diğer işgal bölgelerinde olduğu gibi Nazilli'de de Türklere yönelik mezalim gerçekleşmiştir. Nazilli'de Türklere yapılan mezalim sırasında, Yunan askerlerine hapishaneden çıkartılan Rum mahkumlar da katılmıştır.[188]

Yunanlılar ve yerli Rumlar, Türk kadın ve kızlarına saldırılarda bulunmuş, minarede ezan okuyan müezzinleri dayakla aşağı indirmişlerdir. Rumlar, sokaklarda karşılaştıkları Türkleri Venizelos'un resmi altında geçirterek: *"Zito Venizelos!"* diye bağırtmışlardır. Sokak satıcılarının tablalarını dökmüş, Türklere ait dükkanlara giderek hoşlarına giden malları bedelsiz olarak almışlardır.[189]

Yunan askerleri ve yerli Rumlar sarhoş olarak Türk mahallelerinde, *"İstanbul'a gireceğiz, padişahı keseceğiz!"* şeklinde şarkılar söyleyerek halkı tahrik etmişlerdir. Yerli Rumlardan bazılarının ihbarları üzerine hiçbir araştırmaya gerek görülmeksizin birçok kişi tutuklanmış, bunlara çeşitli işkenceler yapılmıştır.[190] Bu arada, silah aramak bahanesiyle, yerli Rumların da ihbarlarıyla, bazı Türkler tutuklanmıştır.[191]

---

[184] Esin Dayı, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Erzurum, 1998, s. 32.
[185] **Süvari Yüzbaşı Ahmed**, s. 66.
[186] T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 33.
[187] K. Mısıroğlu, **a.g.e.**, s. 187.
[188] J. McCarthy, **a.g.e.**, s. 309.
[189] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4, Vesika:1, Ek:13 /12.
[190] T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 34.
[191] M. Turan, **a.g.e.**, s. 169.

19 Haziran 1919'da Nazilli'de bulunan Yunan kuvveti, Türk kuvvetlerinin Nazilli'yi hedef alan bir taarruz hazırlığında bulunduğu haberini almıştır. Bu durum karşısında Yunan kuvveti, 20 Haziran 1919'da Nazilli'den çekilmeğe başlamıştır.[192]

Yunanlıların Nazilli'den çekilişiyle ilgili olarak, Nazilli Kaymakamlığı 9 Temmuz 1919'da Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta: *"Nazilli'yi boşaltan Yunanlıların Aydın'daki işgal kuvvetleriyle birleştikleri, Kuva-yı Milliye şehrin boşaltılması için zaman verdiyse de buna cevap vermeyip katliamlarını artırdıkları; fakat daha sonra karşı koymayıp çekilirken, toplarla Müslüman mahallelerini, birçok cami'i ve resmi daireleri yakıp tahrip ettikleri..."* bilgilerini vermektedir.[193]

Yunanlılar, Nazilli'den çekilirken 38 Türk'den oluşan bir kafileyi, elleri bağlı olarak yanlarında götürmüşlerdir. Daha sonra bu Türkleri, Köşk'te makineli tüfeklerle tarayarak öldürmüşlerdir.[194] Yunanlıların yürüyüş doğrultusu üzerinde bulunan köyler talan edilmiş, köylerde bulunan birçok Türk katledilmiştir.[195] Nazillili Rumların İtilaf Devletleri Temsilcileri'ne verdikleri bilgiler, Yunanlıların Nazilli'den geri çekilişleri sırasında Türklere karşı yaptıkları mezalimi teyit etmek bakımından dikkate değerdir: Nazillili Rumların verdikleri bilgi: *"Memleketin İslam ve Hıristiyanların gerek insanca gerekse maddeten uğradıkları zayiat ile şahidi olduğumuz ha'ileden ricat eden Yunan kuvvetlerini mesul buluyoruz. Bu ha'ileye bir an evvel nihayet vermek ve hal-i ricatda bulunan Yunan kuvvetlerinin bu münasebetsizliklerine mani olmak için gerek müttefiklerimiz ve hükümetlerimiz nezdinde teşebbüsat-ı lazımede bulunulmasını hem cemaatimiz namına hem de insaniyet namına rica ve istirham ederiz"* şeklindedir.[196]

8. SÖKE KAZASI'NIN İŞGALİ

Söke, Rum nüfusunun fazlalığı ile dikkati çeken bir kaza idi. Kaza, hemen yakınındaki Sisam Adası'ndaki Rumların kayıklarla gelerek baskın yapabileceği bir konumda idi. Nitekim, Sisam Adası Rumları, Söke Rumları ile birleşerek sık sık Söke

---

[192] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 109.
[193] İ. Meral, **a.g.t.**, s. 268.
[194] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 105, Gömlek: 84, Belge No: 84-2, 3 ; M. Hocaoğlu, **a.g.e.**, s. 214.
[195] J. McCarthy, **a.g.e.**, s. 309.
[196] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek:13 /14; K. Mısıroğlu, **a.g.e.**, s. 188-189.

köylerine saldırıyorlar, pek çok cinayet ve gasp olaylarının meydana gelmesine sebep oluyorlardı.[197] Hatta, zaman zaman Osmanlı Devleti'ne ait askeri depolardan silah ve cephaneyi de gasp etmekteydiler.

Rumların bu faaliyetlerini engellemeye Osmanlı Hükümeti'nin gücü yetmiyordu.[198] Burada bulunan İngiliz askerleri de Rumların yaptıkları katliam ve gasp olaylarını görmemezlikten geliyor, hatta Rumlara destek veriyorlardı.[199] Söke'de bulunan 135. Alay, gözetlemekle görevli bulunduğu sahillere yakın olan Sisam Adası'ndan gelen Rum çeteleri ve bunların destekledikleri yerli Rumlarla devamlı mücadele halindeydi.[200] İzmir'in işgali sonrasında, 57. Tümen Komutanlığı'nın 16/5/1919 tarihinde Söke'de 135. Alay Komutanlığına gönderdiği telgrafta: "*Söke ve Kuşadası havalisinde Rumların çete halinde faaliyete gelmeleri mahsustur. Buna karşı tedabir-i atiyenin ittihazı tavsiye olunur*" denilmektedir.[201]

Söke, 17 Mayıs 1919 tarihinde İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir.[202] Ancak, İtalyanlar Rumların cinayet ve soygunlarına seyirci kalıyorlardı. İşgalden kısa süre sonra Söke'de 57. Tümen Komutanı Albay Şefik'in çabaları ve Yüzbaşı Selahattin'in organizesiyle Kuva-yı Milliye teşkilatı kurulmuştur. Kurulan bu Kuva-yı Milliye teşkilatı 21 Haziran 1919'dan itibaren Rum çeteleri ile mücadeleye başlamıştır.[203]

Söke ve civar köylerde Rumların Türklere karşı zulümleri, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sonrasında artarak devam etmiştir.[204] 29 Mayıs 1919'da Yoran Köyü Karakuyu mevki'inde Kömürcü Hasan Efendi, oğlu Mehmet Efendi ile arkadaşı Deveci İbrahim, Yoran Köyü yerli Rumları tarafından öldürülmüşlerdir. 2 Haziran 1919'da Tamasça Bucağı Karakolu jandarmaları Söke'ye gelmek üzere yola çıkmışken, Rumlar

---

[197] S. Aydınel, **a.g.e.**, s. 82.
[198] M. Turan, **a.g.e.**, s. 175.
[199] 19 Mart 1919 tarihinde Söke Havali Kumandanlığı Erkan-ı Harbiye Reisi Abdulmecid tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen raporda: "*Yunan mülazım Sıdkı Efendi'yi şehid eden katili alarak derdest edildiği sırada Söke'deki İngiliz zabitinin müdahalesiyle bırakılmış ve Sisam'a kaçırılmak üzere olduğundan merkumun hükümete teslimi için mümessillik nezdinde teşebbüsatda bulunulmuştur*" denilmektedir. BOA, **DH. E. UM. AYŞ**, Dosya: 3, Vesika: 27.
[200] **TİH, Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 59.
[201] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 433, Gömlek: 23, Belge No: 23-1.
[202] M. Turan, **a.g.e.**, s. 174.
[203] S. Aydınel, **a.g.e.**, s. 82-84.
[204] M. Turan, **a.g.e.**, s. 175-176.

tarafından yolda pusuya düşürülerek jandarma Mehmet oğlu Ali şehit, jandarma Cideli Hüseyin ağır yaralanmıştır.[205]

135. Alay Komutanı'nın, 16 Haziran 1919 tarihinde 57. Tümen Komutanlığı'na gönderdiği telgrafta: *"14 Haziran 1919 tarihinde Akköy, Yoran, Gülebiç Karyesi Rumlarından mürekkeb bir çetenin, Söke'nin Sarıca Karyesi'ni basdıkları ve karye ahali-i İslamiyesi ile Rum çeteleri arasında bir buçuk saat devam eden müsademede her iki tarafca telafat vuku'u bulmadığı ve bu vak'aya pavyondaki İtalyanlar tarafından hiçbir veçhile muavenet edilmediği. 15 Haziran 1919 gecesi yine kuvvetli bir Rum çetesi İslam Çaklı'yı bastığı ve dört beş saat devam eden müsademede Kuşadası Kaimakamlığı tarafından bera-yı muavenet asker taleb olunmuş ise de bu sırada asker bulunmadığından muavenet edilemediği ve Söke ahali-i İslamiyesininde galeyanı dolayısıyla otuz kırk kadar İslamların İslam Çaklı'ya muavenet şitab ettikleri ve Söke'den hareketlerinde yerli Söke Rumlarını kasaba haricine ve Kuşadası tarikine kurmuş oldukları pusuya uğradıkları müsademede Rumlardan iki şahsın maktul düştüğü ve Giritli İslamların Rum Çaklıya gittikleri ve İslam Çaklı ile Rum Çaklı müsademesinde Rumlardan yedi şahsın mecruh düştüğü ve Rum çetelerinin faaliyeti günden güne tezayid etmekte olduğu bera-yı malumat arz olunur"* denilmektedir.[206]

Söke üç defa Yunan işgaline uğramıştır. İlk işgal 1 Mayıs 1920'de, ikinci işgal 2 Şubat 1921'de, üçüncü işgal ise 21 Nisan 1922'de İtalyanların şehri boşaltmaları üzerine aynı gün Yunan kuvvetlerinin işgaliyle olmuştur. Söke'nin Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra, bu işgalden cesaret alan Rum çetelerinin Türk halka karşı saldırıları daha da artmıştır.[207]

Bu konuyla ilgili olarak Aydın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Komutanı Demirci Mehmet Efe'nin, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 18/10/1919 tarihli telgrafı: *"Bugün Muğla'dan aldığım bir raporda Milas'ın Kocaorman cihetinde otuz kişilik bir Rum çetesinin icra-yı faaliyete başladığı ve Sisam ile diğer cezairde Rumlar teşkilat yapıp*

---

[205] Sökeli Rumların Türk halka yaptıkları katliam tecavüz, hırsızlık ve benzeri olaylar hakkında geniş bilgi için bkz. T. Yalazan, **a.g.e.**, C. I, s. 35-41.
[206] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 434, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.
[207] M. Turan, **a.g.e.**, s. 175.

dört beş bin neferlik kuvvet ile Söke ve Milas sevahiline bi'l-ihrac ahali-i İslamiyeye taarruz edecekleri bildirilmektedir" şeklindedir.[208]

[208] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 200, Gömlek: 43, Belge No: 43-1.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞGAL YILLARINDA İZMİR VE HAVALİSİNDE YAŞAYAN YERLİ RUMLARIN FAALİYETLERİ

1. İZMİR VE HAVALİSİNDE MEYDANA GELEN ÖNEMLİ BAZI OLAYLAR

İşgal yıllarında Yunanlılar, Anadolu'da Türklerle yaptıkları savaşlarda uğradıkları yenilgilerin İzmir'de oturan Rumlar tarafından duyulmaması ve bunlar üzerinde olumsuz bir etki yapmaması için çeşitli önlemler almıştı. Bu önlemlerden biri İstanbul'da basılan gazete ve dergilerin İzmir'e girişini yasaklamaktı. Bu konuyla ilgili olarak Teke ve Havalisi Komutanı Aşir'in Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine 16 Haziran 1921 tarihinde gönderdiği rapor: *"Yunanistan işgal kuvvetleri kumandanı İstanbul matbuatının İzmir'e idhalnii men ve bu gibi gazeteler kimde bulunursa beş sene hapis cezası ile mahkum olacaklarını 9 Mayıs 1921 tarihli bir emir ile ilan etmiştir"* şeklindedir.[1]

Başka bir belgede de Teke Havalisi Kumandanı Aşir, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine, 21 Ocak 1921 tarihinde şu bilgiyi vermiştir: *"Oniki günden beri vürud etmeyen İzmir postaları bu gün Antalya'ya geldi. İnönü Muharebatı hakkında İzmir'deki Yunan gazetelerinde mağlubiyet ile ilgili haberlere rastlanmamıştır. Matbuata bu hususda hiçbir şey yazdırılmadığı ve mağlubiyetleri ketm ettikleri anlaşılmakdadır."*[2]

İzmir'de yaşayan Rumlar, Ermenilerle işbirliği yaparak Avrupa hükümetlerini ve kamuoyunu etkilemek, yanlarına çekebilmek amacıyla mitingler de düzenlemişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak, Teke Havalisi Komutanı Aşir'in Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine 3 Mart 1921 tarihinde şunları bildirmiştir: *"27 Şubat 1921'de İzmir gazetelerinde İzmir'de Rum ve Ermeniler müştereken bir miting ve nümayiş*

---

[1] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1232, Gömlek: 130, Belge No: 130-1; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 665, Gömlek: 147, Belge No: 147-2.
[2] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 666, Gömlek: 110, Belge No: 110-1.

yapmışlardır. İzmir Rumlarındır, iddialarında bulunmuşlardır."[3] 15 Mart 1921 tarihinde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine Kocaeli Fırka Kumandanlığından verilen bilgi: *"İzmir'de Rumlar tarafından akd edilen mitingde senelerden beri Anadolu ağalarının tahakkümünde kalmış olan Rumların artık Türk hakimiyetini kabul edemeyeceklerini ve mitingde on kilisede yapılan ictima'alarda Londra Konferansı Yunanlıların aleyhine karar verir ve İzmir'in tahliyesi taleb olunursa Düvel-i Mü'telifeye karşı isyan ederek muharebeye devam etmeğe yemin eylemişlerdir.*[4] *Mitingde İzmir Belediye Reisi Hasan Paşa ile Edhem hazır bulunmuşlardır"* şeklindedir.[5]

Yunan ordularının Anadolu'da ilerleyişinin ve bazı kentlerin işgal edildiği haberinin alındığı günlerde Rumlar tarafından İzmir'de eğlenceler ve şenlikler tertip edilmekteydi. Bu durumla ilgili olarak, 13 Ocak 1921 tarihinde Menderes Grubu Komutanı Hurşid, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine: "*bugünkü İzmir gazeteleri iki gün evvel Bilecik, Bozüyük ve civarını muzafferen işgali münasebetiyle İzmir'de şenlik yapıldığı"* şeklinde bilgi vermiştir.[6]

Zamanla durum değişmiş, Anadolu'da Mustafa Kemal önderliğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Yunanlılarla yapılan savaşları kazanmaya başlamıştı. Bu durumdan İzmirli Rumlar büyük rahatsızlık duymaya başlamışlardı. Özellikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne yardım eden devletlere karşı büyük kin duymaya başlamışlardı. Bu yüzden TBMM Hükümeti ile Fransa arasında imzalanan Ankara İtilafnamesi'nden bir süre sonra İzmir'e gelen Fransız askerleriyle Yunan askerleri ve yerli Rumlar arasında çarpışmalar dahi meydana gelmiştir. Teke Havalisi Kumandanı Aşir, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine, 17 Nisan 1921 tarihinde durumla ilgili olarak: *"Beş gün akdem İzmir limanına gelen Fransız bandıralı iki sefine mürettebatından gezmek maksadıyla şehre çıkan yigirmi ta'ifenin Yunanlılar tarafından tahkir edildigi müsademede katl olundukları ve gemilerin bayraklarını silah endahtıyla*

[3] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 665, Gömlek: 144, Belge No: 144-1 ; ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 746, Gömlek: 60, Belge No: 60-1 ; ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 746, Gömlek: 52, Belge No: 52-1.
[4] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 881, Gömlek: 39, Belge No: 39-1.
[5] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 742, Gömlek: 125, Belge No: 125-1 ; ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 852, Gömlek: 48, Belge No: 48-1.
[6] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 885, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.

delik deşik etdigi Antalya İtalya muhafil riyasetinden suret-i hususiyede istihbar edilmişdir" bilgisini vermiştir.[7]

Yine, Teke Havalisi Kumandanı Aşir, 31 Mayıs 1921 tarihinde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine gönderdiği telgrafta: *"İzmire gelen bir Fransız filosu mürettebatının rıhtım üzerinde toplanan Rumlarla Yunan askerine karşı "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa!" demeleri üzerine Fransız ve Yunan askeri arasında müsademe olmuşdur"* bilgisini vermiştir.[8]

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaliyle birlikte Rumlar için yeni bir dönem başlamış oldu. 1920 yılı Noel'i, İzmir'de tam bir bayram şenlikleri havası içinde geçti. Bu dönemde İzmir ticareti canlanmış, ekonomik etkinlikler güçlenmişti. Yunan bayrağı ya da başka bayraklar taşıyan gemiler her gün İzmir limanına geliyor ve ülkenin iç bölümlerinde yaşayan Rumlar zengin hasatlarını onun depolarına taşıyorlardı. Çok şarkıda anılan Kordon'un kahvehanelerinde, Kafe Föte'de, Cafe de Paris canlı eğlence mekanları haline gelmişti.[9]

Sevr Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Yunanlılar, İzmir'i Yunanistan'a katmak için hemen harekete geçtiler. Ekonomik yapıya ve yönetime egemen olmak böylece İzmir'i Yunanistan'ın bir parçası durumuna getirmek istiyorlardı. Bu amaçla İzmir ve havalisindeki Türkleri eğitimden yoksun bırakmak, ekonomik durumlarını zayıflatmak ve Yunan yönetimini kabul ettirmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar.

Yunanlılar, Sevr'in imzalanmasından hemen sonra İzmir'in yönetimine el koymuşlardır. İzmir'deki Yunan Fevkalade Komiserliği Genel Sekreteri Petros Gonarakis, 11 Ağustos 1920 tarihinde Hükümet Konağı'na giderek, Vali Vekili Ahmet Besim Bey'e, yönetimin Yunanlıların eline geçtiğini ve yarından sonra devir-teslim işleminin yapılması gerektiğini söylemiştir. Bu olaydan bir gün sonra, 12 Ağustos 1920'de, İzmir Hükümet Konağı Yunan jandarmaları tarafından işgal edilmiştir. Devir-teslim işi bittikten sonra Türk hakimlerinin işine son verilmiş, yerlerine Türkçe bilmeyen Yunanlı hakimler atanmıştır. Eğitim, evkaf ve eytam daireleri ile şer'iye mahkemesinin dışında kalan bütün dairelere Yunanlı memurlar atanmış, kolluk

---

[7] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 663, Gömlek: 104, Belge No: 104-1.
[8] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1171, Gömlek: 53, Belge No: 53-1.
[9] Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, İstanbul, 2002, s. 70.

kuvvetlerinin yerlerine de Yunanlı görevliler getirilmiştir.[10]

Yunan Hükümeti artık işgal ettiği bütün Batı Anadolu'yu kendi topraklarından saymış, buralarda yaşayan Rumları resmen silah altına çağırmıştır. Nitekim Küçük Asya Ordusu Komutanı Anastas Papulas tarafından yayımlanan günlük bir emir, *"Yunan ırkına mensup ve İzmir, Manisa, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İzmit, Üsküdar, Denizli, Aydın sancakları ahalisinden olan ve askerî işgal mıntıkasında ikamet eden 1891, 1892, 1893, 1894 doğumlu gençler silah altına çağrılmıştır"*şeklinde ifade edilmiştir.[11]

Bu durum karşısında, TBMM Hükümeti Anadolu'da yaşayan Rumların, Yunan Ordusu bünyesinde istihdam edilmelerini engellemek için tedbirler almak zorunda kalmıştır. TBMM Hükümeti, 13 Eylül 1920 tarihinde: *"Bazı esbab ve mütala'at-ı siyasice ve askeriyeye binaen Bolu Geyve, Ertuğrul, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisarı, Denizli, Burdur, Isparta livaları dahilinde bulunan Rum ve Ermenilerden şimdilik 20-40 yaşında bulunan erkeklerin dahilde mu'ayyen mevaki'e muhafaza tahdında sevkleri"*ne karar vermiştir.[12] Ayrıca, sevk edilen Rum ve Ermenilerin ihtiyaçlarını karşılamak için de TBMM Hükümeti, 24 Kasım 1921 tarihinde: *"Mahal-i muhtelifeden sevk olunan Rumlardan pek muhtaç olanların i'aşeleri zımmında beş bin liranın muhacirin tahsisatından tesviyesi"* kararını almıştır.[13]

Bu sırada, Yunan Ordusu'nda istihdam edilen Rumlar askerlikten kaçmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. 1921-1922 yıllarında Yunan işgalinin tehlikeye girdiği sırada bile İzmir'de 20.000 asker kaçağı tespit edilmişti.[14] Batı Anadolu'da yaşayan Rumların Yunan Ordusu'na destek vermemeleri, Yunanlı bazı yetkilileri olumsuz anlamda etkilemişti. Kral Konstantin'in oğlu olan Prens Andrew, dostu Metaksas'a bölgede yaşayan Rumlarla ilgili olarak şöyle yazmıştır: *"Buradaki halk genellikle tiksindiricidir. Şişirilmiş Venizelos yanlılığı yaygın bir haldedir... Eski Yunanistan'ın burada korkunç denecek kadar kanını döktükten sonra böyle davranan bu değersiz insanları tekmeleyip atması için İzmir'i Mustafa Kemal'e teslim etmek gerçekten yerinde olacaktır; çünkü en iyi yerli ailelerin çocukları İzmir'de ve cephe gerisinde*

---

[10] Zeki Arıkan, **Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)**, Ankara, 1989, s. 105.
[11] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 108.
[12] BCA, No: 030. 18. 01 / 01. 11. 17, (13 Eylül 1336 tarih ve 215 No'lu Kararname)
[13] BCA, No: 030. 18. 01 / 04. 38. 5, (24 Teşrin-i Sani 1337 tarih ve 1214 No'lu Kararname)
[14] A. A. Pallis, **Greece's Anatolian Venture- And After**, London, 1937, s. 61.

hizmet etmektedirler ve salt Küçük Asya Rumlarından kurulmuş bir birliğin düşmanla yüz yüze gelmesi halinde Tanrı yardımcımız olsun... Tanrım, ben buradaki cehennemden ne zaman kurtulacağım?" Bu görüşlerde Andrew yalnız değildi. Stergiadis, Yüksek Komisyonun Uşak'taki temsilcisine şöyle yazmıştı: *"Burada kendilerine Yunanlı denilenlerden hiçbir şey bekleyemeyiz."* [15]

Bu arada, Yunan Sıkıyönetim Mahkemesi, 1922 Temmuz'undan itibaren çeşitli suçlarla ilgili davaları görmeye başlamıştı. Sıkıyönetim Mahkemeleri, Yunan askeri makamlarınca konulan yasaklara uymama, hırsızlık, öç alma, saldırı, cinayet, yaralama, ırza geçme, yankesicilik, Rumlardan silah altına çağrılan eratı firara teşvik, eşkıyalık, Kuva-yı Milliye'ye yardım ve yataklık gibi pek çok davaya bakmıştı. Bu davalarda sanıklar hakkında idam, müebbet ve geçici kürek, zindan, para cezaları, hapis cezaları ile beraat kararları verilmekteydi. Ancak, suçu işleyenin Türk olması ile Yunanlı ya da Rum olması halinde verilen ceza farklı idi. Yunanlı ve Rum suçlular daima Yunan Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından korunmuştur.[16]

2. ÇETECİLİK, MEZALİM, KATLİAM VE SOYGUN

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile birlikte, Batı Anadolu'da yaşayan Rumlar çeteler kurarak, Türklerin yaşadığı köyleri basmak, yol kesmek suretiyle soygunlar ve katliamlar yapmaya başlamıştır. Özellikle, Yunanistan'ın İzmir ve havalisini işgal etmesi, Türk Ordusu'nun mütareke şartları gereğince terhis edilmesi, İtilaf Devletleri Temsilcileri'nin Rumların çete faaliyetlerini görmemezlikten gelmesi Rum çetelerinin faaliyetlerini daha da artırmıştır.

---

[15] M. L Smith, **a.g.e.**, s. 352.

[16] Kuva-yı Milliye'ye yardım ve yataklık suçunu işleyen Türkleri 101 yıl hapis veya müebbet kürek gibi son derece ağır cezalara mahkum eden mahkemeler, eşkıyalık ve ırza geçme gibi suçlarla ilgili olarak karara bağladıkları davalarda adil davranmayarak sanığın milliyetine göre hareket etmişlerdi. Örneğin, Urla'da Rum kadınlarına tecavüz eden Hüseyin Çavuş ve Enver'i idama mahkum eden mahkeme, aynı suçu bir Türk kadınına karşı işleyen Yunan çavuşunu 20 yıl hapis ve halk önünde askeri apoletlerinin kopartılması cezasına çarptırmakla yetinmişti. Sabah ve öğleden sonra olmak üzere günde iki kez toplanan mahkemeler, biri başkan dördü üye olmak üzere beş askeri hakim ve savcıdan oluşmaktaydı. Ordu mensuplarını askeri ceza kanunu, sivilleri ise ceza kanunu gereğince mahkum eden sıkı yönetim mahkemesinin celseleri kamuoyuna açık olarak yapılmaktaydı. Orduya mensup rütbeli şahısların davalarında, savunma makamında yer aldıklarını gördüğümüz avukatların diğer davalarda da görev yaptıklarına ilişkin elimizde hiçbir veri bulunmamaktadır. Bazı davalara bakmak üzere İzmir dışındaki yerleşim birimlerine de giden mahkemelerin, dönemin uluslararası hukuku içindeki yerini belirlemek son derece önemlidir. Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** Ankara, 1997, s. 251-253.

Bölgede yaşayan Türklerin maruz kaldığı hırsızlık, soygun, tecavüz ve katliam olayları oldukça fazladır. Bu yüzden bu konularla ilgili olarak birkaç örnek vermek, olayların vahametini göstermek için yeterli olacaktır.

Batı Anadolu'da yaşayan Rumlar, Yunan propagandasının da etkisiyle, bölgenin Yunanistan'a ilhakı taraftarıydılar. Özellikle İzmirli Rumlar: *"Yunanistan'a katılmayı tabi ki istiyoruz. Bu bizim yüzyıllarca hayalini kurduğumuz arzumuzdur"* şeklinde düşüncelerini ifade ediyorlardı.[17]

Rumlar, Yunan Ordusu'nun Anadolu içlerine doğru ilerlemesini, büyük bir memnuniyet içerisinde, tasvip ve teşvik ediyorlardı.[18] Bu yüzdendir ki, birçok Rum, Yunanistan adına gönüllü olarak çalışıyordu.[19] Hatta, İzmir'de çoğunluğu Rum olan demiryolu memurları Yunan üniforması giymişlerdi.[20] Ayrıca Rumlar, Anadolu'da ilerleyişini sürdüren Yunan askerlerine hediye olarak bol miktarda bisküvi, çikolata ve sigara gönderiyorlardı.[21]

Yunan Ordusu, İzmir'i işgal ettikten sonra Batı Anadolu'da yaşayan Rumların kurdukları, Türklere yönelik faaliyetlerde bulunmayı amaçlayan, çetelere gerekli desteği veriyordu.[22] Çünkü Venizelos, Türkleri Anadolu'nun iç bölgelerine göçe mecbur ederek, onların boşalttığı köy, kasaba ve şehirlere, Rum nüfus yerleştirmek istiyordu. Bu amaçla Yunanlılar, Rumlardan oluşturdukları çeteler vasıtasıyla Türk halka mezalimde bulunmuşlardır.[23] Bu durumla ilgili olarak; Antalya Mutasarrıfı Aşir Bey, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine gönderdiği 25 Ocak 1921 tarihli raporda: *"İzmir'de Rumlardan teşkil kılınan çetelerin köylere, ahali-i İslama karşı irtikap etdikleri vahşetin emsali yokdur"* ifadesini kullanmıştır.[24]

Harbiye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne, Fransız ve İngiliz İrtibat Subaylarına, 28 Haziran 1919 tarihinde gönderilen rapor ise: *"...Kırk kişilik bir Rum*

---

[17] Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, 1991, s. 66.
[18] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1234, Gömlek: 13, Belge No: 13-1.
[19] Hamit Pehlivanlı, "Askeri Polis Teşkilatı Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Kasım 1991, Yıl 4, Sayı 8'den Ayrıbasım, Ankara, 1991, s. 681.
[20] Ali Fuad Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, 2000, s. 153.
[21] Kazım Özalp, **Milli Mücadele (1919- 1922)**, C. I, Ankara, 1998, s. 182.
[22] Orhan Hülagü, **Milli Mücadelede Bursa**, İstanbul, 2001, s. 202-203.
[23] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 745, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.
[24] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 649, Gömlek: 137, Belge No: 137-1.

çetesi Nazilli'de 24 Haziran 1919 sabahı İngiliz şubesinden birinin mevkuf olduğu Kınıklı Çiftliği'ni basmış ve birkaç korucuyu öldürdükden sonra hayvanatı sürükleyip Çanta'ya götürmüş..." şeklindedir.[25]

Teke Havalisi Komutanı Aşir Bey Güney Cephesi Komutanlığına 29 Ocak 1921 tarihinde gönderdiği raporda ise Rum çetelerinin faaliyetleri ile ilgili olarak: *"Rumlardan teşkil olunan çetelerin köylerde ahali-i İslamiyeye karşı irtikab ettikleri vahşetin bir yenisine daha başlayarak Sokulu Karyesi ahalisi hedef olunmuştur. Kabasakal Mehmed Çavuş, Rüştan Ali ve Mehmed katl ve bir kadını namusu hetk edildikden sonra memeleri kesildiği ve karnından ayağınında mecruh olub bera-yı tedavi İzmir'e geldiği..."* bilgisini vermiştir.[26]

Yine Aşir Bey'in Güney Cephesi Komutanlığına, 25 Ocak 1921 tarihinde gönderdiği raporda: *"Yerli Rumlardan teşkil kılınan çetelerin köylerde ahali-i İslamiyeye karşı irtikab ettikleri vahşetde Bayındır'ın Sokul Karyesi ahalisinden, Molla Mehme'i katl etmiş ve bir kadının da namusunu kirletmişlerdir"* bilgisi verilmektedir.[27]

İzmir Müdafa'a-i Hukuk Cemiyeti tarafından, 22 Ocak 1920 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyeti Başkanı Mustafa Kemal'e gönderilen telgrafta ise Rum çetelerinin yaptıkları ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: *"Gülbağce ve Reisdere Rumları ile Yunan askerlerinden mürekkep kırk kişilik bir çete Çeşme Kazası'nın Şerekinden Karyesi'ni basarak İslamlardan birinin iki kulağını dibinden kesmişler ve birini katl ve çoğunun cerh ederek, altı bin altın ve külliyatlı banknot alıb gittikleri istihbar kılınmıştır."*[28]

Söke'de Doktor Aleko isimli Rum, yerli Rum çetelerinin başına geçerek, Söke-Kuşadası yolu üzerinde karşılaştıkları Türk yolcuları soyup öldürmüşlerdir.[29]

Aydın Vilayeti'nden, Dahiliye Nezareti'ne 16 Mart 1920 tarihinde gönderilen raporda Rum çetelerinin Türklere yaptıkları ile ilgili olarak verilen bilgiler: *"Bir hafta mukaddem Buca ile Seydiköy arasında ka'in Demirci Köyü'ne giden ve altısı sivil ve*

---

[25] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 105, Gömlek: 84, Belge No: 84-2, 3.
[26] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1070, Gömlek: 79, Belge No: 79-3.
[27] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 865, Gömlek: 73, Belge No: 73-3.
[28] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 120, Gömlek: 70, Belge No: 70-1.
[29] Talat Yalazan, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)**, C. II, Ankara, 1994, s. 159.

dördü asker elbiseli olub mavzer tüfenklerine hamil bulunan on kişilik bir çetenin karye-i mezkure ahalisinden İsa Efendi, Ali Emmi, Ahmed Oğlu Ali Beg, Antalyalı Abdurrahman, Karaburunlu Ömer, Köy Hocası ve İzmirli Ahmed Oğlu Hasan'ı köy haricinde bıçakla boğazlarından cerh ve katl edildigi ve ecsad-ı maktule üzerine ikişer kurşun yarası bulunduğu ve cesetlerin yol üzerinde çam ağaçlarına asılarak karye sakinlerinden Hafız'ın Kızı Hayriye'yi de alıb semt-i mechule gitdikleri ve Akçalı Oğlunun da Kızı Fatma ve Koca Beg'in Kızı Ülfet ve Yahya'nın Kızı A'işe ve Topal Hasan'ın Kızı Rukiye'yi de almışlarken serbest bırakdıkları ve köylünün İşgal Komutanlığına vaki olan müraca'at ve ihbarı üzerine vak'adan üç gün sonra bir zabit kumandasında bir müfreze-i mümesiliye riyasetinde sem'i-i itla'ına isal olmağla beraber Yunan Fevka'l-ade Komiserligine de yazılmış ve bu babda cihet-i adliyece de mahalline bir tahkik hey'eti gönderileceginden bahisle mu'avenet ve müzaharet olması taleb edilmiş olduğu bera-yı ma'lumat arz olunur" şeklindedir.

Aydın Vali Vekili Defterdar Ahmed Bey'in, Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 29 Mart 1920 tarihli raporda ise şöyle denilmektedir: *"Buca ile Seydiköy arasında vaki Demirci Karyesine kısmen Yunan kıyafet-i askeriyesinde ve kısmen sivil Rum çetesi giderek, bazı İslamlar hakkında irtikab eyledikleri fezayih arz olunmuşdu. Bu cinayete müte'allik bazı tafsilat daha dahil olduğu halde gerek Demirci Karyesinde ve gerek civarda bulunan Yoğurtcular, Doğancılar , Karacaağaç ve Kırklar Karyeleri'nde Rum çeteleri tarafından bir aydan beri ika edilegelen cinayat ve tecavüzat-ı hunhuvareneden başlıcalarını mebni olmak üzere kura-yı mezkure muhtar ve hey'et-i ihtiyareleri tarafından müştereken i'ta olunan feryadnameden istihrac edilmiş bir defter leffen arz ve takdim kılındı. Mezkur cetvelinde birer suretlerinin irsaline İzmir'deki Düvel-i Mu'telife Mümesilerinin de bu cinayat-ı mütevaliye üzerine da'vet edildigi arz olunur."*[30]

Aydın Vilayeti'nden, Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 8 Mart 1920 tarihli rapora göre, Ödemiş'te 8 Mart 1920 tarihinden 7 Nisan 1920 tarihine kadar meydana gelen muhtelif olaylar: *"On beş günden beri köylerinden gelip giden ahali-i İslamiyeyi soymak suretiyle icra-yı şekavet etmekde olan biri Ermeni iki Rum olmak üzere üç kişiden ibaret çete, 28 Mart 1920 tarihinde müsellah olarak ahali-i kurra mu'avenetiyle*

---

[30] BOA, **DH. EUM. AYŞ**, Dosya: 37, Vesika: 8.

Yunan devriyesi tarafından der-dest edilerek habs edilmiş ise de şerir-i merkumat esnayı şekavetlerinde birçok kimseyi mecruh etmiştir. Yunan Kumandanlığı'ndan verilen emir üzerine Kaza dahilinde bulunan ahali-i Hıstiyaniyesi taht-ı silaha celb olunmakta ve davul zurna ile sokaklarda dolaşarak mahall-ı muhtelifede nümayiş yapmakta oldukları istihbar kılınmıştır" şeklinde özetlenmiştir.[31]

Yunanlıların ve yerli Rumların, saldırılarına karşı Türk halkının hakkını aramak için başvurabileceği hiçbir makam yoktu. Her ne kadar, işgal sırasında Yunan İşgal Komutanı'nın yayımladığı bir bildiride: *"Dini, idari, belediye, jandarma ve zabıtada görevli bütün Türklerin işlerini yine eskisi gibi yapacaklardır"* denilmiş ise de jandarma ve zabıtaya görevlerini yapma imkanı tanınmamıştır.[32]

Bu durumu, İzmir'in işgalinden sonra bir Türk din adamı, Türk Jandarma Komutanı'na şu şekilde ifade etmiştir: *"Rum halkının, içeride dışarıda herkesin gözü önünde yaptıkları kötülükler Türklerin tüylerini ürpertmekte, her birini malından vazgeçirerek, canını kurtarmak yoluna yöneltmektedir. Türklerin silahları ellerinden alınmakta, yerli Rumlar ise silahlandırılmaktadır. Türk kanına susamış görünen Yunan askerlerine, yerli Rumlar da katılmaktadır. Son günlerde silahçı dükkanlarından satın alınan silahlarla, Rum çocuklarının dahi silahlandırılmakta olduklarını işitiyoruz. Bütün bu dehşet saçan durumlara karşı dayanabileceğimiz, güvenebileceğimiz vazife başında bir tek Türk jandarma eri göremiyoruz."*[33]

Bölgede kurulu olan Rum çetelerinin birçoğu Yunanlı subayların komutası altında bulunuyordu. Yunan kuvvetleri, Anadolu içlerine doğru ilerledikçe yerli Rumların oluşturduğu çeteler onlara kılavuzluk yapıyorlardı. Bu çetelerin asıl görevleri, Türk köylerine saldırmaktı. Önce, ordunun yürüyüş çizgisi üzerindeki Türk köylerine saldırıyorlardı; sonra bölgede Yunanlılar için güvenlik sağlanınca, çevrede bulunan köylere saldırmak üzere dağılıyorlardı.[34]

---

[31] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 39, Vesika: 87.
[32] Kamil Su, **Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları**, Ankara, 1982, s. 39.
[33] K. Su, **a.g.e.**, s. 39.
[34] Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, İstanbul, 1998, s. 312-313.

Rum çetelerinin sayısı, Sakarya Savaşı'ndan sonra Yunan Ordusu'na mensup askerlerin birliklerinden firar etmesiyle birlikte, Anadolu'da daha da artmıştır.[35]

İşgal ile birlikte Türklerin başlarından feslerinin alınıp yırtılması, kadınların peçelerinin açılması gibi çirkin ve küçültücü hareketler de başladı. Bu dönemde Türkler için fes çok önemli idi. Hatta fesin dini bir anlam taşıdığına inananlar da vardı. Bir Türk'ün başından fesini alıp yırtmak, yere atmak şahsına olduğu kadar dinine yapılmış bir hakaret anlamını taşırdı. Rumlar, bu durumu bildikleri için işgalden sonra her yerde Türklerin başlarından feslerini alıp yırtmak, yerlere atmak suretiyle küçültücü hareketlerde bulunuyorlardı. Rumlar: "*Anadolu'da fesli bırakmayacağız!*" sözleriyle Türkleri tamamıyla yok etmeye kararlı olduklarını anlatmaya çalışıyorlardı.[36]

Yunan kuvvetlerinin, Batı Anadolu'da birçok şehir, kasaba ve köyü işgal altına alması, Rumların daha önce komşuluk yaptıkları Türklere yaklaşımlarını değiştirmişti. Meyhanelerde biraz içki içen Rumlar, "Burmaları yakında vuracağız, keseceğiz" diye bağırıyorlardı.[37]

Yunanlılar işgal'in ilk döneminde, Rum çetelerinin de yardımı ile, Türk halktan gasp edilen hayvanları Midilli Adası'na kaçırmıştır; ancak daha sonra Yunan işgal bölgesi genişleyince, halktan toplanan hayvanların bir kısmı Bandırma, bir kısmı da Mudanya yoluyla Yunanistan'a sevk edilmeye başlanmıştır.[38]

Batı Anadolu'da, Yunan işgalinin başladığı sırada, Anadolu'da kurtuluş meşalesini yakmış olan Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal, Yunanlıların ve yerli Rumların mezalimiyle ilgili olarak, 1 Kasım 1919'da Sivas'tan Harbiye Nazırı'na gönderdiği şifreli telgrafta şunları ifade etmektedir: "*Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti'nden, İzmir'den 26.10.1919 tarihiyle alınan bir telgrafta Yunan zulümlerinin gittikçe arttığı; Jandarma Kumandanı, Sorgu Hakimi ve daha bazı memurlarla Kaza eşrafından 40-50 kişinin tutuklanarak işkence edilmekte bulunduğu; Ödemiş ve Tire Kazaları jandarmalarının silahları alındığı; bu haller karşısında Tire Kaza'sı ve*

---

[35] Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, Ankara, 2002, s. 353.
[36] K. Su, **a.g.e.**, s. 23.
[37] Rumlar, Türkler için *"Burmalar"* tabirini kullanıyorlardı. Bkz. Bezmi Nusret Kaygusuz, **Bir Roman Gibi**, İzmir, 1955, s. 158.
[38] Bülent Çukurova, "Yunanistan'ın Anadolu Seferinde Başarısızlığındaki Etkenler", **Askeri Tarih Bülteni**, Yıl 15, S. 29, Ağustos 1990, Ankara, 1990, s. 115-116.

Torbalı Bucağı halkının göç etmekte olduğu, Manisa taraflarında, Ahmetli'de türlü zulümler yapılmakta olduğu; halkın mal ve mülkleri yağma edildiği; Tahkik Heyeti'nin ayrılmasından sonra İzmir'de bile Yunanlıların ilk işgal günlerindeki durumlarını takındıkları; Karma Sansür Kurulu'nun yayınlanmasına müsaade ettiği bir makalesinden dolayı Doktor Yunus Vehbi Bey'in bir yıl hapis, 2000 drahmi para cezasına mahkûm edildiği; Şark Gazetesi sahibi Halil Zeki Bey'in de aynı derecede ve gazetesinin sorumla Müdürü Kenan Efendi'nin 3 ay hapis ve 300 drahmi para cezasına mahkûm edildikleri; hemen her Müslüman'ın birer bahane ile tutuklanmaya başlandığı; şehir içinde ve göçler önünde soygunluğun alıp yürüdüğü; İzmir'in Karşıyaka Mahallesi'nde tüccardan Ali Bey'in evine, öğleden sonra saat 6.00'da, 10 kişi saldırarak kendisinin burnunu ve kulaklarını kestikten sonra bütün servetine el koydukları, ayrıca evini yakmak tehdidi ve 30.000 lira istemekte oldukları; Medeniyet Gazetesi sahibinin, Yunan Fevkalade Komiseri'nin tehdidi ile gazetesini kapatmak zorunda kaldığı bildirilmektedir. Bu hadiseler hakkında İstanbul Hükümeti'nin etkili siyasi teşebbüslerde bulunmasını istirham ederim."[39]

Yunan Ordusu, işgal ettiği şehirleri ve kasabaları ateşe vermeden önce yanlarında daima yerli Rumlardan bir rehber olduğu halde mağaza ve dükkanları yağmalamışlardır. Bununla birlikte evleri soymaya çıkan Yunan askerleri ve Rumlar, gizlenmiş altınları veya kağıt paraları bulunduğuna inandıkları Türk halka her türlü işkenceyi yapmışlar, istedikleri paraları vermeyenleri merhametsizce öldürmüşlerdir. Bu durumla ilgili olarak, Aydın Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 5 Şubat 1920 tarihli raporda Rum çetelerinin yaptıkları soygun ve vahşet: *"Çeşme Kazası'nın Karaköy Karyesi kırk kişilik bir Rum çetesi tarafından basılarak ahali-i İslamiyeden para ve eşya gasb ve bazıların cerh edilmiş olduğu mahall-ı kaimakam vekaletinden telgrafla bildirildiği arz olunmuşdu. Mahallinden ahiren varid olan tahriratda içlerinde iki Yunan askeri de dahil bulunan bu kırk kişilik çetenin mavzer tüfenkleriyle mücehhez olduğu ve yanlarına bomba dahi bulunduğu halde kahvehaneden muhtarı yanlarına alarak hane hane dolaşdıkları Ali Ağa, İsa Dayı, Hacı Kara Ali Oğlu Hasan ve Küçük Osman Ağa'nın hanelerinden melhuf mağruratı muharrer meskukat-ı ma'deniye, evrak-ı nakdiye ve halliyatı gasb etmekle beraber, Ali Ağa ile İsa Dayının kulaklarını kat' ve bazı yerlerini darb ve cerh etdikleri ve son uğradıkları hanede aynı kazahat ve*

[39] Hayri Mutlucağ, "Mustafa Kemal'in İzmir'de Yapılan Zulümleri Osmanlı Hükümetine Bildiren Telgrafı", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 14, Kasım 1968, İstanbul, 1968, s. 43.

cinayetleri irtikab edeceklari esnada ahalinin feryadı üzerine firar etdikleri; fakat rahfiye olmak üzere Hasan ve Ali namlarındaki köylüleri de beraber götürdükleri ve Yunan işgal kumandanları tarafından bu cinayata karşı la-kaydane bir vaziyet alınmakda ve güya Yunanlılar emniyet ve asayişi te'min ve istikrara me'mur edilmişken bu vazifeyi ifa edememekde bulundukları ve şimdiye kadar bu gibi cinayatı irtikab edenlerden hiç birinin der-dest edilmediği ve bundan cü'ret alan Rumların bu gibi hadiseleri gitdikçe artırdığı ve Kaza Hükümeti'nce bu babda ta'kibat icrasına imkan olmadığı beyanıyla, bu i'tikata şahit olmak üzere Düvel-i Mü'telife Mümessilleri tarafından acele bir me'mur gönderilmesi istenmişdir. Bu babda mümesiller tarafından teşebbüsat-ı lazımede bulunulmuş ve emniyet ve asayişi muhafazaya memur edilen işgal kuvvetlerini müvacehesinde vuku bulmakda olan bu halleri yakından görmek üzere bir memur gönderilmiştir" şeklinde ifade edilmiştir.[40]

Rum çetelerinin korkusundan Türk köylüleri kasabalarına bile gidemez olmuşlardı. Kasabaya, ya da pazara gitmek zorunda kaldıkları zaman bütün köy halkı birleşir, hep birden yola çıkarlardı. Köylülerin aldığı bu tedbire rağmen yollarını kesen Rum çeteleri kıymetli olarak gördükleri her şeyi ellerinden alırlardı.[41] Yunanlılar tarafından işgal edilmiş köylerde ırza geçmeler, kadınların Yunanlı askerler ve yerli Rumlarca dağa kaldırılması da sıradan bir olay haline gelmişti.[42] Bu yüzden birçok Türk köylüsü dağlara sığınmak suretiyle canlarını ve namuslarını kurtarabilmişlerdi.[43]

3. RUM GÖÇÜ

Batı Anadolu'ya, Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan Rum göçü, Yunanlıların İzmir'i işgaliyle birlikte artarak devam etmiştir. Bu artışın temel sebebi, Yunan Hükümeti'nin göçü teşvik edici politikası olmuştur.[44]

Yunan Hükümeti, Rumların Batı Anadolu'da çoğunluğu oluşturduklarını ispatlamak için, birçok Rum göçünü teşvik etmekteydi.[45] Yunanistan, Balkan Savaşları

---

[40] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 33, Vesika: 1.
[41] Halide Edib, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Mehmet Asım, **İzmir'den Bursa'ya,** İstanbul, 1980, s. 121.
[42] J. McCarthy, **a.g.e.,** s. 313.
[43] Mümtaz Şükrü Eğilmez, **Milli Mücadele'de Bursa,** İstanbul, 1981, s. 184-185.
[44] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 74, Gömlek: 15, Belge No: 15-1
[45] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 281, Gömlek: 92, Belge No: 92-1

sırasında Anadoludan Yunanistan'a göç etmiş olan Rumları, Osmanlı Devleti'nde askerlikten kaçmış Rumları, Yunanistan ve adalardan pek çok Yunanlıyı kendilerine arazi ve çiftlik verileceği vaadi ile Anadolu'ya nakl edilmeye başlanmıştı.[46] Bu konuyla ilgili olarak, Hariciye Nezareti'nden Dahiliye Nezaret'ine gönderilen bir tezkire: *"Rum anasırının ha'iz-i ekseriyet olduğu düvel-i itilafiye nezaretinde tesbit edilmek ve bu suretle İzmir meselesinin kendi lehlerinde hallini temin etmek üzere Yunan Hükümetince Balkan Harbini müteakip mübadele edilmiş olan Rumlar ile askerlikden firar etmiş bulunan Rumların ve eski Yunanistandan ve civar adalardan pek çok Yunanlıların kendilerine arazi ve çiftlik verilecegi va'adiyle Anadoluya sevk edilmekde ve arazi-i meşguleden dahile hicret eden ahali-i İslamiyeninde hane ve çiftliklerine yerleşdirilmekde olduğu..."* şeklindedir.[47]

Yunanistan işgal bölgesinde nüfus çoğunluğunu sağlayabilmek için, Anadolu'nun Yunan işgali altında olmayan bölgelerinden, özellikle İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nden nüfus sağlamaya çalışıyordu.[48] Dahiliye Nezareti'nden Hüdavendigar, Ankara Konya Edirne Vilayetleri İzmir Mutasarrıflığı'na yazılan şifreli telgrafta bu durum: *"Aydın vilayeti dahilindeki mahal-i meşkulede Rum nüfusunun teksir ve bu suretle kuvve-i fa'alenin tezyidi için Metropolidler vasıtasıyla Rum gençlerinin İzmir'e davet edildiği nazar-ı celb etmemek üzere bunların tarik-i muhtelife ile gelebilecekli esbabın ihzarına çalışmakta olduğu mevsufen istihbar kılınmışdır. Fevkalede dikkat ve ehemmiyet olan şu hale karşı tedabir-i ciddiye ittihaz ve icra ile bu kabil hareketlerin her ne olursa olsun şu sıralarda İzmir ve mülhakatına meni..."* şeklinde ifade edilmişti.[49]

Özellikle, Paris Konferansı'nda Yunanistan'ın İzmir'in işgali ve sonrasında, Türklere karşı yapmış olduğu katliamları araştırmak ve bölgede incelemeler yapmak amacıyla bir tahkik heyetinin kurulması; Batı Anadolu'ya, Anadolu'nun başka bölgelerinden ve Yunanistan'dan Rum nüfusun sevkıyatını hızlandırmıştı. Dahiliye Nezareti'ne; Teke, Isparta Mutasarrıflıkları'ndan ve Edirne Valiliği'nden gönderilen Temmuz 1919 tarihli şifreli telgraflarda, çok sayıda Rumun İzmir'e gitmek için seyahat

---

[46] Cengiz Orhonlu, "Yunan işgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları Tehcirin Sonuçları hakkında Bazı Düşünceler", **Belleten**, C. XXXVII, S. 148, Ekim 1973, Ankara, 1973, s. 489.

[47] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-5, Vesika: 32.

[48] Salim Gökçen, **Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa'nın İstifası**, Ankara, 2003, s. 65.

[49] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-5, Vesika: 69.

varakası almak istedikleri ve bu durumun dikkat çekici olduğu belirtilmiştir. Bu durumun sebebinin de: "*...İzmir sevahilindeki Rum nüfusu teksif ve bu hususun tahkikine me'mur heyet-i ecnebiyenin nazar-ı dikkatini celb etmek...*" olduğu vurgulanmış ve: *"...azimetlerine müsa'ade olunmayacağı..."* bildirilmiştir.[50]

Yunanistan'ın Anadolu'nun iç kesimlerinde yaşayan Rumları da işgalleri altında bulundurdukları bölgelere göç ettirmesi ile ilgili olarak Aydın Vilayeti Mektubi Kalemi'nden, Dahiliye Nezaret'ine yazılan bir yazıda şöyle denilmektedir: *"...Mahall-ı meşguledeki Rum nüfusunun teksiri ve lede'l-icab kuvve-i fa'aleninde tertibi için Burusa, Ankara , Konya hatta Gelibolu, İzmit gibi mahallerden de Metropolidler vasıtasıyla Rum gençlerinin İzmir'e da'vet edildigi ve celb-i nazar etmemek üzere bunlardan tarik-i muhlalife ve suret-i firka ile mahalleri esbalanı tehiyeye çalıştıkları anlaşılmışdır. Şu muamele ve hareket memleketin hal ve atisi için fevkalede celb-i dikkat ve ehemmiyetdir. Buna karşı tedabir-i mani ittihaz ve icrası vilayetde vaziyet-i hazırasına göre pek müşgül olub ma'ahza yapılabilecek bir şey var ise o da bu kabil kesanında ne suretle olursa olsun şu aralık İzmir ve mülhakat-ı meşguleye men'e imrarları hakkında me'muriyet idaremizin celb-i inzarından ibaretdir ki bu da ihtimale ifa edilmişdir. Tafsilat-ı ma'ruzaya nazar-ı makam-ı celb nezaretpenahilerinden de icab eden mahellere evamir ve tebligat ifa buyurulması..."* şeklindedir.[51]

Bu durumla ilgili olarak, Akhisar'da bulunan İngiliz Kontrol Subayı, yerlerini terk eden 6.000 Rum'un Akhisar'da bulunduğunu, Yunanlıların bu Rumları kendi idareleri altındaki bölgeye götürdüklerini ifade ediyordu.[52]

Yunanistan'ın bu göç politikası karşısında Meclis-i Vükela " *İzmirli olmadıkları halde kat'-ı alaka ile gitmek isteyen Rumların azimetlerine müsaade olunmaması* " kararını almıştır.[53] Dahiliye Nazırı Mehmed Bey de Aydın Vilayeti'ne gönderdiği şifreli telgrafta: *"İzmir Rum nüfusunu mutekasif bir halde göstermek için dahil ve haricden*

---

[50] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 45-3, Vesika: 33.
[51] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-5, Vesika: 69.
[52] Bilal Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, C. I, s. 101-102.
[53] BOA, **DH. ŞFR**, Dosya: 105, Vesika: 99 ; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 431, Gömlek: 133, Belge No: 133-1

birçok Rumun oraya gidib yerleşdikleri mevsuken istihbar kılındığı..." haberini verip bu göçün engellenmesi için gereken tedbirlerin alınması gerektiğini bildirmiştir.[54]

Ancak daha sonra Dahiliye Nezareti'nin bazı vilayetlere gönderilen şifreli telgraflarda seyahat varakası verilmesi hususunda bazı esneklikler de gösterilmiştir. Dahiliye Nezareti'nden Isparta Mutasarrıflığı'na gönderilen şifreli telgraf: "*...İhtiyarlar müstesna olmak üzere asker olabilecek senedeki Rumlara seyahat varakası verilmemesi pek münasiptir. Ona göre ifa-yı mu'amele ediniz"* şeklindedir.[55]

Yunanistan'ın Anadolu'ya Rum nüfus göç ettirebilmek için yaptığı propagandalar da oldukça etkili olmuştur. Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e sunulan bir raporda, bu durum: "*...Edirne'de bulunan Yunanlılar ile bir kısım Rumların Yunanistan'ın adil ve mustakim olması dolayısıyla, İzmir'in Düvel-i İtilafiye tarafından Yunanistan'a ilhak olunduğu ve Dedeağaç ve Gümülcine ile sahile karib olan kasabatın da Yunana verildigi ve Yunan Devleti'nin şu sırada asker ihtiyacı olduğundan genç Rumların gizlice Lüleburgaz'a kadar gitmeleri ve Osmanlı kıta'atında hizmet eden Rumların la-akl yigirmi gün sabır etmeleri lazım gelecegi ve sonra Yunan askeri tarafından buraları işgal olunduğu zaman hıdmete alınacakları yolunda propaganda yapmakta oldukları..."* şeklinde ifade edilmiştir.[56]

Bu durumla ilgili olarak, 23. Tümen Komutanı Aşir'in, 16 Haziran 1920 tarihinde, Batı Cephesi Komutanlığı'na verdiği bilgi: *"Selanik'teki eski Rum muhacirleri İzmir'e nakl oluyorlar"* şeklindedir.[57]

Bu konuda, Edirne Valisi'nin Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yazı ise: *"Edirne ve havalisinde bulunan Rum ailelerinin şu son günlerde kesretle Bursa, Adapazarı, ve havali-i saireye gitmekte oldukları ve bunların Yunan propagandasına kapılarak Anadolu'daki Rum nüfusunu teksif-i veza'i bir ekseriyet teşkil maksadını takib eylemekde bulundukları 5 Ağustos 1919 tarihinden 21 Ağustos 1919 tarihine kadar Bursa Adapazarı ve Dersa'adet'e gitmek üzere polis idaresince Rum a'ilelerine yüz dokuz adet seyahat varakası verilmiş olduğu, tedkikat-ı kuyudiyeden anlaşılmış olduğu*

[54] BOA, **DH. ŞFR,** Dosya: 99, Vesika: 183.
[55] BOA, **DH. ŞFR,** Dosya: 102, Vesika: 78.
[56] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 52-4, Vesika: 4.
[57] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 862, Gömlek: 40, Belge No: 40-1.

polis müdirriyetinden bildirilmiş ve on beş yigirmi gün zarfında yüzlerce a'ilenin bu suretle seyahatleri şayan-ı nazar bulunmuş olmağla iktizasının tayin ve enbasına müsaade buyurulması müstahberdir" şeklindedir.[58]

İtilaf Devletleri'ne mensup subaylar Trakya'da yaşayan Rumların Anadolu'ya geçişlerine yardıcı oluyorlardı. Edirne Valisi'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği bir yazıda da: *"memalik-i Osmaniye'ye avdetleri gayr-ı ca'iz Rumların*" Anadolu'ya geçişlerinde: "*...İ'tilaf kontrol zabitlerince himaye ve avdetleri teshil edilmekde..."* olduklarını belirtmiştir.[59]

Anadolu'da yaşanan Türk-Yunan Savaşı'nda Türkler, Yunan zulmünden dolayı iç bölgelere göç ederken, Batı Anadolu'da Yunan işgali altında bulunmayan kentlerden de, Yunan işgali altında bulunan kentlere göç yaşanmaktaydı. 20 Nisan 1920 tarihinde 12. Kolordu Komutanı Fahreddin Paşa'nın Heyet-i Temsiliye Riyaseti'ne gönderdiği rapor: "*19 Nisan 1920 tarihli ve 57. Fırka Kumandanlığı'ndan bildirildiğine göre 17 Nisan 1920 akşamı Aydın'daki Yunan kumandanı yerli Rumlara seriyen İzmir'e çekilmelerini emr etdigi"* bilgisini vermiştir.[60] Yine, Aydın Kalem Reisi Osman Bey'in Menderes Grubu Komutanlığına 26 Ocak 1921 tarihinde gönderdiği istihbarat: *"Balıkesir ve Manisa tarafından İzmir'e binlerce Rum muhaciri geldiği müstahberdir. İzmir'e gelenlerin tekrar Uşak tariklerine avdet etdigi..."* şeklindedir.[61]

Yunan Hükümeti, Batı Anadolu'yu Yunanlılaştırmak için büyük çaba sarfediyordu. Yunan Başbakanı Gunaris'in 12 Kasım 1921 tarihinde düzenleyip, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a sunduğu bir raporda, Ocak 1921'e kadar İzmir çevresine 126.000 Yunan göçmeni getirilip yerleştirildiği belirtilmişti.[62]

Yunanistan'ın İzmir Yüksek Komiseri Stergiadis, izin belgesine sahip olmayan hiçbir kimsenin bölgeye yerleştirilmemesi yolunda askeri makamlara verdiği emre rağmen Rum göçmenlerin Anadolu'ya geçişi durdurulamamıştı. Savaş yıllarında Midilli Adası'nda yerleştirilmiş olan Ayvalık Rumları, Kaza'nın Yunan birlikleri tarafından

---

[58] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 54-3, Vesika: 33.
[59] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 54-1, Vesika: 54.
[60] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 650, Gömlek: 80, Belge No: 80-1. Ayrıca bkz. ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 337, Gömlek: 148, Belge No: 148-1.
[61] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 886, Gömlek: 29, Belge No: 29-1.
[62] Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri,** Ankara, 1974, s. 234-235.

işgalinden sonra büyük gruplar halinde ve silahlı olarak geri dönmeye başlamışlar, ev ve arazilerine iskan edilmiş göçmenleri zorla yerlerinden çıkarma yoluna gitmişlerdir. Rum göçmenlerin Anadolu'ya geçişini kontrol etmek isteyen Yüksek Komiserlik'in amacı, *"terk ettikleri mahallere yerleşen Türklerin oralardan çıkarılmalarından doğacak anlaşmazlıkları"* önlemek değil, iskanın planlı ve programlı bir şekilde yapılmasını sağlamaktı.

Yunanistan'dan gelenlere Midilli'de olanların eklenmesiyle hareketlenen Rum göçü, 1920 yılında da aralıksız devam etmişti. 1921 yılı başı itibariyle, I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş içinde İzmir Sancağı'ndan göç ettirilen Rumların yaklaşık 3/4'ü geriye dönmüş bulunuyordu.

20 Ekim 1919-31 Aralık 1920 tarihleri arasında Batı Anadolu'da iskan edilen Rum göçmenlerin sayısı ve göç ettikleri yerler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Gittiği Yer	Sayısı
Dikili + Bergama	12.500
Urla	5.500
Urla İskelesi	2.800
Çeşme	30.000
Menemen	3.500
Karaburun	9.000
Foça	11.000
İzmir	4.500
Toplam	78.000
Ayvalık	22.000
Edremit	10.000
Akhisar	8.200
Manisa+Tire+Ödemiş	7.000
Genel Toplam	126.000

Rum göçmenler için izin belgesi alan gemiler yanaşacakları limanlara vardıklarında, o limanlara en yakın kaza merkezinde bulunan Yunan iskan memurunca karşılanmaktaydılar. Yunan siyasi temsilciliğinin bulunmadığı kazalarda oturmakta olan iskan memurlarının görevi, iskanın yapılacağı köy ve nahiye gibi daha küçük yerleşim birimlerinde papaz, öğretmen ve diğer Rum ileri gelenlerinin katılımıyla oluşan *"yerleşme komitesi"* ile işbirliği yaparak; göçmenlerin ulaşım, mesken, iaşe vb. gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktı.[63]

Yunanistan ve Adalar'dan Anadolu'ya gelen Rum göçmenlerin durumlarını

[63] E. Berber, **a.g.e.**, s. 318-324.

iyileştirmek yolunda, Yüksek Komiserlik'in yapmış olduğu çalışmaların başında, çiftçi ailelerin topraklarını ıslah için kredilendirilmesi geliyordu. Kredi dağıtımının sistemli ve adil olmasının,bir devlet bankası eliyle yapılmasıyla mümkün olabileceğini düşünen Stergiadis, çıkarmadan kısa bir süre sonra İzmir'de bir şube açma çalışmaları yapmaya başlayan Milli Yunan Bankası'nın hararetli destekçisi olmuştu. Bankanın personel yokluğu nedeniyle ancak 1919 Kasımı'nda açılabilen şubesi 1920 yılı Mayısı'na kadar, yerleştirilmiş durumda olan 80 bin Rum göçmeni için toplam 15 milyon drahmi kredi dağıtmış, 5 milyon drahmiyi ise gelecek olanlar için alıkoymuştu.

Batı Anadolu'da iskan edilen Rum göçmenlere 1 Aralık 1920 tarihi itibariyle tahsis edilen krediler aşağıdaki tabloda verilmiştir:[64]

Numara	Kaza	Kredi Miktarı (Drahmi)	Kaç Kişiye Verildiği
1	Bergama	2.899.350	1491
2	İzmir + Urla	813.265	993
3	Çeşme	3.889.650	4957
4	Menemen	798.950	660
5	Karaburun	2.899.350	2886
6	Foça	1.687.350	1838
7	Ayvalık	3.323.150	2248
8	Akhisar	1.192.700	1063
	TOPLAM	17.503.765=2.200.000 TL.	16.136

Bölgede yaşayan Türklere, mezalim uygulamak suretiyle kaçırtıp, boşalttıkları yerlere Rumları yerleştirmek için Yunanistan ile İngiltere işbirliği halindeydiler. İngiltere bu amaçla Yarbay Haskot Smith adında bir subayını da görevlendirmişti.[65] Ayrıca, Çanakkale Mutasarrıfı'nın, 22 Mayıs 1919'da Dahiliye Nezareti'ne sunduğu raporda: *"Mondros'tan, Bozcaada'dan, Nemlos'dan ve Yunanistan'ın diğer taraflarından Rumların Çanakkale sahillerine geldiği ve bunlara Çanakkale'de görevli İngiliz Temsilcisi Mösyö Vetibol'un yardımcı olduğu"* belirtilmiştir.[66]

4. BASIN

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte İzmir ve havalisinde, Rumların çıkardığı gazete ile dergilerin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Basının propaganda amacıyla kullanıldığı vakit çok etkili bir silah olduğunu bilen Yunan

---

[64] E. Berber, **a.g.e.**, s. 325-327.

[65] Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, İstanbul, 1971, s. 181-182.

[66] Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, S. 28, Mart 1994, Ankara, 1994, s. 226.

Başbakanı Venizelos, İzmir'de yayım yapan Rumca gazetelere her türlü desteği vermiştir. Bu yüzden yayımlanan gazete ve dergilerin bir çoğu Yunan amaçlarına hizmet etmekteydi. İzmir ve havalisinde Yunanca yayımlanan gazete ve dergiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:[67]

Adı	Yayına Başlama Tarihi	İmtiyaz Sahibi Sorumlu Müdürü Başyazarı	Açıklamalar
İeros Polikarpos	1919	Metropolit Hristostomos	İzmir Metropoliti Hrisostomos'un ilk kez 1911 yılında yayımlamaya başladığı resimli dini dergi. Anadolu'da bulunan metropolitlerin yazıyarıyla destekledikleri dergi 1914'te durdurduğu yayımına İzmir'in işgalinden sonra Hrisostomos'un himayesinde yeniden başlamıştı.
Smirnios	1919	Dimitrios Lignadis (SM)	Haftalık olan bu mizah dergisini, 1920 Haziranı'nda edebiyatçı Drosos Avras çıkartmaktaydı. Karikatürleri Dimitrios Lignatis, Sokratis Ronas ve Nakis tarafından çizilen derginin ömrü çok kısa olmuştur.
Tehni	1920	Önce Aristos Peridis, daha sonra Angelos Simiriotis (SM)	Müdürlüğünü K. Daveronis, S. Zagorianos ve G. Rumis'in yaptığı, İzmir'de 1920 Şubatı'nda çıkarılan Tehni, edebi bir dergidir. İzmirli ve işgalden sonra İzmir'e gelmiş birçok Yunan gazetecinin yazılarının yer aldığı derginin her sayısı 16 sayfadan oluşmakta olup, dış sayfaları renkli olarak basılıyordu..
Armonia	1920	Miltiadis Seyzanis (İS) Pandelis Kapsis (SM) K.Mihailidis (BY)	1874 yılında kurulup, zaman zaman yayımını durduran Armoni Gazetesi, son kez 1917 yılında durdurduğu yayımına, 1920 yılı Martı'nda yeniden başlamıştır. 1921 Temmuzu'nda Seyzanis, Gazete'nin imtiyazını ve işletme hakkını da Evangelos Karipis'e devretmiştir. 1921 yılı sonuna, Gazete'nin sorumlu müdürü Stavros Kukutzakis, yöneticisi ise Emmanuil Kukutzakis idi.
İyonyanın İzcisi	1920	D.Angelomatis (SM)	1920 Nisan ayında yayımlanmaya başlayan bir izci dergisidir.
Pirasmos	1921	Dimitrios Lignadis (SM)	29 Haziran 1921 tarihinde yayımda olduğu saptanan bir mizah dergisidir. 1922 yılında dergiyi satın alanlara Kivelis Sineması'na ücretsiz bir bilet verilmekteydi.
Sinadelfos	1922	İllia P. Vutieridis (SM)	Küçük Asya Ordusu Komutanlığı'nın 1921 yılı Mart ayından beri askerleri eğlendirmek amacıyla çıkarmaya gayret ettiği Sinadelfos Gazetesi'nin ilk sayısı 18 Mart 1922'de: *"Ordu İçin Günlük Gazete"* alt başlığıyla yayımlanmıştır. Sinadelfos Gazetesi, 28 Ağustos 1922 tarihine kadar yayımlanmıştır.
Amina	1922	Tonis Zanos (SM)	Tonis Zanos tarafından çıkarılan bu akşam gazetesi Küçük Asya Savunma Örgütü'nün yayın organıdır.
Pana	1922	----------	İzmir 4. Yunan Askeri Hastanesi'nde tedavi gören hastaların çıkardıkları mizahi bir gazetedir.
Fuda	1922	----------	Komutanlığını Albay Plastiras'ın yaptığı 5/42. Efzon Alayı askerlerinin çıkardığı mizahi bir gazetedir.
Efessos	1922	Efes Metropoliti Hrisostomos	Merkezi Manisa'da bulunan Efes Metropolitliği'nin yayın organıdır.

[67] E. Berber, a.g.e., s. 386-398.

Tablodan da anlaşıldığı gibi İzmir ve havalisinde yayım yapan gazete ve dergiler Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakını amaçlayan, bölgede bulunan Yunan askerlerine moral vermeyi amaçlayan bir yayım anlayışı içindeydiler.

5. EĞİTİM

Yunanlılar İzmir'i işgal ettikten sonra bölgede yaşayan yerli Rumların eğitimine büyük önem vermiştir. Bu yüzden mevcut Rum okulların iyileştirilmesinin yanı sıra birçok yeni okul açılmıştır. İzmir Merkez Kazası'nda 1919-1920 eğitim-öğretim yılında hizmet veren Rum cemaat ve özel okulları aşağıdaki tabloda verildiği gibiydi:[68]

Rum Cemaat Okulları				
Türü	Adı	Kuruluş Tarihi	Öğrenci Sayısı	Diğer Bilgiler
İlkokul (erkek)	Tmios Prodrotnos	---	381	
İlkokul (erkek)	Agios Dimitrios	1860	194	
İlkokul	Evangelistrias	1879	254	
İlkokul (karma)	Akkasoglios	---	190	
İlkokul(karma)	Agios Trifonos	1876	712	
İlkokul (karma)	Agios Nikolaos	---	320	
İlkokul (karma)	Agios Yoannis	---	---	
İlkokul (karma)	Ligarias	---	279	
İlkokul (karma)	Yukarı Mahalle	---	237	
İlkokul (karma)	Agios Yeorgios	---	424	
İlkokul (karma)	Kutsal Mezarlık	1878	480	
İlkokul (karma)	Agios Konstantinos	---	579	
İlkokul (karma)	Agios Vukulos	---	200	
İlkokul (karma)	Agios Annis	---	148	
İlkokul (karma)	Mersinli	---	147	
Öksüzler Okulu	Bayraklı	---	142	
Orta Dereceli	Öksüzler Evangeliki Aşağıda isimleri yazılı üç şubesiyle beraber 1. Küpeçoğlu 2. Fasula 3. Sofion	--- 1851 50 yıldan beri 20 yıldan beri 15 yıldan beri	116 630 290 190 250	1733 yılında I.Dendrinos, P. Sevastopulos, G. Omiros ve G. Vitalis tarafından inşasına başlanan okul, 1778'de yakılmıştı. 1842'de onarılan okul, 1842'de ikinci kez yakılmış, ancak 1851'de eski haline getirilmişti. 1909'da ikinci sınıfta kurulan ticaret kısmı daha sonra dört sınıflı olmuştu. 1910'da bir sınıfta kurulan Erkek Öğretmen Okulu ise, üç sınıflıydı. Okulun kütüphanesinde 33.000 cilt kitap ve 1.200'ün üzerinde yazma olduğu tahmin edilmekteydi.
	(Agios Fotinis) Merkez Kız	1830	1026	---
	Omirion	1881	250	

[68] E. Berber, a.g.e., s. 430-434.

	Kupeçoğlu Kız (Aşağıda isimleri yazılı iki şubesiyle beraber) 1-Timios Prodromos kız 2-Agios Dimitrios kız	--- --- ---	316 392 431	
Rum Özel Okulları				
Türü	Adı	Kuruluş Tarihi	Öğrenci Sayısı	Diğer Bilgiler
Anaokulu	Pashali Kardeşler Himaye Yurdu	1886	---	Yunanca, Fransızca
İlkokul	Anastasiadis	1910	200	---
İlkokul (Karma)	Zografos	1884	132	---
Orta Dereceli	Th. Kotsios'un Milli Lisesi	1913	100	---
Orta Dereceli	Aroni	1854	235	1854 yılında Yeni Aroni adıyla ticaret okulu olarak kurulmuştur. 1911'den beri Yunanistan'daki devlet liselerine eşdeğer kabul edilen okul yatılı bir ticaret lisesiydi.
Orta Dereceli	Yanniki Deneme Lisesi	1906	--------	---
	Daldaki	1885	200 (Karma)	---
	Nikomahis Kalliyeri	1900	----	----

Yüksek Komiserlik, ilk ve orta dereceli Rum okullarında müfettişler tarafından yapılması önerilen her değişikliği, 1920-1921 öğretim yılında eksiksiz olarak gerçekleştirmişti. Ayrıca Yunan Hükümeti 1920-1921 öğretim yılı sonuna kadar Sevr'in Yunanistan'a bıraktığı alan içindeki Rum okullarına 1.322.553 drahmilik yardımda bulunmuştu.[69]

Yunanlılar, bazı Türk okullarını hiçbir haklı gerekçeye dayanmadan kapatırlarken, bazılarının da kendiliğinden kapanmasını sağlamak için, ödeneklerini kesmişler ve öğretmen maaşlarının ödenmesini engellemek için de ellerinden geleni yapmışlardır. Diğer taraftan yerli Rumlarla işbirliği yapan Yunanlılar, işgalden birkaç ay sonra, Rum okulları açmak için faaliyete geçmişlerdir. İzmir'de Rumca yayımlanan Amaltiya Gazetesi'ne göre, 16 Temmuz 1919'da İzmir Metropoliti Hrisostosmos Efendi, yanında Meclis-i Cismani üyeleri olduğu halde Darağacı Mahallesi'ne giderek,

[69] E. Berber, a.g.e., s. 439.

birkaç Rum okulunun inşaat projelerini incelemiştir. Bu okulların inşaatında, bölge Rumları da önemli miktarda yardımda bulunmuşlardır.[70]

İşgal yıllarında Rum eğitimi açısından Anadolu'da gözlenen en önemli gelişme, İzmir'de bir Yunan Üniversitesinin kurulması yolunda yapılan çalışmalardı. İzmir'de bir Yunan Üniversitesi açma düşüncesinde olan Venizelos Hükümeti, 1 Ağustos 1919'da bu yolda bir karar almıştı. Bu amaçla Göttingen Üniversitesi'nden Profesör Konstantinos Karatheodoris'i görevlendirilmişti. Karatheodoris, 1919 Ekimi'nde Paris'te Venizelos'a, üniversitede bulunmasını istediği fakülte ve bölümleri içeren bir rapor sunmuş ve onun onayını almıştı. Rapora göre *"İzmir Yunan Üniversitesi"*; ziraat, fizik, mühendislik bilimleri ve doğu dilleri fakülteleriyle, hıfzıssıhha enstitüsü ve bunlara bağlı alt birimlerden oluşacaktı. 1922-23 öğretim yılında açılmaya hazır hale getirilen İzmir Yunan Üniversitesi, Türk Ordusu'nun İzmir'e girmesi nedeniyle öğretime başlayamamıştı.[71]

6. RUMLARIN YUNAN ORDUSU'NDA GÖREV ALMALARI

Venizelos, Yunanistan'dan gönderdiği kuvvetlerle Anadolu'daki işgal kuvvetlerinin sayısını arttırırken, bir yandan da yerli Rumlardan yardım alıyordu. Nitekim, yerli Rumlardan birçok tümen kurulmuştur.[72]

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne gönderilen 2 Mayıs 1921 tarihli istihbarat raporu: *"Yunanistanın İşgal Ordusu, Anadolu Rumlarının ekseriyetiyle müteşekkildir. Yunan Ordusu'nun bazı fırkaları vardır ki ekseriya yerli Rumlardan mürekbebdir. Bu fırkalar bir seneye müteceviz Yunan Ordusu'nda hıdmetleri görülmektedir. Bu fırkalar: İzmir, Manisa, Bursa ve havalisi fırkalarıdır"* şeklindedir.[73]

Bir çok Rum gönüllü olarak Yunan Ordusu'nda görev yapıyordu. Trakya'dan ve Anadoludan gelen gönüllü Rumlar Yunan Ordusu'na katılıyorlardı. Rumların, Yunan

---

[70] Engin Berber, "Kurtuluştan Sonra İzmir'de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. III, S. 7, Kasım 1986, Ankara, 1986, s. 450

[71] E. Berber, **a.g.e.**, s. 445-450 ; Arnold J. Toynbee, **The Western Question in Greece and Turkey**, New York, 1970, s. 166.

[72] Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. I, İstanbul, 1982, s. 161-162.

[73]ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 729, Gömlek: 62, Belge No: 62-1.

Ordusu'na katılmalarıyla ilgili olarak, İzmir'in 70 km. kuzeybatısındaki Sazaki Köyü'nden Nikolaos Papanikolau, şunları ifade etmektedir: *"1921 yılında gönüllü olarak Yunan Ordusu'na katıldım. İzmir Balçova'daki birliklere yazıldım. Askeri eğitim yapmak üzere Filadelfia'daki (Alaşehir) birliklere yollandım. Askeri eğitimden sonra Salihli'deki Efzon Bölüğü'ne katıldım."*[74]

Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen 24 Temmuz 1919 tarihli tezkirede: *"Yunanistan Hükumeti'nin bugünlerde seferberliği tekrar ilan etmesi üzerine Edirne'deki Şu'be-i Osmaniye'den bazı Rumların Yunan Ordusu'nun kuvvetini tezyid için gönüllü olarak muhtelif vasıtalarla ve bi'l-hassa Uzunköprü'deki Yunan kumandanının delaletiyle Selanik'e savuşmakda oldukları vilayet-i müşarü'l-ileyhin 22 Temmuz 1919 tarih ve şifreli telgrafıyla bildirildiği bera-yı malumat arz olunur"* ifadesi kullanılmıştır.[75]

Yunan Hükümeti, Rumların Yunan Ordusu'na katılmaları için çaba sarfediyordu. Bu durumu 6 Haziran 1921 tarihinde Paris'te bulunan Osmanlı Devleti Temsilcisi Naci Bey, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta: *"Bin dokuz yüz yigirmi ve yigirmi bir isğanı erbabından olan Anadolu Rumlarının taht-ı silaha davet edildiği Atina'da işar kılınmaktadır"* şeklinde ifade etmiştir.[76]

Aynı şekilde, 15 Mayıs 1921 tarihinde Matbuat ve İstihbarat Müdiriyet-i Umumiyesi, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne gönderdiği istihbarat raporunda da: *"Asya-yı Suğra Yunan Kumandanlığı dünkü emirnamesinde İzmir, Manisa, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İzmit, Üsküdar, Denizli, Aydın havalisine işgal mıntıkasında mukim Rum ırkına mensub 91, 92, 93, 94 tevellüdlüleri; Akşehir, Bursa, Ödemiş depolarına müracaat kaydıyla silaha davet etmişdir"* bilgisini vermiştir.[77]

Söke'den Mutasarrıf Hurşid'in, 31 Mayıs 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına verdiği bilgiye: *"Aydın'dan 18. Alayın Rumlardan müteşekkil olduğu ve apoletlerinde işaret olmadığı bildirilmişdir"* şeklindedir.[78] 11 Nisan 1920 tarihinde, İzmir Doğu Cephesi Komutanı'nın 23. Topcu Komutanlığı'na gönderdiği raporda:

---

[74] **Göç**, İstanbul, 2002, s. 40. Bu kitap Büyük Taarruz sonrası Anadolu'dan ayrılmak zorunda kalan Rumların anlattıklarına dayanılarak yazılmıştır. Taraflı olarak yazılan bu kitapta Türkler; barbar, cani, mütecaviz olarak tanıtılmıştır.
[75] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-3, Vesika: 59.
[76] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 84, Gömlek: 59, Belge No: 59-1.
[77] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1157, Gömlek: 67, Belge No: 67-1.
[78] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1234, Gömlek: 41, Belge No: 41-1.

"Yunan Hükumeti yerli Rumlardan arzu edenleri askere kayd ve kabul eylemekdedir. Ahmedli havalisinde bulunan 500 kişilik Yunan kuvveti isyan etmiş İzmir'deki baş kumandanları gelerek nasihat etmiş ise de faidesi olmadığından tebdil edilmişlerdir. İzmir'de ekseriyeti Giridli Müslüman olmak üzere 500 kişilik hafiye teşkilatı yapılmıştır" denilmektedir.[79]

18 Mart 1921 tarihinde, Güney Cephesi Komutanı namına Erkan-ı Harbiye Reisi Ahmed Zeki'nin raporunda: *"Yunanlıların Kula'daki yerli Rumları taht-ı silaha alarak Uşak Cebhesi'ne sevk etmekde oldukları"* bildirilmektedir.[80]

5 Mart 1921 tarihinde Kocaeli Fırka Kumandanlığından Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne gönderilen raporda: *"İzmir'deki Yunan Fırkası'nın 3000 kişilik çete ile takviye kılındığı ta'arruz edecekleri haberi alınmış..."* olduğu ifade edilmiştir.[81]

4 Mayıs 1921 tarihinde, Antalya Havalisi Komutanı Aşir'in Batı Cephesi Komutanlığı'na verdiği bilgi ise: *" 21 Nisan 1921'de İzmirli yerli Rumlardan on bin nefer Bursa'ya sevk olunmuşlardır"* şeklindedir.[82]

I. Suvari Tümeni Komutanı Ahmed Derviş'in, Batı Cephesi Komutanlığına 29 Haziran 1921 tarihinde yazdığı rapor: *"Kula'da düşmanın iki zabit kumandasında dört makineli tüfenkle 250 kişilik bir kuvveti mevcud bulunduğu ve bu kuvvetin Aydın yerli Rumlarından müteşekkil olduğu"* şeklindedir.[83]

Yunan Ordusu'nda görev yapan yerli Rumlara, diğer Yunan askerlerinden farklı askeri elbiseler giyindiriliyordu. 22 Mayıs 1921 tarihinde Teke Havadisi Komutanı Aşir'in, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne verdiği rapor: *"İzmir'de taht-ı silaha alınan Rumlara çatallı serpuşlar yerine kara kasketler giydirilmekte oldukları"* bilgisini vermiştir.[84]

Yunanlılar, 1921 yazında, Rumları zorla askere almaya başlamışlardı. Teke ve Havalisi Komutanı Aşir, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne 16 Haziran 1921

---

[79] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 487, Gömlek: 97, Belge No: 97-1.
[80] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 652, Gömlek: 89, Belge No: 89-3.
[81] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 879, Gömlek: 139, Belge No: 139-1.
[82] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1233, Gömlek: 66, Belge No: 66-1.
[83] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1231 , Gömlek: 123, Belge No: 123-1.
[84] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 742, Gömlek: 88, Belge No: 88-1.

tarihinde yazdığı raporda şöyle demektedir: *"İzmirli Rumlardan cebren taht-ı silaha alınanlar sevk edilmekdedir."*[85]

1921 ilkbaharında Yunan Ordusu'na mensup asker firarilerinin sayısı hızla artmaya başlamıştı. Yunan askeri yetkilileri, asker açığını kapatmak amacıyla yerli Rumları Yunan Ordusu'na katmak için çalışmalarını hızlandırmışlardı. Harbiye Nezareti'ne, Paris'te bulunan Naci Bey tarafından 15 Mayıs 1921 tarihinde gönderilen telgrafname: *"buraya gelen malumat, Yunan Ordusu'nun kuvve-yi maneviyesinin fevkalede bozuk olduğu ve firarilerin adedi günden güne arttığı, Yunanistan'a hicret eden Osmanlı teba'ası Rumların dahi tabi'iyet-i Yunaniye'ye idhaliyle hemen taht-ı silaha davet olundukları"* şeklindedir.[86]

Yunanlılar tarafından askere alınan yerli Rumlar da firar etmeye başlamışlardı. 11 Haziran 1921 tarihinde Dahiliye Vekili'nin, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne yazdığı yazı: *"Yunanlıların askere aldığı yerli Rumların kıtalarından firar etmekde olduğu"* şeklindedir.[87] Konuyla ilgili olarak Anadolu Ajansı'nın 17 Mayıs 1921 tarihinde verdiği bilgi ise şöyledir: *"Yunanlıların arazi-i meşgulede topladıkları yerli Rumlardan kısm-ı azamı firar etmekdedir. Bir çoğu çapul için gönüllü olarak sığır, beygir toplamağa memur oldukları halde cebheye izam edilmek endişesiyle köylerine savuşmakdadırlar."*[88]

Yunanlılar, yerli Rumları Anadolu içlerine göndererek, Türk Ordusu'na ait cephanelikleri imha etmekle de görevlendirmişlerdir. 23 Ocak 1921 tarihinde, Müdafa'a-i Milliye Vekili namına Kazım'ın, Batı Cephesi Komutanlığı'na gönderdiği emir: *"Bazı Rumların Anadolu dahilindeki cephanelikleri ateşlemekle vazifelendirildiği istihbar kılınmıştır"* şeklindedir.[89]

Yunanlılar, Sakarya Savaşı'nda uğradıkları hezimetten sonra, Rumlardan sonra bölgede yaşayan Türkleri de kadın-erkek ayrımı yapmadan ordu hizmetinde kullanmaya başlamıştır. 27 Ekim 1921 tarihinde Matbuat ve İstihbarat Müdiriyet-i Umumiyesi tarafından, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne gönderileni istihbarat bilgisi: *"İzmir*

---

[85] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 1232, Gömlek: 130, Belge No: 130-1.
[86] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 84, Gömlek: 49, Belge No: 49-1.
[87] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 1159, Gömlek: 143, Belge No: 143-1.
[88] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 1157, Gömlek: 138, Belge No: 138-1.
[89] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 1184, Gömlek: 110, Belge No: 110-1.

müstesna olmak üzere erkek ve kadın Müslüman ahali kamilen Yunan Ordusu'nun geri hıdematı cebren ifa etmekdedir" şeklindedir.[90]

7. PROPAGANDA

Yunanlılar, yerli Rumları da kullanmak suretiyle Avrupa kamuoyunu Türkler aleyhine etkilemek için çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır. Yunanlıların bu yöntemlerinden birisi de, amaçlarına hizmet eden yerli Rum çetelerine, Müslüman kıyafeti giydirmek suretiyle Rum köylerini basmak ve katliamlar yapmak, bunları Müslümanların yaptığı iddiasında bulunmaktı. 12 Şubat 1920 tarihinde Aydın Sevahili Umum Kuvva-yı Milliye Komutanı Demirci Mehmet Efe tarafından verilen bilgi: *"Yunanlıların İzmir ve havalisinde bir çok zeybek elbisesi tedarik ederek bunların bir kısmını işgal mıntıkaları dahilindeki bütün çetelerine girdirdikleri ve bir kısmını da işgal haricinde bulunan mıntıkalardaki Rumlardan, fikirlerine hıdmet edecek olanlara götürdükleri ve bu günlerde hazırladıkları umumi bir taarruz esnasında bu zeybek elbiseli çetelerle, işgal mıntıkası dahil ve haricinde iskan ve Hıristiyan ahaliye karşı tecavüzlerde bulunarak Yunan taarruzuna mukabil Hıristiyan ahalinin de bizim tarafımızdan katliam edildiği iddiasına kalkışacakları kati bir suretde haber alındı."*şeklindedir.[91] Bu şekilde Yunanlılar, hem Avrupa kamuoyunu kendi lehlerinde etkileyecek hem de Rumları korumak adına işgal altındaki mıntıkada kalan Türklerden bir kısmını daha imha edebileceklerdi.[92]

Rumlar, Müslümanları askerlikten soğutmak için de programlı bir şekilde çalışıyorlardı. Bu yüzdendir ki Harbiye Nezareti önlem almak gereğini hissetmiştir. Nitekim, 19 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nezareti yayımladığı bir emir de: *"Müslüman efradı askerlikten soğutmak için Yunanlılarla mücadelenin ağırlığından bahs ederek, bunları firara sevk etmek için Ermeni ve Rumların pek çok çalıştıkları*

---

[90] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1169, Gömlek: 54, Belge No: 54-1.
[91] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 272, Gömlek: 180, Belge No: 180-1 ; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 111, Gömlek: 131, Belge No: 131-1 ; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 121, Gömlek: 69, Belge No: 69-3. ; BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-5, Vesika: 50.
[92] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 43, Gömlek: 44, Belge No: 44-1.

haberi alınmıştır. Bu konuyla ilgili olarak yapılacak iş, mümkün olduğu kadar Ermeni ve Rumlara askerin temasını engellemek gerekir" şeklindedir.[93]

Rumlar, abartılı olarak Anadolu'da Yunan işgallerinin kalıcı olduğunu, İtilaf Devletleri'nin Yunanistan'a tam destek verdiğini Türkler arasında yaymaya çalışıyorlardı. Böylece, aklından direniş geçen ve Kuva-yı Milliye'ye katılmayı düşünen Türkleri etki altına almaya çalışıyorlardı. Aynı zamanda Rumlar, bu propaganda ile Yunan işgalleri karşısında Türk halkının başka çaresi olmadığını bilinç altına işlemeye çalışıyorlardı. 16 Temmuz 1920 tarihinde Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa bu durumla ilgili olarak: *"Düşman taarruzu ve tecavüzlerini kolaylaştırmak maksadıyla Rumların ahali-i İslamiye arasında her türlü ifadat ve propagandada bulundukları ve Damat Ferid Hükümeti'nin de buna alet olduğu görülmüştür. Tesadüf olunursa der-destleri haklarında takibat yapılması..."* şeklinde görüşünü belirtmiştir.[94]

Aynı şekilde, 12. Tümen Komutanı Kaymakam Osman Nuri, 16 Temmuz 1920 tarihinde 24. Alay Komutanlığına yazdığı yazıda Kazım Karabekir Paşa'nın verdiği bilgileri aynen tekrarlayarak: *"düşmanlarımızın taarruz ve tecavüzatlarının teshili maksadıyla Rumların ahali-i İslamiye arasında her türlü ifadat ve propagandada bulundukları ve Damat Ferit Hükümeti'nin de buna alet olduğu her nerede olursa olsun İslam ve Hıristiyan propagandacılara tesadüf edilirse hemen der-destle haklarında takibat-ı kanuniye yapılması"* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.[95]

---

[93] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 181, Gömlek: 21, Belge No: 21-1.
[94] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 953, Gömlek: 138, Belge No: 138-1.
[95] ATASE Arşivi, İSH, Kutu: 1033, Gömlek: 88, Belge No: 88-1.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İŞGAL YILLARINDA İZMİR İLE HAVALİSİNDEKİ RUM TEŞKİLAT VE CEMİYETLERİNİN FAALİYETLERİ

1. FENER RUM PATRİKHANESİ VE İZMİR METROPOLİTLİĞİ

1. 1. Fener Rum Patrikhanesi

Fener Patriği V. Yermanos, selefi III. Yovakim kadar hırçın ve saldırgan bir tutum sergilemiyordu. Bundan dolayı başta Patrikhane meclisi üyeleri olmak üzere aşırı Yunan taraftarı Rumlar, Patrik Yermanos'u istifa ettirmek için çok çaba sarf ettiler. Neticede, Patrik Yermanos, Mondros Mütarekesi'nden kısa bir süre önce istifa etmek zorunda kaldı.[1] V. Yermanos'un istifası gerçekleştirildikten sonra, 1919 Kasım'ında yerine Patrik Vekili olarak Bursa Metropoliti Dorotheos görevlendirildi.[2]

Mütareke'den sonra Fener Rum Patrikhanesi, bağımsız bir devlet gibi hareket etmeğe başlamıştı. İstanbul'daki Yunan Ataşemiliteri de işgal kuvvetleri komutanlarıyla Patrikhane arasında irtibat subayı görevini yapıyordu. Patrikhane, Yunan Konsolosu ile devamlı işbirliği içindeydi. Patrikhane, Rumlarının Osmanlı Devleti'ne vergi vermemesi için sahte Yunan pasaportları düzenlemeğe başlamıştı.[3] Patrikhane'ye faaliyetlerinne yardımcı olması için Yunanistan tarafından, askeri temsilci olarak Albay Kanamakis, siyasi temsilci olarak da Kanelupolos atanmıştı.[4]

Yunan Siyasi Temsilcisi Kanelopulos, Patrikhane ile diğer Rum kurumlarını kısa bir süre içerisinde birleştirmeyi başardı. Venizelos'tan aldığı direktif doğrultusunda

---

1 Bülent Atalay, **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)**, İstanbul, 2001, s. 97-98.
2 **Pontus Meselesi**, Ankara, 1995, s. 33-34.
3 Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, S. 28, Mart 1994, Ankara, 1994, s. 229.
4 Süleyman Kocabaş, **Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi**, İstanbul, 1988, s. 120.

Patrikhane'yi yönlendirmiş, Rum basınını yakından idare etmiş ve yerli Rumların kurduğu cemiyetleri harekete geçirmiştir.[5]

Patrikhane, başta siyasi faaliyetler olmak üzere terör örgütlerinin oluşturulması, çetelerin desteklenmesi, gösterilerin düzenlenmesi ve propagandanın yaygınlaştırılması gibi işleri yapan bir kuruluş durumundaydı. Yunanistan'ın, Bizans'ı yeniden ihya etmek; bu hülyayı milli bir siyaset haline getirmek için mutlak surette Fener Patrikhanesi'nin faaliyet ve tahriklerine ihtiyacı vardı.[6]

Fener Patrikhanesi, Mütareke'den sonra oluşan şartları Megali İdea için tarihi bir fırsat olarak görüyor ve bunu çok iyi değerlendirmek istiyordu. Bu yüzden Patrik Vekili Doretheos ilk iş olarak, Yunan yayılmacılığına yardımcı olmak üzere *"Milli Komite"* adı verilen bir örgüt kurdu.[7] Bu komite ile Patrikhanenin ilişkilerini düzenlemek amacıyla, Patrikhane'de *"Patrikhane Merkez-i Milli Komitesi"* kuruldu. Milli Komite, Rum nüfusun yoğun olduğu Osmanlı şehirleri ile Londra, Paris gibi Avrupa başkentlerinde şubeler açarak faaliyetlerini içeride ve dışarıda devam ettirdi.[8]

Dorotheos, göreve geldikten sonra Rumları kışkırtıcı tavrını hiç vakit kaybetmeden sergilemeye başladı. 10 Kasım 1918 Pazar günü Tatavla'da Ayadimitri Kilisesi'nde katıldığı ayinden sonra yaptığı konuşmada: *"...Irkımın henüz kurtarılmamış sevgili evlatları! Her şeyin tamam olduğunu, gül ve defne yaprakları üzerinde rahat ve huzura kavuştuğumuzu zannetmeyiniz. Henüz hiçbir şey tamam değil. Son ve kesin söz söylenmemiştir. Çok dikkatli davranınız. Kurnaz ve sabırlı olunuz..."* diyerek Rumların, Türklere karşı olan kin ve nefretlerini kamçılarken, gizli hareket etmeleri gereği üzerinde de durdu.[9]

Doretheos, 9 Mart 1919 tarihinde, Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı vatandaşlık görevlerinden muaf tutmuştur.[10] Ayrıca, Fener Patrikhanesi 9 Mayıs 1919'da: *"Osmanlı teba'ası olan Rumların Osmanlı Devleti'ne karşı hiçbir bağları veya vecibeleri*

[5] **Pontus Meselesi**, s. 35.
[6] Ali Güler, **Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü**, Ankara, 1999, s. 29-31.
[7] M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara 1988, s. 76.
[8] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 114-115.
[9] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 99.
[10] Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918 - 11 Ekim 1922)**, C. I, Ankara, 1989, s. 20.

kalmamıştır. Osmanlı Devleti'nin Patrikhaneye ve Cema'ate tanıdığı imtiyazlara da ihtiyacı kalmamıştır" şeklinde bir beyanname yayımlamıştır.[11]

Patrik Vekili Doroteos, Temmuz 1919'da Patrikhane'nin kapısının üzerine çifte kartallı *"Bizans Bayrağı"*nı asmış;[12] gittiği her yere de Bizans'ın simgeleriyle birlikte gitmiştir. Polis Müdiriyet-i Umimiyesi'nin Dahiliye Nezareti'ne yazdığı 4 Eylül 1922 tarihli raporda: *"Beşiktaş Rumlarının da'vet-i mahsusası üzerine Patrik Meletios, dünkü, pazar günü saat dokuza yirmi kala ma'iyetiyle birliyle otomobil ile Beşiktaş'ta ka'in "panapa" kulubüne gitmişdir. Patriğin bulunduğu otomobile Bizans bandırası temvic edilmiş; kilisenin kapısı iki büyük kartal ve Bizans bandıralarıyla çevrilmiştir."* denilmektedir. [13]

Mavri Mira Örgütü'nün başkanlığını da yapan Dorotheos'un, Rum çetelerinin bütün faaliyetlerinde büyük payı vardı. Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın Kolordulara gönderdiği 22 Kasım 1919 tarihli emirde: *"Vakti ile taht-ı silahda iken terhis edilen Rum efradını gizli komiteler ve metropolidhaneler tarafından Dersaadette gizlendikleri ve bunların Patrikhane'den Venizelos namına tahlif edildikden, yerlerine Yunan pasaportu techizat ve elbise-i askeriye verildikden sonra Anadolu'ya sevk edildikleri, vazifelerinin Yunanistan namına propaganda yapmak gizli teşkilat vücuda getirmek olduğu haber alınmıştır"* denilmektedir.[14]

Ayrıca Dorotheos zamanında Patrikhane, propagandaya da önem vermiş ve Yunanca, Fransızca olarak basılan *"Kara Kitap"*ta, güya *"Türklerin zalim idarelerine dair"* belgeler yayımlamıştır.[15]

Fener Patrikhanesi'nin yaptığı önemli işlerden birisi de, *"İtilaf Donanması'nın İstanbul Limanı'na gelişini kutlamak için Rum okulları müdürlerine, okullarını üç gün tatil etmelerini emretmesi"* olmuştur. Ayrıca Dorotheos, Rum okullarında devletin resmi dili olan Türkçe'nin okutulmasını da yasaklatmıştır.[16]

---

[11] Hakan Alkan, **Fener Rum Patrikhanesi,** Ankara, 1999, s. 52.
[12] M. Süreyya Şahin, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye,** İstanbul, 1980, s. 164.
[13] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 62 Vesika: 39.
[14] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 324, Gömlek: 202, Belge No: 202-1.
[15] Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,** C. I, İstanbul, 1991, s. 88.
[16] Mehmed Ali Ayni, **Milliyetçilik,** İstanbul, 1943, s. 310-311.

İstanbul'daki Rum basını da Patrikhane'nin teşvikiyle Yunan amaçlarına hizmet eden ve Rumları kışkırtan yayınlar yapmıştır. Bunlardan Rum Patrikhanesi'nin Resmi Gazetesi olan Eklisiyasti'ki Alitia'da: "*...bir milletin eşitlik vaatleriyle aldatıldığı zamanlar geçmiştir... Bu devlet yıkılıyor ve çürümüş vaatlerle devlet toplanamayacaktır. Coğrafi istatistikler gösterilmesi de Türk unsurunun çoğunluğa sahip olduğuna ve dolayısıyla Rum Milletinin de böyle geçersiz açıklamalarla idare edilmesi gerektiğine kimseyi ikna edemez. Haritaları hazırlayanlar unutmamalıdır ki Rum unsuru birçok yerlerde azınlıkta ise de baba mirası üzerindeki tarihi ve sosyal haklarını kaybedemez*" şeklinde yazılar çıkacak kadar ileri gidilmiştir.[17]

Dorotheos, kendisini sürekli olarak destekleyen Yunan Hükümeti ile de ilişkilerini çok iyi tutmaya özen göstermiştir. Patrik Vekili ve Yunan Hükümeti yetkilileri, Helenizm'in başarısı için karşılıklı görüşmelerden sonra ortak kararlar almışlardır. Bu yüzdendir ki Dorotheos, Yunan Hükümeti'nin tavsiyesiyle başta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumların sayısını tespit için harekete geçmiştir.

Ayrıca, Dorotheos Anadolu ve Rumeli'deki birçok Metropoliti İstanbul'a çağırarak merkezi kadroyu güçlendirmiş, burasını bir ihtilal merkezi haline getirmiştir. Bu merkez tabii olarak gücünü Rumlardan alıyordu; çünkü Rumları yönlendiren yine Rum din adamları idi.[18]

Mütareke şartlarından olmak üzere itilaf devletleri tarafından İstanbul'a üç yüksek komiser gönderilmişti. Patrik bu zatları ayrı ayrı ziyaret ederek Türk Ordusu'nda hizmette bulunan Rum askerlerinin derhal salıverilmeleri için Osmanlı Hükümeti nezdinde teşebbüste bulunmalarını rica etmişti.[19]

Bir süre sonra Patrikhane, İstanbul'da tutuklu olan Rumların serbest bırakılması için de hükümete başvurmuştur. Bu isteklerin Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilmemesi üzerine Patrikhane, İngiliz Komiserliği'ne müracaat etmiştir. Bunun üzerine, İngiliz Albay Heatchate Smythe tarafından azınlıklardan oluşan bütün

[17] Yavuz Ercan, "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara, 1986, s. 204 -205.
[18] B. Atalay, a.g.e., s. 100-102.
[19] M. A. Ayni, a.g.e., s. 311.

tutuklular serbest bırakılmıştır.[20]

Dorotheos, İzmir'in işgali üzerine *"Yunan ordularının Hıristiyanlık adına mukaddes cihat yaptıkları ve Türkiye'deki Rumların Yunan Ordusu'na katılmaları için"* resmen beyanname yayınlamıştır. 1 Eylül 1919'da yayımladığı bir başka beyanname ile de Yunan Ordusu'nun Türklere karşı muzafferiyetlerini överek, yerli Rumların Yunan Ordusu'na katılmaları emrini tekrarlamıştır. Patrikhane'nin direktifleri doğrultusunda, Yunan Ordusu'na katılan İzmir ve havalisi Rumlarından başka, İstanbul'dan da pek çok Rum, İzmir'e giderek gönüllü olarak Yunan Ordusu'na katılmışlardır.[21]

Patrikhane'nin yaptığı siyasi faaliyetlerden biri de, Paris Barış Konferansı'nda Anadolu'nun Yunanlılara verilmesi için teşebbüslerde bulunan Venizelos'u desteklemek olmuştur. Dorotheos, 1919 Ekim'inde kırk kişilik *"Rum Milletvekilleri"* adını verdikleri bir heyet oluşturmuş; Fransa, İngiltere, İsviçre ve Yunanistan'a göndermiştir. Bu heyet İstanbul'un Yunanistan'a verilmesi veya milletlerarası bir idareye bağlanmasını istemiştir.[22]

Ayrıca Dorotheos da, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumlar adına Paris'e gitmiştir. Paris Barış Konferansı'nda *"Onlar Heyeti"*nin 30 Mart 1919 da İzmir'i Yunanistan'a vaat etme kararı vermesinde de yine Patrikhane'nin çalışmalarının büyük rolü olmuştur. Bu kararın alınmasında, üç büyüklerin (Wilson, Lloyd George ve Celemenceau) 6 Mayıs kararında, Rum Patrikhanesi'nin ileri sürdüğü nüfus istatistikleri etkili olmuştur.[23]

Dorotheos, Paris dönüşünde Atina'ya uğramış ve Pire'den İstanbul'a gelirken Yunanistan'a ait çok sayıda kruvazör eşlik etmiştir. İstanbul'a döndükten sonra, Patrikhane'ye giden Dorotheos'u, Rumlar hararetli bir şekilde karşılamışlardır.[24]

Bu dönemde kiliselerin, Rum çetelerinin silahlandırılmasında da rol oynadıkları

[20] Ali Güler, "Yunan Gizli Teşkilatları-Patrikhane", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 32, Ekim 1987, İstanbul, 1987, s. 66.
[21] M. S. Şahin, **a.g.e.**, s. 172.
[22] S. Tansel, **a.g.e.**, C.I, s. 89.
[23] A. Güler; **a.g.e.**, s. 42. Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda ileri sürdüğü nüfus istatistikleri ile ilgili bilgiler 1912'de Fener Patrikhanesi tarafından yaptırılmış sayıma dayanmaktaydı. Bkz. Micheal Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, Ankara, 2002, s. 109.
[24] M. A. Ayni, **a.g.e.**, s. 314.

görülmektedir. Kiliseler; silah, üniforma ve cephanelerin saklanıp, depolandığı ve sonra uygun bölgelere sevkiyatının yapıldığı yerler haline gelmiştir. Sadece İstanbul kiliseleri ve okulları değil, diğer şehirlerdeki Rum kiliseleri ve okulları da aynı şekilde silah deposu haline getirilmiştir.[25]

Ayrıca İstanbul'da çok sayıda Rum Kilisesine Yunan bayrakları çekilmekteydi. Bu konuyla ilgili olarak, 18 Mart 1919'da Polis Müdir-i Umumiyesi'nin, Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği rapor: *"Rumların dünkü gün kiliselerinde icra-yı ayin esnasında bir fevka'l-adelik müşahade edilerek icra edilen tahkikatda Osmanlı Rumlarının tabi'iyyet-i Osmaniyeden çıkarak Yunanlılığı kabulleri hakkında teşebbüsatda bulunacakları ve yedlerindeki nüfus tezkirelerini toplayarak lazım gelen makama tevdi' edecekleri mevzu-u bahs olduğu ve Paşabağçe Kilisesi derununa icra-yı ayin esnasında Yunan bayrağı keşide edildiği ve Kadıköy kiliselerinde dahi tabi'iyyet ve İstanbul'un mukadderatı hakkında mübahesat cereyan etdiği Büyük Ada Kilisesi'nde keşide edilen bayrak, mahall-ı komiserliğinin ihtarı üzerine indirilmiş ise de Heybeli Ada Baş Papası Dimitri Efendi bayrağı indiremiyeceğini polis ve hükümet diye bir şey tanımadığını söylemiş ise de serkomiserin ihtarı üzerine bayrağın indirildiği ve Kilise'de ictima'alarında maksad güya pay-ı tahtın Yunanistan'a verildiğine dair Paris Konferası'nda karar verilmesi üzerine, işbu meserreti te'yiden ayin-i ruhani icra etdikleri ve bundan böyle ne kadar erkan-ı Rum var ise cümlesinin şabka giyecekleri, fes giyenleri Rum olarak tanımayacaklarını ve İstanbul'un Yunanistan'a terki kabil olamadığı takdirde bile Fransız veya İngilizlere verilmesini ve Türk Hükümeti'nin Anadolu içlerine gönderilmesi hakkında Düvel-i İ'tilafiye nezdinde teşebbüsatda bulunulmasının tezkir kılındığı anlaşılmış ve Beyoğlu'nda da müsellehan ve on beş kişiden mürekkeb olarak mürur eden bir Müfereze-i Yunaniye'nin arkasını, yüzlerce Rum takib ederek Yunan lehinde temaşalar icra etdikleri müşahade edildiği"* şeklindedir.[26]

Patrikhane Yunanistan'dan gelen askeri ve sivil yetkililerinin karşılanmasını ve ağırlanmasını da sağlamıştır. Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsusa Müdiriyeti'nin 31 Mayıs 1919'da, Hariciye Nezareti'ne yazdığı yazıda: *"Yunan Cenarali Paraski ve Papulos'un İstanbul'a gelmesi münasebetiyle yapılan müzaharete ve Patrikhaneden*

---

[25] A. Güler; **a.g.e.**, s. 49-50.
[26] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 49-2, Vesika: 3.

Patrik Kaimakamı'yla ceneral beyninde te'ati edilen nutukların münderication da'ir Matbu'at-ı Umumiye Müdiri'ne verilmiş varaka aynen arz ve tamin kılındı. Rumların, muhtelif sebep ve vesilelerle degil yevm-i matbuatıyla Hükümet-i Seniye'nin nüfuzunu ve ahali-i milliyenin hissiyatını rencide edecek şekilde yaptıkları taşkınlıkların, Yunanistan'ın resmi memurları tarafından tertip ve teşvik edildiği... " belirtilmektedir.[27]

Bu arada Metropolitler de, Fener Patrikhanesi'nden aldıkları emirler doğrultusunda hareket ederek, Megali İdea'nın öncülüğünü yapıyorlardı. 31 Mayıs 1919'da Bekir Sami Bey, Konya'da Yıldırım Kıtaları Komutanı Cemal ve Erzurum'da Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşalara çektiği telgrafta: *"Rum ahalisi ve metropolitleri millî heyecanı söndürmek hususunda yekdiğerleriyle müsabaka etmektedirler"* demektedir.[28]

Ayrıca Patrikhane, metropolit ve papazlar aracılığıyla çetelere katılmaları için 18-20 yaş arasında olan Rum gençlerini organize ediyordu. Bunlar jimnastik ve izcilik faaliyetleri adı altında, izci alaylarında askeri eğitime tabi tutuluyorlardı.[29]

Fener Patrikhane'si, Londra Konferansı toplanma hazırlıkları ve çalışmaları yapıldığı sıralarda, 1 Şubat 1921'de Rumluğun kurtarılması için İtilaf Devletleri başkanlarına telgrafla baş vurmuştur. 15 Şubat 1921'de İstanbul Rumlarıyla, Osmanlı Devleti idaresinde kalacak Rumlar hakkında Patrikhane, yazdığı uzun bir yazıyı bütün siyasi makamlara göndermiştir. Yine, 22 Şubat 1921 tarihinde Rumların kurtarılması için doğrudan doğruya Londra Konferansı'na telgrafla baş vurmuştur.[30]

19 Mart 1921'de Patrik Vekili Dorotheos Londra'da ölmüş;[31] Dorotheos'un ölümünden sonra Patrik Vekilliği'ne Kayseri Metropoliti Nikola tayin edilmiştir. 6 Aralık 1921'de de eski Atina Başpiskoposu Meletios Metaksakis, V. Meletios ünvanıyla *"Patrik"* seçilmiştir.[32]

Meletios döneminde, Türkler ve Rumlar arasındaki gerginlik had safhaya ulaştı. Hariciye Nazırı'nın Sadaret'e yazdığı 3 Ağustos 1922 tarihli yazı: *"Rum Patriği*

[27] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 49-2, Vesika: 9.
[28] Bezmi Nusret Kaygusuz, **Bir Roman Gibi,** İzmir, 1955, s. 174.
[29] B. Atalay, **a.g.e.,** s. 108-109.
[30] Adnan Sofuoğlu, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri,** İstanbul, 1996, s. 116
[31] Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü,** C. III, Ankara, 1995, s. 455
[32] Yorgo Benlisoy, Elçin Macar, **Fener Patrikhanesi,** Ankara, 1996, s. 47.

Meletios, amal-ı Yunaniye'ye hadim olarak kiliseler derununda ve Tatavla'da ka'in Rum Müdafa'a-i Milliye Cemiyeti Şubesi'nde, suret-i aleniyede irad etdiği va'az ve nutuklardan cür'etyab olan Rumların birtakım taşkınlıklara tesaddi eylemekde ve Yunan Konsolotosu'nun üçüncü katındaki da'ire-i mahsusada gönüllü kayd etmekde oldukları, yine Patrikhane ve Yunan Komiserliği'nin nezareti ve Ceneral Yuvano'nun idaresi altında İstanbul'da teşkilat-ı askeriye yapılmakda ve on iki bin kişi kayd olunduğuna ve bunların Çorlu'da teslih ve techiz eyleyeceklerini" şeklindedir.[33]

Denilebilir ki Fener Rum Patrikhanesi, Türklere Yunanistan'dan daha büyük zararlar vermiştir. Yunan Ordusu'nun, Kütahya'ya kadar ilerleyebilmesinde Patrikhane'nin büyük katkısı olmuştur.[34] Bu katkıyı Yunan Dışişleri Bakanı Baltacis; 5 Mart 1921'de Yunan Millet Meclisi'nde, milletvekillerinden Kampanis'in Patrikhane'ye yaptığı eleştirilere: *"Yunan milleti bugün Fener Patrikhanesi'ne şükran borçludur. O'nun geçmiş mücadelesi Yunan milletine bu fetihleri kazandırdı"* şeklinde karşılık vermiştir.[35]

1. 2. İzmir Metropolitliği

Mondros Mütarekesi'nden sonra, Yunan emellerine hizmet etmek amacıyla, Rum faaliyetlerinin organize edilmesinde; metropolitler, kiliseler ve papazlar önemli rol oynamışlardır.[36] Metropolitlerin ve papazların öncülüğünde kurulmuş olan Rum çeteleri, bölgedeki İtilaf Devletleri'ne mensup subaylardan da destek görmüşlerdir.[37]

Yunan amaçlarına hizmet eden metropolitlerden biri de, İzmir Metropoliti Hrisostomos'tur. Hrisostomos, I. Dünya Savaşı'ndan önce İzmir Metropolitliği'ne atanmıştı. İzmir Valisi Rahmi Bey, Metropolit'i Makedonya'da Türklere karşı yaptığı mezalimden dolayı iyi tanıyordu. İzmir'e de, Makedonya'daki zulümleri tekrarlamak için geldiğini biliyordu. 20 Ağustos 1914'te İzmir Rus Konsolosluğu, Vali Rahmi Bey

[33] BOA, **DH. İ. UM**, Dosya: E-63 Vesika: 49
[34] Yavuz Ercan, "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan ilişkileri**, Ankara 1986, s.204
[35] **Pontus Meselesi**, s. 40.
[36] A. Güler, **a.g.m.**, s. 67.
[37] **H.T.V.D.**, Sayı: 4, Vesika 64; **H.T.V.D.**, Sayı: 5, Vesika: 1055.

adına Hrisostomos'u görerek bir an önce İzmir'i terk etmesini tavsiye etmişse de, Metropolit bunu ciddiye almamıştır.

Hrisostomos'un kendi arzusuyla İzmir'den ayrılmayacağı anlaşılması üzerine, Rahmi Bey'in emri doğrultusunda, Metropolithane emniyet kuvvetleri tarafından çevrilmişti. Polis müdürü Metropoliti görerek: *"kendisini, İstanbul'a gitmek üzere istasyona kadar götürmek emrini aldığını..."* bildirmişti. Böylece Metropolit Hrisostomos İzmir'den uzaklaştırılmıştı.[38]

I. Dünya Savaşı yıllarında Patrikhane, Hrisostomos'un İzmir'e geri dönmesi için uğraşmış ise de başarılı olamamıştı.[39] Ancak, Leon adındaki Yunan savaş gemisi İzmir Limanı'na geldikten sonra, İzmir'in kapıları Hrisostomos için açılmıştı.[40]

Metropolit Hrisostomos, dört yıllık bir aradan sonra, 1 Ocak 1919 tarihinde İzmir'e geri dönmüştür.[41] Trenle İzmir'e gelen Hrisostomos, Basmane İstasyonu'nda Rumlar tarafından karşılanmış, eller üzerinde gezdirilerek Aya Fotini Kilisesi'ne kadar" getirilmiştir. Burada yapılan ayinde: *"...Rumları bu esaretten kurtardığın için Allahım sana şükürler olsun...!"* diye dua etmiştir.

Yunan Hükümeti, Hrisostomos'un İzmir'e gelişiyle birlikte, Rumlara yönelik propaganda faaliyetleri için, geçmişteki siyasi deneyimi ve misyonu ile Sancak'taki kilise örgütüne bağlı Rumları harekete geçirebilecek önemli bir eleman kazanmıştır.[42]

Hrisostomos, İzmir'e geldikten sonra Nureddin Paşa'nın görevden alınması için büyük çaba sarfetmiştir. Çünkü Hrisostomos, Nureddin Paşa'nın İzmir Valisi ve Kolordu Komutanlığı'nda kaldığı takdirde, amaçlarını gerçekleştiremeyeceğini çok iyi biliyordu.

Nureddin Paşa, İzmir Valisi ve Kolordu Komutanı olarak İzmir'de bulunduğu süre zarfında kararlı bir tutum sergilemişti. Nureddin Paşa, başta yerli azınlıklar olmak üzere diğer düşman devletlerin, Batı Anadolu'ya hakim olmak için, bu bölgenin işgalini

---

[38] Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C. 5, İstanbul, 1997, s. 151.
[39] Ahmet Talay Onay, **Milli Mücadele Yazıları**, İstanbul, 1995, s. 45.
[40] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 5, İstanbul, 1997, s. 152.
[41] Z. Sarıhan, **a.g.e.**, C. I, s. 79.
[42] Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, Ankara, 1997, s. 86-87.

kolaylaştıracak hiçbir hareketine izin vermemişti. Yerli Rumlar ve Yunanlılar, Nureddin Paşa'nın bu tavrından çekiniyorlardı. Çünkü, Nureddin Paşa, ne pahasına olursa olsun, kesinlikle vatanın ve milletin selametinden taviz vermeyeceğini herkese ispat etmişti.

Nureddin Paşa, 31 Ekim 1918 tarihinde Rumların ve diğer azınlıkların, İtilaf Devletleri'nin bayraklarını muhtelif yerlere astıklarını görünce çok hiddetlenmiş, *"böyle bir tavır tekrarlanacak olursa neticesinin çok ağır olacağını"* ihtar etmişti. İşte bu sebepten dolayı, başta yerli Rumlar olmak üzere, bütün düşman güçler Nureddin Paşa'nın görevden alınması için gayret sarfetmişti.

Nureddin Paşa'nın görevden alınmasını isteyenler, O'nun İzmir ve havalisindeki Rumlara karşı bir katliam hazırlığında olduğunu iddia ediyorlardı. Bu yüzdendir ki Rumlar, bu katliam meselesiyle ilgili olarak, sahte belgeler hazırlayarak Paris Barış Konferansı'na başvurdular. Katliam haberini güya, Aydın'da bulunan ve Slav kökenli olan Kolonoviç adındaki bir Türk Jandarma Subayı haber vermişti. Bu subayın ifade ettiğine göre Nureddin Paşa, *"Rumların öldürülmesi için"* bir emir yayımlamıştı. Kolonoviç, bu emri duyarak İzmir'deki Rumları haberdar etmişti. Bu şekilde düzenlenen sahte belgeyi, Venizelos, Paris Barış Konferansı'na sunmuştu. Halbuki Türk ordusunda böyle bir subay bulunmuyordu. Bu asılsız iddiaya rağmen İtilaf Devletleri, Nureddin Paşa'nın bu bölgeden alınması için İstanbul Hükümeti'ne baskı yapmaya başladı.[43]

Paris'te, Venizelos'un İtilaf Devletleri katında yaptığı girişimler, İzmir'de Rumların baskısı altında bulunan İtilaf Temsilcileri'nin İstanbul'daki Yüksek Komiserleri kanalıyla yaptıklarıyla birleşince, Hürriyet ve İtilaf Partisi'nce 4 Mart'ta kurulan Damat Ferit Paşa Hükümeti, Paşa'yı 8 Mart'ta hem valilik hem de kolordu komutanlığı görevinden almıştır.[44]

Bu arada İzmir Metropoliti Hrisostomos, Yunan Hükumeti ile işbirliği içerisinde idi. Bu işbirliği ile ilgili olarak, Giritli Osman adındaki bir Türk'ün ele geçirdiği bir belgede şöyle denilmektedir:

"1- İzmir ve havalisinde, Rumların çoğunlukta olduğunu gösteren belgelerin kısa zamanda hazırlanması.

---

[43] Necati Fahri Taş, **Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler**, İstanbul, 1997, s. 81-82.
[44] Engin Berber, **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak; İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)**, İstanbul, 1999, s. 20-21.

2- İzmir'de ve özellikle I. Kolordu'daki emlak ve arazinin Rumlar tarafından satın alınması hususunun sağlanması için, Anadolu Bankası'ndan istenilen paranın alınması.
3- İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali için, Anadolu'nun bütün şehir ve köylerindeki Rumlar tarafından imzalı belgeler hazırlattırıp, acele olarak Metropolit Hrisostomos aracılığıya Fener Patrikhanesi'ne gönderilmesi.
4- Yunan işgal ordusuna katılarak, gönüllü Rum çetelerinin yanında bulunulması ve Türklerin Rumlara zulüm yaptıkları yolunda haberler yayılması.'[45]

Ayrıca Hrisostomos, güya Türklerin Rumlara yaptıkları zulümlerini anlatan birçok kitap hazırlatarak Avrupa'da kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır. Bu durumla ilgili olarak, Polis Müdiriyet-i Umumiyesi'nin Dahiliye Nezareti'ne 19 Nisan 1919'da gönderdiği rapor: *"İzmir Rum Metropoliti tarafından aleyhimizde tab' ve neşr edilen "Les Prosections Des Choretiens" namındaki kitap, Türkiye'de mevcud Hristiyanlığın ve Rum Ortadoksluğunun Hükumet-i Osmaniye'den gördüğü zulmden bahisle birtakım hezeyana cami' olduğu gibi Yunan Dersa'adet Mümesil-i Siyasisi vasıtasıyla umum Rumlara vesa'ir ecanibe tevzi edilmekde olduğu..."* şeklindedir.[46]

İzmir Metropoliti Hrisostomos, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında da, Yunan askerlerini dualarla karşılamış ve onları *"takdis"* etmiştir. Hrisostomos, bu takdisten başka: *"Ne kadar Türk kanı içerseniz cennet size o kadar yakın olur. Türk'ün kanını içmek sevaptır"* şeklindeki hitabıyla Yunan askerlerini ve yerli Rumları, Türkleri katletmeleri için kışkırtmıştır. Hrisostomos'un işgal sırasında yapılan katliamı bizzat idare ettiğidi ve *"Feslileri öldürün!"* diye bağırdığını, TBMM'nin 15 Mayıs 1920 tarihindeki toplantısında olaya şahit olan milletvekilleri ifade etmişlerdir.[47]

Hrisostomos, kiliseleri cephaneliğe çevirdiği gibi, aynı zamanda dünya kamuoyunu etkilemek amacıyla, güya Türklerin de İzmir'in Yunanlılarda kalmasını istedikleri fikrini uyandırmak istemiştir. Bu amaçla Rumlara Türk kıyafetleri giydirerek, Türkler yapıyormuş gibi, İzmir'in Yunanistan'a ilhakı için sözde gösteriler düzenlettirmiştir.[48]

---

[45] N. F. Taş, **a.g.e.**, s. 82-83.
[46] BOA, **DH. E. UM. AYŞ**, Dosya: 9 Vesika: 20.
[47] A. Güler, **a.g.m.**, s. 69.
[48] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 172.

Hrisostomos, İzmir'de Türklere karşı faaliyet gösteren her türlü teşkilatın içinde yer almıştır. Hrisostomos'un içinde bulunduğu ve destek verdiği bu teşkilatlardan biri de *"Genç Hıristiyanlar Cemiyeti"*dir. Bu cemiyet Hrisostomos'un talimatlarıyla, verdiği ilanlarda siyasi bir amaçları olmadığını sporla ilgilendiklerini belirterek, bütün gençleri spor yapmak amacıyla kendi bünyelerine davet ediyordu. Fakat burada Rum gençlerine askeri amaçlı eğitim veriliyordu. Genç Hristiyanlar Cemiyeti üyelerinin aralarında bulunduğu Rum gençleri, Hrisostomos'un teşvikiyle ellerinde Yunan bayraklarıyla, 1920 yılbaşı günü, işgale destek verdiklerini ispatlamak amacıyla gösteriler düzenlemişlerdir.[49]

1920 yılbaşı günü yapılan bu gösteriler ile ilgili olarak, Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal'in, 17 Ocak 1920 tarihinde, Komutanlar aracılığıya Heyet-i Merkeziyelere dağıtılmasını istediği telgrafta: *"Yılbaşı günü İzmir'de bazı Yunan ve Rum gençleri ellerinde bayraklar olduğu halde Hükumet Konağı civarına gelerek numayiş yapmağa teşebbüs etmişlerse de Ecnebi Mümessilleri'nin ve Yunan kıta'atının müdahaleriyle dağıtılarak bu suretle Yunanlılardan tasavvur ettikleri iltihak ve istiklal-ı keyfiyetinde akim kaldığı anlaşılmıştır"* denilmektedir.[50]

Çeşitli sebeplerle daha önce Yunanistan'a göç eden 25 bin kadar Rum, 1920 yılının ilk günlerinde İzmir'e geri dönmeye başlamıştı. Yunan askerlerinin de burada bulunmalarından dolayı aldıkları güçle, bunlar içlerinde bastırdıkları kin ve nefret duygularını açığa vurarak saldırılarını artırdılar. Ayrıca Hrisostomos'un isteği ve Patrikhane'nin denetimi altında İzmir'de Rum nüfus yoğunluğunu artırmak üzere Bursa, Ankara, Konya, Gelibolu ve İzmit gibi yerlerden metropolitler aracılığıyla getirilen çok sayıda Rum burada iskan edildi.[51]

Yunan Ordusu'nun 1921 yılı başlarından itibaren, Türk Ordusu karşısında almaya başladığı yenilgiler, Batı Anadolu'daki Rumları büyük bir ümitsizliğe sevk ettiği sırada, bunu ortadan kaldırmak için Konya ve çevresinden, metropolitler aracılığıyla iyi silah kullanan Rumlar, İzmir'e gönderilmeye başlandı. Ancak, yerli

[49] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 173.
[50] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 113, Gömlek: 45, Belge No: 45-1. 1920 yılbaşı günü Rumların yaptıkları ile ilgili olarak ayrıca bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 327, Gömlek: 171, Belge No: 171-1; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 1031, Gömlek: 24, Belge No: 24-1; ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 487, Gömlek: 34, Belge No: 34-1.
[51] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 174.

Rumlar artık Yunan askerlerine yardım etmek istemediklerinden, İzmir sokakları firari Yunan askerleriyle dolmuştu. Bu sıkıntının önüne geçebilmek için papazlar halkı kiliselerde toplayıp, *"Yunanlıları siz davet ettiniz, şimdi neden yardım etmiyorsunuz?"* diyerek yardımlarını devam ettirmelerini de istediler.[52]

İzmir papazları hummalı bir faaliyet içerisinde 17 den 45 yaşına kadar olan Rumları cepheye koşmalarını ve gitmeyenlerin bir daha kiliseye sokulmayacağını telkin etmeye başladılar. Ayrıca aforoz edilen gençleri ilan etmekteydiler.[53] Daha da ileri giden İzmir metropoliti Hrisostomos, Rumların Yunan Ordusu'na katılması gerektiğini dini ayinlerde belirtmekteydi.[54]

2. MAVRİ MİRA CEMİYETİ

Rumların, Osmanlı Devleti'ne ve Türklere karşı teşkilatlanmasında ve faaliyete geçmesinde en büyük rolü Fener Patrikhane'si ve bu kuruluşa bağlı olan bazı cemiyetler oynamıştı. Bu cemiyetlerden en önemlisi şüphesiz Yunan hükümetinin maddi ve manevi yardımını gören Mavri Mira (Kara Baht) Cemiyeti'dir.[55]

Mavri Mira, Etniki Eterya'nın dağılmasından sonra Fener Rum Patrikhanesi içinde faaliyete geçmiştir.[56] Venizelos'un teşvikiyle kurulan bu cemiyete, Fener Patriği'nden başka Bursa Metropoliti de katılmıştır.[57] Doğrudan doğruya Venizelos'tan direktif alan Mavri Mira, Rumları silahlandırılması ve tedhiş hareketlerinin meydana getirilmesi için çalışmıştır. Mavri Mira, hazırladığı Rum çeteleriyle Türk kasaba ve köylerinde dehşet saçmıştır. Mavri Mira'ya bağlı Rum çetelerinin faaliyet gösterdikleri yerler, Ege ve Marmara kıyıları ile Kırklareli dolayları olmuştur.[58]

---

[52] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 176.
[53] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 743, Gömlek: 91, Belge No: 91-1.
[54] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 973, Gömlek: 97, Belge No: 97-1.
[55] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 86.
[56] A. Suat Bilge, **Büyük Düş** Ankara, 2000, s. 16.
[57] Yusuf Sarınay, Tahir Sümbül, **Emperyalizm ve Büyük Hayal**, Ankara, 1999, s. 63.
[58] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 86.

Mavri Mira'ya, Yunan Kızılhaçı da bağlanmıştı. Yunan Kızılhaçı'nın, Mavri Mira Cemiyeti'ne bağlanışının sebebi; Rum göçmenlere tıbbi malzeme, ilaç, sıhhi levazım ithal ve sevki maskesi altında Anadolu'ya savaş malzemesi sokmaktı.[59]

Bu arada, Ermeni Patrik'i Zaven Efendi de, Mütareke yıllarında Mavri Mira ile hem fikir olarak çalışmağa başlamış, hem de Fener Patrikhanesi'nde Türkler aleyhindeki toplantılara katılmıştır.[60]

Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk'unda Mavri Mira ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: *"Pek mevsuk elde edilen malûmata göre Rum Patrikhanesi'nde Mavri Mira isminde bir heyet teşekkül etmiştir. Bunun reisi Patrik Vekili Droteos, azaları: Atenagoras, Enez Metropolidi, Yunan Kaymakamı Giritli Katekhakis, Katelopulos, Dipasimas, Ayinpa, Polımitis, Siyari ismindeki zevattır.*

Heyet doğrudan doğruya Venizelos'tan talimat alıyor. Rumların ve Yunan Hükümeti'nin muavenet-i naktiyesiyle pek azîm bir sermayesi vardır.

Vazifesi, Osmanlı vilayetleri dahilinde çeteler teşkil ve idare eylemek, mitingler ve propaganda yapmaktır. Yunan Salib-i Ahmeri de bu Mavri Mira heyetine merbuttur. Vazifesi sureta muhacirlere bakmak gibi insanî bir perde altında çete teşkilatı yapmak, tertibatı ihtilaliyeyi ihzar eylemektir. Bu suretle eczayı tıbbiye ve levazımı sıhhiye namı altında silah, cephane ve teçhizatı Memalik-i Osmaniye'ye ithaldir. Hatta resmî muhacirîn komisyonu da Mavri Mira heyetine tabidir.

İstanbul Patrikhanesi ve Yunan Konsoloshanesi esliha ve cephane deposu halini almıştır ve hatta kiliseler ibadet yerinden ziyade askerî ambarlar gibi kullanılmaktadır.

Ermeni Patriği Zaven Efendi de Mavri Mira heyeti tarafından satın alınmıştır.

Rum mekteplerinin, evvelce bizim yapıp da tam şimdi sırası iken maalesef terk ettiğimiz, izci teşkilatları tamamen Mavri Mira heyeti tarafından idare olunmaktadır. İstanbul, Bursa, Bandırma, Kırkkilise, Tekirdağ ve mülhakatında izci teşkilatı itmam olunmuştur; izciler yalnız çocuklar değildir. Yirmi yaşını mütecaviz gençler de dahildir.

[59] Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. I, Ankara, 1997, s. 29.
[60] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 100.

Anadolu'da Samsun ve Trabzon cephane tevzi mahallidir. Müsait bir halde bir yelkenli Yunan sefinesi istasyon halinde cephane ve eslihayı hamilen bu mahallerde bulundurulacaktır. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibidir."[61]

İzmir ve havalisinde çete teşkilatları meydana getirmek, bölgede asayişsizlik sağlamak suretiyle burada yaşayan Türkleri göçe mecbur etmek, Mavri Mira Cemiyeti'nin temel amaçlarından biri olmuştur. Konuyla ilgili olarak, Harbiye Nezareti'nden Sadaret'e gönderilen bir istihbarat raporunda: *"Yunan Ordusu tarafından işgal edülüb bilahare tahliye edilen ve edilecek olan İzmir mülhakatında daimi suretde asayişi tehdid etmek ve Yunan müda'yatına zemin hazırlamak üzere İstanbul'da bulunan hafi bir komite sevk ve idaresi altındaki eşhası, Romanya vapuruyla 130 çete reisinin teşkilat vücuda getirmek üzere İzmir'e gönderildiği"* bilgisi verilmektedir.[62]

Rumları teşkilatlandırmak, çeteler teşkil etmek, iftiraya dayanan yıkıcı propaganda ve mitingler yapmak için faaliyet gösteren Mavri Mira,[63] Anadolu'ya gelecek olan Avrupa ve Amerika heyetlerini, Rum nüfusunun çoğunluğuna inandırmak için de çalışıyordu. Bu yüzden İzmir'de çoğunluğu sağlamak için, Yunan Ordusu tarafından işgal edilmiş şehir ve kasabalardan gördükleri zulüm ve işkence yüzünden göç etmiş olan Türklerin yerine, daha önce Balkan Savaşları sırasında Batı Anadolu'yu terk eden Rumlar yerleştirilmeye başlanılmıştır.[64] Edirne Vilayeti Mektubi Kalemi'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği raporda bu durum şöyle belirtilmiştir: *"İzmir'in İslam nüfusunu tenkis ederek, Rumları kesif göstermek maksadıyla Makedonyadan evvelce İzmir ve civarına hicret eden Müslümanlar, Yunanlılar tarafından tekrar memleketlerine sevk olunmaktadır."*[65]

Yunanlılar ve Rum teşkilatları, sadece Yunanistan'dan ve Adalardan Batı Anadolu'ya Rum nüfusu ihraç etmemiştir. Aynı zamanda Yunan işgali altında bulunmayan Anadolu coğrafyasında yaşayan Rumların da Batı Anadolu'ya göçünü sağlamaya çalışmıştır. Bu işle de Mavri Mira Cemiyeti ve Metropolitlikler birlikte çalışmışlardır. Dersaadet İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti İstihbarat Kalemi'nin, 24 Ocak 1920 tarihli istihbaratı: *"Yunanlıların ilk icraatı Anadolu'daki*

---

[61] Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, C. 3, İstanbul, 1971, s. 899-900.
[62] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 16, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.
[63] M. M. Kansu, **a.g.e.**, C. I, s. 29.
[64] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 102, Gömlek: 66, Belge No: 66-3.
[65] BOA, **DH. EUM. AYŞ**, Dosya: 14, Vesika: 39.

Rumların insan erbabını asker yapmak üzere İzmir'e davet etmektedirler. Rumlar bu davete icabetle berren ve bahren İzmir'e gelmektedirler" şeklindedir.[66]

Nitekim işgalden sonra işgal sahasındaki Rum nüfusunu artırmak için Bursa, İzmit, Gelibolu, Konya ve Ankara gibi yerlerden Rumlar, İzmir'e getirilmeye başlanmıştır.[67] Teke Mutasarrıfı Talat Bey'in 24 Temmuz 1919'da Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafı: *"Anadolu ve mülhakat ahdisinden olan Rumlardan bazılarının İzmir'e gitmek için şayan-ı dikkat bir derecede seyehat varakası itası talebinde bulundukları görülmekdedir. Bundaki maksadın oradaki Rumların teksiri emelinden ibaret olduğu..."* şeklindedir.[68]

Mavri Mira Cemiyeti, İngiltere'nin himayesinde çalışmalarını yürütmüştür. Bu cemiyet, İngiliz gizli servisine bağlı olarak çalışan Papaz Frew ile işbirliği içerisinde olmuştur. Papaz Frew'in Patrikhane ve Mavri Mira ile ortak çalışmaları neticesinde Anadolu'da büyük bir istihbarat teşkilatı kurulmuştur.[69]

Mavri Mira Cemiyeti'nin başkanlığını, Eski Bursa Metropoliti ve Patrik Vekili olan Doreteos yürütmekteydi. Cemiyetin Yunan Siyasi Temsilciliğinde Kanelopulos ve Askeri Temsilciliği'nde de Katehakis bulunmaktaydı.[70]

3. YUNAN KIZILHAÇI

Yunanistan Başbakanı Venizelos, Yunan Megali İdeası'nı gerçekleştirmek için harekete geçirdiği teşkilatlardan biri de Yunan Kızılhaçı'dır. Venizelos, Yunan Kızılhaçı aracılığıyla, Rum göçmenlere insani yardım adı altında, Anadolu'ya subay, silah ve techizat göndermiştir.[71]

---

[66] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 111, Gömlek: 118, Belge No: 118-2.

[67] Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)**, Ankara, 1999, s. 32-33.

[68] BOA, **DH. KMS**, Dosya: 54-3 Vesika: 33.

[69] Selahattin Salışık, **Türk Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik'i Eterya**, İstanbul, 1968, s. 183.

[70] A. Güler, **a.g.e.**, s. 78.

[71] Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, 1991, s. 64-65. 17. Kolordu Komutan Vekili Selahaddin, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 27 Ocak 1919 tarihli telgrafta: *"Yunan Salib-i Ahmer Vapuru ile İzmir'e Yunan elbisesi ile esliha idhal edildiği..."* bilgisini vermiştir. Bkz. ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 11, Gömlek: 10, Belge No: 10-1.

20 Ocak 1919'da İzmir Limanı'na Anfitriti adında bir Yunan gemisi, İzmir'e Dr.Vasilis Çunukas başkanlığındaki bir Yunan Kızılhaç Heyeti'ni getirmiştir.[72] Yunan Hükümeti'nce gönderilen bu heyet, Rumlar tarafından coşkuyla karşılanmıştı. Heyetin Aya Fotini Kilisesi'ne giderek Metropoliti ziyaret etmesinden sonra, şehirdeki Rum Hastanesi'ne Mavrudis'in de hazır bulunduğu bir törenle Yunan bayrağı çekerek yerleşmesi, Türklerin tepkisine neden olmuştu.[73] Kızılhaç heyeti, Yunanistan'dan eleman ve malzeme yardımı almaktaydı; fakat gelen malzeme insani amaçlı değil, askeri amaçlı idi.[74] Yunan Kızılhaç'ı, Batı Anadolu'da mümkün olduğu kadar geniş bir alana yayılma amacında idi. Çünkü, ne kadar geniş bir alana yayılırsa, o kadar çok Rumu teşkilatlandırıp, çete faaliyetlerini başlatabilecekti.[75]

İzmir'e ilk gelen Yunan Kızılhaç Heyeti'ni, *"Vatan Müessesesi"* adında kadınlı, erkekli ayrı bir Yunan heyeti takip etti. Urla, Aydın, Manisa, Bergama ve Ayvalık Rum fakirlerine imdat için yardım kolları tertip olundu; yola çıkarıldı.[76]

Yunan Kızılhaç Heyetlerinin yaptıkları çalışmalar ile ilgili olarak, İzmir Emniyet Müfettişi'nin, Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti'ne gönderdiği rapor: *"Düvel-i İ'tilafiye ile Mütareke'nin akdiyle sevahil-i Osmaniyeye münakalat-ı bahriyeye başladığı zamanda Yunan Hükumeti İzmir'e"Leon"torbidosunu göndermekle beraber nefs-i İzmir'e birde Salib-i Ahmer Hey'eti irsal ve Rum hastenelerinden birini Salib-i Ahmer Hastahanesine ittihaz eyleyerek nakliye vapurlarıyla da güya Salib-i Ahmer Hastahanesine a'id bulunduğu iddiasıyla esliha, elbise ve haki renkde kumaş, cebhane ve bombalar idhal eyledi ve rüsumat me'murlarının mu'ayene hususundaki ısrarlarını tehdid ile ve Yunan askerlerinin fi'ili müdahaleleriyle men'e muvafik oldu.*

Bu suretle gelen eşyanın bila-mu'ayene imrarını te'min eyledikten sonra dahil-i vilayetde işbu teşkilatı tevsiye çalışılmakdadır. Ez-cümle Aydın, Manisa, Söke, Urla, Antalya'da dahi birer Yunan Salib-i Ahmer Hastahanesi te'sis edilmiş veya

---

[72] Nurdoğan Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, İstanbul, 1971, s. 170. Nureddin Paşa zamanında gümrükte Yunan eşyaları kontrol edilerek, yurda silah sokulması engellenir, şüpheli kişiler İzmir'e sokulmazdı. Ancak, daha sonra İzmir Valisi olan İzzet Bey, Yunan Hastahanesi adına gelen eşyanın kontrolünü kaldırmıştır. Bkz. A. T. Onay, **a.g.e.**, s. 32.

[73] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 88-89.

[74] Hariciye Nezareti Salib-i Ahmer hakkında şöyle bahsetmektedir: *"...Salib-i Ahmer namı tahtında setr ve ihza eden ve sarf-ı sükun ve inzibatı ihlal maksad-ı mülğatkaranesiyle dahil-i memlekete esliha ve cebhane kaçıran..."* Bkz. BOA, **DH. KMS**, Dosya: 52-2, Vesika: 7.

[75] **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları**, Ankara, 1993, s. 3.

[76] C. Bayar, **a.g.e.**, C. 5, s. 134.

edilmekdedir.Bir tarafdan böyle hastaneler te'sis edilmekle beraber diger tarafdan Yunan nakliye gemileriyle Yunan Salib-i Ahmer zabiti, hasta bakıcısı ve efradı san'atlarıyla dahil-i memlekete birçok eşhas idhal edilmekde olduğu aslen Osmanlı iken ya Balkan Harbi'nde yahut Harb-ı Umumi'de Yunanistan'a firar edib orada Hükumet-i Seniye aleyhine harb etdikden sonra, bu kerre güya terhis edilerek memleket-i asliyelerine ve fakat askeri elbiseleri ile i'ade edilerek ta'lim ve terbiye-i askeriye görmüş efradı bu teşkilata ilave eylemiş idi."

Bil'ahere İzmir'deki Rumları bu teşkilata ilave ederek Yunan Salib-i Ahmer Hastahanelerinde adeta bir ahz-ı asker mu'amelesi ifa edermiş gibi muamele-i kaydiyeleri ifa edilmektedir. Bunlardan başka bir de resmen izci teşkilatı yapılmıştır.

Bugün suret-i kati'yede tahakkuk etmişlerdi ki İzmir'in valisi jandarma kumandanı vesa'iresi Yunan Hükumeti'nce ta'yin edilmiş olduğu gibi buraca dahi polis ve jandarma efradı kayd edilmiş ve ilan-ı kayd edilmekdedir. Bu teşkilat İzmir'de Salib-i Ahmer perdesi altında bir suret-i mükemmeliyeye gidildiği gibi İzmir havalisinde Yunan Salib-i Ahmeri te'sis edilmiş memleketlerde dahi aynı suretle tevsilen tezyiden teşkilat yapıldığı ve yapılacağı muhakkakdır" şeklinde belirtildikten sonra İzmir Limanı'nda Yunanlı görevlilerin tavırları ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: "*Yunan Salib-i Ahmeri'nin dahildeki fa'aliyetine sahilde liman dahilinde rıhtıma yanaşmış olan "Leon" Torbidosu zabitan ve efradının pek mühim suretde mu'aveneti inzimam eylemekdedir. Gerek makam-ı vilayetle ve gerek makam-ı atufiyelerine mükerreren arz olunduğu vecihle bu torbidonun ikinci kapudanı denilen Panos Erkirpulos nam kapudan Yunanlıların Aydın ve havalisindeki teşkilatda İzmir Liman Re'isi vazifesi ile tevzif edilmişdir. Elyevm Rum ve Yunanlı eşhasa ve onlara a'id eşyaya ve Yunan vapur ve kayıklarına müteallik mu'amelatda en küçük bir liman veya seyr-ü sefer mes'elesinde derhal bu Erkirpulosun müdahalesi görülmekde ve bu hareketiyle hakikaten bir liman re'isi vazifesini ifa etmekde olduğunu anlaşdırmakdadır. Me'muriyet-i acziyle İzmir'e muvaselet ve işe mübaşeret edildiğinin daha birinci günü, en evvel vazife-i acziye müdahale eden ve bu müdahalesi Yunan bahriye efradıyla istinad etdiren merkum bugüne kadar ber-vechi ma'ruzat küçük bir mes'elede ya rüsumat me'murlarına veya refakat-ı acziyedeki me'murine hemen hücum*

ile ifa-yı vazife eylemelerine muhalefet eylemekde ve şimdiye kadar bu babda icra kılınan teşebbüsat-ı siyasiye müsmir bir netice vermekdedir" [77]

Yunanistan Ayvalık Kazası'nı da işgale hazırlamak amacıyla Yunan Kızılhaçı'ndan istifade etmişti. Yunanistan, Kaza'ya öncelikle bir Yunan Kızılhaç Heyeti'ni gönderdi. 17 Şubat 1919 tarihinde Ayvalık'a gelen bir Yunan torpidosu Yunan Kızılhaç Heyeti'ni karaya çıkarttı. Torpido sahilden görünün görünmez Rumlar: *"Zito Yunanistan! zito Venizelos!"* naralarını atarak sahile koşuyor, Türklere her türlü hakareti yapıyorlardı. Bazıları elbiseleriyle denize atlayarak torpidoyu öpüyorlardı..[78]

İngiliz Amirali Calthorpe'nin yardımcısı Smith'in de Kızılhaç Heyeti ile beraber Ayvalık'a gelmesi Rumlara ayrı bir cesaret vermişti. Bu durumun yarattığı sevinç coşkunluğu ve cesaretle, yerli Rumlar taşkın gösteriler yapıp havaya silah attılar. 19 Şubat'ta hapishaneye saldırıp, 60 kadar Rum tutukluyu serbest bıraktılar.[79]

I. Dünya Savaşı başlarında güvenlik amacıyla sürülen Rumlar, İngilizlerin korumasında ve Kızılhaç personeli kimliğine bürünerek Yunan askerinin desteğinde Ayvalık'a geri dönmüşlerdi. Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey'in pısırıklığından yararlanan Rumlar, saldırılarının ölçüsünü her geçen gün biraz daha artırarak, Mal Müdürü Muavini Neşet Efendi'yi 14 yerinden bıçaklayarak öldürdüler.[80]

Yunan Kızılhaçı'nın getirdiği askeri elbiseler ve silahlar Ayvalıklı Rumlara dağıtılmaktaydı. Kaymakam Osman Nuri Bey, ancak bundan sonra durumu Dahiliye Nezaretine bildirdi ve Ayvalık'ta sıkı yönetim ilan edildi.[81] Sıkıyönetim ilanına rağmen Ayvalık'ta olaylar durulmadı.[82]

---

[77] BOA, **DH. E. UM. AYŞ,** Dosya: 8, Vesika: 05. Yunan Kızılhaçı'nın faaliyetleri için ayrıca bkz. Mesut Çapa, "Anadolu'da Yunan Kızılhaçı'nın Faaliyetleri (1919-1920)", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi,** S. VII, İzmir 1992, s. 217-225.

[78] N. Taçalan, **a.g.e.,** s.178.

[79] ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 97, Gömlek: 17, Belge No: 17-1.

[80] Zeki Arıkan, **Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922),** Ankara, 1989, s. 33.

[81] N. Taçalan, **a.g.e.,** s. 180-181.

[82] 17. Kolordu komutanı Ali Nadir Paşa Harbiye Nezaretine gönderdiği telgrafta şöyle demektedir: *"Ayvalık'daki Yunan Salib-i Ahmer efradından bazı şahsın ifa-yı vazife etmekde olan polis müfrezesine teşhir-i silah ve indahat etmeleri üzerine der-dest edilmiş ve polis ile efradın birinin elbisesine isabet-i mermilerle salib-i ahmer efradının atılmış olan rovelver ve atılmış olan bu kurşun kovanı bu çırada mahal-i vakaya gelen Salib-i Ahmer'in ser-tabibi ve bir Yunan zabitine gösterilerek merkumun iade edilmiştir."* Bkz. ATASE Arşivi, **İSH,** Kutu: 37, Gömlek: 55, Belge No: 55-1

4. KORDOS KOMİTESİ

Etniki Eterya'nın varisi olarak ortaya çıkan Kordos Komitesi, Yunanistan'ın Patrikhane ile ortak çalışmasının bir ürünü olarak, 1919 yılında İstanbul'da kuruldu. Komite'nin asıl ünitesi *"Patrikhane Merkez Komitesi"* olup, *"Mavri Mira"*'nın bir kolu olarak çalışmalarına başladı.[83]

Kordos Komitesinin asıl görevi, dışarıdan göçmen gibi gelen çete mensuplarını, kayıtlarını yaptıktan sonra, asayişi bozmak maksadıyla memleketin çeşitli bölgelerine göndermekti.[84] Komite, *"Rum Muhacirleri Merkez Komitesi"* açık adı ile İstanbul'un Galata Semti'nde bulunan Minerva hanında örgütlenmişti. Komite'nin başkanı Yunanlı Manol Jazukas olup, resmi yazışmalarda *"Santralikoz"* takma adını kullanıyordu. Komite'nin faaliyet alanı; İstanbul merkez olmak üzere, Trakya, Trabzon, Marmara sahilleri ve İzmir bölgesi idi. Komite, Osmanlı ülkesinde isyanlar çıkartmak, ihtilal teşebbüsünde bulunmak, düzeni bozmak için gelen Yunanlıları Rum göçmeni gibi göstererek Trabzon ve Karadeniz sahillerine göndermek, Rum nüfusunun çoğunlukta olduğunu gelecek heyetlere göstermek için çeşitli nüfus kaydırmalarında bulunmaktı. Ayrıca; çeteler kurmak, silah ve cephane temin ederek milli mukavemete karşı yapılacak eylemleri organize etmek, Osmanlı ülkesinde ve Osmanlı tebaasından olan Rumların, ilan edilmiş seferberlik planlarına göre toplanmasını, eğitilmesini ve Batı Anadolu'ya sevkini temin etmek, Yunanistan'dan gelecek subayların korunması ve gerekli bölgelerdeki faaliyetleri kolaylaştırmaktı.

Yunanistan'ın maddi ve manevi desteğine sahip olan bu Komite Patrikhane tarafından idare edilmekte, emirler patrikhane aracılığı ile verilmekteydi.[85]

18 Haziran 1919 tarihinde Polis Müdiriyeti tarafından Dahiliye Nezareti'ne, Kordos Komitesi ile ilgili olarak gönderilen rapor: *"Rum muhacirleri Galata'da Minerva Hanı'nın üçüncü ve dördüncü katlarında (Rum Muhacirleri Merkez Komitesi)*

---

[83] A. Güler, **a.g.e.**, s.136

[84] S. Tansel, **a.g.e.**, C. I, s. 92. Ayrıca bkz. Rahmi Doğanay, **Milli Mücadele'de Karadeniz (1919-1922)**, Ankara, 2001, s. 59-60.

[85] Ertuğrul Zekai Ökte, "Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti 'Kordus'", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 40, Ocak 1971, İstanbul, 1971, s. 22 ; Fahri Taş, "Milli Mücadele Döneminde Rum Ayaklanması", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XII, S. 34, Mart 1996, Ankara, 1996, s. 88.

ifa-yı vazife eden Kordos Komitesi tarafından sevk edilmektedir. Mezkur komitenin ihlal-ı asayiş maksadı ile Yunanistan'dan da gönderilen çeteler ve burada kayd edilen efradı sevk etmekle meşgul olduğu icra kılınan tahkikatdan anlaşılmışdır.

Şimdiye kadar mavaka'i-i muhtelifeye sevk edilen eşhasın, hüviyet ve eşkaline dair bir malumat alınamamış ise de bundan sonra i'zam edilecekler hakkında mümkün mertebe hüviyet ve eşkallerine dair malumat istihsaline sarf-ı gayret edilmekde ve Karadeniz sevahiline gönderilmek üzere bazı kimselere verdiği resim ve (Rum İskan-ı Muhacirin Cemiyeti) ser-levhalı vesikaları hakikat-ı halde muhacir olmayana da verib, vesika istihsal etmek için polis da'iresini iğfal etmek teşebbüsünde bulunduğu elde edilen vesa'ikden anlaşılmakdadır.

Mezkur komitenin reisi bulunan Yunanlı (Manol Jazukas)namındaki şahıs olub, vilayete keşide etdiği telgraflarda santralikoz nam müste'adını istimal etmekde ve bu yolda birkaç telgraf dahi elde edilmişdir. Yunan hükümetinin mu'avenet-i maddiye ve maneviyesine mahzar olmakda olan bu komitenin işgal etdiği mevakide tahrirat icra edildiği takdirde birçok vesa'ikin meydana çıkacağı tabi'i bulunmuş olmağla muktezasının emr ve işar buyurulması maruzdır" şeklindedir.[86]

Yunan Hükümeti, Patrikhane ve Kordos Komitesi aracılığıyla Anadolu'ya çok sayıda Rumu göndermekteydi. Polis Müdir-i Umumiyesi'nin 16 Haziran 1919 tarihli raporunda konuyla ilgili olarak: "*Memalik-i Osmaniye'deki Rumları teslih, asayişi ihlal, çeteler teşkil etmek, Anadolu'da teşkilatta bulunmak üzere vürud eden Amerika ve Avrupa heyetini iğfal ve Rum kesafetini sağlamak maksadıyla muhacir kaydetmekte ve Anadolu'yla Trakya'ya birçok kişileri sevk etmekteydi"* bilgisi verilmiştir.[87]

Kordos Komitesi, Yunan Muhacirin Komisyonu ile işbirliği içerisindeydi. Bu Komisyon'un başkanı, 1919 Haziranı'nın ilk haftasında, beraberinde büyük bir meblağ para ile İstanbul'a gelmişti. Komisyon'un amacı, Osmanlı topraklarını terk etmiş olan bütün Rumları eski yerlerine tekrar dönmelerini sağlamaktı.[88]

---

[86] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 49-2, Vesika: 34.
[87] A. Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 231.
[88] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 109.

20 Haziran 1919 tarihinde Polis Müdiriyeti tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen raporda ise: *"Galata'da Minerva Hanı'nda icra-yı fa'aliyet etdigi evelce arz edilmiş olan Kordos Komitesi'nin ahiren teşkil ettiği izci olaylarına dahil olan Rum gençlerini, tevzi edilmek üzere birkaç gün mukaddem Yunanistan'dan mezkur komiteye Yunan askeri kisvesine müsabe külliyatlı mikdarda elbise gelerek yerli Rum mahallat-ı muhtar ve papasları vasatıyla Rum gençlerinden izcilige kabiliyeti olanlara tevzi edilmekde olduğu ve bu meyanda Patrikhane'ye gönderilen altı yüz takım elbisenin dün tevzi edildigi ve bu günlerde daha birçok elbisenin gelmesine intizar olmakda bulunduğu ve bu suretle Dersa'adet'de bir müddet sonra yerli Rum gençlerinin Yunan hissiyle mütehassis mühim bir kuvvet vücuda getirileceği ve izci taburlarına kayd olunmak hususunda zahiren ahali muhbir bırakılmış ve mezkur komiteye mensub istizamın her dürlü teşvik ve tahrikleri tesiriyle, 16 yaşından yigirmi yaşına kadar olan bi'l-umum Rum gençlerin yek- digerine rekabet edercesine kayd edilmekde oldukları ve umumi olan bu izci teşkilatlarına mekteblerde erbab-ı sanai'i dahi dahil olmakda bulundukları ve erbab-ı müracaatın isimleri tezvic edildiği ve yalnız on dokuz, yirmi yaşlarında bulunan Yunanlılar bera-yı talim Yunanistan'a sevk edilmekde olub digerleri burada bulunan Yunan zabitleri marifetleriyle mektebliler mekteblerde ve erbab-ı sanayi'i ise pazar günleri kiliselerde ve jimnastikhanelerde talim ve terbiye edilmekde oldukları ve vazife ile mu'vazzaf olmak üzere Yunanistan'dan bir hayli zabitanın Dersaadet'e gelecekleri ve aynı teşkilatın müsa'id olan vilayetlerede teşmil yolunu bulub çalışmakda olduğu ve taşraya da icabı kadar sivil Yunan zabitanın sevk ve iğram edildiği ve İzmir'in işgalinden şehr-i mezkurda dahi izci teşkilatı yapmış oldukları istihbar kılınmış ve mezkur komite Yunan Hükümetinin mu'avenet ve müzaheret-i alisiyle hareket etmekde olub teşkilat-ı vaki'nin nazar-ı dikkati celb bir tarzda idare edilmekde ve bi'l-hassa mevaki-i siyasiye-i devlete te'sir edecek bazı maneviyat-ı kasdiyeye delalet etmekde olduğu..."* şeklinde bilgi verilmektedir.[89]

Kordos Komitesi, Yunanistan'ın Anadolu'yu işgal ettiği dönem içerisinde aktif olarak faaliyet göstermiş, Kurtuluş Savaşı sonrasında Yunan Orduları'nın Anadolu'yu terk etmesiyle birlikte ortadan kalkmıştır.[90]

---

[89] BOA, **DH. KMS,** Dosya: 49-2, Vesika: 34.
[90] E. Z. Ökte, **a.g.m.**, s. 22.

5. KÜÇÜK ASYA SAVUNMA ÖRGÜTÜ

Küçük Asya Savunma Örgütü, İzmir Sancağı'ndaki en önemli Rum örgütü idi. Yunan İşgal Kuvvetleri'nin, Türk Ordusu'nu yenemeyeceğini Sakarya Savaşı'ndan sonra kavrayan Rumlar, doğal olarak geleceklerinden endişe etmeye başlamışlardı. Muhtemel bir yenilgi durumunda, Yunan ordusuna 35.000 asker veren Rumlar için, bir kez daha Anadolu'dan göç etmek dışında seçenek bulunmuyordu. 1921 Ekim'inde A. Psaltof, A. Labru, P. Evripeos, Sokratis Solomonidis, Dulgeridis, Yovakimidis, I. Hariatis gibi çoğu İzmirli Rumlar tarafından gizli olarak kurulan *"Küçük Asya Savunma Örgütü"*'nün amacı, başta işgal bölgesi içinde olmak üzere, dünyanın her yanında Yunanlılığın maddi ve manevi *"tüm gücünü işgal ordusu yararına seferber ederek"* yeniden, Türk yönetimi altına düşmemeyi sağlamaktı.[91]

Başkanlığını L. Konstantinidis'in yaptığı Küçük Asya Savunma Örgütü'nün amblemi, ateşin üzerinde kanatları açık olarak duran Anka Kuşu'ydu.

Ayrıca Örgüt'ün, Thomas Themanakis'in başkanlığını yaptığı Yoannis Çolakoğlu, Spiratis Yordanidis, N. Vasiliadis, Yeorgios Lekakis, Nikolaos Pavlidis, A. Petridis, Nikolaos Simepnidis, Yoannis Argiros, Omiros Onasis, Yoannis Solomonidis, Ksenofon Dimas ve Antonios Elafopulos'tan oluşan bir maliye komisyonu vardı. Merkez yönetim kurulunun denetiminde bulunan irtibat, yardım, halkla ilişkiler, ve izcilik kısmıyla basın bürosu örgütün alt birimleriydi.

İşgal döneminde Anadolu'da, biri İstanbul'da diğeri İzmir'de olmak üzere *"iki farklı savunma hareketi"* gelişmişti. Bunlardan İstanbul'da olan kendini *"Milli Savunma"* , İzmir'deki ise *"Küçük Asya Savunma"* hareketi olarak tanımlamaktaydı. *"Bağımsız bir İyonya Devleti kurma"* projesi, İstanbul'daki *"Milli Savunma"* örgütü içinde yer alan askeri kanat, Kral Konstantin ve anti-Venizelist Hükümeti devirmek, Rum burjuva sınıfı mensuplarından oluşan sivil kanat ise, Yunanistan'ın Anadolu'yu boşalttığı takdirde kendisi için güvence olacağından dolayı destekledikleri bir projeydi.

Bağımsız bir İyonya Devleti kurulması yolunda işbirliği imkanlarını araştırmak üzere, Şubat ayı başında İzmir'e gelen İstanbul Milli Savunma Örgütü'nden Doktor Yanko Siotis, hem Stergiadis hem de Papulas'la görüşmüştü. Projeye sıcak bakmadığını

---

[91] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 342.

hissettiren Stergiadis, Küçük Asya Savunma Örgütü ile Siotis'in temsil ettiği *"Milli Savunma"* hareketini aynı kefeye koyma yanlışlığına düşmüştü. Bu gelişme üzerine Hrisostomos'un başkanlığı altında toplanan Küçük Asya Savunma Örgütü üyeleri, yayımladıkları bir bildiri ile bu yanlış anlaşılmayı düzeltme yoluna gitmişler ve: *"Küçük Asya Hareketi Anadolu'nun hukukunu savunurken kendiliğinden hareket etmekte, herhangi bir örgütün parçası sayılmamaktadır"* şeklinde kendilerini ifade etmeye çalışmışlardı.15 Nisan 1922'de Patris Gazetesi'nden alınan bir haberde Küçük Asya Savunma Örgütü'nün Rumları silah altına aldığı belirtilmekteydi. Asker toplayan subayların başında Yunan ordusu Kurmay Başkanı Albay Sarıyannis bulunmaktaydı.[92]

21 Mart 1922'de yayımladığı bir bildiride Küçük Asya Savunma Örgütü, Anadolu Yunanlılığının seferber etmeyi düşündüğü maddi ve manevi gücünü: *"Cephede savaşmakta olan Yunan Ordusu'nun saflarını sıklaştırmak için öncelikle 18-50 yaşları arasındaki Rumların gönüllü olarak orduya katılmaları çağrısında bulunulacak, katılmak istemeyenlere özel görevliler tarafından yaptırımlar uygulanacaktı. Gerekli para; Rumlara ait menkul ve gayri menkullerin %20'sine el konulması, kiliselerde bulunan değerli madenlerin kullanılması ile dernek ve cemaat kurullarınca yapılacak bağışlardan sağlanacaktı"* şeklinde tanımlıyordu.

Küçük Asya Savunma Örgütü'nün kurucuları gibi yeniden Türk yönetimi altına girmek istemeyen Rumlar, örgüte büyük bir ilgi göstermişlerdi. Nisan ayı başına gelindiğinde Bursa, Balıkesir, Bandırma havalisine kadar bütün köy ve kabalarda savunma şubeleri teşkil edilmiş durumundaydı. Bağış yapanlara kesilmek üzere 2.975.000 kuruş değerinde 180 bin adet makbuz bastıran Küçük Asya Savunma Örgütü'ne, Rumlarca yapılan para yardımının miktarı yıl sonuna gelindiğinde 3.427.231 kuruş 10 parayı bulmuştu. Küçük Asya Savunma Örgütü'ne yapılan yardım meblağının bu denli büyük oluşunda kilise örgütünün oynadığı rol gerçekten büyüktü. Birçok toplantısını Metropolithane'de yapan Küçük Asya Savunma Örgütü'nün *"fahri başkanı"* konumunda olan Hrisostomos, Anadolu Rumlarının büyük özveride bulunması gerektiğini düşünüyordu. Şimdi kullanılmadığı takdirde, kiliselerde bulunan birkaç milyon lira değerindeki altın ve gümüş takımların Mustafa Kemal'in eline geçeceğini söylemesi Rumları ateşlemekteydi. 1922 Nisanı başında Patrikhane de

[92] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** s. 360-362.

Küçük Asya Savunma Örgütü'nü desteklemeleri için çağrıda bulunduğu dernek ve cemaat kurulları harekete geçmiş, sadece 9 Mayıs günü dernekler 81.675, cemaat kurulları ve şubeler ise 213.028 olmak üzere toplam 302.703 kuruş örgüt sandığına yardım sağlamışlardı.[93]

Hrisostomos, Mart ayının ilk haftası Küçük Asya Savunma Örgütü aracılığıyla yayınladığı bildiriyle; 15-50 yaş arasındaki Rum ve Ermenileri Yunan ordusuna katılmaya davet etti. Bu davet Rumlar için bir emir niteliğinde olup, buna uymayanların cezalandırılacakları belirtilmekteydi. Küçük Asya Savunma Örgütü üyeleri içeride almaya çalıştıkları bu tedbirlerin yeterli olmayacağını bildiklerinden, İngiliz Başpiskoposu'na başvurarak Amerikan Cumhurbaşkanı'ndan, Türkiye'de yaşayan Rumların can güvenliklerinin sağlanması için yardım istediler. İzmir'in, Yunan toprağı olarak kalması için faaliyetlerini tamamen artıran Hrisostomos, Küçük Asya Savunma Örgütü denetiminde İzmir Rumlarına silah dağıtmaya devam etti.[94]

6. RUM İZCİ TEŞKİLATLARI

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından hemen sonra, Rum çetelerinin eleman ihtiyacını karşılamak ve Rum gençlerini düzenli bir ordu için eğiterek hazır hale getirmek amacıyla, geniş bir alana yayılan *"Rum İzci Teşkilatları"* kurulmuştur.[95]

Rum İzci teşkilatları ile ilgili olarak Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk adlı eserinde şöyle demektedir: *"Rum mekteplerinin, evvelce bizim yapıp da tam şimdi sırası iken ma'alesef terk ettiğimiz izci teşkilatları, tamamen Mavri Mira Heyeti tarafından idare olunmaktadır. İstanbul, Bursa, Bandırma, Kırkkilise, Tekirdağ ve mülhakatında izci teşkilatı itmam olunmuştur. İzciler yalnız çocuklar değildir; yirmi yaşını mütecaviz gençler de dahildir."*[96]

İzciler askeri bir teşkilatlanma ile çalışmaktaydılar. Bunlar; mahalle itibariyle takımlar, kilise itibariyle bölük ve taburlar, metropolithane itibariyle de alaylar şeklinde

---

[93] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** s. 362-365.
[94] B. Atalay, **a.g.e.,** s. 178.
[95] A. Güler, **a.g.e.,** s. 85.
[96] M. K. Atatürk, **a.g.e.,** C. III, s. 899-900.

teşkilatlanmışlardı.[97] Yunanlı subaylar tarafından eğitilen izcilere, daha sonra değişik alanlarda faaliyet göstermeleri için görevler verilmekteydi.[98]

İzci teşkilatlarına mensup Rum gençleri toplantı ve gösterilerde de görev alıyorlardı. Yılbaşı törenleri, Venizelos'un isim günü gibi dini ve milli tören günlerinde izciler bulunurlardı. Bu izcilerin yaşlarına göre üzerlerinde değişik silahlar da bulunmaktaydı.[99]

İzmir'de, Mütareke'den sonra kurulan Rum İzcilik Teşkilatları, işgal yıllarında hem örgüt hem de kadro bakımından büyümüştür. 1920 yılında 17 takımda 820 izcinin bulunduğu İzmir'in yanı sıra Çeşme, Urla, Tire, Ödemiş, Bergama, Seferihisar, Torbalı gibi sancağa bağlı kaza ve nahiyelerle işgal bölgesi içinde yer alan diğer yerleşim birimlerinde toplam 1512 izci 34 takım oluşturmuşlardır.[100] Rum Okullarının büyük bir kısmında izci takımları kurulmuştur.[101]

İzmir'de kurulan izci teşkilatları, Yunan subaylarının sevk ve idaresinde sokaklarda geziyorlardı. Aralarında yirmi yaşında gençler de bulunan bu izciler, geceleri Yunan devriyesi kılığında sokaklarda devriye görevi yapıyorlardı.[102]

1920'de İzmir Sancağı'na bağlı yerleşim birimlerinde kurulu Rum izci takımlarından bazıları şunlardır:[103]

Bulunduğu Yer	Başkanın Adı	İzci Sayısı	Takım Sayısı
Karataş	-	120	3
Buca	-	70	2
Bornova	-	80	2
Kato Panagia (Çiftlik-Çeşme)	Periklis Papahacıdakis	40	1
Urla	Marinos Hacımihalis	150	3
Çeşme	P. Papadopulos	35	1
Agia Paraskevi (Şifne-Çeşme)	Sideris	30	1

[97] A. Güler, **a.g.e.**, s. 86.
[98] B. Atalay, **a.g.e.**, s. 122.
[99] **Pontus Meselesi**, s. 46.
[100] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 339-340.
[101] A. Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 98.
[102] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 359, Gömlek: 100, Belge No: 100-3.
[103] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 341.

Üçüncü Kafkas Fırkası Komutan Vekili'nin Harbiye Nezareti'ne Rum izci teşkilatları ile ilgili olarak verdiği rapor: *"20 yaşlarında Rum çocuklarından müteşekkil izci efradının mevcud olduğu ve miktarı takriben yetmiş kişiden ibaret bulunan merkumunun, günbegün yerli Rumlarla tezayid ederek zahire edevat istihkamiye ve hafiyen de bombalarla mücehhez olarak talim ve terbiye olundukları, Adaları inzibat ve asayişine memur kumandanlığının raporuna atfen 30. Alay Kumandanlığı'ndan işar edilmektedir. Memleket-i Osmaniyede Rumların izci teşkilatı celb nazar-ı dikkat bir halde tevsi eylemiş ve Yunanlılar mekteplere değil, sevk gençlere tamim olunmuş bir teşkilattır. İzmir'deki Yunan Kumandanlığı'nın tebliğ-i resmisinde Rum izcilerinin kıta'ata mu'avenetden dolayı teşekkür edilmekde,Rumluk cereyanına müsellehan hıdmet eden bu teşkilatdan dolayı Hükümeti Düvel-i İtilafiye mümesillerinin nazar-ı dikkati celb olunması ve izci teşkilatının derhal men edilmesi..."* şeklindedir.[104]

7. İZMİR VE HAVALİSİNDE KURULAN RUM DERNEKLERİ

İzmirli Rumlar değişik amaçlarla Yunan emellerine hizmet etmek ve Osmanlı idaresinden kurtulmak amacıyla çeşitli dernekler kurmuşlardı. Bu dernekler aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır: [105]

Adı	Başkanı	Açıklamalar
Gençlerin Edebi Arkadaşlığı	------------	Derneğin 1922 yılında bastırdığı; *"İzmir Gençlerinin Kitabı"* başlıklı broşürde o zaman pek tanınmayan; ancak daha sonra isimlerini duyuracak Angelos Simiriotis, Pavlos Floros, O. Stoyannis, Olga ve Fici Vatidos kardeşler, M. Rodas, H. Angelomatis gibi birçok edebiyatçı ve yazara rastlanmaktadır. Derneğin sanatın bağımsızca icra edilmesini istediğini vurguladığı aynı broşürde derneğe bağlı edebiyat, folklor, dram ve müzik kollarının bulunduğu belirtiliyordu. Dernek cephedeki orduya kitap toplayıp göndermek ve Osmanlı Rumlarının haklarını dünya kamuoyuna hatırlatmayı amaçlayan dini içerikli bir protesto metni yayımlamak gibi çalışmalarda da bulunmuştu.
Makedonya Birliği	-----------	İzmir'e Makedonya'dan gelmiş Rumlar tarafından kurulmuştu.
Psidyalılar Derneği	-----------	Göller Bölgesi'nden olup, İzmir'de oturan Rumlarca kurulmuştu
İzmir Yunan Yavrukurt Takımı	Miltiadis Seyzanis	Evangeliki Okulu, Yanniki ve Aroni Liselerinde okuyan öğrencilerin önerisiyle kurulan takıma, Evangeliki Okulunda beden-eğitimi öğretmeni olarak çalışan Yeorgios Leonidos

[104] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 359, Gömlek: 100, Belge No: 100-2.
[105] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 343-357.

		gönüllü olarak yardımcı oluyordu. Başkan yardımcılığını Avukat Antonios Athinogenis,sekreterliğini Avukat Spiridon Anastasiadis, veznedarlığını Hollanda uyruklu Vanderze'nin yaptığı takımda tüccar ve sanayici; Hristos Athanasulas, Aleksis, St. Kondorusis ve Yoannis Diamantakis, doktorlar; Anastasios Gimikopulos ve Konstantinos Eleftheriadis yönetim kurulu üyeliklerinde bulunuyorlardı. Takımın Yeorgios Leonidos tarafından hazırlanan tüzüğünü onaylayan Stergiadis, takıma *"Kutsal Bolük"* adını takmıştı. Haki ve lacivert renkler taşıyan üniformalar giyen yavrukurt takımının sembolü çift başlı kartaldı. İzmir'in değişik liselerinden mezun olan 17 yaş kuşağındaki gençleri katılacakları orduya hazırlayıcı askeri bir ön eğitim vermeyi hedefleyen takım, 300 gençten oluşan ilk bölüğünü kurduktan sonra büyümüştü. Oymaklara ayrılan yavrukurtlar Gıra tüfekleriyle donatılmışlardı.
Ordunun Küçük Asyalı Kız Kardeşi Derneği	Lili Vafiadakis	Vafiadakis Annas Papadopulos, Balkan Savaşları'nda ve 1916-18 yılında Makedonya'da cepheye giderek Yunan askerlerine kitap, iç çamaşırı vb. eşyalar dağıtmıştı. *"Asker Anası"* unvanını alan bu kadının çabası, Topçu Albayı Z. Mihailidis'in hanımı Amalia'yı harekete geçirmişti. Yönetim kurulu 17 kadından oluşan derneğin genel sekreterliğine S. Th. Ktena getirilmişti. İzmir'in çeşitli semtlerinde açmış olduğu şubelerine toplamış olduğu ayni ve nakdi yardımları cepheye göndermişti.
Agios Yoannis Fakir Dostları Kardeşlik Derneği		Mütareke döneminde İzmir'e gelen Vatandaş Heyeti'nden fakirlere yemek dağıtmak için para yardımı almıştı.
İyonyalılar Derneği	Stavrianthis Anastasiados	A. Anastasiados'un sahibi bulunduğu İoniki Okulu içinde çalışmalarını sürdüren dernek, Ordunun Küçük Asyalı Kız Kardeşi Derneği'nden kopmuş olup; cepheye içinde çukulata, şekerleme, çorap, fanila ve mendiller bulunan paketler gönderiyordu.
Küçük Asyalı Yunan Kadınları Savunma Örgütü		Avangelia (Avrilia) Peridos'un çabalarıyla kurulan bu derneğin amacı Küçük Asya Savunma Örgütü'nü desteklemekti. Yönetim kurulunda E. Luizu, A. V. Ladopulos, İ. N. Kagaki, E. Peridu'nun bulunduğu ve gerçekte Küçük Asya Savunma Örgütü'nün kadınlar kolu gibi çalışmaktaydı.
İzmir Kadın Dernekleri Birliği		*"İzmir Kadın Dernekleri Birliği"* imzasıyla merkezi Atina'da bulunan *"Yunan Kadınları Milli Kongre"*sine gönderilen Mart 1922 tarihli protesto telgrafında, *"yaklaşan barbar tehlike (Türk) karşısında"* İzmir'in Yunan kadın derneklerinin tek vücut olduğunun belirtilmesi birliğin, Küçük Asyalı Yunan Kadınları Savunma Örgütü'nün girişimiyle 1921 Şubatı'nda kurulmuştur. Daha sonra adını *"Küçük Asya'nın Yunan Kadın Dernekleri Birliği"* olarak değiştirmiştir.

Rumlar sadece İzmir'de değil aynı zamanda İzmir'in yakın çevresi ve kazalarında da çeşitli dernekler kurmuşlardır. Bu dernekler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:[106]

[106] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922**, s. 358.

Adı	Başkanı	Açıklamalar
Urla Bayanlar İyilik ve Kardeşlik Derneği	S. Paspatis	Maria Coannu'nun sekreterliğini yaptığı dernek işgal yıllarında askerlere hizmet edecek özel bölümler kurmuştu. 1922 Eylülü'nden kısa bir süre önce, Küçük Asyalı Yunan Kadınları Savunma Örgütü'nün Urla şubesi olarak çalışmaktaydı. İşgalden çok önceleri Kato Panagiaslı bakkallarca kurulan dernek, işgal yıllarında da çalışmaktaydı.
Alaçatı Kadınlar Fakir Dostu Kardeşlik Derneği	Meropi Gogola	Dernek, Küçük Asyalı Yunan Kadınları Savunma Örgütü'ne yardım ediyordu.
Yeni Foça Kadınları Fakir Dostu Kardeşlik Derneği	Maria Pavludi	Sekreterliğini A. Livadeos, Veznedarlığını N. Vassalu'nun yaptığı dernek, Küçük Asyalı Yunan Kadınları Savunma Örgütü'nü destekliyordu.

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere Rumlar İzmir ve havalisinde çok sayıda dernek kurmuşlardır. Kurulan bu dernekler daha ziyade; Yunan Ordusu'nda görev yapan askerlere destek olmak, Anadolu'da yaşayan Rumların seslerini dünya kamuoyuna duyurmak, Küçük Asya Savunma Örgütü'ne yardımda bulunmak amacını gütmüşlerdir.

ALTINCI BÖLÜM

YUNANİSTAN'IN ANADOLU'DA YAŞADIĞI FELAKET VE BU DURUMUN RUMLARA ETKİSİ

1. YUNANİSTAN'DA KRAL KONSTANTİN'İN İKTİDARA GELİŞİ

Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu işgalinin sürdüğü 1920 yılının sonlarına doğru, Yunanistan'da ilginç siyasi olaylar meydana gelmişti. 30 Eylül 1920'de Tatoi sarayında köpeği ile yürüyüş yapan kral Aleksandr, sarayda beslenen evcil bir maymun tarafından ısırılmıştı.[1] Üç hafta süren bir yaşam mücadelesinden sonra Aleksandr, 25 Ekim günü kan zehirlenmesinden ölmüştü.[2]

Venizelos, Yunan halkından onay almadan, dört yıl boyunca Yunanistan'ın fiilen başbakanı olmuştu. Kasım 1920'de yapılan seçimlerin, Venizelos için tehlikesiz olduğu düşünülmüş ve bu seçimler müttefiklere parlamenter bir Yunanistan'ın, savaş öncesi durumda, kötü bir Türk Devletine daima tercih edileceğini göstermek için gerekli görülmüştü.[3] 14 Kasım 1920 Pazar günü yapılan seçimlerde Venizelos ağır bir yenilgiye uğramıştı.[4] Seçimlerde, Venizelos dahil birçok liberal aday seçilememiş; Girit, Midilli, Sakız, Arta, Preveze ve Yanya'dan başka hiçbir yerde gerekli çoğunluğu sağlayamamış ve bütün ülkede alınan sonuçlara göre, 369 sandalyeden sadece 118'ini elde edebilmişlerdi.

Seçimi kaybeden Venizelos, Liberal Parti Başkanlığı'ndan da istifa ederek 16 Kasım'da Yunanistan'dan ayrılmıştı. Konstantin taraftarı ve halk taraftarı ağırlıklı yeni hükümet ise kendilerine karşı olanları yerlerinden etmeye ve kendi destekçilerini yerleştirmeye başlamıştı.[5]

---

[1] M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara, 1988, s. 108-109.
[2] Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, Ankara, 2002, s. 203.
[3] Thomas Doulis, **Disaster and Fiction (Modern Grek Fiction and the Asia Minor Disaster of 1922)**, University of California Press, California, 1977, s. 19-20.
[4] Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası**, İstanbul, 1974, s. 23.
[5] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 110-111, 117.

Kasım ayında yapılan seçimlerin heyecanı İzmir'deki Yunanlılar arasında da yaşanmıştı.Venizelos'un kaybetmesi ise kararsızlık ve kuşku getirmişti. Genel seçimleri Liberal Parti kaybedip, Venizelos hükümetten çekilir çekilmez İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis de istifasını sunmuştu. Ancak yeni Başbakan Dimitris Rallis, Stergiadis'e gönderdiği bir telgrafta: *"Şu andaki olağanüstü durumda üstlendiğiniz memuriyeti muhafaza ederek, milleti kıymettar hizmetlerinizden mahrum etmemenizi rica ederim"* diyerek istifasını kabul etmemiş, başta Venizelos olmak üzere birçok kralcının yoğun çabaları ve ricaları üzerine Stergiadis istifasını geri almıştı.[6]

Buna karşılık Anadolu'daki Yunan Orduları Komutanı, Venizeloscu General Leonidas Paraskevopulos'un istifası kabul edilerek yerine General Anastasios Papulos tayin edildi.[7] Venizelos yanlısı subayların çoğu orduda kalmış ve yeni rejime hizmet etmeyi sürdürmüşlerdi. Kaçarak ya da emekliliklerini isteyerek ayrılanların çoğu, yüksek rütbeliler ve siyasal ilişkileri ya da görüşleri uzlaşmayan Venizelos yanlılarıydı.[8]

Yunanistan'da 5 Aralık'ta yapılan bir halkoylamasından sonra Kral Konstantin yeniden tahta geçirildi.[9] Konstantin'in 19 Aralık 1920'de Atina'ya dönmesi ile Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası yeni bir aşamaya girmiştir. 1915'te İtilaf Devletleri yanında savaşa girmeyi kesinlikle reddeden Konstantin'in Yunan tahtına yeniden çıkması, İngiltere ve Fransa'daki kamuoyunu olumsuz bir şekilde etkilemiş; Yunanlılara karşı bir tavır almalarına yol açmıştı.[10]

Bu durum karşısında Konstantin, İtilaf Devletleri'ne kendisini kabul ettirebilmek için Venizelos'un politikasına sahip çıkmıştır.[11] Venizelos, Yunan ordusunu Kuzey-Güney hattında Bursa-Uşak arasına yerleştirmişti. Konstantin bu birlikleri geri çekmeye kalkışsa Türk Milli Kuvvetleri tarafından çok zor duruma sokulacaktı. Bu çekilme sadece İzmir ve havalisini savunmak üzere, başarılı bir şekilde, gerçekleşse bile terk edilecek yerlerdeki Rum ahalinin de birlikte göçmesi gerekecekti. Çünkü Yunan askerinin adım attığı her yerde, sayıları az da olsa, Rum ahali aşırı taşkınlıklarda

---

[6] E. Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** Ankara, 1997, s. 301.
[7] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.,** s. 118.
[8] M. L. Smith, **a.g.e.,** s. 253.
[9] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.,** s. 119-120.
[10] A. A. Pallis, **Greece's Anatolian Venture- And After,** London, 1937, s. 44.
[11] Yuluğ Tekin Kurat, "Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 412-413.

bulunmuş, komşusu, kasabalısı demeden Türklere karşı saldırgan tavırlar takınmıştı. Dolayısıyla, Yunan askerinin bu bölgelerden çekilmesi halinde Türklerin Rumlara karşı yapabilecekleri hareketlerden çekinilmekteydi.[12]

Konstantin yönetiminin ilk işi, Venizelos döneminde işlerinden atılmış ve *"Apotaktoi"* adıyla anılan kendi adamlarını aktif görevlere getirmek oldu. 1917-1920 arasında işlerinden atılmış, zorla ihtiyata ayrılmış ya da görevlerinden istifa etmiş 1.500 kadar subay, kralın kararnamesiyle görevlerine geri döndüler.[13]

Yunanistan'da meydana gelen bu olaylar, Batı Anadolu Rumlarını da etkilemişti. Venizelos taraftarı olan İzmir Rumları, Konstantin yanlısı subaylar tarafından tahrik edilmekteydiler.[14] Bu konuyla ilgili olarak Batı Cephesi İstihbarat Şubesi Müdiriyetine gönderilen 22 Aralık 1920 tarihli istihbarat raporu: *"12 Aralık 1920 tarihli Rumca Nevoloğos Gazetesi, neşr ettiği makalesinde Venizelos taraftarı olan İzmir Rumlarına Konstantin zabitleri birçok tesirat ve tağyifatda bulundukları ve biz aldık biz vereceğiz. Yunanistan bir köyden ibaret kalsa Konstantin'i yine imparator ilan edeceğiz"* şeklindedir.[15]

Bu sırada Kral Konstantin, yanında prensler ve müşavirler olduğu halde 11 Haziran 1921'de Pire'den İzmir'e hareket etmişti. Kral Konstantin, Atina'daki büyük katedralden Yunan halkının tezahüratları ile uğurlanmıştı.[16] 12 Haziran 1921 günü öğleden sonra, Kral Konstantin izmir'e geldi.[17] İzmir Rumlarının büyük bir kısmı Venizelosçu olduğu halde, Kral Konstantin'e ve onun siyasetine destek vermek durumunda kalmışlardı.[18] İzmirli Rumlar, durumun ciddiyetini idrak ederek Kral Konstantin'i coşkuyla karşıladı.[19]

---

[12] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 119-120.
[13] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 249.
[14] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 990, Gömlek: 82, Belge No: 82-1.
[15] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 990, Gömlek: 54, Belge No: 54-1.
[16] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 126-127.
[17] Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara 1974, s. 215.
[18] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 644, Gömlek: 89, Belge No: 89-1, 2.
[19] Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının anlatımıyla İzmir Savaşı**, İstanbul, 2002, s. 76.

2. BATI ANADOLU'DA İYONYA DEVLETİ KURMA TASARILARI

İyonya (Ionia) bölgesi, günümüzde İzmir ve Aydın illerinin Ege denizi kıyısındaki tüm batı kesimi ile Yunanistan'ın Sakız ve Sisam adalarını kapsıyordu. İyonya, adını Anadolu'ya Orta Yunanistan'dan gelmiş ve Yunanca'nın farklı bir lehçesini konuşan Hint-Avrupalı göçmenlerden almıştır. İyon adı, eski Doğu belgelerinde Yaman ya da Yawan biçiminde; İyonyalılar ise Yaunap olarak geçmektedir. İÖ. X. yüzyılın başları ya da XI. yüzyılın sonlarında gelmeye başlayan İyon göçmenlerinin ana yurdu Kuzey Peloponnesos'taki Argolis'ti. Küçük kümeler halinde gelen göçmenler, Batı Anadolu'da özellikle İzmir Körfezi'nin güneyinden Büyük Menderes Irmağı'nın denize döküldüğü yerin ağzına değin uzanan kıyı şeridi üzerine yerleşmeye, özellikle ufak yarımadalar ya da kıyıya çok yakın adacıklar üzerine kurdukları kasabaları İ.Ö. IX. yüzyılın ortalarına doğru sağlam surlarla çevirerek, polis denecek kent devletlerini oluşturmaya başladılar. Polisler önceleri babadan oğula geçen krallar, İÖ. IX. yüzyılın sonları ve VIII. yüzyılın başlarına doğru da aristokratlar tarafından yönetildiler. İÖ. VII. yüzyıla doğru gelindiğinde Ionia kentlerinin çoğu bir tür ilkel demokrasi ile yönetilmeye başlamıştı.[20]

Herodotos, İyonya'nın başlıca 12 şehri olarak güneyde Miletos, Miyus ve Priene, orta bölgede Efesos, Kolofon, Teos ve Lebedos; kuzeyde Eritrai, Klazomenai, Fokaia, Samos ve Khios'u göstermektedir. İşte bu şehirlerde siyasal ve kültürel hayat o zamana kadar misli görülmemiş ilerlemeler kaydetmiş, şehir devleti anlamı ilk kez burada ortaya çıkmıştır.[21]

Yunan tarih geleneği İyonya'nın Yunanlılar tarafından iskanını *"İyon kolonizasyonu"* ile başlatmakta, bu hareketi Atina Kralı Kodros'un oğlu Nelevs'in idaresinde bir defada olagelmiş bir akın şeklinde göstermektedir.[22]

Aradan binlerce yıl geçtikten sonra, Batı Anadolu'da İzmir ve çevresinde bir İyonya Devleti kurma düşüncesi, İzmir'in işgaliyle birlikte gündeme gelmişti.[23]

---

[20] Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, C. I, Ankara, 2001, 81-82.
[21] Arif Müfit Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara, 1999, s. 91.
[22] A. M. Mansel, **a.g.e.**, s. 90.
[23] Zeki Arıkan, **Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)**, Ankara, 1989, s. 143

Rumların İzmir de müstakil bir hükümet kurarak Yunanistan'a iltihak edecekleri, Harbiye Nezareti'ne gönderilen istihbarat raporlarından da anlaşılmaktaydı.[24]

Ayrıca, Harbiye Nezareti'ne gönderilen 3 Şubat 1920 tarihli İstihbarat raporuna göre: *"İzmir'de ve Yunan işgali altındaki mıntıkada Rumlar tarafından Osmanlı ve Yunan idarelerinin defiyle idare-i müstakile tesis etmeyi arzu ettikleri"* bilgisi alınmıştı.[25]

Yunanistan'da Kasım 1920'de yapılan seçimlerden sonra Venizeloscular ve diğer kral muhalifi çevrelerin katıldığı çok sayıda sivilin ve Anadolu'daki birliklerinden kaçan 200 civarında subayın yer aldığı *"Ulusal Savunma Örgütü"* (Ethniki Amina) adında bir teşkilat ortaya çıkmıştı. Merkezi İstanbul olan bu teşkilat İzmir'de de taraftar bularak güçlenmeye başlamıştı.

1916'daki, Selanik'te kurulan, *"Ethniki Amina Hükümeti"* gibi, İstanbul'da da ayrı bir yönetim örgütlemek isteyen Venizeloscu grup, kuracakları ayrı bir yönetimle İngiliz desteğini yeniden sağlayabileceklerini düşünmekteydiler.

Ulusal Savunma Örgütü, Londra'ya uzanan komite çalışmalarına girişmiş; İstanbul'daki merkezin başına Konstantin'in Atina'dan uzaklaştırdığı, Venizelos yanlısı Meletios Metaksakis'i getirmenin yanısıra aynı kişiyi Fener Patrikliğine de seçtirmişti.

Ulusal Savunma Örgütü, Konstantin'in aksine Anadolu'daki Yunan hareketinin fazla geniş çaplı tutulmamasını, buna karşılık İzmir ve havalisinde şimdilik bir *"İyonya Devleti"*'nin kurulmasıyla yetinilmesini istiyordu. 26 Kasım 1921 tarihli The Times, İzmir'in geleceği için tek çareyi *"İyonya Devleti"*'nin kurulmasında görüyordu.[26]

Rumların İzmir'de özerk bir devlet kurma düşüncelerini hayata geçirme faaliyetleri Sakarya Savaşı öncesi başlamıştı. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reis Vekili

---

[24] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 274, Gömlek: 126, Belge No: 126-1.
[25] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 329, Gömlek: 111, Belge No: 111-1.
[26] M. M. Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 131-132 ; Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, 1991, s. 94.

Fevzi Paşa, 22 Nisan 1921 tarihinde: *"İzmir Rumlarının bir meclis teşekkül ettirerek her suretde mukavemete karar verdikleri"* şeklinde istihbarat almıştı.[27]

Sakarya Savaşı'ndan sonra, Batı Anadolu'daki yerli Rumlar, gelecekleri ile ilgili haklı bir korku yaşamaya başlamışlardı. Rumlar, Yunan Ordusu'nu törenlerle karşılamış ve her türlü işbirliğini yapmıştı. Ayrıca, Yunan Ordusu'na 35.000 gönüllü asker vererek Türklere karşı katliamlarda bulunmuşlardı. Bu gerçekler karşısında bölgede Türk hakimiyeti yeniden kurulunca başlarına gelebilecekleri idrak ederek, tek çıkar yol olarak, Türk Kuva-yı Milliye örgütlerinden esinlenerek, *"Ulusal Savunma Örgütü"* kurmakta görmüşlerdi.[28]

Yunanistan, Anadolu'yu boşaltmak durumunda kalırsa, arkada ayrı bir *"Elen"* devleti bırakmak amacıyla, Anadolu'da bir *"İyonya"* devleti kurma projesi hazırlıklarına başlamıştı. Bu proje, daha önce kurulmaya çalışılmış olan *"Pontus"* devleti projesi ile aynıydı. *"Pontus"*, Karadeniz kıyılarında kurulmak istenmişti. *"İyonya"* devleti fikriyse, Yunan işgali altındaki Batı Anadolu'yu hedef alıyordu.[29]

Ulusal Savunma Örgütü'nün temel amacı, Venizelos'un ve İngiliz Hükümetinin etkin desteğini sağlamaktı. İstanbul'daki "Ethniki Amina", askeri ve sivil grup olarak ikiye ayrılmıştı. Askeri grup 150-250 subaydan oluşmaktaydı. Bunların arasında en iyi tanınanlar; Kondylis, Zymbrakakis kardeşler ve General Ioannou'ydu. Sivil grubu oluşturanlar ise, subayları barındıran ve para sağlayan, refah içindeki Rum orta sınıfından doktorlar, avukatlar ve tüccarlardı. Bunlar, Anadolu Rumlarının kurtarıcısı olarak Venizelos'u görüyorlardı.[30] Bu yüzdendir ki, 1921 Ekimi'nde Ulusal Savunma Örgütü'ne mensup İstanbul ve civarı Rumlarının temsilcileri, Konstantin'in tahttan çekilmesi yönünde bir karar almışlardı.[31]

Venizelos, kuruluşundan beri Ulusal Savunma Örgütü'nün varlığından haberdardı. Bu örgüte mensup üç Yunanlıyı, Londra Konferansı'ndan önce Lloyd George'a gönderen de kendisiydi. 1920 yılının Aralık ayı sonunda Venizelos'a

---

[27] ATASE Arşivi, **İSH**, Kutu: 742, Gömlek: 170, Belge No: 170-1.
[28] Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 85.
[29] Bilal Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, İstanbul, 1989, s. 293.
[30] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 342.
[31] Bülent Çukurova, "Yunanistan'ın Anadolu Seferinde Başarısızlığındaki Etkenler", **Askeri Tarih Bülteni**, Yıl 15, S. 29, Ağustos 1990, Ankara, 1990, s. 113.

danışmak üzere Paris'e giden Politikacı Pericles Argyropoulos ve İstanbul'dan gelen Kondylis adlarındaki iki eski arkadaşı Venizelos'a bu konuda bilgi vermişlerdi. Bu iki isim kendilerini Ulusal Savunma Örgütü'nün liderleri olarak görmeye başlamışlardı.[32]

18 Haziran 1921 günü Lord Curzon, İzmir bölgesine *"özerklik"* verilmesi fikrini Fransa ve İtalya'ya açmıştı. 17 Ağustos 1921 tarihli Yunan gazeteleri, Yunan işgali altındaki Anadolu topraklarında bir Yunan askeri idaresi kurulduğunu ilan etmişlerdi. Bu idare, Yunan Yüksek Komiseri'nin sivil idaresiyle birlikte çalışacaktı. Sakarya Savaşı'ndan sonra, 20 Ekim1921'de Yunan Başbakanı M. Gounaris, Fransa Dışişleri Bakanı M. Briand'a, Yunan Hükümeti'nin işgal altındaki Anadolu toprakları üzerinde *"Yunan sivil idaresi"* kurmayı düşündüğünü açıklamıştı. Mart 1922'de Paris'te yapılan Müttefik Dışişleri Bakanları Konferansı'nda Lord Curzon, İzmir bölgesi için, *"özel rejim"* tanınmasını istemişti.[33]

Sakarya Savaşı'ndan sonra Ankara, bir ateşkes önerisine karşılık Anadolu'nun boşaltılmasını gündeme getirmişti. Atina hükümeti, Anadolu'nun boşaltılması durumunda yerli Rumların her türlü güvenceden yoksun kalacağını iddia ederek bu konuda İngiltere'nin yardımını istemişti. Nitekim İngiltere'nin yardım ve desteğiyle Anadolu'nun boşaltılması sorunu sessizce geçiştirilmiş, İyonya Devleti'nin kurulması hazırlıklarına hız verilmişti. Çünkü Yunanistan Anadolu'yu boşaltmak zorunda kalırsa geride ayrı bir *"Elen Devleti"* bırakmak istiyordu. Ayrıca, Sakarya Zaferi, Türk Ordusu'nun gücünü bir kez daha kanıtlamış ve geleceğin Yunanlılar için pek parlak olmadığını göstermişti. Bu yüzden Yunanistan gelecekte Anadolu'da bir köprübaşı tutmak gereğine inanıyordu. İyonya Devleti tasarısı öncelikle İzmir bölgesini içine alıyor ve daha sonra da Yunan işgali altındaki öteki bölgelere, Bursa ve Marmara'ya kadar genişletilmesi düşünülüyordu.[34]

Anadolu Rumları, Yunan Orduları'nın Türk Orduları'yla baş edemeyeceğini Sakarya Savaşı'ndan sonra iyice anlayıp; kendi başlarının çaresini düşünmeye başlamışlardı. Atina'dan medet umulamayacağı, Mart 1922'de toplanan Paris Konferansı'ndan sonra, özellikle Fransa'nın ısrarı üzerine, Yunan Orduları'nın Anadolu'yu boşaltmak zorunda kalacakları anlaşılmıştı. Yunan Orduları gidince,

---

[32] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 342-343.
[33] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 293-294.
[34] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 143.

Anadolu Rumlarının eskisi gibi yine Türk idaresi altında kalmaları, yaptıkları kötülükler ve işbirlikçiliklerinden dolayı hemen hemen olanaksız gibiydi. Çünkü, Yunan işgal ordularına 35.000 kadar asker vermişler, 1919 Mayıs'ından beri işgal ordularıyla işbirliği yapmışlardı.

Yunan orduları gibi Anadolu'yu terk etmek de yerli Rumlar için son derece güçtü. Anadolu Rumları, Yunan Ordusu'yla işbirliği yaptıkları için "muharip" muamelesi de göremezlerdi. Çünkü Osmanlı vatandaşıyken Türk Hükümetine karşı çarpışmışlardı. Türkler gelince, Yunan işgali boyunca yerli Rumların Türk komşularına yaptıkları zulümleri hatırlayanlar, önüne geçilemeyen misillemelere kalkışabilirlerdi. Yunan orduları çekildikten sonra, Türk halkıyla yerli Rumlar arasında kaçınılmaz kanlı patlamalar olabilirdi. Kısacası, ne yönden bakılırsa bakılsın, yerli Rumlar için karanlık günler yaklaşıyordu. Bu bakımdan Batı Anadolu'da bir İyonya Devleti'nin kurulmasını yerli Rumlar, kendileri için bir güvence olarak görüyorlardı. Bu yüzdendir ki, Türklerin eline düşmek istemeyen yerli Rumlar, Yunan işgali devam etmekte iken Batı Küçük Asya'da kendi ordusuna sahip, bağımsız bir devlet kurmak üzere harekete geçtiler. Bu harekete *"Küçük Asya Hareketi"* deniliyordu. Bu hareketin arkasında da Kral Konstantin'e muhalif oldukları gerekçesiyle işten çıkarılan ya da pasif görevlere atanan Venizelos taraftarı Yunan subayları vardı.[35]

Başlangıçta Atina Hükümeti *"Küçük Asya Hareketi"*'ni tasvip etmiyordu; ancak 20 Nisan günü İngiltere'nin Atina Temsilcisi Lindley'in bildirdiğine göre, *"Anadolu Rumları hareketi konusunu görüşmek üzere"* İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri Sterghiades Atina'ya gitmişti. Ayrıca, yurtdışındaki nüfuzlu Rumlar da harekete destek veriyorlardı.[36]

Ulusal Savunma Örgütü, Kral Konstantin'in Küçük Asya'daki Yunan davasına zarar verdiği gerekçesiyle, Yunan davasının Konstantin'in ile hiç ilgisi olmayan ayrı bir hareketle kurtarılabileceğini düşünüyorlardı.[37] Bu yüzden, 1922 yılı Mart ayında, Venizelos yanlısı bazı subaylar, İzmir'de bir darbe yaparak yönetimi ellerine geçirmeyi tasarlıyorlardı. Bu amaçla, Yunan Orduları Başkomutanı General Papulas'ı yanlarına

---

[35] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 295 ; B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 246-247 ; Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 143-144.
[36] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 295-296.
[37] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 371.

çekmeye çalışıyorlardı.[38] Nitekim Ulusal Savunma Örgütü, İyonya Devleti'ni Venizelos'un Londra'da ve Paris'te temsil etmesini önermiş, General Papoulas'ı etkileyen altı maddelik bir program belirlemişti. Bu program şu şekildedir:

1- İzmir'de büyük bir halk toplantısı yapılacak ve bu toplantıda Papoulas'a güven oyu verilerek, kendisine İyonya Devleti'ni kurmak için yetki sağlanacaktır.

2- Papoulas dilediği hükümeti kuracaktır.

3- Bir hükümetin kurulduğu orduya bildirilecek, gerekirse ordu uygun bir ant içmeye davet edilecektir.

4-Yeni rejimin kurulduğu ve bunun gerekçeleri Yunan Hükümeti'ne bildirilecektir.

5- Yeni rejimin kurulduğu Müttefik Devletlere bildirilerek destek istenecektir.

6- Avrupa, Amerika, Mısır, Romanya ve başka yerlerdeki Yunan toplulukları, yeni devleti desteklemeye çağrılacaklardır.[39]

27 Nisan günü, İzmir'deki İngiliz Konsolos Yardımcısı Hole, Anadolu Rumları Ulusal Savunma Örgütü ileri gelenlerinden Nicholas Pavlidhis'le uzun bir görüşme yapmış ve bir rapor hazırlamıştı. Hole'un raporu özet olarak şöyleydi: *"Hareket esas itibariyle Elenlik hareketinden ayrı, bir Anadolu hareketidir. Taraftarları Anadolu ve Adalar Rumlarıdır.. Politikası Müttefiklere ve Atina Hükümeti'ne meydan okumaktır; ama Atina Hükümeti ile işbirliği yapacağına ilişkin kanıtlar da vardır. Ancak, Yunan idaresinin yerli zenginliklerinin, Atina'yı güzelleştirmek için kullanılacağı düşünülüyor. Yerli Rumların bu konuda Yunan idaresinden uzun şikayetleri vardır. Yerli gelirler yerinde harcanmıyor, Yunanistan için kullanılıyor. Klasik Yunanistan'da ayrı ayrı site devletlerinin birbirlerine güvenmedikleri gibi, İyonya Rumlarıyla Yunanistan arasında da derin ayrılıklar var. Ama Anadolu Rumları Yunan idaresini istemedikleri gibi Kemalist idareyi de istemiyorlar. Kemalistlerin muzaffer yürüyüşleri Anadolu Rumlarını toplu göçe zorlayacaktır. Bu bakımdan Anadolu Rumları Ulusal Savunma Örgütü, devletlerin "kağıt üzerindeki güvencelerini" yeterli bulmuyor. Bir yandan Kemalist idare korkusu, öte yandan Yunan Orduları'nın Anadolu'yu boşaltma olasılığı, Anadolu Rumlarını "bağımsız harekete" itiyor. Bu "bağımsız hareket" silahlı direnişle olacaktır. Silahlı direniş Avrupa'nın yardımı olsun olmasın yapılacaktır. Bu fikirlerle hareket eden "Küçük Asya Rumları", öncelikle Bandırma'dan Alaşehir ve Menderes*

---

[38] Salahi R. Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, Ankara, 1995, s. 249.

[39] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 361-362.

Vadisi'nin güneyine ve oradan da Kuşadası'na kadar uzanan bir bölgeyi tutmak kararındadırlar. Bu bölgeyi savunacak kuvvetler şöyledir: Halen Yunan ordusunda hizmet eden 35.000 Anadolulu (Microasiates), 25.000 Giritli ve 10.000 Adalı askerden başka; Anadolu'dan 10.000, İzmir bölgesinden 20.000 kişilik kuvvet daha toplanacaktır. Böylece 100.000 kişilik bir ordu meydana getirilmiş olacaktır. 19 ve 32 yaşları arasındaki bu genç ordunun yarısından fazlası orduda uzun hizmet görmüştür. Bunları, İzmir'i bırakmamaya ahdetmiş 3.400 subay kumanda edecektir." Hole raporunda ordu kurulması için yapılan faaliyetleri şu şekilde dile getiriyordu: *"100.000 kişilik ordudan başka, 32-45 yaşları arasındaki kimselerin de seferber edilmesiyle 25.000 kişilik bir yedek kuvvet de toplanacaktır. Bu tedbir şimdiden Anadolu içlerinde uygulanmaya başlamış ve olumlu sonuç veriyor. Mesela Urla 2.560, Manisa 3.000, Edremit 800 asker vermiş ve küçücük Balia (Balya) bile 308 kişi çıkarmıştır. Toplananlar askeri talim görüyorlar. Ermeni cemaati de yardıma söz vermiştir. M. Pavlidhis, bu bölgenin özerkliğinin Boğazlar üzerindeki İngiliz idaresini geniş ölçüde kolaylaştıracağını belirtmiştir."*[40]

Küçük Asya Hareketi, zamanla başlangıçtaki amacının ötesinde amaçlara yönelmiştir. İzmir'deki İngiliz Başkonsolosu Lamb'in, 1 Mayıs 1922 günü İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'a gönderdiği rapor, *"Küçük Asya Hareketi'nin aşırı taraftarları, kurulacak yeni devletin, henüz Yunan işgali altında bulunmayan Anadolu topraklarını da içine alacak yolda, İzmit'ten Antalya'ya çizilecek bir çizginin batısında kalan bütün Küçük Asya bölümünü ülkesine katma peşinde oldukları"* şeklindedir.[41] Lamb'in belirttiği Küçük Asya özerkliğinin aşırı taraftarlarından biri de, Ulusal Savunma Örgütü'nün üyelerinden olan İzmir Metropoliti Hrisostomos idi.[42]

Ulusal Savunma Örgütü, İzmir'de de hatta Londra'da dahi komiteler kurmak yoluyla kısa zamanda yayılmıştır. İzmir Komitesi, Ekim 1921 sonlarında Dr. A. Psaltof, Gazeteci S. Solomonidis ve Yunan Yüksek Komisyonu'ndan P. Evripaios'u da içeren altı, yedi İzmirliden kurulmuştur. Mikrasiatiki Amina (Küçük Asya Ulusal Savunma Örgütü) diye anılan İzmir komitesinin kurucuları, orta sınıftan İzmirli Rumlardı. Bu komite üyeleri, Yunan Hükümeti'nin Küçük Asya'daki Rumları aldatmaya ve Yunan

---

[40] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 298-300 ; B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 249-250.
[41] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 250.
[42] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 301.

ordusunun İzmir'den çekilmesi konusunda emir vermeye hazır olduğuna inanıyorlardı. Bu durum karşısında, bölgeyi gönüllü bir orduyla savunmak konusunda, örgütün İstanbul kanadıyla anlaşmışlardır.[43]

Batı Anadolu'da bir İyonya Devleti kurulması yönündeki çalışmalar, 1922 Mayıs ayında hız kazanmıştır. Yunanlı yöneticiler, 1922 yılı Mart ayı ortalarına kadar, İngilizlerin Yunanistan lehine işe karışacağını ve Türklerin Sevr Antlaşması'nı kabullenmek zorunda bırakılacağını ümit ediyorlardı. Fakat 22 Mart 1922'de, özellikle Fransa'nın ve başından beri Yunanlıların Anadolu'ya asker çıkarmasına karşı olan İtalya'nın baskısı üzerine bağlaşık devletler, Türkiye ve Yunanistan'ı mütareke yapmaya çağırınca, Yunan yöneticileri aydınlar, bağımsız bir İyonya Devleti düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmanın Yunanlılık için gidilecek en doğru yol olduğunu anladılar. Atina'da bu hareketin önderleriyle görüşmeler yapmaya başladılar. Atina Hükümeti, 1922 Mayısında, Enosis politikasının hiç değilse şimdilik boşuna kürek çekmek olacağını ve bu politikada diretmenin felakete yol açacağını anlayarak, bağımsız İyonya Devleti kurulmasını desteklemeye karar verdi.[44]

Anadolu'da bağımsız ayrı bir İyonya Devleti kurulması yönündeki çalışmalar da Yunanistan'da Kral Konstantin taraftarlarıyla Venizelos taraftarlarını birbirlerine yaklaştırdı. Daha önce işten çıkarılmış olan Venizelos taraftarı subaylara yeniden görevler verilmeye başlandı. Ayrıca, Batı Anadolu ve özellikle İzmir bölgesi Rumlarına *"özerklik"* adıyla ayrı bir devlet kurma hakkı verilmesi yönündeki fikirler İngiltere'de de taraftar buluyordu.[45]

Anadolu'daki Yunan İşgal Ordusu, İyonya Devleti kurmak isteyenlerin hazırladığı program çerçevesinde, kurulacak yeni devletin ordusunu hazırlamaya başlamıştı. İşgal altındaki Batı Anadolu'nun her kasaba ve kentinde silahlı sivil muhafız teşkilatı kurulmuştu. Rumca bunlara, Politophylakion deniyordu ve bunlar Yunan subayları tarafından hızla askeri eğitim vererek yetiştiriliyorlardı. Bu silahlı muhafızlar kurulacak olan İyonya Devleti'nin ordusu olacaktı. *"İyonya Ordusu"*'nu yetiştirmek için Venizelos taraftarı subaylara da görev verildi. Kral Konstantin tarafından işten

---

[43] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 343.
[44] B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 248-251.
[45] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 301 ; Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 144.

çıkarılmış olan bu subaylar yeniden aktif göreve getirildiler. Bu subayların en sivrilmişi olan General Ioannou, görevli olarak İzmir'e yollandı.

Bu gelişmeler meydana gelirken Venizelos, 24 Mayıs 1922 tarihinde Londra'da, Lord Curzon'un başyardımcısı Sir E. Crowe ile uzun bir görüşme yaptı. Görüşme konusu, İyonya Devleti kurmaya çalışan Küçük Asya Komiteleri'nin desteklenmesiydi. Venizelos, *"İyonya Devleti Ordusu"* için İngiltere'den özellikle para yardımı da istiyordu. İngiltere para yardımında bulunmamakla birlikte, diplomatik yardıma yöneldi. Lord Curzon, İzmir bölgesi için özel bir rejim tanınmasını savunuyordu. Bu özel rejimin bir çeşit *"özerklik"* olması ve ileride de "özerklikten" ayrı bir İyonya Devleti'ne geçilmesi İngiltere'nin de istediği bir durumdu.[46]

İngiltere Hükümeti, Anadolu'da meydana gelen olaylarla yakından ilgilenmekteydi. Bu yüzden İngiliz Askeri istihbarat Teşkilatı Anadolu'daki gelişmelerle ilgili raporlar hazırlıyordu. Nitekim 23 Haziran'da İngiliz Askeri İstihbarat Teşkilatı, İzmir'deki İngiliz Askeri Temsilcisi Binbaşı Strover'in bir raporunu Dışişleri Bakanlığına göndermişti. Binbaşı Strover'in raporu özetle şöyleydi: *"Anadolu Rumları, Yunanistan'dan ayrı olarak bir Anadolu devleti kurmak istiyorlardı. Bu devlet içinde Hıristiyanlar, Çerkezler ve anti-kemalist Türkler güvenlik içinde olacaklardı. Yunan orduları Anadolu'yu boşaltırlarsa Anadolu Rumları, kendi devletlerinin sınırları içinde, Kemalistlere karşı direneceklerdi. Bunun için silahlanıyorlar, para topluyorlar ve üniformalar alıyorlardı. Birkaç ay önce Yunan ordusundaki subaylara bir genelge dağıtılmış ve Yunan ordusu Anadolu'yu boşaltırsa, subayların Anadolu'da kalmak isteyip istemeyecekleri sorulmuştu. Genelge önce Venizelos taraftarı subaylara okutulmuştu. Sonra bütün subaylara gösterilmişti ve sonunda Yunan subaylarının büyüm bir kısmının Anadolu'da kalmak istedikleri anlaşılmıştı. Subaylar kalınca, bir kısım askerlerini de kalmaya ikna edebileceklerdi. Anadolu Rumları, kurmaya hazırlandıkları devlet için ordu oluşturuyorlardı. Bursa-Bandırma-Soma-Manisa ve Simav havzasında 20.000 kişilik bir kuvvet kurulmuş ve 48 tabur halinde teşkilatlanmıştı. Köylüler giysi, çizme, silah ve cephane satın alıyorlardı. Rum kadınları hızla üniforma dikiyorlardı Pazarları atış talimleri yapılıyordu. Para sıkıntısı vardı; ama Amerika, İngiltere ve Mısır'daki Rum kolonilerinden geniş yardım bekleniyordu.*

[46] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 302-303.

Binbaşı Strover, hazırlıkları kendi gözleriyle de görmüştü. Manisa'da Rum kadınları pek güzel üniformalar hazırlıyorlardı. Bu üniformaları giymiş olan 500 kişilik bir piyade kuvveti kentte geçit resmi yapmıştı. 70 kişilik süvari de katılmıştı. Silahların çoğu Martini tüfekleriydi. Anadolu Rumları ordusuna 16 ile 55 yaşları arasındaki kimseler alınıyordu. Yunan Ordusu'na da 23 yaşına kadar olan Anadolu Rumları alınmıştı. Rumlar arasında çok yaygın bir İngiliz propagandası vardı. Her tarafta İngiliz bayrakları da görülüyordu. İngiltere kendilerini manen ve paraca desteklerse şevkle savaşacaklardır."[47]

24 Haziran 1922 tarihine gelindiğinde İzmir Ulusal Savunma Örgütü, İyonya Devleti isteğini açıkça dile getirmeye başlamıştı.[48] Bu arada Küçük Asya Hareketi'nin savunucularından olan İzmir'deki Vima Gazetesi de: *"Anadolu'daki Rumların geleceği konusunda karar vermenin Atina'dan önce Küçük Asya'ya ait olması gerektiğini"* savunarak, genel bir seferberlikle herkesin askere alınmasını istiyordu.[49]

1922 yılı Temmuz ayında Atina Hükümeti Batı Anadolu'da ayrı bir devlet kurma düşüncesini uygulamaya karar verdi. 8 Temmuz 1922'de M. Sterghiades'in, Atina'daki İngiliz Temsilcisi Lindley'e açıkladığı tasarı: *"Anadolu'da özerk bir devlet kurulacaktı. Bu özerk devlet kendi kendisine yetebilecek kadar geniş olacaktı. Arap toprakları dışında Anadolu'nun bütün Akdeniz kıyılarını içine alacaktı İstanbul bunun dışında bırakılacaktı Daimi bir idare ve jandarma kurulacaktı*" şeklindedir.[50]

14 Temmuz 1922 tarihinde Yunan Hükümeti, İzmir için yeni bir idare oluşturulması kararını almıştı.[51] Yunan İşgal Orduları, Anadolu'yu boşaltırken arkalarında yeni bir idare bırakacaklardı. Bu idare, bir daimi özerk hükümetin temeli olacaktı. Kurulacak *"özerk"* bölgenin sınırları, şimdilik Bandırma-İzmir sınırı olacaktı. Bu *"özerk"* bölgenin Yunanistan'a ilhakı düşünülmüyordu; ama, İyonya'nın daha ileriki bir tarihte Yunanistan'a kendiliğinden katılması beklenebilirdi.

Yunanlılar, kurulacak yeni İyonya Devletinin, Boğazları korumak bakımından İngiltere'nin işini kolaylaştıracağını ileri sürüyorlardı. İyonya'nın sınırları belli olunca

---

[47] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 304-305.
[48] Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, C. I, Ankara, 1989, s. 183.
[49] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 113.
[50] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 305 ; Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 145.
[51] G. Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, C. I, s. 185.

Yunan devlet adamlarının neyi kastetmiş oldukları daha iyi anlaşılıyordu. İngiltere'nin de istediği, Boğazların güvenliği işini sağlama bağlamaktı.[52]

İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri M. Sterghiades de Anadolu'da ayrı özerk bir devlet kurulması gerektiğini savunuyordu. Böyle bir devlet kurulmadıkça Yunan Ordusu'nun Anadolu'dan çekilmesine şiddetle karşıydı. Yunan Yüksek Komiseri, şimdiki Yunan cephesinin kuvvetine güveniyordu.[53] Yunan Yüksek Komiseri, bu *"özerk"* bölgeyi Girit Adası'na benzetiyordu. Girit gibi Ege'deki özerk bölge de, bir kuşak sonra *"Anavatan Yunanistan"*a katılabilirdi. Bir süre sonra İzmir bölgesinin "Enosis"i istenebilirdi.[54]

Yunanistan Hükümeti, 12 Temmuz 1922 tarihinde, bakanlar kurulunda Batı Anadolu hakkında özetle şöyle bir karar almıştır: *"İyonya Devleti'nin temelini atma görevi, Yunan Hükümeti tarafından, Yunanistan'ın İzmir Yüksek Komiseri M. Sterghiades'e verilmiştir. Kurulacak yönetim biçimi, özgürlük getirici Yunan askerinin koruyuculuğunda, Yunanistan'ın tarihi amaç ve inançlarına uygun düşen bir şekilde olacaktır"*[55] İngiltere'nin Atina Temsilciliği, 30 Temmuz 1922'de, kurulacak bu özerk bölgenin başına kral naibi sanıyla Yunan prenslerinden birinin getirileceği haberini de duymuştu.[56]

Yunanistan'ın İzmir Yüksek Komiseri Sterghiades, Yunanistan Hükümeti'nin kendisine verdiği yetkiye dayanarak, 30 Temmuz 1922'de İyonya Devleti'nin özerkliğini ilan etmiştir.[57] İzmir'de yayımlanan Şark Gazetesi'nin 31 Temmuz 1922 tarihli sayısında, *"İzmir Yüksek Komiseri"*nin uzun bir *"beyannamesi"* ve buna ekli olarak Yunan Hükümeti'nin aldığı bir karar yayımlandı. Buna göre İzmir ve işgal altındaki bölgelere, *"özerklik"* veriliyordu.[58]

İzmir'de bu gelişmeler meydana gelirken, İngiliz Parlamentosu üyelerinden Kenworthy, *"İzmir ve çevresinde Özerk İyonya Devleti'nin kurulması"* ile ilgili olarak

---

[52] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 306-307.
[53] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 325.
[54] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 329.
[55] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 149 ; B. Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, s. 255.
[56] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 308.
[57] Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, C. I, s. 187.
[58] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 139.

4 Ağustos 1922'de parlamentoda genel görüşme açtı.[59] Lloyd George, 4 Ağustos 1922 günü Avam Kamarasın'da, Kenworthy'e cevap olarak şunları söyledi: *"Kenworthy yakın tarihi unutmuş. Geçmişte Türkiye'yi korumak için savaştık; ama biz bir ölüm-kalım savaşına girince, Türkiye düşmanlarımızın safında yer aldı. Türkiye'nin savaşa girmesi, savaşı iki yıl uzattı. Boğazlar bize kapatılmasaydı belki Rusya çökmeyecekti. Hep Türkiye yüzünden oldu. Yunanlıların İzmir'e çıkmaları ve Sevr Antlaşması'nın hazırlanması, yalnız İngiltere'nin eseri değildir. İzmir bölgesinin Yunanistan'a verilmesi gerekiyordu ve verildi. Venizelos'un gidişi, Kral Konstantin'in dönüşü durumda değişiklik yarattı ve Fransa kamuoyu Yunanistan'ın karşısında yer aldı. Barışı sağlamak için iki deneme yapıldı. Önce Londra Konferansı toplandı. Sevr Antlaşması'nda değişiklikler yapıldı; ancak Ankara bunları kabul etmedi. Sonra Paris'te karar alındı, bir mütareke yapılması ve arkasından bir konferans toplanması kararlaştırıldı. Yunanistan bunu kabul, Ankara ise reddetti."* Lloyd George, konuşmasına şu şekilde devam etti: *"Kenworthy, tek tük Yunan zulümlerini eleştiriyor; ama Türklerin Pontus yöresinde Hıristiyanlara yaptıkları zulümleri görmemezlikten geliyor. Yunanistan, çekilirken geride bırakacağı 500.000 soydaşı için güvence istemekte haklıdır. Bugün Türkiye'nin başkentini Yunanistan'a karşı savunuyoruz, yoksa Yunanlılar birkaç saat içinde İstanbul'a girerler. Yunanlıların Anadolu'yu abluka altına almalarına da izin verilmiyor. Barış yapılması için Türkiye'deki Hıristiyanlara tam güvence istiyoruz. Son otuz yıldır Türkler, azınlıkları yok etme politikasını izliyorlar. Anadolu Rumları korunmaya layıktır ve korunacaklardır inancındayım."*[60]

İngiliz Başbakanı Lloyd George'un, 4 Ağustos 1922'de Avam Kamarası'nda verdiği söylevi, yerli Rumlar arasında büyük bir sevinç yarattı ve teşekkür etmek amacıyla, 13 Ağustos günü İzmir'de bir miting yapıldı.[61] Bu mitinge katılmak için Rum, Ermeni, Musevilerden oluşan kalabalık bir halk kitlesi sabahın erken saatlerinde Kordon'da toplanmaya başladı. Mitingi düzenleyen tertip heyeti, önlerinde Lloyd George'un büyük boy bir resmini taşıyan dört atlı arabayla İngiliz Konsolosluğu'nun önüne geldi ve burada durdu. *"Yaşasın İngiltere!"* ve *"Yaşasın Lloyd George!"* diye bağırdı. Daha sonra İzmir Kazası temsilcileri teşekkürlerini bildirmek üzere konsolosun

[59] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 309-310.
[60] Bilal Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)**, C. 4, Ankara, 1984, s. 326-340 ; Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 140 ; G. Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, C. I, s. 188.
[61] E. Berber, **a.g.e.**, s. 366..

yanına çıktılar. Temsilciler, bu görevlerini yerine getirdikten sonra miting alayı İkinci Kordon'da Hükümet Konağı önüne gelmiş ve Yunanistan'ın İzmir Yüksek Komiseri M. Sterghiades'e teşekkürlerini iletmek üzere yanına çıkmışlardır. Bunlar, teşekkür telgraflarının İngiltere Hariciye Nazırlığı'na ulaştırılması konusunda direnmişlerdir. Miting heyeti kışla (Sarıkışla) önünde de gösteriler yapmış ve sonunda düzenli olarak dağılmışlardır. Balkonlarda Rum kadın ve kızları da Lloyd George'un küçük resimleri ve mevsimin en seçkin çiçeklerini serpmek suretiyle bu gösterilere katılmışlardır. İzmir'deki Rumca gazeteler özel sayılar çıkartmış, bu sayılarda Lloyd George'un büyük boy resimleri yer almış ve bu resimlerin altına: *"Büyük Yunan dostuna Asya-yı Suğra halkı arz-ı hürmet ediyor"* şeklinde yazılar yazılmıştı.[62]

Lloyd George'un söylevi Yunanistan'da da sevinçle karşılanmıştı. İyonya Devleti tasarısını, İngiltere'nin desteklediği anlaşılmıştı Yunan basını, Kral Konstantin'le Kraliçe Sophia'nın yakında Ayasofya Kilisesi'nde taç giyeceklerini yazmıştı.[63]

Yunanistan'da bu gelişmeler meydana gelirken 15 Ağustos 1922'de Müttefikler, İyonya Devleti tasarısını reddeden bir nota yayımlamışlardı. Lloyd George'un Batı Anadolu ile ilgili takip ettiği politika diğer müttefik devletler tarafından kabul görmemiştir. Bu yüzden, İyonya Devleti tasarısı hayata geçirilememiştir.[64]

3. YUNANİSTAN'IN ANADOLU MACERASININ SONU

3. 1. Büyük Taarruz

Sakarya Zaferi'nden sonra Yunanlılar Eskişehir-Afyon hattına kadar takip edilebilmişti. Çünkü bu dönemde Türk Ordusu, gerek sayı itibarıyla gerekse lojistik imkanlar açısından Yunan Ordusu'na kesin bir darbe vurmak için hemen taarruza geçecek durumda değildi. Bu yüzden çok iyi bir hazırlık yapıldıktan sonra taarruza geçilmesi planları yapılmıştır. Mustafa Kemal, büyük bir gizlilik içerisinde Türk Ordu'sunu ileride düşünülen taarruza hazırlamıştır.[65]

---

[62] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 141.
[63] B. Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, s. 311.
[64] Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, C. I, s. 189.
[65] Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, C. II, İstanbul, 1970, s. 664-672.

Yunan Ordusu'nun çözüldüğünü ve bu Ordu ile Türklere Sevr Antlaşması'nı zorla kabul ettiremeyeceklerini fark eden İtilaf Devletleri, Türkiye ile anlaşma zemini aramaya başlamışlardır. Bu çerçevede İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanları bir konferans düzenleyerek, 22 Mart 1922 tarihinde Türk ve Yunan hükümetlerine mütareke teklifinde bulunmuşlardır.[66] Bu teklife göre; anlaşma sağlanana kadar üç aylık bir mütareke ilan edilecek, anlaşma sağlanamazsa mütareke tekrar uzatılacaktır. Her iki taraf arasında 10 km.lik askerden arındırılmış bir saha oluşturulacak ve mevcut birliklere ikmal yapılmayacak, kuvvetlerin o andaki konumu değiştirilmeyecektir. Her iki tarafı, gerektiğinde müttefiklerce oluşturulan askeri bir komisyon denetleyebilecekti. Yunanlılar, Anadolu'da düştükleri bu çıkmazdan kendilerini kurtaracak olan bu mütareke teklifini hemen kabul etmişlerdir.[67]

T.B.M.M. Hükümeti, mütareke teklifini prensip olarak kabul etmişti; ancak 5 Nisan 1922 tarihinde İtilaf Devletleri'ne karşı teklifte bulunmuş ve bazı şartlar ileri sürmüştür. Bu şartların en önemlisi, Yunan Ordusu'nun mütarekenin imzalanmasından hemen sonra Anadolu'yu boşaltmasıydı.[68] İtilaf Devletleri bu şartı kabul etmemişlerdir; çünkü, İtilaf Devletleri'nin asıl amacı, Yunanlılara biraz nefes aldırmak ve Ankara'da ayrılık hareketlerinin meydana gelmesini sağlamaktı.[69]

İtilaf Devletleri birkaç gün sonra 26 Mart'ta yeni bir teklif daha sunmuşlardır. Buna göre, İzmir ve Batı Anadolu Türklere, Tekirdağ dışındaki Trakya Yunanlara bırakılıyor, Doğu'da bir Ermeni Devleti kurulması öngörülüyor, Boğazlar mıntıkasında askersiz bir bölge oluşturulması teklif ediliyordu. Misak-ı Milli'ye ters düşen böyle bir teklifi T.B.M.M. Hükümeti kabul etmemiştir.[70]

Türk Ordusu, Yunan Ordusu'nu Anadolu'dan atmak amacıyla yapacağı taarruz için gerekli hazırlıkları hızla tamamlamaya başlamıştır. 20 Temmuz 1922'de T.B.M.M. tarafından yeniden Başkomutanlığa seçilen Mustafa Kemal Paşa,[71] Haziran ortalarında taarruza karar vermiştir.[72] Bu kararı, yalnızca Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Genel

---

[66] Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. II, İstanbul, 1982, s. 1190-1191.
[67] Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. IV, İstanbul, 1991, s. 129.
[68] **TİH, Batı Cephesi**, C. 2, K. 6, 1. Kitap, Ankara, 1994, s. 363-365.
[69] Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. II, Ankara, 1991, s. 252.
[70] M. K Atatürk, **a.g.e.**, C. II, s. 650-652.
[71] Ünsal Yavuz, **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete**, Ankara, 1999, s. 79.
[72] Abdurrahman Çaycı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara, 2002, s. 254.

Kurmay Başkanı Fevzi Paşa ve Milli Savunma Bakanı Kazım Paşa biliyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, sözde gezi amacıyla geldiği Sarıköy İstasyonu'nda bu şahıslarla bir durum değerlendirmesi yapmıştır. Yunan Ordusu'nun büyük bir kısmı Afyonkarahisar-Dumlupınar arasında bulunuyordu. Ayrıca Eskişehir bölgesinde, Menderes bölgesinde ve İznik Gölü civarında da kuvvetleri vardı. Yani düşman cephesi Marmara'dan Menderes'e kadar uzanmaktaydı.[73]

Mustafa Kemal Paşa, 24 Temmuz'da Konya'ya giderek General Townshend ile görüşmüş, 27 Temmuz'da Akşehir'e gelmiştir. Daha önce çağırmış olduğu Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa da Akşehir'e gelmişti. O günün akşamı Batı Cephesi Karargahı'nda birlikte yapılan görüşmede, hazırlanmış plan gereğince taarruz etmek üzere 15 Ağustos'a kadar hazırlıkların tamamlanması kararlaştırılmıştır.[74]

Türk Ordusu, iki ordu ve cepheye bağlı diğer birliklerle birlikte on sekiz piyade tümeni ve beş süvari tümeninden ibaretti. Yunan kuvvetleri on iki tümenden oluşan toplam üç kolordu ve üç alaylı bir süvari tümeni ve orduya bağlı birliklerinden ibaretti.[75] Kuruluşları başka başka olan iki düşman ordu karşılaştırıldığında, iki tarafın insan ve tüfek güçleri aşağı-yukarı birbirine denk bulunuyordu. Yalnız Yunan Ordusu, makineli tüfek, uçak, taşıt, cephane ve teknik malzeme bakımından Türk Ordusu'na göre daha üstün bir durumda bulunuyordu. Diğer taraftan, Türk Ordusu'nun da süvari sayısı bakımından üstünlüğü vardı.[76]

Türk taarruzu, 26 Ağustos 1922 Cumartesi sabahı saat 4.30'da topçu ateşiyle baskın biçiminde başlamıştır. 30 Ağustos 1922'de bizzat Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Yönettiği Türk Ordusu, Dumlupınar'da Yunan Ordusu'nun beş tümenini kısmen esir, kısmen de imha etmiştir. Bu savaş sonrasında Yunan Ordusu panik halinde İzmir'e doğru kaçmaya başlamıştır.[77] Türk Ordusu, Yunanlıları Anadolu'dan tamamen atmak için takip harekatı başlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Türk Ordusu'na 1 Eylül 1922'de herkesçe bilinen o meşhur emrini vermiştir: *"Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir, İleri!"*[78] Bu emirden bir gün sonra, 2 Eylül tarihinde, Hacianesti'nin yerine

[73] M. K Atatürk, **a.g.e.**, C. II, s. 665.
[74] S. Tansel, **a.g.e.**, C. IV, s. 153.
[75] **TİH, Batı Cephesi**, C. 2, K. 6, 2. Kitap, Ankara, 1995, s. 5, 12.
[76] S. Selek, , **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. II, s. 1214.
[77] Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, C. II, İstanbul, 2000, s. 733.
[78] M. Şevki Yazman, **Anadolu'nun İşgali**, Ankara, 2002, s. 211.

Yunanistan'ın Anadolu'daki ordularının başkomutanlığına atanan General Trikupuis, Uşak yakınlarında esir edilmiştir.[79]

Anadolu'da bulunan Yunan Orduları Başkomutanı Trikoupis'le adamlarının esir alınması ve Türk Ordusu'nun baskıyı artırması, ayakta kalan diğer Yunan tümenlerinin geri çekilmeleri, Yunan Ordusu'nun bozgununa sebep olmuştur.[80]

3.2. Büyük Taarruz Sonrası Batı Anadolu Rumlarının Durumu

Yunan kuvvetlerinin İzmir'e doğru kaçmaya başladıkları haberi bütün Anadolu'ya yayılmış; Bu durum Batı Anadolu Rumları ve Ermenileri arasında da tam bir panik havası yaratmıştır. İzmir istikametinde kaçan Yunan Ordusu, her zaman yaptığı gibi, bir taraftan çekildiği yerleri ateşe verirken diğer taraftan da sivil halkı katlediyordu.[81] Anadolu'daki Rumlar, daha önce işgal sırasında Türklere yaptıkları kötülüklerden korktukları için, yaşadıkları yerleri bırakarak Yunan Ordusu ile beraber kaçmaya başlamışlardı.[82]

Yunan yönetiminin ve ordusunun Anadolu'yu boşaltması, onunla işbirliği yapan unsurlara yeniden göç etmek dışında bir seçenek bırakmıyordu. Hükümetinden Hıristiyan halkın sahile akışına engel olması talimatını alan Stergiadis, Anadolu'daki siyasi temsilcileriyle yaptığı yazışmalarda bu konuyu ısrarla vurgulamışsa da, Yunan Ordusu'nun çekilmesinden sonra Türkler tarafından öldürüleceklerini düşünen Rumları yerlerinde tutmak mümkün olamıyordu. Nitekim, çoğu Rumlardan oluşan kalabalık

---

[79] S. Selek **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. II, s. 1229. Trikupus esir edilişini şöyle anlatmaktadır: *"Derhal küçük birlik komutanlarının subay ve askerleriyle birlikte sonuna kadar mukavemet için mevziiye girmelerini emrettim. Fakat istisnasız, bütün subaylar bana askerlerinin savaşmak istemediklerini söylediler ve kendi fikirlerini de ilave ederek mücadelenin boş olduğunu, tarafımdan gösterilecek sabrın, subayların Türklere teslim edilmesinden daha hayırlı olacağını bildirdiler. Bu acıklı durumda kalınca, büyük bir üzüntüyle top ve makineli tüfeklerin tahrip edilmesini emrettim ve bu emrim yerine getirildi. Mevcut subaylar bana askerlerin takındığı tavır hakkında imza verdiler ve Türk süvarilerinin batlarımıza yaklaşıp, mukavemet gösterdiğimiz takdirde askerlerin kesileceğini anlayınca beyaz bayrak çekmek mecburiyetinde kaldık."* Bkz. General Trikupis ve M. Papulas, **Yunan Generallerinin İtirafları**, Ankara 2001, s. 120. Ayrıca bkz. Halide Edib-Adıvar, **Türkün Ateşle İmtihanı**, 11. Baskı, Atlas Kitabevi, Yayın Yeri Yok, Yayın Tarihi Yok, s. 232-234.

[80] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 420.

[81] S. Tansel, **a.g.e.**, C. IV, s. 170.

[82] Kazım Özalp, **Milli Mücadele (1919-1922)**, C. I, Ankara, 1998, s. 236.

gruplar, başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşim merkezlerine yığılmaya başlamışlardı.[83]

Yerli Rum ve Ermenilerin İzmir'e göçleri esnasında, yakılan şehirlerde ve kasabalarda mevcut servetlerini yanlarına alarak izmir'e göç etmekteydiler.[84] Ayvalık'tan, Foça'dan ve Bergama'dan kitle halinde kaçışlar yaşanıyordu.[85] Binlerce Rum, türü ne olursa olsun yüzebilen bir nesneye binmek isteğiyle Kordon Boyu'na gelmişti. Bunların içinde yüzlerce asker kaçağı da vardı.[86]

İzmir'e akın akın gelen göçmenler sadece Rum ve Ermenilerden ibaret değildi. Yunan cephesinin çökmesi üzerine, başıbozuk Yunan askerlerinin oturdukları şehir, kaza ve köyleri yakıp yıkacağı ve kendilerini öldürecekleri endişesini taşıyan birçok Türk de, İzmir'e gelmişti.[87]

Yunanlıların çekilmeye başlamasıyla, Rumların Türklere karşı yaklaşımlarında da değişiklik oldu. Batı Anadolu'nun Yunanlılar tarafından alınması umutları artık yok olmuştu. Yunan işgalinin başladığı ve devam ettiği dönemde, bir daha geri dönmemeleri için, sadece Türklere ait mülkler yakılmış, Rumlara ait mülklere karışılmamıştır. Ancak Yunan kuvvetleri geri çekilmeye başladıklarında ise, Türklere ait mülklerin yanı sıra Rumların mülkleri de, yakılıp yıkılmıştır. Şehirler tümüyle ateşe verilmiş, Türk mahallelerinin yanı sıra Rum mahalleleri de tahrip edilmiştir.[88]

Yunanistan'a ya da Adalara gitmek arzusuyla, gümrük ve iskeleleri dolduran Rumların Anadolu'dan ayrılmalarını Yüksek Komiserlik, polis müdürlüğünden alınmış

---

[83] E. Berber, **a.g.e.**, s. 453.
[84] Halide Edib, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Mehmet Asım, **İzmir'den Bursa'ya**, İstanbul, 1980, s. 124.
[85] Mehmet Coral, **İzmir: 13 Eylül 1922**, İstanbul, 2003, s. 128.
[86] B. Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 107-109.
[87] E. Berber, **a.g.e.**, s. 457-458.
[88] Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, İstanbul, 1998, s. 323 ; Asım Us, **Gördüklerim Duyduklarım Duygularım**, İstanbul, 1964, s. 74-75. Özellikle Marmara Bölgesi'ndeki çekilişi sırasında Yunan Ordusu'nun yerli Rumlarla işbirliği yaparak başvurdukları cinayetler dünya basınının ve kamuoyunun gözünden gizlenememiştir. Haftalarca köylerde, alanlarda ve yollarda kalan insan cesetlerinin ortalığa yayılan kokuları ve deniz kenarlarında, ötede beride birçok sahipsiz ölülerin görülmesi Kızılay'ın müracaatı üzerine iki Devletler Arası Araştırma Kurulu'nun olaya el koymasına yol açmıştı. 12 Mayıs 1922'de bu iki araştırma kurulu vapurla İstanbul'dan hareket ederek Gemlik, Orhangazi, Yalova ve köylerinde dolaştılar. Bu Araştırma Kurulu'nda başkan olarak İngiliz genarali Franks, İtalyan albayı Foletto, Fransız albayı Vick ve Türk delegeler bulunmaktaydı. Bunlardan başka Kızılhaç'tan da bir araştırma kurulu üyesi katılıyordu. Ayrıca M. Gheri adlı bir Fransız da bu yürekler parçalayıcı tabloların fotoğraflarını tespit ediyordu. Gemlik'te Türklerden on kadar ölü üst üste yığılmış; dökülen gaz yetmediği için bir ikisi yanmış, diğerlerine bir şey olmamıştı. Bkz. Mümtaz Şükrü Eğilmez, **Milli Mücadele'de Bursa**, İstanbul, 1981, s. 183-184.

seyahat izni, fotoğraf ve pasaport talep etmek suretiyle engellemek istemişti. Ancak Rumlar, polis ve görevlilerin emirlerini dinlememiş, kontrolsüz bir şekilde vapurlara binmişlerdi. 4 Eylül'de, İzmir'deki İngiliz Başkonsolosu Lamb, üstlerine: *"Çok sayıda göçmen şimdiden geldi, otuz bin kişi daha bekleniyor"* şeklinde bildirmişti.

Ardı arkası kesilmeyen göçmen kalabalığı nedeniyle, 5 Eylül'de İzmir'de ekmek kıtlığı başlamıştı. Hacianesti'nin ve Kosmos Gazetesi'nin İzmir halkına hitaben göç edilmemesi yönünde yaptığı çağrılar, göçmen akınına uğrayan İzmir'de yaşayan Rumların şehirden ayrılışını engelleyememişti. Yüksek Komiserlik'in bazı vapurlara el koyarak adalara sefer yaptırması Kordon'da biriken kalabalığı eritmeye yetmemişti. Vapurlar normalde almış oldukları yolcuların üç mislini alıyorlardı. Yıllardan beri İzmir Limanı içinde depo olarak kullanılan bazı gemiler bile insan nakliyatına tahsis edilmişti. Ayrıca, birçok yelkenli gemi de Rum göçmenleri adalara naklediyordu.[89]

Yunan Ordusu'nun yenilgiye uğradığının İzmir'e ulaşmasıyla birlikte, Küçük Asya Savunma Örgütü, İzmir'deki Rum ve Ermenilerden gönüllü kaydına başlanmıştı. Küçük Asya Savunma Örgütü üyesi subayların çoğunun İzmir'e geleceği söylentileri dolaşmaya başlamıştı.[90]

Küçük Asya Savunma Örgütü üyeleri ve örgüte katılan bazı subaylar, Nif'te bir savunma hattı kurmak amacıyla hazırlık yapmaya başlamışlardı. La Reform Gazetesi çeşitli milletlere mensup birçok kişinin Fransız Konsolosluğu'na başvurarak, kurulacak milis gücüne katılmak istediklerini yazmıştı. Küçük Asya Savunma Örgütü'ne katılan subayların lideri konumunda olan Albay T. Botsaris, İzmir Mevki Komutanı General Andreas Platis'ten elde mevcut tüm topların Nif'te tabya edilmesini ve 3. Kolordu'nun İzmir'e naklini rica etmişse de: *"Yetkililer ne yaptıklarını bilirler"* cevabını almıştı.[91]

7 Eylül'de Savaş Bakanı Theotakis, General Dusmanis, Pallis, Albay Sarıyannis ve yeni Ordu Komutanı Yeorgios Polimenakos İzmir'e gelmişlerdi. Karaya ayak basar basmaz görevi devralan Polimenakos, aynı gün yayımladığı bir askeri bültende şu açıklamayı yapmıştı: *"Ordunun Başkomutanlığını devralırken eski silah arkadaşlarımı içtenlikle selamlar ve kendilerine sadece düzen ve itaat tavsiye ederim. Bu, bireylerin ve*

---

[89] E. Berber, **a.g.e.**, s. 454-456.
[90] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 162-163.
[91] E. Berber, **a.g.e.**, s. 462.

ordunun kurtulması için tek yoldur."

Savaş Bakanı ve yeni Ordu Komutanı'nın İzmir'de olduğunu duyan Rumlar Kordon'da toplandıktan sonra, hükümet önüne yürüyerek bölgeyi abluka altına almışlardı. Son derece hiddetli olan kalabalık, çekilme konusunda ne yapıldığını öğrenmek ve gemilere yüklenen askeri mühimmatın, Nif'i savunmak isteyen Küçük Asya Savunma Örgütü'ne teslimini istiyordu. Toplanan kalabalık bağrıştığı sırada, asker ve sivillerden oluşan bir kurulu kabul eden Savaş Bakanı ve Stergiadis, korktuklarından isteklerin yerine getirileceği yalanını söylemekten çekinmemiş, verilen cevabın mevki komutanı Albay Panayotakis tarafından duyurulmasından sonra kalabalık dağılmıştı.[92]

Bu sırada Metropolitler kapı kapı dolaşıyor, yabancı devletlerin yardımını sağlamaya çalışıyordu. Nitekim Metropolitlerden oluşan bir heyet, 5 Eylül'de Amerikan Konsolosluğu'nu ziyaret ederek himayelerini talep etmişlerdi. Bu durum karşısında Konsolos, *"Amerikan Donanması'nın da İzmir'e gelmesi için hükümetinden gerekli istekte bulunduğunu ve bu konuda çaba harcayacağını"* söylemekle yetinmişti. Heyet, İtalyan ve Fransız konsolosluklarını da ziyaret etmişse de konsoloslar limandaki savaş gemilerinde bulunduklarından görüşmek mümkün olmamıştı.[93]

Türk Ordusu, İzmir'e doğru yürürken bu şehirde bulunan bir Fransız subayı, Le Figaro'da yayımlanan hatıra defterine şunları yazmıştı: *"İzmir, 5 Eylül-İki günden beri cepheden gelen trenlerin getirdiği bu derme çatma güruh acaba gerçekten bir ordu muydu? Askerler ve sivil mülteciler bitkin halde birbirlerine karışmışlar, tek düşünceleri limana yetişip demirli Yunan gemilerinden birine canlarını atmak..."*

Le Journal Gazetesi'nin İzmir'e gönderdiği özel muhabiri Yunanlıların, Rum ve Ermenilerin telaş ve korkusunun nedenini şöyle açıklıyordu: *"Panik yalnızca telaşlı kalblerin derinliklerinde kalmamakta, sokaklardan akmaktadır... Sinirsel bir hastalığın sirayeti olan ve ekseriya anlaşılmayan korku burada kolayca analiz edilebilir. İzmirli Rumlar vicdanlarını suçlu hissediyor ve Türklerin sert adaletinden korkuyorlar."*[94]

8 Eylül sabahı, 15 Mayıs 1919'da Yunan Ordusu Batı Anadolu'yu işgale

---

[92] E. Berber, **a.g.e.**, s. 464-465.
[93] Z. Arıkan, **a.g.e.**, s. 158.
[94] Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)**, Ankara, 1988, s. 292.

başladığı ilk gün olduğu gibi, Rumlar bir kez daha kordon boyunda toplanmışlardı.[95]

Yunan birlikleri, İzmir'in savunulması için son hat olarak belirlenen İzmir'e 25 kilometre uzakta bulunan mevkiye çekilmişlerdi. Ancak, 8 Eylül günü öğleden sonra, geri çekilmenin geceleyin sürdürülmesi ve İzmir'in savunulması düşüncesinden vazgeçildiği yolundaki emir üzerine ordu, Kemalpaşa'nın araçlarla dolu yolundan ilerleyerek İzmir'e yaklaşınca, güneyden kentin çevresini dolaşarak Sakız Adası karşısına düşen Çeşme Yarımadası'na çekildi. Bu sırada İzmir Rumları, Türklere karşı başlıca koruyucuları olan Yunan askerlerinin kente uğramadan geçip Yunanistan'a, gitmelerini seyrettiler.[96]

İzmir Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis'in 8 Eylül akşamı, Rumların *"lanet ve nefret"* bakışları, jandarma ve polis koruması altında bir İngiliz motoruna binerek, limanda bulunan İngiliz Savaş Gemisi Iron Duke'e çıkmasıyla, İzmir'deki Yunan işgali resmen sona ermiş oluyordu. Stergiadis'in Iron Duke'a çıktığı sırada İzmir'de bulunan Yunan birlikleri gemilere bindirilecekleri Çeşme Yarımadası'na çekiliyorlardı.[97]

Türk ilerleyişi sırasında bazı Ermeni ve Rumlar Türk komutanlarına müracaat ederek mallarının ve canlarının tehlikede olduğu için tümen ile beraber gitmeye karar verdiklerini ve buna müsaade edilmesini istemişlerdi. Kırkağaç ve Soma Kasabaları'nda binlerce Ruma Türk birlikleriyle beraber hareket etmelerine izin verilmiştir. Bununla birlikte Bergama Rumlarınına, bazı Türk aileleri tümenle beraber gitmemeleri ricasında bulunup: *"Yunan işgali zamanında Rumlar nasıl kendilerini himaye ettiyse onlar da şimdi Rumları himaye etmek istediklerini"* bildirmişlerdir.[98]

3. 3. Türk Ordusu'nun İzmir'e Girişi

9 Eylül 1922'de, Nureddin Paşa komutasındaki 1. Ordu'ya mensup Türk birlikleri, kısa bir çarpışmadan sonra İzmir'e girmişlerdir.[99] Türk Ordusu İzmir'e girerken, Rumlar ve Ermenilerin bir kısmı evlerine çekilmiş, bir kısmı ise sahil ve

---

[95] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 429.
[96] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 423.
[97] E. Berber, **a.g.e.**, , s. 466.
[98] Dimitri Timoleondos Ambelas, **Yeni Onbinlerin İnişi**, İstanbul, 1943, s. 124-137.
[99] **TİH, Batı Cephesi,** C. II, K. 6, III. Kitap, Ankara, 1995, s. 171.

büyük devletlere ait savaş gemileri arasındaki mavnalar üzerinde toplanmışlardı. Taarruza başladığı günden İzmir'e gelinceye kadar, geçtiği yerlerde yanmış ve yıkılmış köyler, şehirler ve burada yaşayan sefil bir halkla karşılaşan Türk Ordusu, [100] İzmir'e girdiğinde, ne esir edilmiş olan Yunan askerlerine ve subaylarına, ne de Rum halka hiç bir kötü uygulamada bulunmamış, intikam güdülmemiş, bütün halkın geceyi rahat geçirmesi sağlanmıştır.[101]

İzmir'e giren birliklerimiz karşısında tutunamayan Yunan birliklerinin bir kısmı motorlar ile Urla Yarımadası'na doğru kaçmışlar ve Çeşme'de iskeleler kurmaya başlamışlardır. Düşmanın bu kaçışına engel olmak için, II. Kolordu ile III. Süvari Birlikleri, kaçan düşmanın üzerine gönderilmiştir. Nureddin Paşa, Batı Cephesi Komutanlığı'na 10 Eylül 1922 günü, İzmir'deki son durum hakkında bilgi vererek, düşmandan geri kalanların Söke'den Torbalı istikametine doğru çekildiğini ve Torbalı'nın güneybatısındaki tepelerde çarpışmaların devam ettiğini bildirmiştir. Ayrıca, bazı Rum köylerinden yer yer Türk birliklerine karşı silah da kullanılmıştır.[102]

Urla yönüne 10 Eylül 1922 günü kaçan Rumlar, Urla'nın doğusundaki Kelizman İskelesi'nden vapurlara binerek, buradan ayrılmışlardır.[103]

10 Eylül 1922 tarihinde çeşitli milletlere mensup yetkililer, Nureddin Paşa'yı tebrik etmeğe gelmiştir. Tebriğe gelenlerin arasında İzmir Metropoliti Hrisostomos da bulunmaktaydı.[104] Metropolit, Rum cemaatinin ileri gelenlerinden üç kişiyle birlikte, Hükümet Konağı'nda Nurettin Paşa'nın karşısına çıkarılmıştır. Nurettin Paşa, birkaç gün önceye kadar Hacıanesti'nin karargah olarak kullandığı odada Başpiskoposu kabul etmiştir. Nureddin Paşa, Metropolit'e daha önce yaptığı zararlı faaliyetleri hatırlatmış ve daha sonra da onu divan-ı harbe vermiştir. Fakat koruma altında götürülürken halkın saldırısına uğrayarak öldürülmüştür.[105]

Türk Birlikleri İzmir'e tam olarak hakim olduğu halde, yer yer Rum evlerinden Türk askerlerine ateş edilmekteydi. Bu vaziyet karşısında Nureddin Paşa, 13 Eylül 1922

---

[100] Engin Berber, "Kurtuluştan Sonra İzmir'de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. III, S. 7, Kasım 1986, Ankara, 1986, s. 452-453.
[101] Fahrettin Altay, "İzmir Faciasının Muhakemesi", **Belleten**, C.V, Ankara, 1941, s. 156.
[102] Necati Fahri Taş, **Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler**, İstanbul, 1997, s. 166.
[103] N. F. Taş, **a.g.e.**, s. 168.
[104] N. F. Taş, **a.g.e.**, s. 168-169.
[105] M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 434-435.

tarihinde birliklerine bir emir vererek, bir tümenin İzmir'e yerleşmesini ve bir alayın da karakollara taksim edilerek, şehrin güvenliğinin sağlanmasını istedi. Diğer taraftan, 20.000 kadar Yunan askerinin Çeşme yönüne doğru çekildiğini ve son bir kısım Yunan askerinin de Urla'da bulunduğunu haber alan Nureddin Paşa, birliklerinin bir kısmını Urla'ya gönderdi. 12 Eylül 1922 tarihinde Urla'da da Yunan askeri kalmadı.[106]

İzmir ve havalisini Yunan askerlerinden arındırmaya yönelik faaliyetler devam ederken, 13 Eylül'de, İzmir'in Ermeni Mahallesi'nde yangın çıkmıştır. Yangın kısa zamanda yayılmış, şehirde yabancıların oturduğu mahalleler ateşler içinde kalmıştır.[107] 15 Eylül'de söndürülebilen yangın, İzmir'in birçok mahallesinin yanmasına sebep olmuştur.[108]

Türk Ordusu'nun, bölgede Yunan askerlerine yönelik harekatı devam etmiş, 16 Eylül 1922 tarihinde Çeşme de kurtarılmıştır. I. Ordu Birlikleri, Nureddin Paşa'nın sevk ve idaresinde, Eylül ayının sonuna kadar, Yunanlılardan artakalan birlikleri temizlemek ve eşkıya hareketlerini ortadan kaldırmak ile uğraşmıştır.[109]

Nureddin Paşa, İzmir'da güvenliğin sağlanması amacıyla, 16 Eylül 1922 tarihinde bir beyanname yayımlayarak: *"Rum ve Ermenilerin eli silah tutanlarının yeniden Yunan ordusuna iltihak ederek, düşmanın menba'a-ı kuvvetini teşkil ve tezyid etmelerine mahal bırakmamak için on sekiz yaşından kırkbeş yaşına kadar olanlar sulhün akdine kadar üsera garnizonlarında bulundurulacakları"*nı belirttikten sonra, ***"18-40 yaşından haric bulunan gerek İzmirli ve gerekse dahil memleketden gelmiş olan Rum ve Ermeni a'ilelerinin, Türkiye haricine gitmeleri hakkındaki müsa'ade 30 Eylül 1922 akşamına kadar caridir. 30 Eylül akşamından sonra huzur ve sükun-ı umumiyi ve***

106 N. F. Taş, **a.g.e.**, s. 173.
107 M. L. Smith, **a.g.e.**, s. 435.
108 İzmir Yangını ile ilgili olarak Albay İzzed Bey, 1.Ordu Komutanı Nureddin Paşa'ya 5 Ekim 1922'de bir rapor vermiştir. Bu rapor şöyledir: *"İzmir büyük yangını 13 Eylül 1922 Çarşamba günü saat 02.15'te, Ermeni Mahallesi'nde birkaç noktadan başladı. Bu yangın 15 Eylül'e kadar devam etti. Yangında yanan mahalleler: Ermeni Mahallesi, Çalgıcıbaşı, Ayadimitri, Ayakaterina, Ayatrikona, Ayanikola, Surtakya, Hacıfranko Mahalleriyle; kamilen Yeni Mahalle ve L Kordon Ayavukla yanmıştır. Yanan yerlerin cins ve miktarı; tahminen 20-25 bin hâne, dükkan ve magazinin bulunduğu sanılmaktadır. Cesim oteller, Anadolu İtibarı, Millî Atina, Selanik, Tunus ve Cezayir Osmanlı Bankaları, Banko di Roma, Pasaport Dairesi, Fasolya, Plavsina, Peştemalcılarbaşı Karakolları, velhasıl şehrin en ma'mur ve ticaretgah olan kısmı dahildir. Bu yangının kasden Hıristiyanlar ve bilhassa Ermeniler tarafından ika' idildiğine vesaik delalet etmektedir."* N. F. Taş, **a.g.e.**, s. 174-176.
109 N. F. Taş, **a.g.e.**, s. 176-179.

*emniyet-i askeriyeyi ihlal vazi'yetinde kalacak olanların harb mıntıkası haricine sevk olunacakları"*nı ilan etmiştir.[110]

Nureddin Paşa, 23 Eylül 1923 tarihinde yayımladığı başka bir beyannamede de: *"30 Eylül 1922 akşamına kadar İzmir'de ve sevahilde sakin Rum ve Ermeniler ile Yunan tabi'iyetindeki Musevilerden, İzmir'de ve sevahilde kalacak olanların 1 Ekim 1922 tarihinden itibaren dahil-i memalike sevkleri için vesa'it-i nakliye ihzar edilmek üzere, nüfus mikdarlarının bilinmesi iktiza etdiginden Rum, Ermeni, Musevi cema'atları rü'esası tarafından bahren gidecek olanlardan ma'ada kalacak zükur ve inas nüfus mikdarı 30 Eylül 1922 tarihinden evvel mahalli kumandanlıklarına ve hükümetlerine bildirilmesi"* emrini vermiştir.[111]

3. 4. Yunanistan'da Anadolu Felaketi'nin Sorumlularının Cezalandırılması

Batı Anadolu'da bu olaylar meydana gelirken Yunanistan'da da önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. Yunan Ordusu'na bağlı bazı subaylar, Albay Nikolaos Plastiras, Albay Stilianos Gonatos ve Lemnos Savaş Gemisi'nin Kaptanı Yüzbaşı Dimitrios Fokas'ın önderliğinde Atina'daki hükümete ve özellikle Kral Konstantin'e karşı ihtilal hazırlıklarına başladılar. Ülkelerinin Batıdan tecrid edilmesinden ve sırf bu yüzden meydana geldiğini öne sürdükleri, *"Küçük Asya Felaketi"*nden Konstantin'i sorumlu tutan ihtilal komitesinin başkanı Kıdemli Albay S. Gonatas'tı. Ancak asıl etki ve söz sahibi olan kişi Albay N. Plastiras'ti.

10-23 Eylül 1922 tarihlerinde Adalarda başlayan ihtilal hareketi kısa zamanda bütün Yunanistan'a yayıldı. İhtilale mensup subaylar, 26 Eylül'de Atina'da uçaklarla bir bildiri dağıttı. Kara ve deniz subaylarıyla, Midilli ve Sakız halkı adına Albay Gonatas tarafından imzalanmış olan bildirilerde Kral Konstantin'in tahttan çekilmesi, iktidarda olan koalisyonun başı Petros Protopapadakis'in istifa edip meclisin dağılması istenmişti. İhtilalcilerin istekleri yerine getirilerek, 26 Eylül 1922'de meclis dağıldı, hükümet istifa etti ve Konstantin'de yerini oğlu Yorgo'ya bıraktı.

---

[110] BCA, No: 051. V48 / 13. 113. 56, (I. Ordu Komutanı Ferik Nureddin Paşa'nın, 16 Eylül 1338 tarihinde yayımlamış olduğu 5 No'lu beyanname)

[111] BCA, No: 051. V48 / 13. 113. 56, (I. Ordu Komutanı Ferik Nureddin Paşa'nın, 23 Eylül 1338 tarihinde yayımlamış olduğu 6 No'lu beyanname)

Yunanistan'da *"Küçük Asya Felaketi"*nin sorumlusu olarak tutuklanmış olan Gunaris, Theotokis, Protopapadakis, Stratos, Gudas ve diğer suçluların yargılanmaları için askeri bir mahkeme kuruldu. Ayrıca, General Theodoros Pangalos başkanlığında bir soruşturma komisyonu oluşturuldu. Yapılan araştırma ve soruşturmalardan sonra 27 Kasım 1922'de General Aleksandros Othoneos başkanlığındaki mahkeme, *"vatana ihanet"* suçundan, Küçük Asya Orduları Komutanı General Hacianesti'i, siyasilerden Gunaris, Stratos, Protopapadakis, Baltazzis ve Theotokis'i idama General Stratigos ile Amiral Gudas'ı da ömür boyu hapse mahkum etti.[112] Bu şekilde Küçük Asya Felaketini hazırlayan Yunanlı yetkililer de Yunan halkı tarafından cezalandırılmış oldu.

[112] M. M. Hatipoğlu, a.g.e., s.139-141.

SONUÇ

Türklerin Anadolu'ya girişiyle birlikte, daha önce Bizans İmparatorluğu bünyesinde yaşayan Rumlar, Türk hakimiyetini benimsemiştir. Rumlar Türk hakimiyeti altına girdikleri dönemden itibaren herhangi bir asimilasyona uğramamıştır. Özellikle Osmanlı hakimiyeti altında iken, *"Millet Sistemi"* içerisinde, gayrimüslimlere tanınan haklar çerçevesinde, Türkler ile birlikte barış içerisinde yaşamışlardır.

Osmanlı hakimiyeti altında iken Fener Rum Patrikhanesi, Rum kimliğini ve Bizans Ruhunu devamlı surette gündemde tutmaya ve yaşatmaya çalışmıştır. Patrikhane, Sultan II. Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra tanıdığı haklar sayesinde devlet içinde devlet gibi hareket etmeye başlamıştır. Fener Patriği, *"Millet Başı"* olarak diğer azınlık unsurları liderlerinden resmi protokol sıralamasında önde yer almıştır. Bütün bunlara rağmen Rumların, Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte kendi milli devletlerini kurabilmek için Mora'da başlattıkları isyan yıllarca devam etmiştir. 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile birlikte de bağımsız bir Yunanistan ortaya çıkmıştır. Yunanistan bağımsız bir devlet olarak kurulduktan sonra devamlı olarak, Osmanlı Devleti'nden toprak almak suretiyle de sınırlarını genişletmeye başlamıştır.

Bizans İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmek düşüncesiyle hareket eden Yunanistan, Megali İdea'yı gerçekleştirmeyi kendine milli hedef olarak belirlemiştir. Megali İdea'nın Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında yaşayan Rumlar arasında yayılmasını sağlayan da Fener Rum Patrikhanesi olmuştur. Patrikhaneye bağlı din adamları, devamlı olarak Osmanlı Devleti'nin aleyhine yaptıkları çalışmalar sonucunda, devlete bağlı olarak yaşayan Rumları da kendi saflarına çekmeyi başarmışlardır. Özellikle Venizelos'un 1910'da Yunanistan'da iktidara gelmesi ve Balkan Savaşları sonrası imzalanan antlaşmalar ile Yunanistan'ın bir kat daha büyümesi, Rumlar arasında Megali İdea'nın gerçekleşebileceğine olan inancı artırmıştır.

Anadolu Rumlarının Megali İdea'ya hizmetleri I. Dünya Savaşı sırasında başlamış ve savaş sonrasında imzalanan Mondros Mütarekesi ile artarak devam etmiştir. Mütareke'nin imzalanmasıyla birlikte İzmir ve havalisinde, Rumların çıkardığı gazete

ile dergilerin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Basının propaganda amacıyla kullanıldığı vakit çok etkili bir silah olduğunu bilen Yunan Başbakanı Venizelos, İzmir'de yayım yapan Rumca gazete ve dergilere her türlü desteği vermiştir. Bu yüzden yayımlanan gazete ve dergilerin bir çoğu Yunan amaçlarına hizmet etmiştir. Özellikle işgal sonrası bölgede yayım yapan bu gazete ve dergiler Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakını amaçlayan, bölgede bulunan Yunan askerlerine moral vermeyi amaçlayan bir yayım anlayışı içinde olmuşlardır.

Mütareke sonrası Batı Anadolu'da yaşayan Rumlar, çeteler kurarak Türklerin yaşadığı köylere baskınlar düzenlemiş, yol kesmek suretiyle soygunlar ve katliamlar yapmışlardır. Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgali sırasında ise bölgede yaşayan Rumlar, Yunan Ordusu'nu büyük sevgi gösterisi ve törenlerle karşılamışlardır. İşgal sırasında Hasan Tahsin'in sıktığı ilk kurşun sırasında ortaya çıkan karışıklıkta Rumlar, Yunan askerleriyle birlikte Türklere yönelik katliamlarda bulunmuşlardır.

İzmir'in işgalinden sonra işgal sahasını genişleten Yunanistan, kısa zamanda İzmir ve çevresinde bulunan yerleşim merkezlerini de işgal etmiştir. Bu işgal sırasında Türk Ordusu'nun mütareke şartları gereğince terhis edilmesi, İtilaf Devletleri Temsilcileri'nin Rumların çete faaliyetlerini görmemezlikten gelmesi, bu faaliyetlerin daha da artmasına zemin hazırlamıştır. Bu arada Rum çetelerinin eleman ihtiyacını karşılamak ve Rum gençlerini düzenli bir ordu için eğiterek hazır hale getirmek amacıyla geniş bir alana yayılan Rum İzci Teşkilatları kurulmuştur.

Batı Anadolu'da bu gelişmeler yaşanırken Yunan Hükümeti, Rumların Batı Anadolu'da çoğunluğu oluşturduklarını ispatlamak için bölgeye Rum göçünü teşvik etmiştir. Bu amaçla Balkan Savaşları sırasında Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmiş olan Rumları, asker kaçaklarını, Yunanistan ve adalardan pek çok Yunanlıyı kendilerine arazi ve çiftlik verileceği vaadi ile Anadolu'ya nakletmiştir. Mütareke'den sonra başlayan bu göç, İzmir'in işgaliyle birlikte artarak devam etmiştir. Nitekim işgalden sonra işgal sahasındaki nüfus çoğunluğunu elde etmek için Bursa, İzmit, Gelibolu, Konya ve Ankara gibi yerlerden Rumlar, İzmir'e getirilmeye başlanmıştır.

Diğer taraftan Yunan Ordusu'nun işgal ettiği her şehir ve kasabada Rumlar, ellerinde Yunan bayrakları ile ve büyük sevinç gösterilerinde bulunarak Yunan

Ordusu'na moral vermişlerdir. İşgal sırasında ise Yunan askerlerine rehberlik ederek işgalin sorunsuz bir şekilde tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yunan Hükümeti işgal ettiği bütün Batı Anadolu'yu kendi topraklarından saymış, buralarda yaşayan Rumları silah altına çağırmıştır. Bu çağrıyı dikkate alan bölgede yaşayan Rumlar, Yunan İşgalinin sürdüğü yıllarda Yunan Ordusu'na her türlü desteği vermiş, Yunan Ordusu'nun birçok tümeni Rumlardan oluşturulmuştur.

Yerli Rumlardan alınan destekle işgali kalıcı hale getirebilmek için bölgede sıkıyönetim ilan eden Yunanistan Türklerin elindeki silahları toplayarak Rumlara dağıtmıştır. Rumlar, Türklerden aldıkları silahları Yunan askerleri ile birlikte Türklerin katledilmesinde kullanmışlardır. Bu katliamlar karşısında işgal edilen yerlerde yaşayan Türkler, daha güvenli gördükleri işgal edilmemiş bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Yunanlıların ve yerli Rumların Batı Anadolu'da Türklere yönelik uyguladıkları mezalim Anadolu'da Türk Milletinin bütünleşmesine sebep olmuştur. Başlangıçta bölge halkı Yunanlıların ve Rumların faaliyetlerine kurdukları Kuva-yı Milliye teşkilatları ile karşı koymaya çalışmıştır. Daha sonra ise Türk Milleti Mustafa Kemal'in önderliğinde kurtuluş ateşini yakmış ve Yunanlılara karşı büyük bir mücadele başlatmıştır.

Yunan Orduları'nın Anadolu'da ilerleyişi ve birçok şehrin işgal edildiği haberlerini alan Rumlar bu durumdan son derece memnun olmuş ve eğlenceler, şenlikler düzenlemişlerdir. Ayrıca Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı için, İzmir'de yaşayan Rumlar, Avrupa hükümetlerini yanlarına çekebilmek ve kamuoyunu etkilemek amacıyla mitingler de düzenlemişlerdir.

Yunan işgali döneminde Anadolu'da yaşayan Rumlar, işgali kolaylaştırmak, işgalin kalıcı olmasını sağlamak amacıyla çok sayıda teşkilatlar da kurmuşlardır. Bu teşkilatların başlıcaları Mavri Mira, Kordos ve Küçük Asya Savunma Örgütü'dür.

Fener Rum Patrikhanesi, Rum çete teşkilatlarının oluşturulması, Osmanlı Devleti aleyhine gösteriler düzenlenmesi ve Yunanistan lehine yapılan propagandanın yaygınlaştırılması gibi faaliyetlerde aktif rol almıştır. Özellikle Fener Patrikhanesi'ne

bağlı metropolitler Yunan amaçlarının gerçekleşmesi için din faktörünü kullanarak Rumları Türkler aleyhine kışkırtmışlardır.

Özellikle İzmir Metropoliti Hrisostomos, Yunan amaçlarına hizmet eden en önemli metropolitlerden biridir. Ayrıca bu dönemde Rumlara ait kiliseler silah, üniforma ve cephanelerin saklanıp, depolandığı ve sonra uygun bölgelere sevkiyatının yapıldığı yerler haline gelmiştir.

Anadolu'da yaşayan yerli Rumlar, Yunan Orduları'nın Türk Orduları'yla baş edemeyeceğini Sakarya Savaşı'ndan sonra anlayarak kendi başlarının çaresini düşünmeye başlamışlardır. Bu yüzden Sakarya Savaşı'ndan sonra, Batı Anadolu'daki yerli Rumları gelecekleri ile ilgili bir korku yaşamaya başlamışlardır. Yunan Orduları Anadolu'dan çekildikten sonra Türk halkıyla yerli Rumlar arasında kaçınılmaz çatışmalar meydana gelebilirdi. Bu yüzden yaptıkları zulümden korkan yerli Rumlar, Yunan işgali devam etmekte iken Batı Anadolu'da bağımsız bir İyonya Devleti kurmayı çare olarak görmüşlerdir.

Büyük Taarruz ile birlikte Yunan kuvvetlerinin İzmir'e doğru kaçmaya başladıkları haberi bütün Anadolu'ya yayıldığında, Batı Anadolu Rumları arasında tam bir panik havası oluşmuştur. Bu yüzden Anadolu'daki Rumlar da daha önce işgal sırasında Türklere yaptıkları kötülüklerin karşılığını görmekten korktukları için yaşadıkları yerleri bırakarak Yunan Ordusu ile beraber kaçmaya başlamışlardır.

Yunan yönetiminin ve ordusunun Anadolu'yu boşaltması, onunla işbirliği yapan unsurlara yeniden göç etmek dışında bir seçenek bırakmamıştır. Yunan Ordusu'nun çekilmesinden sonra Türkler tarafından öldürüleceklerini düşünen Rumlar, kalabalık gruplar halinde, başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşim merkezlerine yığılmaya başlamışlardır.

Yunanistan topraklarını, batılı devletlerin desteği ile daima Türkiye'nin aleyhine büyütmüştür. Bu büyüme sırasında ele geçirdiği topraklarda yaşayan Türklere müthiş bir mezalim uygulamıştır. Yunanistan bir hayel uğruna takip ettiği politikalar ile sadece Türkleri değil, aynı zamanda kullandıkları Rumları da mağdur etmiştir. Anadolu Rumları Kurtuluş Savaşı sırasında, Yunanistan'ın haris siyasetine alet olmuş, bunun sonucunda Anadolu'yu terk etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Bütün bunlara rağmen, Yunanlıların ifadesiyle *"Küçük Asya Felaketi"* Yunanistan için bir ders olmamış ve hiçbir zaman *"Megali İdea"* ütopyasından vazgeçmemiştir. Yunanistan günümüzde de her fırsatta Türkiye'yi uluslararası arenada köşeye sıkıştırmak ve birtakım kazançlar elde etmek için faaliyetlerini sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİVLER

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

A. Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kataloğu

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 2, Vesika: 22.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 3, Vesika: 27.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 8 Vesika: 29.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 8, Vesika: 05.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 8, Vesika: 103.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 9 Vesika: 20.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 14, Vesika: 39.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 33, Vesika: 1.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 37, Vesika: 8.

DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 39, Vesika: 87.

B. Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Müdüriyeti Kataloğu

DH. İ. UM, Dosya: E-51 Vesika: 8.

DH. İ. UM, Dosya: E-63 Vesika: 49

C. Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Kataloğu

DH. KMS, Dosya: 45-3, Vesika: 33.

DH. KMS, Dosya: 49-2, Vesika: 3.

DH. KMS, Dosya: 49-2, Vesika: 34.

DH. KMS, Dosya: 49-2, Vesika: 9.

DH. KMS, Dosya: 52-2, Vesika: 1.

DH. KMS, Dosya: 52-2, Vesika: 21.

DH. KMS, Dosya: 52-2, Vesika: 49.

DH. KMS, Dosya: 52-2, Vesika: 52.

DH. KMS, Dosya: 52-2, Vesika: 7.

DH. KMS, Dosya: 52-2, Vesika: 83.

DH. KMS, Dosya: 52-3, Vesika: 25.

DH. KMS, Dosya: 52-3, Vesika: 29.

DH. KMS, Dosya: 52-3, Vesika: 40.

DH. KMS, Dosya: 52-3, Vesika: 59.

DH. KMS, Dosya: 52-3, Vesika: 71.

DH. KMS, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/3.

DH. KMS, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/4.

DH. KMS, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/5.

DH. KMS, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/7.

DH. KMS, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/8.

DH. KMS, Dosya: 52-4 Vesika: 1, Ek: 18/9.

DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika:1, Ek:13 /9.

DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika:1, Ek:13 /12.

DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek:13 /14.

DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 13 /15.

DH. KMS., Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 17.

DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika: 1, Ek: 13 / 21.

DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika: 3.

DH. KMS. Dosya: 52-5, Vesika: 7.

DH. KMS, Dosya: 52-5, Vesika: 32.

DH. KMS, Dosya: 52-5, Vesika: 50.

DH. KMS, Dosya: 52-5, Vesika: 69.

DH. KMS, Dosya: 53-4, Vesika: 36.

DH. KMS, Dosya: 54-1, Vesika: 54.

DH. KMS, Dosya: 54-3, Vesika: 33.

DH. KMS, Dosya: 56-2, Vesika: 3

DH. KMS, Dosya: 62 Vesika: 39.

D. Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi Katoloğu

DH. ŞFR, Dosya: 102, Vesika: 78.

DH. ŞFR, Dosya: 105, Vesika: 99.

DH. ŞFR, Dosya: 99, Vesika: 183.

DH. ŞFR. Dosya: 95, Vesika: 4.

E. Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Katoloğu

HR. SYS. Dosya: 2611-1, Vesika: 163.

2. GENELKURMAY ASKERİ TARİH VE STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI (ATASE) ARŞİVİ

A. İSTİKLAL HARBİ (İSH) KATALOĞU

Kutu: 6, Gömlek: 51, Belge No: 51-1.

Kutu: 11, Gömlek: 5, Belge No: 5-1

Kutu: 11, Gömlek: 10, Belge No: 10-1.

Kutu: 11, Gömlek:15, Belge No: 15-1.

Kutu: 11, Gömlek: 18, Belge No: 18-1.

Kutu: 11, Gömlek: 21, Belge No: 21-1

Kutu: 11, Gömlek: 27, Belge No: 27-1.

Kutu: 11, Gömlek: 43, Belge No: 43-1.

Kutu: 11, Gömlek: 48, Belge No: 48-2.

Kutu: 13, Gömlek: 97, Belge No: 97-2.

Kutu: 13, Gömlek:103, Belge No: 103-2.

Kutu: 16, Gömlek: 107, Belge No: 107-1.

Kutu: 16, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.

Kutu: 17, Gömlek: 134, Belge No: 134-1.

Kutu: 17, Gömlek: 151, Belge No: 151-2.

Kutu: 18, Gömlek: 1, Belge No: 1-3, 4.

Kutu: 18, Gömlek: 8, Belge No: 8-3.

Kutu: 18, Gömlek: 24, Belge No: 24-3, 4.

Kutu: 19, Gömlek: 108, Belge No: 108-1.

Kutu: 19, Gömlek: 139, Belge No: 139-1.

Kutu: 19, Gömlek: 143, Belge No: 143-1, 2.

Kutu: 20, Gömlek: 1, Belge No: 1- 1, 2.

Kutu: 20, Gömlek: 5, Belge No: 5-6.

Kutu: 25, Gömlek: 50, Belge No: 50-1.

Kutu: 37, Gömlek:27, Belge No: 27-1.

Kutu: 32, Gömlek: 12, Belge No: 12-1.

Kutu: 35, Gömlek: 4, Belge No: 4-1.

Kutu: 37, Gömlek: 17, Belge No: 17-1.

Kutu: 37, Gömlek: 22, Belge No: 22-1.

Kutu: 37, Gömlek: 36, Belge No: 36-1, 2.

Kutu: 37, Gömlek: 55, Belge No: 55-1.

Kutu: 37, Gömlek: 94, Belge No: 94-1.

Kutu: 43, Gömlek: 44, Belge No: 44-1.

Kutu: 68, Gömlek: 77, Belge No: 77-1.

Kutu: 74, Gömlek: 15, Belge No: 15-1

Kutu: 84, Gömlek: 49, Belge No: 49-1.

Kutu: 84, Gömlek: 59, Belge No: 59-1.

Kutu: 97, Gömlek: 17, Belge No: 17-1.

Kutu: 97, Gömlek: 34, Belge No: 34-1.

Kutu: 97, Gömlek: 44, Belge No: 44-1, 2.

Kutu: 102, Gömlek: 66, Belge No: 66-3.

Kutu: 105, Gömlek: 84, Belge No: 84-2, 3.

Kutu: 111, Gömlek: 118, Belge No: 118-2.

Kutu: 111, Gömlek: 131, Belge No: 131-1.

Kutu: 113, Gömlek: 45, Belge No: 45-1.

Kutu: 115, Gömlek: 25, Belge No: 25-1, 2.

Kutu: 120, Gömlek: 70, Belge No: 70-1.

Kutu: 121, Gömlek: 69, Belge No: 69-3.

Kutu: 181, Gömlek: 21, Belge No: 21-1.

Kutu: 184, Gömlek: 138, Belge No: 138-1.

Kutu: 190, Gömlek: 152, Belge No: 152-1.

Kutu: 200, Gömlek: 43, Belge No: 43-1.

Kutu: 272, Gömlek: 180, Belge No: 180-1.

Kutu: 274, Gömlek: 126, Belge No: 126-1.

Kutu: 281, Gömlek: 92, Belge No: 92-1.

Kutu: 324, Gömlek: 202, Belge No: 202-1.

Kutu: 327, Gömlek: 171, Belge No: 171-1.

Kutu: 329, Gömlek: 111, Belge No: 111-1.

Kutu: 337, Gömlek: 148, Belge No: 148-1.

Kutu: 344, Gömlek: 180, Belge No: 180-1.

Kutu: 358,Gömlek: 85, Belge No: 85-1.

Kutu: 359, Gömlek: 100, Belge No: 100-2, 3.

Kutu: 431, Gömlek: 92, Belge No: 92-1.

Kutu: 431, Gömlek: 109, Belge No: 109-1.

Kutu: 431, Gömlek: 133, Belge No: 133-1

Kutu: 432, Gömlek: 65, Belge No: 65-1.

Kutu: 433, Gömlek: 23, Belge No: 23-1.

Kutu: 434, Gömlek: 124, Belge No: 124-1.

Kutu: 434, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.

Kutu: 434, Gömlek: 66, Belge No: 66-1.

Kutu: 435, Gömlek: 28, Belge No: 28-2.

Kutu: 435, Gömlek: 49, Belge No: 49-1.

Kutu: 461, Gömlek: 133, Belge No: 133-1.

Kutu: 461, Gömlek: 146, Belge No: 146-1, 2.

Kutu: 461, Gömlek: 150, Belge No: 150-1.

Kutu: 461, Gömlek: 151, Belge No: 151-1.

Kutu: 461, Gömlek: 163, Belge No: 163-1.

Kutu: 461, Gömlek: 201, Belge No: 201-1.

Kutu: 487, Gömlek: 34, Belge No: 34-1.

Kutu: 487, Gömlek: 97, Belge No: 97-1.

Kutu: 644, Gömlek: 89, Belge No: 89-1, 2.

Kutu: 649, Gömlek: 137, Belge No: 137-1.

Kutu: 650, Gömlek: 80, Belge No: 80-1.

Kutu: 652, Gömlek: 89, Belge No: 89-3.

Kutu: 663, Gömlek: 104, Belge No: 104-1.

Kutu: 665, Gömlek: 144, Belge No: 144-1.

Kutu: 665, Gömlek: 147, Belge No: 147-2.

Kutu: 666, Gömlek: 110, Belge No: 110-1.

Kutu: 729, Gömlek: 62, Belge No: 62-1.

Kutu: 742, Gömlek: 125, Belge No: 125-1.

Kutu: 742, Gömlek: 170, Belge No: 170-1.

Kutu: 742, Gömlek: 88, Belge No: 88-1.

Kutu: 743, Gömlek: 91, Belge No: 91-1.

Kutu: 745, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.

Kutu: 746, Gömlek: 52, Belge No: 52-1.

Kutu: 746, Gömlek: 60, Belge No: 60-1.

Kutu: 852, Gömlek: 48, Belge No: 48-1.

Kutu: 862, Gömlek: 40, Belge No: 40-1.

Kutu: 865, Gömlek: 73, Belge No: 73-3.

Kutu: 879, Gömlek: 139, Belge No: 139-1.

Kutu: 881, Gömlek: 39, Belge No: 39-1.

Kutu: 885, Gömlek: 61, Belge No: 61-1.

Kutu: 886, Gömlek: 29, Belge No: 29-1.

Kutu: 953, Gömlek: 138, Belge No: 138-1.

Kutu: 973, Gömlek: 97, Belge No: 97-1.

Kutu: 990, Gömlek: 54, Belge No: 54-1.

Kutu: 990, Gömlek: 82, Belge No: 82-1.

Kutu: 1031, Gömlek: 24, Belge No: 24-1.

Kutu: 1033, Gömlek: 88, Belge No: 88-1.

Kutu: 1070, Gömlek: 79, Belge No: 79-3.

Kutu: 1157, Gömlek: 67, Belge No: 67-1.

Kutu: 1157, Gömlek: 138, Belge No: 138-1.

Kutu: 1159, Gömlek: 143, Belge No: 143-1.

Kutu: 1161, Gömlek: 44, Belge No: 44-2, 3.

Kutu: 1169, Gömlek: 54, Belge No: 54-1.

Kutu: 1171, Gömlek: 53, Belge No: 53-1.

Kutu: 1184, Gömlek: 110, Belge No: 110-1.

Kutu: 1231, Gömlek: 123, Belge No: 123-1.

Kutu: 1232, Gömlek: 130, Belge No: 130-1.

Kutu: 1233, Gömlek: 66, Belge No: 66-1.

Kutu: 1234, Gömlek: 13, Belge No: 13-1.

Kutu: 1234, Gömlek: 41, Belge No: 41-1.

3. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ (BCA)

BCA, No: 030. 18. 01 / 01. 11. 17.

BCA, No: 030. 18. 01 / 04. 38. 5.

BCA, No: 051. V48 / 13. 113. 56.

II. SÜRELİ YAYINLAR

1. GAZETELER

Ati

Anadolu

Hadisat

Köylü

İleri

2. DERGİLER

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte Dergisi

A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi

A. Ü. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi

Askeri Tarih Bülteni

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

Belleten

E. Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

Tarih ve Toplum

Türk Kültürü

Yeni Türkiye

III. HATIRAT

Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1993.

APAK, Rahmi, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Ankara, 1990.

ARIKAN, Zeki, **Haydar Rüştü Öktem Mütareke ve İşgal Anıları**, Ankara, 1991.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, C. II, İstanbul, 1971.

______________________, **Nutuk**, C. III, İstanbul, 1971.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım**, C. 5, İstanbul, 1997.

___________, **Bende Yazdım**, C. 6, İstanbul, 1997.

___________,**Ben de Yazdım**, C. 8, İstanbul, 1997.

BÜJAK, **Yunan Ordusunun Seferleri (1918-1922)**, (Çeviren:İbrahim Kemal), İstanbul, 1939.

CEBESOY, Ali Fuad, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, 2000.

General Trikupis ve M. Papulas, **Yunan Generallerinin İtirafları**, Ankara, 2001.

Göç, (Çeviren: Damla Demirözü) Küçük Asya Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002.

Halide Edib, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Mehmet Asım, **İzmir'den Bursa'ya**, (Hazırlayan: İnci Enginün), İstanbul, 1980.

KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. I, Ankara, 1997.

KAYGUSUZ, Bezmi Nusret, **Bir Roman Gibi**, İzmir, 1955.

MORALI, Nail, **Mütarekede İzmir Olayları**, Ankara, 1973.

___________, **Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları**, İstanbul, 1976.

ONAY, Ahmet Talat, **Milli Mücadele Yazıları**, (Yayına Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz-Şefika Kurnaz), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

ÖZALP, Kazım, **Milli Mücadele (1919-1922)**, C. I, Ankara, 1998.

PINAR, İlhan, **Gezginlerin Gözüyle İzmir XIX.Yüzyıl**, C. I, İzmir, 1994.

SELÇUK, İlhan, **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**, 2. Kitap, İstanbul, 1994.

Süvari Yüzbaşısı Ahmed, (Yayınlayanlar: İsmail Aka, Vehbi Günay, Cahit Telci), İzmir, 1993.

TÜRKGELDİ, Ali Fuad, **Görüp İşittiklerim,** Ankara, 1987.

UMAR, Bilge, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı,** İstanbul, 2002.

US, Asım, **Gördüklerim Duyduklarım Duygularım,** İstanbul, 1964.

YAZMAN, M. Şevki, **Anadolu'nun İşgali,** Ankara, 2002.

IV. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

1. Kitaplar ve Tezler

AÇIKSES, Erdal, **Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri,** Ankara, 2003.

ADIVAR, Halide Edib, **Türkün Ateşle İmtihanı,** 11. Baskı, Atlas Kitabevi, Yayın Yeri Yok, Yayın Tarihi Yok.

AĞANOĞLU, H.Yıldırım, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi Göç,** İstanbul, 2001.

AHMAD, Feroz, **İttihatçılıktan Kemalizme,** (Çeviren: Fatmagül Berktay Baltalı), İstanbul, 1999.

AKARSLAN, Mediha, **Türk Milli Mücadelesi'nin Balıkesir Cephesi,** Ankara, 1998.

AKGÜN, Seçil, **General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Raporu,** İstanbul, 1981.

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele,** C. I, Ankara, 1998.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922),** Ankara,1988.

ALKAN, Hakan, **Fener Rum Patrikhanesi,** Ankara, 1999.

AMBELAS, Dimitri Timoleondos, **Yeni Onbinlerin İnişi,** (Çeviren: E. Çobanoğlu), İstanbul, 1943.

ANDERSON, Matthew Smith, **The Eastern Qestion, (1774-1923),** Wiltshire, 1972.

ARIKAN, Zeki, **Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922),** Ankara, 1989.

ARMAOĞLU, Fahir, **XIX. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara, 1999.

_______________, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1986)**, Ankara, 1987.

ATALAY, Bülent, **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)**, İstanbul, 2001.

ATNUR, İbrahim Ethem, **Tehcirden Dönen Rum ve Ermenilerin İskânı Meselesi**, (Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1991.

AUGISTINOS, Gerasimos, **Küçük Asya Rumları**, (Çeviren: Devrim Evci), Ankara, 1997.

AYDIN, Mesut, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul, 1992.

AYDINEL, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı**, Ankara, 1990.

AYNİ, Mehmet Ali, **Milliyetçilik**, İstanbul, 1943.

BAĞIŞ, Ali İhsan, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler**, Ankara, 1998.

BAYRAKTAR, Bayram, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi**, Ankara, 1998.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türkiye Devletinin Dış Siyasası**, Ankara, 1995.

_________________, **XX.Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri**, Ankara, 1989.

Behçet Kami, **Tarihimizde Rumlar, Patrikhane ve Yunancılık**, İstanbul, 1339.

BENLİSOY, Yorgo, MACAR, Elçin, **Fener Patrikhanesi**, Ankara, 1996.

BERBER, Engin, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922,** Ankara, 1997.

_____________, **Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak, İzmir** İstanbul, 1999.

BERKES, Niyazi, **Patrikhane ve Ekümeniklik**, İstanbul, 2002.

______________, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, 1978.

BİLGE, A. Suat, **Büyük Düş**, Ankara, 2000.

1897 Türk-Yunan Savaşı (Tesalya Tarihi), (Yayına Hazırlayan: Bayram Kodaman), Ankara, 1993.

BOZKURT, Gülnihal, **Azınlık İmtiyazları -Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş**, Ankara, 1998.

_________________, **Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)**, Ankara, 1989.

CASTELLAN, Georges, **Balkanların Tarihi**, (Türkçeye Çeviren: Ayşegül Yaraman-Başbuğu), İstanbul, 1993.

CLOGG, Richard, **A Short History of Modern Greece**, Cambridge University Press, Cambridge, 1979.

CORAL, Mehmet, **İzmir: 13 Eylül 1922**, İstanbul, 2003.

COŞKUN, Alev, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, İstanbul, 1997.

CUINET, Vital, **La Turquie d'Asie-Géographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de I'Asie Mineure**, C. I-IV, Paris, 1892-1894.

ÇAPA, Mesut, **Pontus Meselesi**, Trabzon, 2001.

ÇAYCI, Abdurrahman, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara, 2002.

ÇELEBİ, Mevlüt, **Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, İzmir, 1992.

DAYI, Esin, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Erzurum, 1998.

DOĞANAY, Rahmi, **Milli Mücadele'de Karadeniz (1919-1922)**, Ankara, 2001.

DOULIS, Thomas, **Disaster and Fiction (Modern Grek Fiction and the Asia Minor Disaster of 1922)**, Unıversıty of Calıfornia Press, Calıfornia, 1977.

DURU, Orhan, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, İstanbul, 2001.

DÜNDAR, Fuat, **İttihat ve Terakki'nin Müslümanları iskan Politikası (1913-1918)**, İstanbul, 2001.

EĞİLMEZ, Mümtaz Şükrü, **Milli Mücadele'de Bursa**, İstanbul, 1981.

ERBİL, Pervin, **Anadolu'ya Ağlıyordu Niobe**, İstanbul, 2001.

ERCAN, Yavuz, **Osmanlı Döneminde Gayrimüslimler: Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları**, Ankara, 2001.

ERDAHA, Kamil, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, İstanbul, 1975.

ERHAN, Çağrı, **The Greek Occupation of İzmir and Adjoining Territories**, Ankara, 1999.

ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri,** C. I, Ankara, 1953.

ERKSAN, Metin, **Mare Nostrum,** İstanbul, 1997.

ERYILMAZ, Bilal, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi,** İstanbul, 1996.

EVANS, Laurence, **Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924),** (Türkçesi: Tevfik Alanay), İstanbul, 1972.

FINEFROCK, Michael, **M. Atatürk, Lloyd George and the Megali İdea : Cause and Cansequence of the Greek Plan to Seize Constantinople from the Allies June-August 1922,** Chicago, 1980.

GÖKBİLGİN, Tayip, **Millî Mücadele Başlarken,** C. II, Ankara, 1959.

GÖKÇEN, Salim, **Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa'nın İstifası,** Ankara, 2003.

Greek Atrocities in the Vilayet of Smyrna (May to July 1919), Lausanne, 1919.

GÜLER, Ali, **Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü,** Ankara, 1999.

__________, **Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar,** Ankara, 2001.

GÜLSOY, Ufuk, **Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni,** İstanbul, 2000.

GÜREL, Şükrü S., **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993),** Ankara, 1993.

GÜRLER, Hamdi, **Kurtuluş Savaşında Bekir Sami -Günsav- (Mayıs-Haziran 1919),** Ankara, 1994.

HALAÇOĞLU, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913),** Ankara, 1995.

HATİPOĞLU, M. Murat, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922),** Ankara, 1988.

HAYDAROĞLU, İlknur Polat, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar,** Ankara 1990.

HOCAOĞLU, Mehmet, **Belgelerle Yunan Barbarlığı,** İstanbul, 1985.

HUSSEY, J. M., **The Byzantine World,** New York, 1961.

HÜLAGÜ, Orhan, **Milli Mücadelede Bursa,** İstanbul, 2001.

İLGÜREL, Mücteba, **Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri,** İstanbul, 1999.

İPEK, Nedim, **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)**, Ankara, 1994.

İzmir, Ayvalık ve Aydın ve Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab, Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1335.

İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgaline Müteallik Olarak Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporlar, Dersaadet, Matba'a-i Askeriye, 1335.

İzmirin Yunanlılar Tarafından İşgaline Müte'allik Jandarma Kumandanlığının ve Osmanlı Komisyonu Re'isinin Raporu, Dersaadet, Matba'a-i Askeriye, 1335.

JAESCHKE, Gotthard, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, (Çeviren: Cemal Köprülü), C. I, Ankara, 1991.

__________________, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi,** C. I, Ankara, 1989.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi,** C. V, Ankara, 1988.

_________________, **Osmanlı Tarihi**, C.VIII, Ankara, 1988.

KARPAT, Kemal H., **Ottoman Population 1830-1914**, London, 1985.

KITSIKIS, Dimitri, **Türk-Yunan İmparatorluğu**, (Çeviren: Volkan Aytar), İstanbul, 1996.

_______________, **Yunan Propagandası**, (Çeviren: Hakkı Devrim), İstanbul, 1974.

KOCABAŞ, Süleyman **Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi**, İstanbul, 1988.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, Ankara, 1972.

KÖYMEN, Mehmet Altay, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Ankara, 1989.

KURAT, Akdes Nimet, **Türkiye ve Rusya**, Ankara, 1990.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, **İzmir Tarihinden Kesitler**, İzmir, 2000.

LA GORCE, **Çağlar Boyu Yunanlılar**, (Türkçe Yayını Hazırlayan: Doğu Araştırma Merkezi), İstanbul, 1986.

MANSEL, Arif Müfit, **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara, 1999.

MCCARTHY, Justin, **Müslümanlar ve Azınlıklar**, (Çeviren: Bilge Umar), İstanbul, 1998.

_________________, **Ölüm ve Sürgün**, (Çeviren: Bilge Umar), İstanbul, 1998.

MERAL, İbrahim, **Mütareke'den Cumhuriyet'e (30 Ekim 1918-29 Ekim 1923) Azınlıkların Sosyal, Ekonomik, Demografik Yapısı ve Dış Ülkelerle Olan İlişkileri,** (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998.

MERÇİL, Erdoğan, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi,** Ankara, 1991.

MISIROĞLU, Kadir, **Yunan Mezalimi,** İstanbul, 1974.

MİLAS, Herkül, **Yunan Ulusunun Doğuşu,** İstanbul, 1999.

NAKRACAS, Georgios, **Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni,** (Çeviren: İbram Onsunoğlu), İstanbul, 2003.

OKURER, Mehmet, **İzmir Kuruluştan Kurtuluşa,** İzmir, 1970.

OSTROGORSKY, George, **Bizans Devleti Tarihi,** (Türkçeye Çeviren: Fikret Işıltan), Ankara, 1999.

ÖZDEMİR, Zekeriya, **Millî Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri,** Ankara, 2001.

ÖZKAYA, Yücel, **Milli Mücadele'de Ege Çevresi,** Ankara, 1994.

ÖZTOPRAK, İzzet, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele,** Ankara, 1989.

PALLIS, A. A., **Greece's Anatolian Venture- And After,** London, 1937.

Pontus Meselesi, (Yayına Hazırlayan: Yılmaz Kurt), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1995.

RUNCIMAN, Steven, **Byzantine Civilisation,** London, 1948.

SALIŞIK, Selahattin, **Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik'i Eterya,** İstanbul, 1968.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü,** C. I, Ankara, 1993.

_____________, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü,** C. III, Ankara, 1995.

SARINAY, Yusuf, SÜNBÜL, Tahir, **Emperyalizm ve Büyük Hayal,** Ankara, 1999.

SARINAY, Yusuf, PEHLİVANLI, Hamit, SAYDAM, Abdullah, **Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası (Makaleler),** Ankara, 1999.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali,** C. I, İstanbul, 2000.

________________, **Anadolu İhtilali,** C. II, İstanbul, 2000.

________________, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı),** C. I, İstanbul, 1982.

______________, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)**, C. II, İstanbul, 1982.

SERÇE, Erkan, **İzmir ve Çevresi Nüfus İstatistiği 1917**, İzmir, 1998.

SEVİM, Ali, Yücel, Yaşar, **Türkiye Tarihi-Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara, 1989.

SEVİN, Veli, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, C. I , Ankara, 2001.

SMİTH, Micheal Llewellyn, **Yunan Düşü**, (Çeviren: Halim İnal), Ankara, 2002.

SOFUOĞLU, Adnan, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri**, İstanbul, 1996.

______________, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Ankara, 1994.

SONYEL, Salahi R., **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, Ankara, 1995.

______________, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. I, Ankara, 1995.

______________, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C. II, Ankara, 1991.

______________, **Minorities and Destruction of the Ottoman Empire**, Ankara, 1993.

SOTIRIU, Dido, **Benden Selam Söyle Anadolu'ya**, (Türkçesi: Atilla Tokatlı), İstanbul, 1982.

SOYKAN, T. Tankut, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler**, İstanbul, 2000.

SU, Kamil, **Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları**, Ankara, 1982, s. 39.

SVORONOS, Nikos, **Çağdaş Helen Tarihine Bakış**, (Türkçeye Çeviren: Panayot Abacı), İstanbul, 1988.

ŞAHİN, M. Süreyya, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, İstanbul, 1980.

Şemsettin Sami, **Kâmûsu'l Alâm**, C. 3, Ankara, 1996.

ŞENŞEKERCİ, Erhan, **Türk Devriminde Celal Bayar (1918-1960)**, Bursa, 2000.

ŞİMŞİR, Bilal, **Ege Sorunu Belgeler**, C. I, Ankara, 1989.

__________, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e "1921-1922"**, İstanbul, 1989.

__________, **İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938), C. 4, Ankara, 1984.**

TAÇALAN, Nurdoğan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, İstanbul, 1971.

TANERİ, Aydın, **Türk-Yunan Kültür Savaşı**, Ankara, Yayın Tarihi Yok.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, İstanbul, 1991.

_______________, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. IV, İstanbul, 1991.

TAŞ, Necati Fahri, **Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler**, İstanbul, 1997.

TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyeti Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey**, Ankara, 1989.

TOYNBEE, Arnold J., **The Western Question in Greece and Turkey**, New York, 1970.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)**, İkinci Kitap, İstanbul, 2002.

TURAN, Mustafa, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)**, Ankara, 1999.

TURAN, Osman, **Selçuklular ve İslamiyet**, İstanbul, 1980.

_____________, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1993.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, C. 2, K. 1, Ankara, 1994.

___________________________, C. 2, K. 6, 2. Kitap, Ankara, 1995.

___________________________, C. 2, K. 6, 3. Kitap, Ankara, 1995.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat **Mesâil-i Mühime-i Siyasiye**, (Yayına Hazırlayan: Bekir Sıtkı Baykal), C. III, Ankara, 1987.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Belgelerle Yunan Mezalimi**, Ankara, 2000.

UÇAROL, Rıfat, **Siyasi Tarih**, İstanbul, 1985.

UMAR, Bilge, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara, 1974.

__________, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının anlatımıyla İzmir Savaşı**, İstanbul, 2002.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C. I, Ankara, 1982.

ÜNAL, Muhittin, **Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları**, İstanbul, 2002.

VAHAPOĞLU, Hidayet, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, İstanbul, 1997.

VOLKAN, Vamık D., ITZKOWITZ, Norman, **Türkler ve Yunanlılar**, (Çeviren: Banu Büyükkal), İstanbul, 2002.

VRYONIS, Speros, **The Decline of Medival Hellnism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century**, London, 1971.

YALAZAN, Talat, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi,** C. I, Ankara, 1994.

YAVUZ, Ünsal, **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete,** Ankara, 1999.

YAZICI, Nesimi, **İlk Türk İslam Devletleri Tarihi**, Ankara, 2002.

YETKİN, Gıyas, **İçimizdeki Düşman**, Ankara, 1964.

Yunan Kuvve-i İşgaliyesi ve Yerli Rum Ahali Tarafından İka Edilen Ceraim ve Cinayatın Tahkik Edilebilen Bazı Aksamı, Yayın Yeri Yok, 1335.

ZURCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, (Çeviren: Yasemin Saner Gönen), İstanbul, 2001.

2. Makaleler

AKŞİN, Sina, "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 1986, s. 174-185.

AKYILMAZ, Gül, "Tanzimat'tan Önce ve Sonra Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü", **Yeni Türkiye**, S. 38, Mart-Nisan 2001, Ankara, 2001, s. 671-686.

ALTAY, Fahrettin, "İzmir Faciasının Muhakemesi", **Belleten**, C.V, Ankara, 1941, s. 137-156.

ALTUĞ, Yılmaz, Bir Yunan Diplomatına Göre Yunanistan'ın Batı Anadolu Macerası, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. IX, S. 26, Mart, 1993, Ankara, 1993, s. 493-511.

BAYKARA, Tuncer, "Batı Anadolu'daki Rum Nüfusunun XIX.Yüzyıldaki Durumu, Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlılaştırılması", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 428- 438.

BAYTULLUOĞLU, Hamdi, "Milli Mücadele Başlıyor", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 11, Ağustos 1968, İstanbul, 1968, s. 13-18.

BERBER, Engin, "Kurtuluştan Sonra İzmir'de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. III, S. 7, Kasım 1986, Ankara, 1986, s. 443-460.

______________,"İzmir'in İşgalinden Bir Gün Önce Basılmış Yunanca bildiriler",**Tarih ve Toplum,** Haziran 1996, İstanbul, 1996, C. 25, S. 150, s. 30-32.

BERK, Ahmet Bekir, "Yunan Hedefleri ve Stratejisi Karşısında Gerçekler ve Türkiye", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 29, Şubat 1970, İstanbul, 1970, s. 16-31.

BOURA, Catherıne, "The Grek Millet in Turkish Politics: Greeks in the Otoman Parliament (1908-1918)", **Otoman Greeks in the Age of Nationalism : Politics, Economy and Society in the Nineteenth Century,** (Edited by: Dımıtrı Gondıcas and Charles Issavı), New Jersey, 1999, s. 193-201.

BOZKURT, Gülnihal, "Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 43, S. 1-4, Ankara 1993, s. 49-59.

BRAUDE, Benjamın, LEWIS, Bernard, "The Greek Millet in the Ottoman Empire", (Edited by: Rıchard Clogg, **Anatolica Studies in the Greek East in the 18th and 19th Centuries**, Published by Voriorum, Hampshıre, 1996), s. 185-207.

BRAUDE, Benjamin, "Foundation Myths of the Millet System", **Christians and Jews in the Ottoman Empire**, C. I, New York, 1982, s. 69-88.

CLOGG, Richard, "The Greek Millet in the Otoman Empire", **Christians and Jews in the Otoman Empire**, C. I, New York, 1982, s. 185-205.

CLUCAS, Lowel, "The Byzantine Legacy in the Modern Greek World: The Megali İdea" (Edited by: Rıchard Clogg, **Anatolica Studies in the Greek East in the 18th and 19th Centuries,** Published by Voriorum, Hampshire, 1996), s. 253-281.

ÇAPA, Mesut, "Anadolu'da Yunan Kızılhaçı'nın Faaliyetleri (1919-1920)", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. VII, İzmir 1992, s. 217-225.

ÇUKUROVA, Bülent, "15 Mayıs 1919 İzmir'de Yunan Mezalimi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 3, S. 7, Kasım 1986, Ankara, 1986, s. 461-471.

__________________, "Yunanistan'ın Anadolu Seferinde Başarısızlığındaki Etkenler", **Askeri Tarih Bülteni**, Yıl 15, S. 29, Ağustos 1990, Ankara, 1990, s. 113-119.

DURAN, Tülay, "Rusların Orta Asya ve Yakın Doğu İstilası, Uyguladıkları Grek Projesi", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 27, Aralık 1969, İstanbul, 1969, s. 45-50.

ERCAN, Yavuz, "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)", **Yeni Türkiye**, Yıl 6, S. 32, Mart-Nisan 2000, Ankara, 2000, s. 396-406.

_____________,"Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan ilişkileri,** Ankara 1986, s. 195-205.

ERGENELİ, A. Hilmi, ERGENELİ, Adnan, "1919'da Ayvalık Savunması ile İlgili Anılar", **Belleten**, C. XLVIII, S. 189-190, (Ocak-Nisan 1984)'dan ayrı basım, Ankara, 1985, s. 167-239.

GÜLER, Ali, "Yunan Gizli Teşkilatları-Patrikhane", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** S. 32, Ekim 1987, İstanbul, 1987, s. 64-72.

HATİPOĞLU, M. Murat, "Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 456-468.

ILIKAN, Faruk, "Meclis-i Meb'usan-ı Osmani Rum A'zasının Siyasi Pogramı", **Tarih ve Toplum,** S. 118, Ekim 1993, İstanbul, 1993, s. 197-200.

JAESCHKE, Gotthard, "İngiliz Belgelerinin Işığı Altında Yunanlıların İzmir Çıkartması", **Belleten**, C. XXXII, S. 125-128, Yıl 1968, Ankara, 1968, s. 566-574.

KONORTAS, Paraskevas, "From Ta'ife to Millet: Otoman Terms For the Otoman Grek Orthodox Comunity", **Otoman Greeks in the Age of Nationalism : Politics, Economy and Society in the Nineteenth Century,** New Jersey, 1999, s. 169-177.

KURAT, Akdes Nimet, "Panslavizm", **Ankara Üniversitesi DTCFD**, C. XI, S. 2,3,4, Haziran-Eylül-Aralık 1953, Ankara, 1953, s. 241-278.

KURAT, Yuluğ Tekin, "Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1986, s. 407-424.

KÜÇÜK, Cevdet, "Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi", **Yeni Türkiye**, Yıl 6, S. 32, Mart-Nisan 2000, Ankara, 2000, s. 407-417.

_____________, "Osmanlı İmparatorluğunda Gayr-i Müslim Teba'aya Gösterilen Tolerans ve Bu Konuda Artin Paşanın Sultan II. Hamid'e Sunduğu İki Layiha", **İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü Birinci Milli Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978),** Tebliğler, İstanbul, 1980, s. 243-257.

MERSİNLİ, Cemal, "Roma-Rum Kelimeleri", **Belleten,** C.XXIII, S. 89-92, Ankara, 1959, s. 159-161.

MORAVCSIK, Gyula, "Antik Hellenizm ve Yaşayan Helenizm", (Türkçeye Çeviren: Şerif Baştav), **A.Ü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte Dergisi,** XI. C. 2-4, Haziran-Eylül-Aralık 1953, Ankara, 1953, s. 431-444.

MUTLUCAĞ, Hayri, "Mustafa Kemal'in İzmir'de Yapılan Zulümleri Osmanlı Hükümetine Bildiren Telgrafı", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** S. 14, Kasım 1968, İstanbul, 1968, s. 42-51.

ORHONLU, Cengiz, "Yunan işgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları Tehcirin Sonuçları hakkında Bazı Düşünceler", **Belleten,** C. XXXVII, S. 148, Ekim 1973, Ankara, 1973, s. 485-499.

ORTAYLI, İlber, "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 162-171.

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, "Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti 'Kordus'", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** S. 40, Ocak 1971, İstanbul, 1971, s. 20-23.

ÖZGİRAY, Ahmet, "Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleriyle Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)", **Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi,** Eğitim Kültür Sayısı, S. 4, Yıl 2, Kasım 1989, Ankara, 1989, s. 554-561.

ÖZKAYA, Yücel, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan karşısındaki Tutumları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 114-130.

ÖZORAN, Beria Remzi, "Türkler ve Rum Ortodoks Kiliseleri", **Türk Kültürü,** S. 44, Yıl IV, Haziran 1966, Ankara, 1966, s. 698-703.

PEHLİVANLI, Hamit, "Askeri Polis Teşkilatı Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi,** Kasım 1991, Yıl 4, Sayı 8'den Ayrıbasım, Ankara, 1991, s. 675-682.

POLAT, İlknur "Türk-Yunan İlişkileri Çevresinde Rum Eğitim-Öğretim Kurumlarının Yeri ve Önemi", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,** Ankara, 1986, s. 440-453.

SAĞLAMER, Kayhan, "Anadolu'nun İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Müttefikler Arası Komisyonun Raporu", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** S. 49, Ekim 1971, İstanbul, 1971, s. 5-10.

SAHİLLİOĞLU, Halil, "Yabancı Gözüyle Türkler, Yahudiler, Ermeniler, Rumlar", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 15, Aralık 1968, s. 44-48.

SOFUOĞLU, Adnan, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, S. 28, Mart 1994, Ankara, 1994, s. 211-259.

SONYEL, Salahi, "Hıristiyan Azınlıklar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemi", **Yeni Türkiye**, S. 38, Mart-Nisan 2001, Ankara, 2001, s. 687-691.

______________,"Büyük Devletlerin Osmanlı imparatorluğu'nu Parçalama Çabalarında Hıristiyan Azınlıkların Rolü", **Belleten**, C. XXXVII, Ekim 1973, S. 148, Ankara, 1973, s. 648.

Stanford Shaw, "Otoman Population Movements During the Last Years of the Empire, 1885-1914: Some Preliminary Remarks", **The Journal of Otoman Studies**, I, İstanbul, 1980, s. 191-205.

SÜMER, Tülin, "Türkleri Makedonya'dan Göçe Mecbur Eden Yunan zulümleri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 15, Aralık 1968, İstanbul, 1968, s. 49-54.

SÜRGEVİL, Sabri, "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve İzmir", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 296-315.

SÜSLÜ, Azmi, "Rum-Ermeni-Hoybun İşbirliği ve Anadolu'daki Toplu Mezarlar", **Belleten**, C. LVII, S. 218, Nisan 1993, Ankara, 1993, s. 241-247.

ŞAFAK, Ali, "Osmanlılarda Azınlıkların Statüsü ve Hoşgörü", **Yeni Türkiye**, S. 38, Mart-Nisan 2001, Ankara, 2001, s. 651-670.

TAŞ, Fahri, "Milli Mücadele Döneminde Rum Ayaklanması", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XII, S. 34, Mart 1996, Ankara, 1996, s. 87-100.

TUNÇOKU, Mete, "Çanakkale Muharebeleri ve Yunan Dış Politikası", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açıdan Türkiye**, C. I, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları , Ankara, 1996, s. 11-20.

ÜÇOK, Coşkun, "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum-Ortodoks Kilisesi", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, 1986, s. 189-194.

YEĞEN, Erdoğan, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Girit Olayları ve Osmanlı-Yunan ve Büyük Devletlerin İlişkileri", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara 1986, s. 278-293.

EKLER

BELGELER

Belge: 1- Patrik Vekili Doroteos'un Patrikhane'nin kapısının üzerine çifte kartallı Bizans Bayrağı'nı astığına dair Polis Müdiriyet-i Umimiyesi'nin Dahiliye Nezaret'ine gönderdiği 4 Eylül 1922 tarihli rapor (BAO, DH. KMS, Dosya: 62, Vesika: 39)

باب عالی
دائرۀ خارجیه
قلم مخصوص
١٩٢٧٦
١٠٧٨

داخلیه نظارت جلیله سنه

خلاصه:
[illegible]

[illegible]

Belge: 2- Hariciye Nezareti'nden Dahiliye Nezaret'ine 11 Aralık 1919 tarihinde gönderilen Yunanistan'ın İzmir'de nüfus çoğunluğunu sağlamaya çalıştığına dair tezkire (BAO, DH. KMS, Dosya:52-5, Vesika:32)

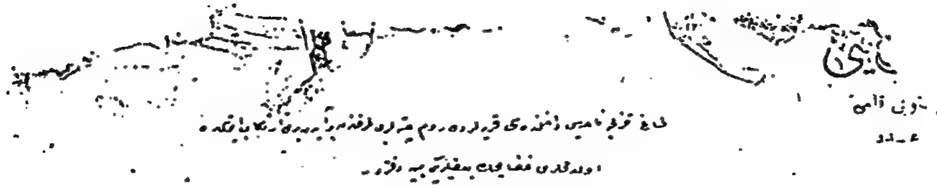
داخليه نظارتى

شيفره قلمى

شيفره تلغرافنامه

مخرجى

Belge: 3- Teke Mutasarrıfı Cemal'in 22 Mart 1919 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne Sökeli Kaptan Aleko adlı çete reisinin faaliyetleri hakkında gönderdiği şifre telgraf (BAO, DH. KMS, Dosya: 56-2, Vesika: 3)

[illegible]

١ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

٢ — [illegible]
٣ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]
٤ — [illegible]

٥ — [illegible]
٦ — [illegible]
٧ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]
٨ — [illegible]
٩ — [illegible]

١٠ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

١١ — [illegible] } [illegible]

١٢ — [illegible] } [illegible]

١٣ — [illegible] } [illegible]

١٤ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

١٥ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

١٦ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

١٧ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

١٨ — [illegible] } روم چته‌لری طرفندن [illegible]

Belge: 4- Aydın Vali Vekili Defterdar Ahmed Bey tarafından, Dahiliye Nezareti'ne gönderilen Buca ile Seydiköy arasındaki karyelerde Rum çetelerinin yaptığı mezalim ile ilgili 29 Mart 1920 tarihli rapor (BAO, DH. E. UM. AYŞ, Dosya: 37, Vesika: 8)

H.M.S. "IRON DUKE."

14th May 1919.

No.5505.

Your Excellency,

I have to inform you that it has been decided by the Governments of the Allies that under clause 7 of the Armistice with Turkey the forts and fixed defences of Smyrna and its approaches are to be occupied by the forces of the Allies, and I have been instructed to arrange for this to be done forthwith.

2.- The above decision has been communicated to the Ottoman Government.

3.- The occupation will take place this afternoon, 14th May, and I request that you will give necessary instructions for the forts to be handed over on the arrival of the Allied detachments which will be sent.

4.- In order to provide for the security of the Consulates in the event of any disquiet in the city a small guard under the command of an officer will be sent to each of the Allied Consulates this afternoon.

A. Calthorpe.

VICE ADMIRAL
BRITISH. COMMANDER-IN-CHIEF.

His Excellency

the Vali of Smyrna.

Belge: 5- İngiliz Amirali Calthorpe'un, İzmir Valisi Ahmed İzzet Paşa'ya 14 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in 15 Mayıs 1919 sabahı, Mondros Mütarekesi'nin 7.maddesi gereği İtilaf Devletleri namına Yunan askeri birliklerince işgal edileceğini bildiren ikinci notası (BAO, DH. İ. UM, Dosya: E-51, Vesika: 8)

Belge: 6- 16 Nisan 1919 tarihinde Yunanistan'a ait Hacı Kiriakon komutasındaki Averof Zırhlısı'nın İzmir Limanı'na gelişi sırasında İzmir Rumlarının yaptığı gösterilerle ilgili olarak İzmir Emniyet Müfettişi'nin Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti'ne yazdığı rapor (BOA, DH.E. UM. AYŞ, Dosya: 8, Vesika: 05)

داخلیه نظارت جلیله سنه

دولتلو افندم حضرتلری

Les présections

des chérétiens

Belge: 7- İzmir Metropoliti Hrisostomos'un, güya Türklerin Rumlara yaptığı zulümleri anlatan kitaplar hazırlatarak Avrupa'da kamuoyunu etkilemeye çalıştığına dair Polis Müdiriyet-i Umumiyesi'nin Dahiliye Nezareti'ne 19 Nisan 1919'da gönderdiği rapor (BAO, E. UM. AYŞ, Dosya: 9, Vesika: 20)

Belge: 8- Rumların Buca'da asayişi bozduklarına dair İzmir Jandarma Alay Kumandanı Süreyya'nın Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti'ne gönderdiği 25 Mart 1919 tarihli tezkire (BAO, E. UM. AYŞ, Dosya: 2, Vesika: 22)

آیدین ولایتی

مکتوبی قلمی

عدد

[illegible]

Belge: 9- Aydın Vilayeti'nden 5 Şubat 1920 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilen Çeşme Kazası'nda Rum çetelerinin yaptıkları soygun ve vahşet ile ilgili rapor (BOA, DH. EUM. AYŞ, Dosya: 33, Vesika: 1)

ازمیر

١٦-٩-٣٨

 بیاننامه

نومرو : ٥

١ — اردومز طرفندن استخلاص و دشمندن تطهیر ایدیلن محللرده بولنان روم و ارمنیلر ایله دشمنك یونانستانه کتورمك اوزره داخلدن ازمیره کتیردیکی حالده اردومزك تضییقی اوزرینه سواحلده و ازمیرده ترك ایتمکه مجبور اولدیغی روم و ارمنیلرك الی سلاحلی طوتانلرینك رسماً و علناً یونان اردوسنه التحاق و تشکیلات مخصوصه‌لریله‌ده علیهمزده سلاح استعمال و قرا و بلاد و قصباتی احراق و اهالی معصومه‌یه ظلم و اشکنجه ایتدکلری ثابت و متحقق بولندیغندن بونلرك یکیدن یونان اردوسنه التحاق ایده‌رك دشمنك منابع قوتی تشکیل و تزیید ایتملرینه محل براقامق ایچون اون سکز یاشندن قرق بش یاشنه قدر اولانلر صلحك عقدینه قدر اسرا غارنیزونلرنده بولندیریله‌جقلردر.

٢ — ١٨ : ٤٥ یاشندن خارج بولنان کرك ازمیرلی و کرك سائر داخل مملکتدن کلمش اولان روم و ارمنی عائله‌لرینك تورکیا خارجنه کیتملری حقنده‌کی مساعده ٣٠ ایلول سنه ٣٨ آقشامنه قدر جاریدر. ٣٠ ایلول آقشامندن صوکره حضور و سکون عمومی‌یی و امنیت عسکریه‌یی اخلال وضعیتنده قاله‌جق اولانلرك حرب منطقه‌سی خارجنه سوق اولنه‌جقلری بیان اولنور.

٣ — تورکیا بیوك ملت مجلسی حکومتی استرداد اولنان مناطقده یونان اردوسی اقاضی و تشکیلات مخصوصه تخریبیه‌سی تشکیل ایچون تدابیر قطعیه اتخاذ ایتمش اولدیغندن بلا تفریق جنس و مذهب عموم اهالینك ایش و کوجلریله اشتغال ایتمك اوزره اولرینه و کویلرینه عودت ایتملری لزومی تبلیغ اولنور.

اردو قوماندانی

فریق

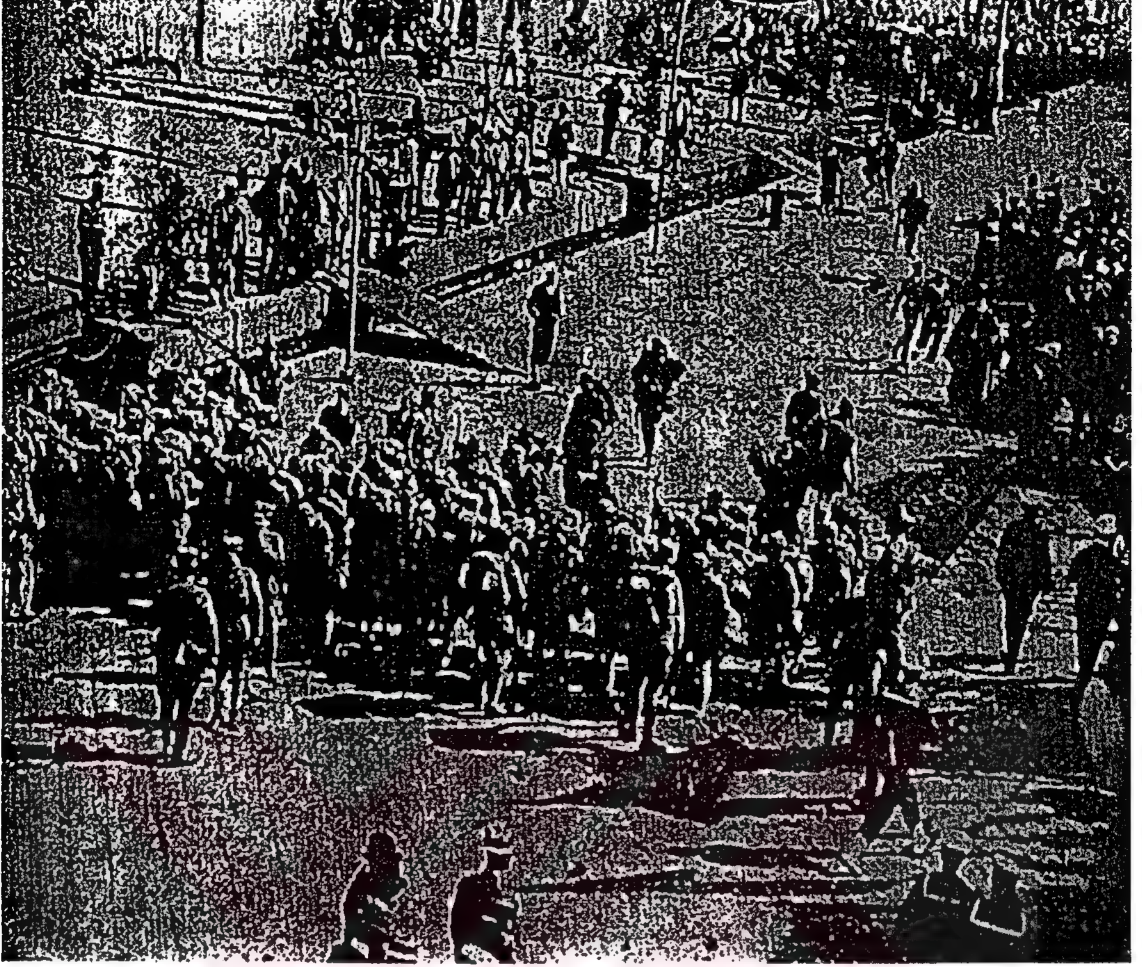
نور الدین

Belge: 10- I. Ordu Komutanı Nureddin Paşa'nın, 16 Eylül 1922 tarihinde yayınlamış olduğu 5 No'lu beyanname (BCA, No: 051. V48 / 13. 113. 56)

RESİMLER

Resim: 1- Paris Barış Konferansı'na Katılan Yunanlı Delegeler (M. Murat Hatipoğlu, Türk- Yunan İlişkilerinin 101 Yılı, Ankara, 1988)

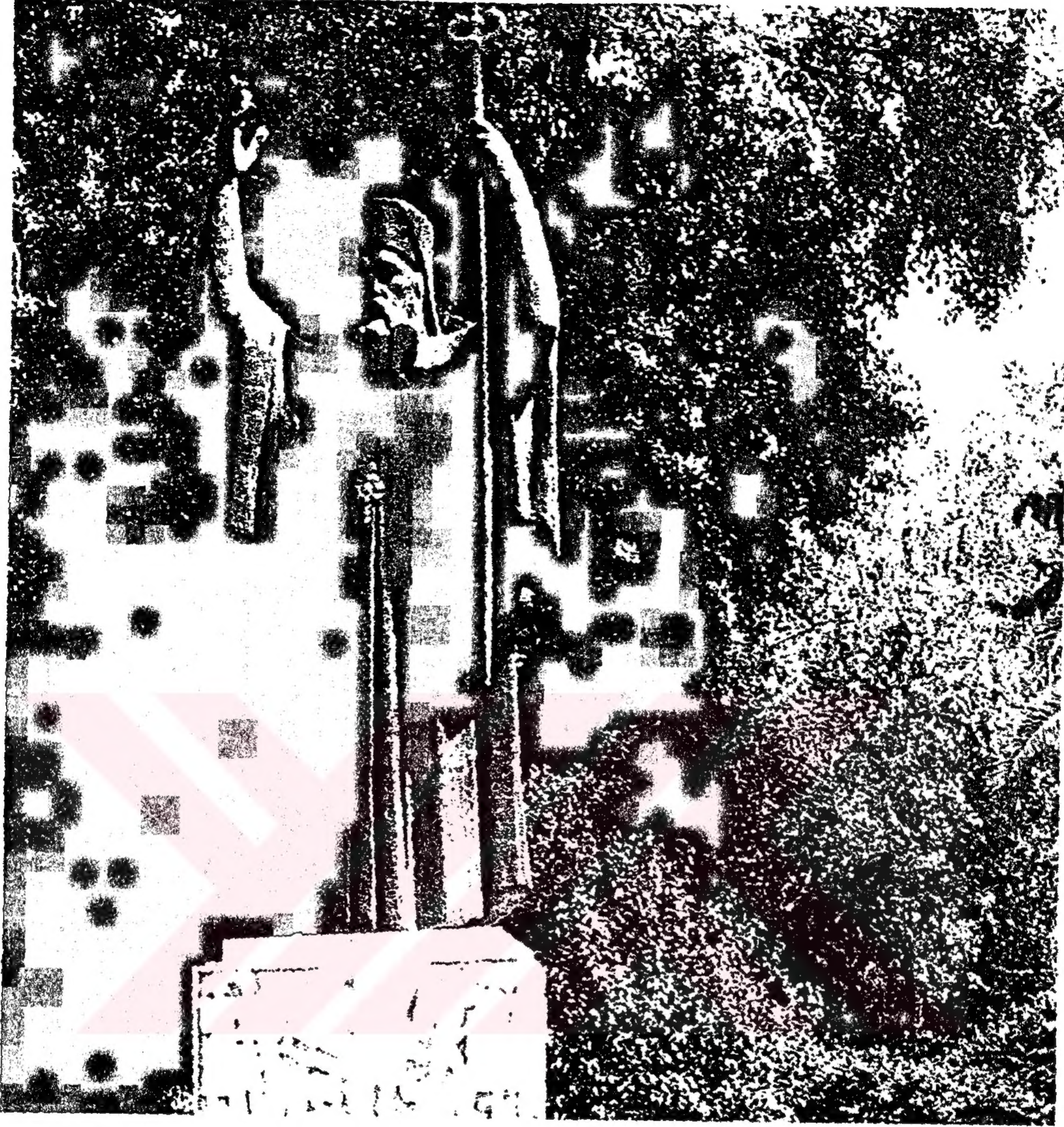
Resim: 2- İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanistan tarafından işgali (Micheal Llewellyn Smith, Yunan Düşü, Ankara, 2002)

Resim: 3- İzmir'in işgali sırasında Yunan askerleri tarafından şehit edilen Miralay Süleyman Fethi Bey (BAO, DH. KMS, Dosya: 52-4, Vesika: 1)

Resim: 4- Ayvalık Kazası'nda faaliyet gösteren bir Rum çetesi (Esat Arslan, Belgelerle Edremit ve Civarında Kurulan Yunan Çete Teşkilatı, Askeri Tarih Bülteni, Yıl 21, Ağustos 1996, Sayı 41)

Resim: 5- İzmir *Metropoliti Hrisostomos*'un *Atina* ile Pire arasındaki Nea Smyrne Semti'nde Bulunan Heykeli (Bilge Umar, Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı, İstanbul, 2002)

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Elazığ'ın merkeze bağlı Kurtdere Köyü'nde doğmuşum. İlkokulu Elazığ Bahçelievler İlkokulu'nda, ortaokulu Orgeneral Bedrettin Demirel Ortaokulu'nda, liseyi de Elazığ Lisesi'nde okudum. 1989-1990 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yüksek öğrenime başladım ve 1993 yılında mezun oldum. 1994-1995 öğretim yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans programına başladım. 1996'da "1875 Hersek İsyanı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali" konulu tezimle yüksek lisansımı bitirdim. 1996 yılında enstitünün Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı'nda doktora programına başladım. 1997 yılından beri Fırat Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi okutmanı olarak görev yapmaktayım.

Zafer ÇAKMAK